

Передплатний індекс
60134

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»

ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

№ 4 (32), 2025

№ 4 (32), 2025

**ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»**

ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 4(32)

ТЕМАТИЧНИЙ ВИПУСК

Київ 2025

**THE STATE INSTITUTION
“INSTITUTE OF WORLD HISTORY
OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE”**

PROBLEMS OF WORLD HISTORY

SCIENTIFIC JOURNAL

№ 4(32)

THEMATIC ISSUE

KYIV 2025

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з історичних наук (спеціальність 032. Історія та археологія) відповідно до Наказу МОН України від 09.02.2021, № 157 (додаток 4)

*Рекомендовано до друку Вченою радою Державної установи
«Інститут всесвітньої історії НАН України» (протокол № 8 від 29 грудня 2025 р.)*

Науковий журнал покликаний ознайомлювати широке коло читачів, а саме науковців, педагогів, студентів, громадсько-політичних діячів та усіх, хто цікавиться всесвітньою історією і новітніми науковими дослідженнями у цій галузі.

Редакційна колегія

*Кудряченко А.І., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України (ДУ «ІВІ НАН України»)
(головний редактор)*
*Ткаченко В.М., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАПН України (ДУ «ІВІ НАН України»)
(заступник головного редактора)*
Лакішик Д.М., канд. іст. наук, с.н.с. (ДУ «ІВІ НАН України») (відповідальний секретар)
Віднянський С.В., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України (Інститут історії України НАН України)
Городня Н.Д., д-р іст. наук, доц. (Київський національний університет імені Тараса Шевченка)
Зернецька О.В., д-р політ. наук, проф. (ДУ «ІВІ НАН України»)
Казакевич Г.М., д-р іст. наук, доц. (Київський національний університет імені Тараса Шевченка)
Каколевскі І., д-р іст. наук, проф. (Центр історичних досліджень Польської академії наук у Берліні, ФРН)
Карнер Ш., д-р іст. наук, проф. (Інститут досліджень наслідків війни, м. Грац, Австрія)
Мартинів А.Ю., д-р іст. наук, проф. (Інститут історії України НАН України)
Потехін О.В., д-р іст. наук (Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка)
Руссєв Н.Д., д-р іст. наук, проф. (Тараклійський державний університет імені Григорія Цамблака, Молдова)
Солошенко В.В., канд. іст. наук, доц. (ДУ «ІВІ НАН України»)
Срібняк І.В., д-р іст. наук, проф. (Київський столичний університет імені Бориса Грінченка)
Толстов С.В., канд. іст. наук, доц. (ДУ «ІВІ НАН України»)

Рецензенти:

Грищенко Т.А., д-р іст. наук, доц. (Київський національний університет імені Тараса Шевченка)
Грубінко А.В., д-р іст. наук, проф. (Західноукраїнський національний університет)

Автори статей несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей.

Тексти подаються в авторській редакції.

Передрук можливий у разі посилання на автора і видання.

Адреса редакційної колегії:

01054, Київ, вул. Леонтовича, 5, Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України»
Тел.: (044) 235-44-99, e-mail: pwh_journal@ukr.net
Засновник та видавець: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України»
Заснований 2015 р. Періодичність наукового видання до 4 разів на рік

© Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Certificate of state registration KB № 21441-11241P of 04.08.2015

The journal is included in the List of scientific professional publications of Ukraine (category “B”) in historical sciences (specialty 032. History and archeology) in accordance with the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 09.02.2021, № 157 (Appendix 4)

*Recommended by Academic Council of the State Institution
“Institute of World History of the NAS of Ukraine” (Protocol № 8 of December 29, 2025)*

Scientific journal aims to introduce the latest research in the field of history to a wide range of readers, such as teachers, students, researchers, civic and political leaders and all those interested in the history.

Editorial board

Kudryachenko A., Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine (The State Institution “Institute of World History of the NAS of Ukraine”) (Editor in Chief)
Tkachenko V., Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (The State Institution “Institute of World History of the NAS of Ukraine”) (Deputy Editor in Chief)
Lakishyk D., Ph.D. in History, Senior Research Fellow (The State Institution “Institute of World History of the NAS of Ukraine”) (Executive secretary)
Vidnyanskyy S., Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine (Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine)
Gorodnia N., Doctor of Historical Sciences, Associate Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv)
Zernetska O., Doctor of Political Sciences, Professor (The State Institution “Institute of World History of the NAS of Ukraine”)
Kazakevych G., Doctor of Historical Sciences, Associate Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv)
Kąkolewski I., Doctor of Historical Sciences, Professor (The Centre for Historical Studies in Berlin of the Polish Academy of Sciences in Berlin, Germany)
Karner S., Doctor of Historical Sciences, Professor (Ludwig Boltzmann Institute for the Research of Consequences of War, Graz, Austria)
Martynov A., Doctor of Historical Sciences, Professor (Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine)
Potekhin O., Doctor of Historical Sciences (Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko)
Russev N., (Grigoriy Tsamblak Taraclia State University, Moldova)
Soloshenko V., Ph.D. in History, Associate Professor (The State Institution “Institute of World History of the NAS of Ukraine”)
Sribnyak I., Doctor of Historical Sciences, Professor (Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University)
Tolstov S., Ph.D. in History, Associate Professor (The State Institution “Institute of World History of the NAS of Ukraine”)

Reviewers:

Hryshchenko T., Doctor of Historical Sciences, Associate Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv)
Hrubinko A., Doctor of Historical Sciences, Professor (West Ukrainian National University)

Authors are responsible for the selection, accuracy of facts, quotations, proper names, place names and other information. The texts are submitted in author’s edition. Reprint is possible with reference to the author and publication.

Editorial address:

01054, Kyiv, 5, Leontovycha str., The State Institution “Institute of World History of the NAS of Ukraine”
Phone: (044) 235-44-99, e-mail: pwh_journal@ukr.net
Founder and Publisher: The State Institution “Institute of World History of the NAS of Ukraine”
Founded in 2015. Frequency publication 4 times a year.

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

<i>Кудряченко А.І., Мартинов А.Ю.</i> Історичний досвід подолання криз в процесі розвитку європейської інтеграції (1951-2025 рр.)	7
<i>Толстов С.В.</i> Криза системи європейської безпеки: причини та наслідки	21

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ

<i>Потєхін О.В., Луцзяк В.В.</i> Політика США щодо України: на шляху до повномасштабного російського вторгнення (лютий 2014 р. – лютий 2022 р.) ..	47
<i>Лакішич Д.М.</i> Позиція Канади щодо російсько-української війни	75
<i>Іванов Д.І.</i> Британська модель безпеки євроатлантичного регіону	107
<i>Пошедін О.І.</i> Реакція Європейського Союзу на російську агресію проти України (2014-2021 рр.)	127
<i>Шморгун О.О.</i> Особливості французького підходу до російсько-української війни: аналіз і прогноз	140
<i>Стельмах С.П.</i> Австрійський нейтралітет і російсько-українська війна (2022-2025 рр.)	169
<i>Деменко О.Ф.</i> Позиція Греції щодо російсько-української війни	188
<i>Швед В.О.</i> Позиція Швеції щодо російсько-української війни	204
<i>Прип'юк Є.О.</i> Політика Фінляндії щодо підтримки України під час повномасштабної російської агресії	221
<i>Держалюк М.С.</i> Позиція Угорщини щодо російсько-української війни	241
<i>Віднянський В.С., Віднянський С.В.</i> Еволюція політики урядів та ставлення громадськості Словацької Республіки до війни Росії проти України	274
<i>Богданович І.І.</i> Сучасні виклики європейській безпеці та експертні оцінки ядерної загрози з боку російсько-білоруського альянсу	296
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	311
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ	315

CONTENTS

THEORY AND METHODOLOGY OF WORLD HISTORY

Kudryachenko A., Martynov A. Historical Experience of Overcoming Crisis in the Process of Development of European Integration (1951-2025)	7
Tolstov S. The crisis of European Security System: Causes and Consequences	21

CONTEMPORARY HISTORY

Potiekhin O., Lushchak V. U.S. Policy Toward Ukraine: On the Path to Russia's Full-Scale Invasion (February 2014 – February 2022)	47
Lakishyk D. Canada's position on the Russian-Ukrainian War	75
Ivanov D. The British Security Strategy in the Euro-Atlantic Region	107
Poshedin O. The European Union's Response to Russian Aggression against Ukraine (2014–2021)	127
Shmorgun O. Features of the French Approach to the Russian-Ukrainian War: Analysis and Forecast	140
Stelmakh S. Austria's Policy of Neutrality in the Context of the Russian–Ukrainian War (2022–2025)	169
Demenko O. Greece's Position on the Russian-Ukrainian War	188
Shved V. Sweden's Position on the Russian-Ukrainian War.....	204
Prypik Y. Finland's Policy on Supporting Ukraine during Full-Scale Russian Aggression	221
Derzhaliuk M. Hungary's Position on the Russian-Ukrainian War	241
Vidnyanskyj V., Vidnyanskyj S. The Evolution of Government Policy and Public Opinion in the Slovak Republic Regarding Russia's War Against Ukraine	274
Bogdanovich I. Modern Challenges to European Security and Expert Assessments of the Nuclear Threat Posed by the Russian-Belarusian Alliance	296
CONTRIBUTORS	311

REQUIREMENTS FOR REGISTRATION OF ARTICLES TO PUBLISH IN THE JOURNAL	315
--	-----

ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

УДК (093)94(317)141.312(1951-2025)

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-32-1>

Кудряченко А.І.

<https://orcid.org/0000-0002-3833-989X>

Мартинів А.Ю.

<https://orcid.org/0000-0002-9802-5980>

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ПОДОЛАННЯ КРИЗ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ (1951-2025 РР)

*У статті проаналізований історичний досвід виходу з криз в процесі розвитку європейської інтеграції. Проаналізовано соціально-історичну природу кризових явищ. Типологічно це можуть бути кризи зростання або кризи стагнації. Показано, що кризи зростання пов'язані із формуванням нових правил, структур і соціально-політичних механізмів, які дають адекватну відповідь на нові виклики. Кризи стагнації обумовлені проблемами, з якими не здатні впоратися існуючі політичні інститути. Зазначений тип кризи може завершитися розпадом наявних структур та інститутів або в разі її подолання криза стагнації може трансформуватися в кризу зростання. **Наукова новизна дослідження.** Прослідковано досвід подолання кризи Європи після 1945 року, наслідком чого стало започаткування модерного процесу європейської інтеграції. Енергетична криза 1970-х рр. була подолана створенням механізмів валютної регуляції та стратегічними планами створення Європейського Союзу. Паралельне розширення ЄС і поглиблення процесу європейської інтеграції спровокувало кризу початку 2000-х років. Подолання цієї кризи зростання було обумовлено інтеграцією багатьох швидкостей. Кризи 2020-х рр. пов'язані із наслідками пандемії та російсько-української війни. **Висновки.** Гнучкість структур Європейського Союзу, орієнтованість європейської бюрократії не тільки на процес, а й на результат відкривають можливості для подолання нових криз.*

Ключові слова: історичний досвід, європейська інтеграція, Європейський Союз, кризи зростання, кризи стагнації, способи подолання криз.

Історичний досвід подолання кризових процесів різного ґатунку є важливим для розуміння тенденцій суспільно-політичного розвитку. Кризи є об'єктивним наслідком подолання діалектичних протиріч суспільного розвитку. Кризи долаються різними способами. Можна вести мову про кризи зростання і кризи стагнації. Перші пов'язані з необхідністю створення нових норм, правил, соціальних структур і механізмів, які «доросли» до нових історичних умов. Другий тип криз обумовлений виникненням проблем, які пов'язані із викликами і ризиками, які більші за традиційні способи розв'язання криз. Відповідно різними можуть бути наслідки виходу з таких криз. 2020-ті рр. стали часом жвавих дискусій як в країнах членах Європейського Союзу, так і за його межами. Предметом цих дебатів є якість політичних еліт, здатних або не здатних, впоратися із наявними історичними задачами.

Метою статті є висвітлення історичного досвіду подолання криз в процес розвитку європейської інтеграції від його витоків до сьогодення.

Зазначений проблеми присвячений значний масив наукової літератури. Після масштабного розширення Європейського Союзу в 2004 р. Елмар Альтфатер і Біргіт Манкоф в монографії «Конкуренція за імперію. Майбутнє Європейського Союзу у глобалізованому світі» наголосили на тому, що вступ нових держав-членів був забезпечений ретельною підготовкою та реформуванням наявних структур ЄС. Було прийнято договір Ніцци 2000 р., який змінив правила розподілу голосів в структурах Євросоюзу. Автори солідаризувалися з європейськими оптимістами, які вважали, що Європейський Союз, як у найближчому майбутньому «Сполучені Штати Європи», може на рівних конкурувати зі США [1, s. 15]. Відомий німецький соціолог Ульріх Бек і Едгар Гранде в монографії «Космополітична Європа. Суспільство і політика за часів другого модерну» показали залежність між успішністю реалізації ліберальної моделі європейської інтеграції, прогресом процесу глобалізації та подоланням криз зростання Європейського Союзу [2, s. 10]. Ральф Дарендорф (1929-2009) у монографії «Новий старт історії. Від падіння Берлінського муру до війни в Іраку» вступив у дискусію з відомою тезою про «закінчення історії». Автор вважав, що історія перезапустилась в період між 1989-2003 рр. Дарендорф був переконаний, що Європейський Союз став втіленням складної діалектики історії [3, s. 19]. З одного боку, історія умовно завершилась всередині ЄС, але за межами кордонів ЄС історичний процес дедалі більше нагадує авантюрний історичний роман.

Натомість колишній міністр закордонних справ ФРН Йошка Фішер оптимістично вважав, що після 11 вересня 2001 р. відбувається оновлення солідарності ліберальних демократій Заходу. Він був переконаний, що Європейський Союз здатен долати внутрішні проблеми та бути надійним союзником США [4, s. 32]. На час написання цієї книги неможливо було передбачити, що в 2020-х рр. позиції ЄС і США не будуть настільки близькими. Вільфрід Лот детально дослідив стан розвитку європейського проекту на початку ХХІ ст. На думку цього автора, ключове протиріччя розвитку ЄС полягає у різних швидкостях розвитку інтеграції. Внаслідок розширення ЄС він прогнозував поглиблення розриву між «ядром» ЄС (ці країни заснували «Європейське об'єднання вугілля і сталі» мають спільну валюту та глибоко інтегровані національні економіки) та новими країнами-членами Європейського Союзу [5, s. 13].

На думку Франка Пфетша і Тіма Байхельта, ключовим джерелом криз в процесі європейської інтеграції є апріорі негармонійна інституційна взаємодія як на наднаціональному рівні ЄС, так і між національними владними інститутами країн-членів Європейського Союзу [6, s. 29]. Зважаючи на це, Беттіна Талмайер звернула увагу на інституційні проблеми проведення реформ в Європейському Союзі. Авторка переконана, що особливо складно погодити

різновекторні національні інтереси «старих» і «нових» країн-членів Європейського Союзу [7, с. 18]. Цікаво, що британський дослідник Алан Вільянс у монографії «Європейські Співтовариства» ще на початку 1990-х рр. розробив «меню» потенційних кризових точок розвитку процесу європейської інтеграції після створення ЄС. На думку цього автора, джерело криз полягає, як це не парадоксально, в успішності європейської інтеграції [8, р. 38]. Кожен новий етап, наприклад, створення Спільного ринку, запровадження «чотирьох свобод» (пересування капіталів, робочої сили, товарів, послуг), введення спільної грошової одиниці євро стимулює економічне зростання. Водночас формується нова «стеля» наступних завдань інтеграції. Мова йде про незавершеність формування конфедеративної або федеративної держави, умовно кажучи «Сполучених штатів Європи». Але наявним є дефіцит політичної волі, достатньої для переходу на цей етап інтеграції. Так само недостатньою є підтримка цього амбіційного проекту «знизу» від демократичних структур європейського громадянського суспільства.

Відомий вітчизняний дослідник європейської інтеграції В.В. Копійка у монографії «Європейський Союз: заснування і етапи становлення» показав як кризи зростання в процесі європейської інтеграції долалися головним чином якісним поглибленням єднання [9, с. 9]. Також згаданий автор наголошує на важливості розширення ЄС як інструмента подолання кризових процесів [10, с. 11]. Найбільш детальний аналіз криз в процесі європейської інтеграції розглянув колишній радник президента Європейської Ради Германа ван Ромпея Луук ван Міделаар. Монографія 2018 р. оптимістично констатувала успішність розвитку Європейського Союзу, який динамічно долає кризи [11, с. 14]. Після пандемії 2020 р. згаданий автор проаналізував десять років політичних криз у монографії 2021 року. У цій книзі Луук ван Міделаар наголосив на інституційних проблемах, які заважають Європейському Союзу ефективно адаптуватись до нової стратегічної ситуації в Європі та світі [12, с. 22].

Хронологічно перша криза в процесі розвитку європейської інтеграції пов'язана із зруйнованою Європою після Другої світової війни та рішенням європейських еліт щодо створення «Європейського об'єднання вугілля і сталі». Це була криза зростання. Колишні вороги інтегрували свої індустріальні комплекси, що з одного боку, зробило фізично неможливою нові війни (без вугілля і сталі важко озброїти національні армії), з іншого боку дало можливість для «перетікання» інтеграції в нові сектори економіки і суспільних відносин.

У жовтні 1955 р. Жан Монне висунув пропозицію перетворення «Європейського об'єднання вугілля і сталі» (ЄОВС) на зародок майбутньої наднаціональної Європи. Однак цей процес, на його думку, мав відбуватись через посилення інтеграції у окремих секторах економіки. Зокрема, він у зверненні до лідерів політичних партій професійних спілок та організацій працевлаштування всіх західноєвропейських країн писав, що просто співробітництва

між урядами буде недостатньо. Державам треба делегувати певні повноваження європейським федеральним органам, уповноваженим всіма країнами-учасниками в цілому. 25 березня 1957 р. в Римі глави держав Франції, Німеччини, Італії, Бельгії, Нідерландів, Люксембургу підписали два договори, котрі створили правовий фундамент «Європейського Економічного Співтовариства». Вони заснували Європейське співтовариство з атомної енергії та включили до Європейських Співтовариств також Європейське об'єднання вугілля і сталі. З дистанції сучасної історичної перспективи Римський договір став не просто міжнародною угодою про вільну торгівлю, як думали тодішні федералісти на чолі з Ж. Монне, а зародком конституційного устрою Європейського Союзу. Найголовніше на думку Ж. Монне було те, що 235 стаття Римського договору дала країнам-членам правову можливість проводити спільну політику у багатьох сферах, які не були достатньо чітко регламентовані Римським договором 1957 р. без внесення змін у зазначений договір. Це дало підстави для зміцнення позицій прихильників поступової федералізації Європи.

В травні 1960 р. рада ЄЕС прийняла рішення завершити скасування митних виплат в середині Спільного ринку до 1966 р. Вже до 1 липня 1963 р. митні виплати на промислові товари були скорочені на 60%, а на сільськогосподарську продукцію на 45%. У липні 1961 р. Ж. Монне наголошував на необхідності заради зміцнення Європи та всього вільного світу розвивати політичне співробітництво з метою єдності Європи. Монне схилився до ідеї поступової федералізації Європи і насторожено поставився до пропозиції де Голля будувати «Європу націй». Ж. Монне вітав початок у Парижі 10 жовтня 1961 р. офіційних переговорів щодо вироблення умов вступу Великої Британії до ЄЕС. На його думку приєднання Великої Британії до «малої» Європи врівноважить вплив німецько-французької вісі, яка обмежувала американські інтереси в Європі. Водночас Британія не бажала позбутись преференцій у торгівлі з країнами Британської Співдружності Націй. Тому Лондон пропонував створювати не Спільний ринок, а європейську зону вільної торгівлі. Необхідно було захистити досягнення європейської інтеграції. Ж. Монне запропонував голові британської делегації Е. Хіту передусім досягти домовленостей по мінімуму принципово важливих питань, які зроблять можливим вступ Великої Британії в ЄЕС.

Завдяки цьому, всі інші питання, які стосуються британських національних інтересів, можна було вже вирішувати в статусі члена ЄЕС. Натомість сторони на це не пішли. Лондон бажав отримати все відразу і негайно. Водночас ЄЕС розвивався далі без врахування британської позиції, зокрема, щодо впровадження спільної сільськогосподарської політики ЄЕС.

В 1961 р. американський економіст угорського походження Бела Балаш класифікував п'ять стадій розвитку регіональної інтеграції: 1) Створення зони вільної торгівлі, тобто скасування митних квот та обмежень всередині

угруповання; 2) Митний союз – запровадження спільного митного тарифу у торгівлі з третіми країнами; 3) Спільний внутрішній ринок, який забезпечує вільне пересування товарів, капіталів, послуг і робочої сили; 4) Економічний і валютний союз, тобто проведення спільної економічної політики і запровадження спільної валюти; 5) Політичний союз – максимально можливе перетворення угруповання на федерацію або конфедерацію. Євросоюз в повній мірі не реалізував п'яту стадію.

Після 1968 р. велика частина Західної Європи стала пост-християнською. Молоді європейці могли мати більше сексу але менше дітей – саме так вони й робили. Це стало причиною демографічної кризи в Європі. 25 липня 1968 р. Папа Римський Пій VI видав енцикліку «Найважливіший дар передачі людського життя». Він закликав до відповідального батьківства та відмовитися від штучної контрацепції. В процесі європейської інтеграції поки що не вдалося знайти баланс між модерним традиціоналізмом та постмодерними інноваціями. Наплив чоловіків і жінок із колишніх європейських колоній став не просто відповіддю на попит щодо робочої сили в країнах, економіка яких розвивалася, а й викликом ліберальним принципам організації європейської інтеграції. Знайти відповіді на ці виклики складно. Це засвідчують теорія і практика європейської інтеграції.

Федералізм вважається найбільш старою теорією європейської інтеграції. Термін федералізм походить від латинського слова поєднання. *Федералістська концепція* передбачає синтез двох тез: установки на об'єднання Європи і принципу поділу властей. Джерелом об'єднання є спільний історичний спадок і баланс інтересів. Принцип поділу властей характеризує інституційна форма європейської інтеграції. Федералісти вважають, що національні та регіональні органи управління мають опинитись під управлінням спільних наднаціональних структур. Конфедеративні інститути управління отримують невеличку кількість суверенітету з обмеженого кола питань. Гарантією державного суверенітету є право вето, яке дає можливість заблокувати рішення наднаціональних органів, які не відповідають національним інтересам. В 1950–1960-х рр. спостерігалась криза федералістських ідей. Виявилось, що Європа може бути об'єднана тільки за збереження її соціокультурної, політичної і ментальної різноманітності.

Федералісти вважають, що об'єднання вимагає конституційних засад. Організаційний політичний принцип федералізму передбачає, на відміну від унітарних систем державного устрою, за яких місцева влада отримує повноваження від національного парламенту, що у системі федерації у неї (у місцевої влади) є власна конституційно гарантована сфера. Причому регіони федерації не мають національного суверенітету і не існують як суб'єкти міжнародного права. Будівництво європейської федерації обумовлюється створенням двопалатної парламентської системи, ключову роль в якій має відігравати Європейський парламент. Але відсутність загальноєвропейського народу (демосу) ускладнює перетворення європейської конфедерації (союзу

держав) на федерацію. Фактично ЄС є складним політичним утворенням, яке виникло на основі союзу європейських народів, кожен із яких має певну частину національного суверенітету і національної ідентичності. У конфедеративній консолідації співробітничать національні еліти, а не пересічні громадяни. В інтеграції федералісти шукають баланс між різними конкуруючими рівнями влади, а також між демократією та ефективністю. Фактично федеративна наднаціональна держава зберігає формат максимально збільшеної квазінаціональної держави. Опоненти критикують модель федералізму за те, що вона пропонує створити наднаціональну державу, яка співіснує з державами-членами і використовує суверенітет у межах своєї компетенції. Причому національні органи управління мають бути підпорядковані наднаціональним структурам. В ідеалі прийняття рішень наднаціональними органами влади не потребує однастайності і такі рішення є обов'язковими для всіх держав-учасниць. Європейська інтеграція з самого початку розвивалася як на рівні агентів економічної діяльності, так і на рівні держав.

В 1986 р. 12 країн-членів Європейського Економічного Співтовариства (Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Італія, Франція, ФРН, Іспанія, Португалія, Велика Британія, Ірландія, Данія, Греція) прийняли «Єдиний європейський акт», який накреслив завдання розвитку європейської інтеграції. Цей документ набув чинності 1 липня 1987 року. Ідеї федералізму відіграли свою позитивну роль на старті проекту європейської інтеграції. Далі взяли гору тенденції галузевого (функціонального) підходу до інтеграції. Тільки переконаний федераліст Жак Делор в 1980-х рр. повернув проекту європейської інтеграції федералістський зміст. Федералісти вбачають мету інтеграції у створенні союзу громадян у одному політичному просторі. Інтеграція відтворює масштаб національної держави в наднаціональному вимірі. Причому потрібно забезпечити баланс між різними рівнями влади. 12 травня 2000 р. міністр закордонних справ ФРН Й. Фішер висунув ідею «Європейської федерації». Британський прем'єр-міністр Т. Блер 6 жовтня 2000 р. запропонував будувати ЄС за моделлю «Союзу націй». Американський історик Рудольф Шлезінгер (1909-1996) виділяв наступні виміри федералізму: правничий (конституційний), історичний, національний, ідеологічний, наднаціональний.

Ключовою ідеєю неофункціоналізму є позитивна динаміка інтеграції. Засновником цієї теорії вважається професор Каліфорнійського університету у Берклі Е. Хаас. Його підхід ґрунтується на концепції Д. Мітрані. Він пропонував розглядати міжнародну інтеграцію як перехід від системи держав до міжнародного співтовариства. Стратегією функціоналістів є зміщення уваги з політичних конфліктів на вирішення технічних питань, які не викликають бурхливих суперечок. На думку Е. Хааса, регіональна інтеграція вмотивована об'єктивними потребами. Ключовою ідеєю вважається перелив (spillover – ефект мультиплікатора, коли державні інвестиції у будівництво доріг,

наприклад, стимулюють розвиток інфраструктури інших видів бізнесу), коли інтеграції поетапно поширюється із однією галузі на іншу. Основна ідея «переливання» полягає в кумулятивному характері інтеграційного процесу, якому властиве постійне поступове розширення сфери впливу на суміжні сфери суспільного життя. Певна дія, спрямована на досягнення, наприклад, мети колективної оборони ЄС вимагає заради своєї реалізації втілення іншої мети послідовного розвитку спільної зовнішньої політики ЄС. Ключову роль агента інтеграції відіграє бюрократія. На думку Е. Хааса, європейський громадянин може одночасно проявляти лояльність до національних і наднаціональних політичних інститутів. Неофункціоналізм є інструментом погодження інтересів між національними елітами та наднаціональними структурами управління. Функціоналізм заперечує силову (реальну) політику як стимул відновлення націоналістичних тенденцій у будь-якій формі.

Неофункціоналісти переконані, що інтеграція це процес формування національними державами високого рівня лояльності власних громадян до наднаціональних органів влади. Рушійною силою інтеграції виступають суспільні потреби або технологічні інновації. Неофункціоналісти визнають наявність питань, які не можуть бути передані зі сфери компетенції держав під юрисдикцію наднаціональних органів влади. Тим самим заперечується автоматичний характер політичної інтеграції. Неофункціоналізм стикається зі зростаючою роллю національних урядів у ЄС. Політика Євросоюзу стримується націоналізмом європейських скептиків, які постійною конкурують за владу і вплив у конкурентній боротьбі.

Теорія комунікації американського вченого К. Дейча є аналізом взаємозв'язку між міжнародною інтеграцією і соціальною комунікацією. Дейч підкреслив важливість комунікаційної інтеграції, тобто поширення спільних культурних символів. Якщо для національної інтеграції головним є створення формальних політичних інститутів, то для міжнародної інтеграції таким результатом є мир і безпека. Плюралістичні спільноти існують на основі спільних цінностей своїх суб'єктів. Чим вищим є рівень ціннісної сумісності, тим швидше відбувається процес інтеграції окремих країн у регіональну спільноту. Відповідно до теорії комунікації інтеграція веде до утворення регіонального політичного співтовариства, члени якого об'єднані формальними і неформальними культурними цінностями і нормами. Належність до спільної культури підтримує високий рівень довіри і взаємодії. К. Дейч визначив інтеграційне об'єднання плюралістичним співтовариством безпеки, яке в ідеалі має стати об'єднаним співтовариством безпеки. Прихильники комунікативної теорії вважають можливим розвиток інтеграції у випадку, коли національні комунікативні можливості поступаються відповідним можливостям інтегрованого об'єднання. Об'єднане співтовариство безпеки виникає в результаті досягнення інтеграцією найвищого політичного рівня.

Американський дослідник міжнародних відносин С. Хоффман писав, що національні уряди вступають у взаємодію один з одним заради збереження власного потенціалу розвитку. Е. Моравчик наголошує, що національні уряди йдуть на поступки наднаціональним органам влади заради зміцнення власного політичного потенціалу. Прихильники міжурядового підходу наголошують на можливості національних урядів брати участь у інтеграційних процесах на основі власних інтересів. Внаслідок успішного міжурядового співробітництва виникає режим економічної взаємозалежності. Національним урядам доводиться враховувати обмеження внутрішньо-політичного характеру і виклики зовнішнього середовища. Отже, представники міжурядового ліберального підходу трактують інтеграційне об'єднання як режим успішного міжурядового співробітництва в умовах економічної взаємозалежності. Національні лідери можуть зробити вибір на користь участі у інтеграції, коли це відповідає інтересам впливових внутрішньополітичним силам. Ці сили вважають, що національна європейська держава не може бути замінена федеративним співтовариством.

Міжурядовий підхід до бачення європейської інтеграції найбільш відома теорія. Прихильники цього підходу враховують насамперед реальні факти, стан і тенденції розвитку інтеграційного процесу. Згідно з ним держави-члени є більш важливим фактором для розвитку ЄС, ніж його інститути. Класиками цього підходу вважаються Р. Дарендорф і Х. Валлас. А. Моравчик є адептом ліберального міжурядового підходу. На його думку, національні інтереси формуються під впливом внутрішньополітичних факторів. Саме національні інтереси залишаються визначальними для характеру, інтенсивності та напрямку міжнародного співробітництва.

На реальну політику також впливає ідея європейської інтеграції багатьох швидкостей. Після розширення Євросоюзу до 28 країн-членів (*до виходу Великої Британії*) вирізнилося ядро європейської інтеграції (шість країн засновниць Європейських Співтовариств) та концентричні кола дотичні до ядра. Приєднання нових держав-членів ЄС до вищих досягнень європейської інтеграції можливе на різних швидкостях. Приклад цього Монетарний союз, адже до запровадження 2002 р. готівкової спільної грошової одиниці «євро» були готові не всі країни-члени ЄС одночасно. Успішний розвиток міжурядової системи регулює суспільні відносини за допомогою переговорів і політичної координації.

Відсутня загальна теорія регіональної інтеграції, здатна пояснити складний інтеграційний феномен у всій його різноманітності. Існуючі теоретичні підходи зберігають лояльність державному принципу як формі організації політичного життя. Тільки неофункціоналісти у центр уваги ставлять соціальні групи, які беруть участь у інтеграції і наднаціональні інститути, а не національні держави. Чимало правил Євросоюзу формуються в політичних мережах, які інтегрують

різні територіальні рівні: локальний, регіональний, національний, наднаціональний.

В 1960-ті рр. спостерігали кризу Європейського співтовариства з ядерної енергетики, яка тоді мала низьку конкурентну спроможність до енергетичної кризи 1973 року. Криза була обумовлена відсутністю наднаціонального керівництва і власних фінансових ресурсів, незалежних від національних урядів. Комісія Європейських Співтовариств була створена в липні 1967 року. Першим головою Європейської комісії в 1958-1967 рр. був німець В. Хальштейн, доти відомий «доктриною Хальштейна» – невизнання країн з боку ФРН, які визнають НДР. З 1 січня 2005 р. членами Європейської комісії є по одному європейському комісару від кожної країни члена Європейського Союзу. Конкурентом Європейської комісії стала Рада міністрів країн-членів Європейських Співтовариств. Принцип компліментарності включався тоді, коли національні системи не справляються з вирішенням інтеграційних задач. Суд Європейських Співтовариств виконує правоохоронні, правотворчі, консультативні й контрольні функції. Палата аудиторів покликана контролювати використання коштів Європейського соціального фонду і Європейського фонду розвитку.

На початку 2010-х рр. можна спостерігати синергетичну енергію криз різних типів. Перша грецька фінансово-політична криза 2010-2012 рр. піддала випробуванню стабільність спільної європейської грошової одиниці євро одного з найпомітніших історичних здобутків європейської інтеграції. Друга криза міграційна 2015-2016 рр., коли понад мільйон біженців хаотично перебралися на територію країн ЄС. Третя криза стосується Революції Гідності 2013-2014 рр. та анексії Криму Росією. Четверта криза це пандемія коронавірусу, коли внаслідок карантинних заходів було нанесено потужний удар по економіці, що стимулювало лівих і правих європейських скептиків. П'ята криза це масштабування російської агресії проти України після 24 лютого 2022 р., що викликало понад шість мільйонів біженців з України до країн Європи. Шоста криза стосується дилеми стратегічного вибору між збільшенням військових видатків та подальшим розширенням Європейського Союзу. Поки що немає відповіді на більшість з цих криз.

Системі Європейського Союзу бракує головних ознак державності. Маастрихтський договір визначає новостворену систему як «дедалі ближчий союз народів Європи» (частина 2 с.1 ДЕС). Водночас немає європейського народу зі спільною ідентичністю ані національної основи для здійснення наднаціональної суверенної влади, ані як прив'язки для уможливлення демократичної легітимації ЄС. Громадянство Євросоюзу не є тотожним державному громадянству з низкою прав і обов'язків, які впливають з нього. Але насамперед відносини між державами-членами ЄС не регулюються тільки правом Брюсселя і не контролюються лише органами Євросоюзу. Для держав-членів визначальними залишаються також норми національного

конституційного права. Розпуск Європейських спільнот можливий лише за згодою їхніх органів, уповноважених здійснювати представницькі функції від імені Спільнот. Ми вважаємо, що мир це природний порядок речей, а війна прикрий виняток. Надихнувшись І. Кантом, багато хто вважає, що вічний мир можливий. Воюють лише за те, аби покласти край всім війнам і зробити світ безпечним для демократії. І це утопія, якою ми втішаємо себе. Російська війна проти України 2014-2025 рр. поставила ЄС перед вибором. Компроміс з РФ, який дешевший за збільшення військових видатків, але він погрожував єдності Євросоюзу. Натомість перетворення ЄС на єдиний військовий табір посилювало суб'єктність Європейського Союзу як внутрішню, так і зовнішню.

Середині 2020-х рр. мотивує європейських скептиків стверджувати, що Європейський Союз вичерпав себе як геополітичний проект. Лінії розломів об'єктивно існують. Існує Польща європейських скептиків та європейських оптимістів. Це ж можна сказати про більшість країн членів ЄС. Пік розвитку європейської інтеграції на початку ХХІ ст. став також часом кризи Європейського Союзу. Скептики вважали, що процес європейської інтеграції досягнув своєї кількісної та якісної межі. Європейські оптимісти стимулювали появу норм інклюзивності й недискримінації. Критика цих норм класифікується як реакційність, сексистські та расистські упередження. На думку європейських скептиків, програма розширення Євросоюзу виявилася суперечливою. Внаслідок цього посилилась диференціація рівнів соціально-економічного розвитку «старих» і «нових» держав Євросоюзу. Праві європейські популісти також наголошують, що ЄС створив політичний клас, який не є підзвітним перед демосом. Спроба створити конституцію Євросоюзу призвела до створення настільки розлогого й складного документа, що його неможливо було зрозуміти. Преамбула примудрилася виключити з ідеї Європи християнську релігію, тоді як решта документа, яка значно більше стосувалася розширення повноважень європейських інститутів, ніж визначення їхніх обмежень, була розрахована на те, щоб підважити демократію. Зважаючи на те, що спадок Європи світові полягав у двох великих благах – християнстві й демократії, – не дивно, що ЄС більше не має підтримки європейців, навіть якщо створив мережу клієнтів, на підтримку яких завжди може покластися. Вище наведені тези відгукуються в ідеології трампізму.

Період 2026-2029 років критично важливий для визначення стратегії Євросоюзу. Ця криза співпадає із непростими відносинами з 47-м президентом США Д. Трампом. У грудні 2025 р. була опублікована нова редакція стратегії національної безпеки США. Ключовим завданням визначено захист внутрішньої безпеки США, що включає в себе протидію нелегальній міграції та ідеологічне протистояння з лівими лібералами. Другим пріоритетом стратегії визнано стримування Китаю. Цікаво, що мова не йде про якесь ідеологічне протистояння з «комунізмом», а Трамп пропонує зосередитись на прагматичній економічній конкуренції. З цієї само прагматики виходить зближення з

путінською Росією. Трамп все ще сподівається роз'єднати Китай і РФ. Росія згадана у документі 10 разів, а Китай 20 разів. Натомість стратегія визнає, що трампізм ніщо не єднає з європейським лібералізмом. Ця ідеологічна розбіжність розмиває євроатлантичну єдність [13, р. 4]. Зрозуміло, що зазначена тенденція шокує Євросоюз.

Третім пріоритетом визнається нова редакція доктрини Монро, тобто домінування США в Латинській Америці. Азія серед пріоритетів випередила Близький Схід. На останньому місці у стратегії опинилась Африка. Тож стратегія остаточно розвіяла ілюзії щодо неспідовності адміністрації Трампа. Навпаки, політика «Америка перед усім» закріплена ще в одному важливому документі. Принаймні до листопада 2026 року, коли відбудуться проміжні вибори обох палат конгресу, цей документ визначатиме зовнішню політику США та її віддзеркалення у внутрішній політиці. Також не здивував пріоритет внутрішньої безпеки. Натомість адміністрація Д. Трампа відверто симпатизує не нинішнім ліберальним елітам, які правлять у більшості країн-членів Євросоюзу, а європейським правим популістам. Внаслідок цього поглиблюється політичний розкол між Європою і США.

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що нинішня криза європейської інтеграції 2020-х рр. супроводжується формуванням максимально несприятливих обставин для її подолання. Відкритим залишається питання якості правлячих еліт, здатних або нездатних продемонструвати політичну єдність і волю для вироблення ефективного політичного курсу, спрямованого на подолання кризи. Російсько-українська війна (2014-2026) ускладнила й імперативно ставить та актуалізує завдання формування військово-політичної складової об'єднання. Відтак на порядку денному стоїть трансформація Європейського Союзу не лише як Спільного ринку, але й формування засадничих підвалин військово-політичного союзу. Водночас прийняті в 2025 р. рішення щодо збільшення військових видатків свідчать про те, що тільки кредитування цього процесу може спровокувати нові кризи із мінімізацією здобутків соціальної держави в рамках всього ЄС.

Доконаним фактом в першій чверті ХХІ ст. стало не тільки прогнозоване С. Гантінгтоном «зіткнення цивілізацій» (проявами чого тільки в 2025 р. була війна Ізраїлю і «Хамас», 12-денна ірансько-ізраїльська війна, тижнева індійсько-пакистанська війна), але й не менш криваві битви і протистояння всередині майже кожної локальної цивілізації. Власне унаочненим прикладом цього є російсько-українська війна.

Далі, повертається новий формат класової боротьби між власниками цифрових платформ та алгоритмів штучного інтелекту і прекаріатом. Стрімко зростає рівень самосвідомості представників інших культур, які мешкають у країнах Європейського Союзу. Внаслідок цього багатокультурність сучасних суспільств стає політично вибуховою проблемою. Зокрема, вона стосується диференціації між універсальними цінностями демократії та прав людини і

простором свободи представників незахідних культур, у якому вони можуть існувати і розвиватися відповідно до традиційних у цих культурах норм, цінностей та принципів прийняття рішень. З іншого боку, виникає питання, яким чином у такому багатокультурному суспільстві може не лише існувати, а й ефективно функціонувати європейська демократія. Адже з часів античної афінської демократії зберігається проблема громадянської спроможності іноземців.

Зважаючи на все вище наведене виникає питання, наскільки ймовірною може бути цілісна ідентичність Європейського Союзу, котра має формуватись на помітних космополітичних засадах. Відомо, що спільна ідентичність формується на основі наступних чинників: історичної території, спільних наративів та історичної пам'яті, спільної матеріальної культури, єдиного економічного та правового просторів. Більшість із перелічених чинників має місце. Проте процес формування ідентичності ЄС є тривалим та складним, навіть після набуття 1 грудня 2009 р. чинності Лісабонського договору. Орієнтація на Велику Європу, яку нині уособлює Європейський Союз 27 країн-членів, всередині ЄС не виключає виникнення регіональної ідентичності, яка ґрунтується на ностальгії за малою вітчизною. Наглядно ці процеси проявилися в умовах світової економічної кризи, коли багаті країни члени Євросоюзу, незважаючи на загрозу спільній європейській грошовій одиниці євро, відмовлялися витягувати з болота боргів бідні країни ЄС. Подібні підтвердження легко побачити й під час боротьби з пандемією.

Тож суверенні країни Європейського Союзу досить часто критично налаштовані одна до одної, хоча цей факт може певний час маскуватися потребами солідарності у відносинах із зовнішнім світом та його ризиками. Зрозуміло, що поки існують наявні спільна мета та інтереси, то держави-члени Євросоюзу виконуватимуть взяті на себе зобов'язання. Як тільки нівелюється фактор тотожності або близькості інтересів, зникають й мотиви для погоджених спільних дій. Цілком ймовірно, що в середньостроковій перспективі європейські ліберали поділять владу в Європейському Союзі з традиціоналістами. Відтак оновлений ліберально-консервативний Євросоюз може стати чимось на кшталт «Європи народів» – проектом, який свого часу зазнав невдачі в Австро-Угорській імперії. Відтак саме наступний перебіг подій покаже або спростує ці передбачення.

Список використаних джерел та літератури

1. Altfater E., Mahnkopf B. Konkurrenz für das Empire. Die Zukunft der Europäischen Union in der globalisierten Welt. Münster: Verlag Westfälisches Dampfboot, 2007. 304 s.
2. Beck U., Grande E. Das kosmopolitische Europa. Gesellschaft und Politik in der zweiten Moderne. Frankfurt-am-Main: Suhrkamp Verlag, 2005. 432 s.
3. Dahrendorf R. Der Wiederbeginn der Geschichte. Vom Fall der Mauer zum Krieg im Irak. Berlin: C.H. Beck, 2004. 350 s.
4. Fischer J. Die Rückkehr der Geschichte. Die Welt nach dem 11. September und die Erneuerung des Westens. Köln: Kiepenheuer und Witsch, 2005. 303 s.

5. Loht W. Das europäische Projekt zu Beginn des 21. Jahrhunderts. Leverkusen: Verlag Leske und Budrich, 2001. 392 s.
6. Pfetsch F., Beichelt T. Die Europäische Union: Geschichte, Institutionen, Prozesse. München: Fink Verlag, 1997. 320 s.
7. Thalmaier B. Die zukünftige Gestalt der Europäischen Union. Integrationstheoretische Hintergründe und Perspektiven einer Reform. Köln: Nomos, 2005. 475 s.
8. Williams A. European Community. Oxford: University press, 1994. 288 p.
9. Копійка В. Шинкаренко Т. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 448 с.
10. Копійка В. Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу. К.: ВПЦ «Київський університет», 2002. 253 с.
11. Луук ван Мідделаар. Перехід до Європи. Як континент став союзом. К.: Дух і Літера, 2018. 576 с.
12. Луук ван Мідделаар. Нова політика Європи: десять років політичних криз. К.: Дух і Літера, 2021. 408 с.
13. National Security Strategy of the United States of America. Washington. The White House, November 2025. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf>

Reference

1. Altfater, E., Mahnkopf, B. (2007). *Konkurrenz für das Empire. Die Zukunft der Europäischen Union in der globalisierten Welt*. Münster: Verlag Westfälisches Dampfboot. [In German].
2. Beck, U., Grande, E. (2005). *Das kosmopolitische Europa. Gesellschaft und Politik in der zweiten Moderne*. Frankfurt-an-Main: Suhrkamp Verlag. [In German].
3. Dahrendorf, R. (2004). *Der Wiederbeginn der Geschichte. Vom Fall der Mauer zum Krieg im Irak*. Berlin: C.H. Beck. [In German].
4. Fischer, J. (2005). *Die Rückkehr der Geschichte. Die Welt nach dem 11. September und die Erneuerung des Westens*. Köln: Kiepenheuer und Witsch. [In German].
5. Loht, W. (2001). *Das europäische Projekt zu Beginn des 21. Jahrhunderts*. Leverkusen: Verlag Leske und Budrich. [In German].
6. Pfetsch, F., Beichelt, T. (1997). *Die Europäische Union: Geschichte, Institutionen, Prozesse*. München: Fink Verlag. [In German].
7. Thalmaier, B. (2005). *Die zukünftige Gestalt der Europäischen Union. Integrationstheoretische Hintergründe und Perspektiven einer Reform*. Köln: Nomos. [In German].
8. Williams, A. (1994). *European Community*. Oxford: University press. [In English].
9. Kopyyka, V. Shynkarenko, T. (2001). *Yevropeys'kyy Soyuz: zasnuvannya i etapy stanovlennya*. Kyiv: Vydavnychyy Dim "In Yure". [In Ukrainian].
10. Kopyyka, V. (2002). *Rozshyrennya Yevropeys'koho Soyuzu. Teoriya i praktyka intehratsiynoho protsesu*. Kyiv: VPTS "Kyyivs'kyi universytet". [In Ukrainian].
11. Luuk van Middelaar (2018). *Perekhid do Yevropy. Yak kontynent stav soyuzom*. Kyiv: Dukh i Litera. [In Ukrainian].
12. Luuk van Middelaar (2021). *Nova polityka Yevropy: desyat' rokiv politychnykh kryz*. Kyiv: Dukh i Litera. [In Ukrainian].
13. *National Security Strategy of the United States of America*. (2025, November). Washington. The White House. [Online]. Available from: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf> [In English].

Kudryachenko A., Martynov A. Historical Experience of Overcoming Crisis in the Process of Development of European Integration (1951-2025).

The article analyzes the historical experience of overcoming crises in the process of developing European integration. The socio-historical nature of crisis phenomena is analyzed. Typologically, these can be growth crises or stagnation crises. It is shown that growth crises are associated with the formation of new rules, structures and socio-political mechanisms that provide an adequate response to new challenges. Stagnation crises are caused by problems that existing political institutions are unable to cope with. This type of crisis may end in the collapse of existing structures and institutions, or if it is overcome, the stagnation crisis may transform into a growth crisis. Scientific novelty of the study. The experience of overcoming the crisis in Europe after 1945 is traced, which resulted in the launch of a modern process of European integration. The energy crisis of the 1970s was overcome by the creation of currency regulation mechanisms and strategic plans for the creation of the European Union. The parallel expansion of the EU and the deepening of the European integration process provoked the crisis of the early 2000s. Overcoming this growth crisis was due to the integration of many speeds. The crises of the 2020s were associated with the consequences of the pandemic and the Russian-Ukrainian war. Conclusions. The flexibility of the European Union structures, the orientation of the European bureaucracy not only on the process, but also on the result open up opportunities for overcoming new crises.

Keywords: historical experience, European integration, European Union, growth crises, stagnation crises, ways to overcome crises.

УДК 94:327«XXI»

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-32-2>

Толстов С.В.

<https://orcid.org/0000-0001-9031-1600>

КРИЗА СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Стаття присвячена аналізу процесів та змін в середовищі європейської безпеки. В результаті російської агресії проти України європейська безпека як система упорядкованих відносин зазнала розбалансування та під час російсько-української війни 2022-2026 рр. перейшла у стан багатофазової кризи.

Результатом критичного загострення протиріч між провідними учасниками системи європейської безпеки стали розрив традиційних зв'язків та перегляд умов і принципів міжнародних відносин між державами-учасниками багатосторонньої взаємодії в широкому європейському просторі. «Українська криза» суттєво вплинула на міжнародні політичні процеси й сприяла загальній дестабілізації глобальної міжнародної системи.

Ідея дослідження полягає у визначенні стадій кризи європейської безпеки як моделі відносин, яка сформувалась у період 1990-2022 рр., та з'ясуванні стану європейської безпеки з точки зору можливості чи неможливості відновлення її структурного формату.

Виявлення політичних і структурних змін на різних етапах кризи європейської безпеки дозволяє стверджувати, що першим суттєвим викликом європейській моделі безпеки, побудованій на засадах поєднання принципів загальноєвропейського співробітництва з синхронізованим розширенням НАТО і ЄС, стала воєнна операція США і НАТО в Югославії (1999 р.), яка символізувала відхід від політичних та політико-правових основ загальноєвропейського процесу.

Загострення протиріч між європейськими і євроатлантичними структурами та Росією супроводжувалося претензіями російського політичного керівництва на визнання особливих, преференційних інтересів у пострадянському просторі, який подавався як зона особливих інтересів та безпекової відповідальності РФ.

Розгортання прямої агресії РФ проти України засвідчило неієздатність моделі європейської безпеки, закладеної в серії документів та багатосторонніх рішень НБСЄ/ОБСЄ, ухвалених упродовж 1975-1999 рр. Мляве реагування більшості держав трансатлантичного простору на загострення кризи в російсько-українських відносинах сприяло фрагментації простору ОБСЄ на локальні зони та осередки. Подальша поляризація в рамках західних об'єднань і союзів засвідчила невідповідність існуючих структур безпеки новим умовам. Відтак, апробована в 1990-2022 рр. модель європейської безпеки перейшла межу, до перетину якої кризи можна було б вважати адаптаційною. Структурні зміни в широкому європейському ареалі визначають неминучість становлення нових форм організації взаємодії між основними акторами в трансатлантичному просторі та Північній Євразії включаючи США, Росію та «європейську трійку» в складі Великої Британії, Франції та ФРН.

Ключові слова: європейська безпека, криза, структура, стан, процес, російсько-українська війна

Нерівномірність економічного і технологічного розвитку, ускладнена глобальною фінансово-економічною кризою 2008-2009 рр. й скороченням виробництва та міжнародної торгівлі під час пандемії COVID-19 суттєво

вплинула на характер міжнародно-політичних процесів. Ознаки цих змін виявилися насамперед у формі загострення конкуренції та суперництва між провідними державами, перегляду партнерських угод і розбалансування традиційних союзів. Впродовж 2010-х рр. суперництво великих держав набувало все більш виразних і розгалужених форм, охоплюючи всі сфери міжнародної конкуренції – боротьбу за енергетичні, та сировинні ресурси, технологічне лідерство, ідеологічне домінування, перерозподіл світового економічного та політичного впливу. В політичному дискурсі поновилося використання таких понять, як сфери преференційних інтересів, впливу й прямого чи розподіленого контролю.

Зміни в міжнародних відносинах можуть відбуватися або поступово, в формі уповільнених процесів, позначених еволюцією суспільних систем та розвитком технологій, або в прискореному режимі, в формі криз, які супроводжуються загостренням структурних протиріч, застосуванням воєнної сили, конфліктами та війнами. Міжнародно-політичні кризи здебільшого призводять до виникнення нових форм зв'язків і залежностей, які змушують уряди провідних країн та їх політичні системи пристосовуватися до нових обставин, що принципово відрізняються від докризових умов, які політична спільнота звикла вважати за звичні чи стандартні.

Міжнародно-політична криза 2014 р., спричинена відновленням російського геополітичного ревізіонізму та анексією Криму, стала каталізатором руйнування міжнародного порядку, який ствердився у період безперечного домінування США та їхніх союзників у Європі та Азії після розпаду СРСР.

Нова фаза геополітичного ревізіонізму Росії не обмежувалася анексією Криму, адже плани російського керівництва включали повномасштабну дестабілізацію політичного устрою України та встановлення контролю над більшістю східних і південних областей – від Харкова до Одеси – з метою створення псевдодержавного утворення під умовною назвою «Новоросія».

Підготовка нових планів російської агресії та спектр засобів територіальної експансії набагато перевищували інструментарій локальної війни проти Грузії у серпні 2008 р., адже мова йшла про захоплення та відокремлення бл. 40% території суверенної європейської держави, яка відігравала проміжну, буферну роль у континентальному балансі сил між Росією та євроатлантичним співтовариством. Проголошення прямої анексії частини території України та застосування методів гібридної війни в Донецькій та Луганській областях стали наочними ознаками глибокої кризи європейської безпеки та незворотних змін у світовій політиці. Показово й те, що скориставшись млявою реакцією з боку США та країн-членів ЄС і НАТО, російське керівництво застосувало прискорену конституційну процедуру включення Криму до складу Російської Федерації.

Початок прямої агресії РФ проти України засвідчив недієздатність моделі європейської безпеки, закладеної в серії документів та багатосторонніх рішень,

ухвалених у рамках загальноєвропейського процесу впродовж 1975-1999 рр. Утім події лютого-вересня 2014 р. ознаменували лише початкову фазу кризи європейської безпеки, яка згодом набула ознак багатофазового процесу.

Мета даної статті полягає у виявленні причин та наслідків кризи європейської безпеки, спричиненої накопиченням протиріч у відносинах між провідними державами Заходу та Росією, доктринальними змінами у стратегії зовнішньої політики Росії та ескалацією конфлікту в російсько-українських відносинах, яка зрештою призвела до повномасштабної російсько-української війни 2022-2026 рр. Супутні завдання дослідження включають теоретичне обґрунтування поняття «система європейської безпеки», а також визначення стадій та ступеня фінальності кризи європейської безпеки як моделі відносин, яка сформувалась у період 1990-2022 рр. Ідея дослідження полягає у з'ясуванні стану європейської безпеки з точки зору можливості чи неможливості відновлення її структурного формату, або ж мова йде про неминучість встановлення принципово нової моделі відносин у сфері безпеки, побудованої на інших принципах і правилах.

Поняття та категорії міжнародної безпеки

Будь-яка система безпеки являє собою комплекс відносин і зобов'язань, який включає мережу залучених інституцій, угод і домовленостей між акторами – учасниками багатосторонньої взаємодії. Угоди, домовленості та зобов'язання між учасниками системи безпеки можуть мати різний ступінь зрілості та складності. Модель відносин у сфері безпеки, побудована на основі формальної рівності її учасників, зосереджена на забезпеченні стабільності системи та захисті спільних інтересів державних акторів. Якщо ж модель відносин у сфері безпеки побудована на основі ієрархічної нерівності чи гегемонії, вона відображає потреби та інтереси лише окремих, домінуючих акторів за рахунок інших, які перебувають у стані підпорядкування чи пригноблення.

Функціональні характеристики системи безпеки, які знаходять прояв у широкому діапазоні між її протилежними станами – стабільності та кризи, залежать від багатьох факторів. В ролі таких факторів виступають насамперед ступінь гостроти протиріч між учасниками системи безпеки та зацікавленість провідних акторів у збереженні стабільного стану або в його порушенні з метою зміни розстановки сил і досягнення певних результатів.

При виборі форм реагування на міжнародні кризи правлячі кола провідних держав враховують як чинники матеріального характеру, включаючи зміни у співвідношенні сил, ступінь власної військової спроможності, здатність до застосування сили й різноманітних методів стримування опонента, так і політичні та аксіологічні мотивації, включаючи спрямованість зовнішньополітичних стратегій і морально-психологічну готовність до ведення війни. Серед політичних чинників значну роль відіграють настрої політичної думки, які відображають готовність суспільств окремих держав погоджуватися

на економічні обмеження та додаткові витрати заради досягнення зовнішньополітичних цілей.

В самому широкому, теоретичному розумінні міжнародна безпека – це структурно-функціональний комплекс взаємодії міжнародних акторів у питаннях, пов'язаних з підтриманням або порушенням міжнародної стабільності. Взаємодія держав та міждержавних об'єднань у сфері безпеки ґрунтується на співвідношенні їх інтересів, стратегій, спільного бачення та відмінностей у сприйнятті загроз.

Поточний стан міжнародної безпеки визначає сукупність прямих і непрямих дій держав і міждержавних об'єднань, спрямованих на досягнення таких різнопланових цілей і намірів, як захист власних національних інтересів, забезпечення стабільності їх політичних систем, створення сприятливих зовнішніх умов для внутрішнього економічного, політичного та соціального розвитку суспільств, які представляють конкретні державні актори, що беруть участь у регулярній зовнішньополітичній взаємодії. При цьому на індивідуальному рівні держави, незалежно від їхнього статусу в міжнародній ієрархії, об'єктивно зацікавлені як у забезпеченні прав, властивих суверенітету, так і в досягненні вигід і привілеїв у відносинах з іншими міжнародними суб'єктами.

В стабільних міжнародних системах важливу функціональну ознаку становить визначення правил і норм співіснування та регулярної взаємодії, що й слугує головним критерієм стабільного стану міжнародної безпеки. В ідеальному розумінні правила міжнародної взаємодії як невід'ємні нормативні та регулюючі атрибути міжнародної системи мають забезпечувати мінімально достатні умови для функціонування держав на міжнародній арені, гарантувати дотримання формальних ознак суверенітету і політичної незалежності, а також користуватися загальним визнанням.

На відміну від індивідуальних вимірів безпеки окремих держав як суспільно-політичних утворень, що мають окреслені кордони й визначаються в термінах доктринально оформлених національних інтересів, або програмних цілей міждержавних об'єднань, які представляють спільну, колективну позицію країн-учасниць, міжнародну безпеку необхідно розглядати як сферу взаємодії політик різних суб'єктів (держав, їх об'єднань, коаліцій та союзів), інтереси яких мають різні точки дотику.

Результати багатосторонньої взаємодії суб'єктів у сфері міжнародної безпеки визначаються сплетінням їх неспівпадаючих інтересів і мотивацій й перебувають у залежності від численних специфічних, регулярних чи випадкових комбінацій зовнішніх і внутрішніх чинників. Така хаотична суміш результатів дії численних перемінних обумовлює багатоманітність і суб'єктивність підходів до проблематики міжнародної безпеки та, відповідно, розуміння змісту цього явища.

Зазначені критерії мають враховуватися в рамках концептуального підходу з метою визначення параметрів міжнародної безпеки як явища у сфері міжнародних відносин і конструювання теоретичних моделей, прив'язаних до конкретно-історичних і географічних умов. Вони так само зберігають актуальність у рамках прикладного аналізу форм і складових елементів міжнародної безпеки на глобальному та регіональних рівнях. При цьому в якості аксіоми приймаємо твердження, що міжнародна безпека не може розглядатися як окремий феномен, адже вона сама є функцією конкретно-історичної міжнародної системи.

Міжнародній системі початку ХХІ ст., як і на попередніх етапах її еволюції, властиві чинники, що визначають структуру відносин між провідними учасниками та окреслюють певні рамки і правила взаємодії. До них належать:

- владно-силовий баланс між основними державами та об'єднаннями, який визначає наявну композицію та тип полярності міжнародної системи;
- структурно-функціональна побудова системи, яка включає основні рівні та домінуючі форми міжнародних відносин, їх поширення та інтенсивність;
- фактична ієрархія акторів як компонентів системи;
- стан рівномірності чи нерівномірності поширення та структурні особливості системних зв'язків, включаючи ступінь їх гомогенності;
- прагнення та спроможність до гегемонії, домінування та впливу (при цьому доцільно вирізнити як інерційне домінування, що має «охоронну» спрямованість, націлену на збереження чинних переваг, так і прагнення до встановлення домінування за допомогою комплексу наступальних дій і заходів, спрямованих на досягнення певної стратегічної або локальної мети, яка позначає нову якість відносин);
- гармонійність і добровільність чи недобровільність / примусовість застосування регулюючих засобів і механізмів;
- наявність або відсутність узгоджених підходів до проблем розвитку та утримання «стану стабільності», що й окреслює загальний зміст проблематики міжнародної безпеки [1, с. 8].

Постановка завдань, які стосуються аналізу системних зв'язків і залежностей у сфері безпеки на міжнародному рівні, глобальному чи регіональному, безпосередньо пов'язана з урахуванням загальних характеристик і типологічних ознак міжнародної системи, відносно якої міжнародна безпека виступає як невід'ємна й повсякденна функція.

Конкретизація типологічних особливостей міждержавних відносин у сфері міжнародної безпеки зумовлює потребу знайти відповідь на низку питань, зокрема:

- яким чином в рамках історично обумовленої міжнародної системи визначаються параметри міжнародної взаємодії в сенсі впорядкування та регулювання відносин між провідними акторами;

- на які політико-правові та безпекові гарантії можуть розраховувати й спиратися держави у межах конкретно-історичної міжнародної системи;
- які практики і нормативно-правові механізми застосовуються щодо врегулювання міжнародних конфліктів і запобігання війнам.

Пошук відповідей на ці питання безпосередньо пов'язаний з виявленням і систематизацією політико-правових характеристик міжнародної системи, яка охоплює сукупність механізмів, норм і принципів міжнародного права та діючих практик у сфері міжнародних відносин, прямо чи опосередковано пов'язаних з проблемами війни і миру. Серед іншого цей напрям включає наступні аспекти:

- наявність чи відсутність механізмів забезпечення мирного співіснування;
- способи визнання та забезпечення принципу державної незалежності;
- формальні принципи та наявні практики запобігання війнам, зокрема шляхом багатостороннього діалогу, регіональних систем безпеки та співпраці тощо;
- визначення правил ведення війни та застосування сили.

Структурно-функціональні характеристики системи європейської безпеки

Відносини в галузі міжнародної безпеки мають історично обумовлений характер, адже вони змінюються відповідно до загального стану суспільного розвитку, еволюції норм міжнародного права, формування міжнародних інституцій, виникнення та укорінення елементів політичної організації.

Проблематика міжнародної безпеки не обмежується лише військово-політичними аспектами, хоча їм безумовно належить провідна роль. Ця сфера відносин охоплює все ширший перелік невійськових зв'язків, зокрема економічних, енергетичних, гуманітарних, екологічних, соціокультурних, а також способи реагування на новітні виклики та загрози, пов'язані з розвитком технологій, кібернетичною безпекою, штучним інтелектом тощо.

В нормативно-правовому відношенні в якості базової точки відліку сучасних уявлень про міжнародну безпеку слугують положення Статуту ООН, ухваленого в 1945 р. Статут ООН проголосив високу мету «позбавити прийдешні покоління нещастя війни», «утвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, ... і в рівність прав великих та малих націй», «створити умови, за яких можуть дотримуватися справедливості і повага до зобов'язань, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права» [2].

Ст. 1 Статуту ООН визначає цілі міжнародної організації, які полягають у зобов'язанні: (1) Підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й для придушення актів агресії або інших порушень миру, і проводити мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або вирішення міжнародних спорів або ситуацій, що

можуть призвести до порушення миру»; (2) Розвивати дружні відносини між націями на основі дотримання принципу рівноправності та самовизначення народів, а також вживати інших відповідних заходів для зміцнення загального миру... » [2].

Ст. 2 зобов'язує усі держави-члени організації сумлінно виконувати «взяті на себе за цим Статутом зобов'язання», вирішувати «свої міжнародні суперечки мирними засобами таким чином, щоб не наражати на загрозу міжнародний мир та безпеку і справедливість», утримуватися «в своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави, або будь-яким іншим чином, несумісним із цілями Об'єднаних Націй» [2].

Перебіг подій в українсько-російських відносинах після 21 лютого 2014 р. слугує наочним свідченням розгортання неспровокованої агресії та зумисної підготовки повномасштабної війни, що є прямим порушенням базових положень Статуту ООН.

Положення та принципи Статуту ООН як основного документа міжнародного публічного права передбачають усунення війни як засобу вирішення міжнародних суперечок. Упродовж 75 років ці принципи подекуди порушувалися різними державами, однак у переважній більшості випадків країни, які вдавалися до застосування військової сили намагалися глибоко приховувати мотивації своїх дій, посиляючись на загрозу з боку супротивників, виконання чи порушення союзницьких зобов'язань, необхідність здійснення гуманітарної інтервенції, зумовлену намірами не допустити ескалації внутрішніх збройних конфліктів в окремих країнах, зокрема обтяжних масовими стратами та етнічними чистками, небезпеку нападів з боку транснаціональних структур міжнародного тероризму тощо. У 1990-1991 рр. спроба керівництва Іраку поглинути державу Кувейт зустріла потужну відсіч й була засуджена як пряме порушення миру з метою окупації та анексії території іншої держави.

Анексія Криму в березні 2014 р. знаменувала лише перший етап прямої агресії РФ проти України. Скориставшись відсутністю послідовної реакції з боку США та євроатлантичних інституцій на анексію Криму, Росія активізувала підривні гібридні заходи, спрямовані на відокремлення від України низки територій, насамперед Донецької та Луганської областей, в яких було організовано внутрішні заворушення за активною участю російських спецслужб, парамілітарних угруповань і регулярних військ РФ [3].

Події весни та літа 2014 р. ознаменували початок глибокої кризи європейської безпеки, яка згодом переросла у першу після закінчення Другої світової війни повномасштабну континентальну війну на європейському континенті. Оцінюючи руйнівний вплив російської агресії проти України на стан європейської безпеки доцільно зазначити, що його межі набагато перевищують рівень і значення дестабілізуючого впливу на двосторонні

російсько-українські відносини. Через чотири роки після нападу РФ на Україну 24 лютого 2022 р. можна констатувати, що російсько-українська війна призвела до повного розбалансування політичних, ідеологічних і ціннісних підвалин системи європейської безпеки.

Проблематика європейської безпеки відображає складний комплекс проблем, явищ та залежностей. В теоретичному розумінні система міжнародної безпеки має просторово-ієрархічні та структурно-функціональні характеристики, які виявляються у декількох вимірах – у якості функції, стану та процесу або результату постійної, перманентної взаємодії державних і недержавних акторів. Виходячи з цього, в рамках структурно-функціонального підходу європейська безпека має розглядатися у трьох взаємопов'язаних ракурсах:

- як особлива функція міжнародних відносин, яка є результатом постійної взаємодії суб'єктів – держав, союзів і міжнародних організацій, та наслідком процесів різної темпоральної змінності, що тривають або завершилися;
- як певний поточний стан відносин і взаємозалежностей, який є результатом рухливої взаємодії держав та міжнародних інституцій;
- й нарешті, як постійний процес, або комплекс елементів взаємодії, під час якого держави та міждержавні спільноти і союзи, стикаючись з різними викликами та загрозами, формують відповідні рішення й засоби реагування, вдаючись до ситуативно обумовлених дій оборонного чи наступального характеру.

Безпека як результат багатосторонніх домовленостей у вигляді сукупності регулюючих актів є результатом дипломатії, спрямованої на закріплення або корекцію певного стану відносин. Такий формат регулювання покликаний зафіксувати узгоджені домовленості, що відображають ситуативну розстановку сил між провідними акторами та мусить гарантувати їх закріплення на відносно тривалу перспективу.

Форми та способи політико-правового регулювання відносин між провідними державами покликані забезпечувати відносну стабільність міжнародної системи або її регіональних підсистем. Аналогічні функції відіграють і постійні та тимчасові військово-політичні союзи, покликані стабілізувати певний стан міжнародно-політичних суперечностей й загальмувати небажані еволюційні процеси та відхилення в межах міжнародної системи. Розуміння міжнародної безпеки у формі постійного процесу пояснює потребу в періодичній корекції досягнутих міжнародних угод, вдосконаленні правил взаємодії та повсякденному зміцненні засобів довіри.

З точки зору їх змісту міжнародні угоди можуть ґрунтуватися як на ціннісно-аксіологічних принципах, так і на прагненні отримати конкретні комерційні та політичні вигоди. Останній підхід зазвичай позначається поняттям транзакціонізму. В рамках такого підходу кожен учасник двосторонніх та/або багатосторонніх відносин виступає як сторона оборудки, спрямованої на здобуття певного виграшу, тобто кращих результатів транзакції. Типовим

прикладом транзакціонізму може слугувати модальність зовнішньої політики другої адміністрації Д. Трампа. На відміну від Дж. Байдена і демократів, політика Д. Трампа не обтяжена політико-ідеологічною артикуляцією, та й сам він не переймається обстоюванням певних ціннісних категорій. Приміром, в українському питанні він схильний шукати узгодження підходів і досягнення спільних рішень насамперед з російським керівництвом на засадах розподілу вигід та врахування «реальних інтересів». Однак насправді такий підхід Трампа вилився в систематичне потурання агресору, підлив міцності західних альянсів та девальвацію можливих факторів тиску на переговорну позицію РФ, що лише переконує В. Путіна в правильності курсу на заохочення адміністрації США до нових поступок.

Етапи формування системи європейської безпеки

Стосовно еволюції норм і правил європейської безпеки після Другої світової війни доцільно виокремити декілька етапів, пов'язаних з узгодженням домовленостей воєнного часу (Тегеранська, Ялтинська та Потсдамська конференції 1943-1945 рр.), серією післявоєнних угод з територіального та політичного врегулювання (Паризькі мирні договори 1947 р.), розробкою нормативів мирного співіснування на етапі розрядки міжнародної напруженості у формі Заключного акту НБСЄ 1975 р., підписанням Паризької хартії для нової Європи (1990 р.), політичними і політико-правовими напрацюваннями наради Гельсінкі-2 (1992 р.) та Хартії європейської безпеки (1999 р.).

З початку 1970-х рр. «загальноєвропейський процес» слугував у якості основного формату багатосторонніх консультацій з питань європейської безпеки. Відштовхуючись від положень Гельсінкського Заключного акту 1975 р., який мав характер компромісу між представниками двох різних суспільно-політичних систем і блокових угруповань, нарада глав держав та урядів 34 країн-учасниць НБСЄ у листопаді 1990 р. ухвалила безпрецедентний пакет документів та рішень, включаючи Паризьку хартію для нової Європи, Спільну декларацію 22 держав Варшавського Договору і НАТО, Договір про звичайні збройні сили в Європі. Зазначений пакет доповнювався Віденським документом про заходи зміцнення довіри та безпеки та Договором про остаточне врегулювання стосовно Німеччини від 12 вересня 1990 р.

Паризька Хартія для нової Європи від 21 листопада 1990 р. констатувала закінчення «холодної війни» як ери конфронтації й розколу Європи. Документ підтверджував десять принципів Заключного акту 1975 р. й проголошував готовність країн простору НБСЄ будувати відносини «на взаємній повазі та співробітництві», включаючи визнання спільних принципів демократії, заснованої на правах і основних свободах людини, розвиток на основі економічної лібералізації, соціальної справедливості та рівної безпеки для всіх країн-учасниць [4]. Хартія декларувала еволюційний перехід до нового європейського порядку як нової епохи демократії, миру та єдності в Європі. Його важливими ознаками вбачалися прихильність до врегулювання спорів

мирними засобами та втілення принципу неподільності безпеки. З цього приводу хартія містила твердження, що «з припиненням розколу Європи» держави-учасниці будуть прагнути «надати нову якість відносинам у сфері безпеки» при повній повазі до свободи вибору, що зберігається за кожним у цій галузі. «Безпека неподільна, і безпека кожної держави-учасниці нерозривно пов'язана з безпекою всіх інших. Тому ми зобов'язуємося співпрацювати у справі зміцнення довіри та безпеки між нами та у сприянні контролю над озброєннями та роззброєнням» [4].

Оцінюючи роль і значення Паризької хартії для нової Європи 1990 р., доцільно відзначити декілька основних положень:

- Хартія декларувала завершення умов «холодної війни» та розколу Європи на антагоністичні табори.

- Розпад Організації Варшавського договору обумовив усунення логіки блокового протистояння. Зміни у відносинах безпеки сприяли визнанню права європейських країн обирати спосіб забезпечення власної безпеки та зміцнювати колективну безпеку.

- Документ закріпив наслідки демократичних революцій у країнах Центральної та Східної Європи, падіння Берлінського муру та об'єднання Німеччини, що знаменувало перегляд результатів ялтинсько-потсдамської моделі європейського порядку та початок переходу країн колишнього соціалістичного табору до ринкової економіки і будівництва демократичних інститутів.

Паризький саміт країн НБСЄ 21 листопада 1990 р. підтвердив необхідність продовження переговорів про скорочення звичайних збройних сил та озброєнь у Європі та готовність сторін розпочати інституціоналізацію гельсінкського процесу.

З-поміж подальших документів, пов'язаних з розвитком концепції європейської безпеки, доцільно відзначити Гельсінкський документ 1992 р. «Виклик часу змін», що підтвердив перехід від «холодної війни» до нової архітектури безпеки, побудованої на принципах співробітництва, демократії та прав людини [5].

У період після закінчення «холодної війни» модель європейської безпеки складалася з двох асиметричних компонентів. Перший з них полягав у максимально деталізованій розробці політичних принципів і концептуальних основ загальної безпеки, про що йшлося в численних документах НБСЄ/ОБСЄ 1990-1999 рр. Другий компонент визначався еволюцією безпекових підходів трансатлантичних і європейських інституцій, насамперед після схвалення рішень про розширення НАТО і ЄС шляхом запрошення до членства країн Центральної та Східної Європи.

Розвитку концепції загальноєвропейської безпеки були присвячені документи самітів НБСЄ/ОБСЄ 1990-х рр. – Будапештський документ 1994 р., Кодекс поведінки ОБСЄ, який стосувався військово-політичних аспектів

безпеки, Лісабонська декларація про модель загальної та всеосяжної безпеки для Європи ХХІ ст. та Стамбульський документ 1999 р. (PCORW389), основною складовою частиною якого була Хартія європейської безпеки [6, с. 1-47]. Заключну частину хартії становив оперативний документ «Платформа безпеки, заснованої на співробітництві», мета якої полягала у «зміцненні взаємопідкріплюючого характеру відносин між організаціями та інститутами, зацікавленими у співробітництві з метою посилення всеосяжної безпеки в регіоні ОБСЄ» [6, с. 45-47].

Згідно цього документу ОБСЄ як організація висловлювала намір співпрацювати з організаціями та інститутами, члени яких виявляють відданість принципам Статуту ООН та основних документів НБСЄ/ОБСЄ, надають активну підтримку «прийнятій в ОБСЄ концепції загальної, всеосяжної та неподільної безпеки та єдиного простору безпеки, вільного від розділових ліній»; «відіграють належну роль у розвитку зв'язків між взаємопідкріплювальними інститутами в регіоні ОБСЄ, які мають відношення до безпеки»; готові «задіяти інституційні ресурси міжнародних організацій та інститутів, членами яких вони є, з метою підтримки роботи, що проводиться ОБСЄ, за умови прийняття необхідних політичних рішень по мірі виникнення відповідних обставин». У цьому контексті особливо наголошувалося на потребах співробітництва держав-учасниць ОБСЄ у сфері запобігання конфліктам та регулювання криз [6, с. 45].

Поряд із розробкою загальної концепції безпеки в рамках СБСЄ/ОБСЄ, НАТО продовжувала виконувати роль провідної організації оборонного та безпекового планування країн трансатлантичного регіону. Стратегічна концепція, ухвалена на Римському саміті НАТО 8 листопада 1991 р., суттєво відрізнялася від попередніх доктринальних документів, адже пропонувала перетворити Альянс з суто оборонної структури на інструмент забезпечення безпеки через діалог і співробітництво. Підтверджуючи завдання колективної оборони, стратегія НАТО визнавала скорочення ролі ядерної зброї як засобу тотального стримування. При цьому розвиток співпраці з колишніми супротивниками розглядався в рамках концепції “Wider Europe” як фактор стабільності в ширшому європейському просторі, що включав нові незалежні держави, які виникли на території колишнього СРСР.

Стратегічна концепція НАТО 1991 р., як і подальші концепції 1999 і 2010 рр., спиралася на три умовні опори, включаючи діалог, співробітництво та колективну оборону. Політична риторика НАТО відображала збереження колективної оборони в якості основного принципу, однак без прямого позначення потенційного супротивника, яке було замінено програмою залучення до спільних програм нових партнерів з числа учасників колишнього Варшавського договору та нейтральних країн. В якості головних загроз у сфері безпеки визначалися посилення хаосу, нестабільності в міжнародних відносинах та внутрішні конфлікти в державах ширшого європейського

простору. Було суттєво розширено й предметне поле безпекової проблематики, до якого окрім функцій оборони було включено політичні, економічні, соціальні, екологічні та інші аспекти соцієтальної безпеки.

Впродовж 1990-х рр. розвиток двох основних компонентів європейської безпекової моделі мав відносно синхронізований характер. ОБСЄ як універсальна безпекова організація в рамках розширеного європейського простору формально охоплювала три виміри безпеки: військово-політичний (контроль озброєнь, запобігання конфліктам), економіко-екологічний (енергетична безпека, захист довколишнього середовища) та соціально-гуманітарний (права людини, демократичні інститути). Відповідно до своїх завдань і структури членства, ОБСЄ мала діяти на основі консенсусних рішень, концентруючи зусилля на превентивній дипломатії, заходах зі зміцнення довіри та попередженні загроз. Основними інструментами практичної участі ОБСЄ стали польові, здебільшого моніторингові місії з нагляду та попередження, впровадження стандартів виборчих кампаній та контроль виборчих процедур.

Що стосується розширення НАТО і ЄС, ці процеси найбільш суттєво вплинули на формування архітектури європейської безпеки. Розширення НАТО, яке уособлювало силовий компонент, стало ключовим фактором стабільності в Центральній та Східній Європі в формі поширення гарантій безпеки та зниження ризику регіональних конфліктів.

Велике значення мало й розміщення контингентів багатонаціональних сил під командуванням НАТО в Боснії та Герцеговині, що призвело до припинення громадянської війни. Місія під командуванням НАТО діяла в Боснії та Герцеговині з грудня 1995 р. до листопада 2004 р., коли вона була замінена контингентом EUFOR в рамках операції «Алтеа» під проводом ЄС.

Першим суттєвим викликом європейській моделі безпеки, побудованій на засадах поєднання загальноєвропейського процесу з синхронізованим розширенням НАТО і ЄС, стало проведення США і НАТО воєнної операції «Союзна сила» ('Allied Force') проти Союзної республіки Югославія у 1999 р. Застосування сили з боку США і НАТО змусило сербський уряд віддати наказ про виведення військ із Косова. Воєнна операція, розроблена на засадах «гуманітарної інтервенції», проводилася без дозволу РБ ООН й спричинила загострення протиріч між Заходом і Росією.

Серед інших факторів, які сприяли накопиченню протиріч у відносинах між США та РФ, доцільно відзначити вихід США з радянсько-американського Договору з протиракетної оборони (2002 р.), одностороннє проголошення незалежності Косова (2008 р.), політику США щодо сприяння Арабській весні включаючи воєнну операцію проти Лівії та заохочення масових заворушень у Сирії.

Попри низку домовленостей між НАТО та Росією, включаючи підписання Римської декларації «Відносини НАТО – Росія: нова якість» від 28 травня 2002 р. та створення Ради НАТО – Росія, російське керівництво на

доктринальному рівні проголосило розширення НАТО на Схід безпосередньою загрозою російським інтересам.

Безпекові наслідки розширення НАТО мали суперечливий характер. З одного боку, відносна синхронізація розширення НАТО і ЄС призвела до зміцнення становища і статусу нових членів й пересування на Схід нового «кордону безпеки», який охоплює держави Балтії, Західні Балкани й частину Чорноморського регіону. З другого боку, розширення НАТО не враховувало небезпеку загострення суперечностей з Росією. Включення нових членів не супроводжувалося симетричним зміцненням військової інфраструктури східного флангу Альянсу та наданням гарантій безпеки Україні та Грузії, яким НАТО офіційно пообіцяло перспективу членства у невизначений термін.

Таким чином уже наприкінці 1990-х рр. намітився суттєвий розрив між основними структурними компонентами європейської безпеки, включаючи розробку й узгодження політичних і політико-правових основ безпеки у межах загальноєвропейського процесу (в форматі ОБСЄ та переговорів зі зміцнення засобів довіри і контролю над озброєннями) та процесу розширення євроатлантичних і європейських інституцій, які потенційно мали сприяти забезпеченню політичної, економічної та аксіологічної гомогенності європейського простору. Основною перепоною в рамках цього процесу стало загострення протиріч між європейськими і євроатлантичними структурами та Росією. Російське керівництво обстоювало концепцію збереження відмінних політико-правових режимів міжнародних відносин у різних сегментах розширеного європейського простору. Москва вимагала визнання особливих, преференційних інтересів у пострадянському просторі, який подавався як зона особливих інтересів та безпекової відповідальності РФ. Російське керівництво вимагало від ЄС визнання євразійського проєкту в галузі економічної інтеграції в якості рівнозначного суб'єкта й заперечувало твердження НАТО про те, що вступ країн Центральної та Східної Європи до Альянсу не загрожує безпеці РФ, адже сприяє наближенню зони стабільності до російських кордонів.

Порушення взаємозв'язку між політико-правовим комплексом європейської безпеки та сферою взаємодії у галузі військово-політичних та економічних відносин сприяло поглибленню розриву між євроатлантичним і євразійським осередками у просторі ОБСЄ. Спростування розрахунків на гомогенізацію «Ширшої Європи» на ліберально-ідеалістичних засадах супроводжувалося загостренням протиріч між НАТО і ЄС, – з одного боку, та Росією, – з іншого, що дістало втілення в консолідації євразійських структур політичного, економічного та безпекового спрямування (СНД, ЄАЕС, ОДКБ) і протиставленні їх структурам євроатлантичної та європейської інтеграції.

Просторово-ієрархічні аспекти європейської безпеки

Оцінка змісту, стану і тенденцій європейської безпеки вимагає окреслення територіально-географічних меж європейського простору.

В широкому розумінні європейська безпека являє собою багатоплановий комплекс проблем, явищ і взаємозалежностей. До того ж у політичному та військовому відношенні європейські проблеми мають трансрегіональну конотацію й не зводяться до суто географічного ареалу континентальної Європи.

Поняття Європи як географічна категорія охоплює континентальний простір від Атлантики до Уралу та Південного Кавказу. В організаційному відношенні країни Європейського континенту представлені в міжнародній організації Рада Європи, яка вважається єдиною регіональною міжнародною організацією з загальним членством. У сфері економічної та політичної інтеграції поняття «Європа» зазвичай застосовується для позначення сукупної території країн-членів Європейського Союзу, цілі і завдання якого полягають у побудові консолідованої взаємодії у політико-правовій, економічній, валютно-фінансовій та інших сферах аж до рівня політичного союзу, який має перетворити міждержавне об'єднання на глибоко уніфіковану конфедерацію на засадах спільної відповідальності та субсидіарності.

Натомість у широкому сенсі у відносинах безпеки Європа розглядається як вузлова ланка, й водночас як суміжна частина трансатлантичного та євразійського просторів. В сучасному вигляді трансатлантичний (або євроатлантичний) вимір європейської безпеки, витoki якого простежуються ще в коаліційних угодах та подіях першої та другої світових війн, включає європейську географічну зону відповідальності НАТО (євроатлантичний «стратегічний район» за участі США та Канади, позначений постійною політичною та військовою присутністю США).

Натомість євразійський просторовий вектор (як частина умовної «Ширшої Європи»), окрім країн, розташованих у географічних межах Європейського континенту, включає азійську частину колишнього СРСР. В політико-правовому відношенні цей вектор формалізується в діяльності низки організацій, створених його учасниками з числа пострадянських країн, включаючи СНД, ЄАЕС, ОДКБ.

Утім в останні десятиліття прискорення глобалізації спричинило активізацію процесів різнопланової взаємодії країн пострадянського простору з Китаєм, Туреччиною, Іраном, Пакистаном, Індією та іншими країнами Азії. Ця тенденція дістала втілення в розширенні існуючих та створенні нових організацій з певним інтеграційним потенціалом (зокрема Організації економічного співробітництва¹, 1985 р.; Шанхайської організації співробітництва², 2001 р;

¹ Держави-члени: Пакистан, Туреччина, Іран, Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан.

² Держави-члени: Білорусь, Індія, Іран, Казахстан, Киргизстан, Китайська Народна Республіка, Пакистан, Російська Федерація, Таджикистан, Узбекистан. Партнери по діалогу: Вірменія, Азербайджан, Єгипет, Камбоджа, Катар, Кувейт, Лаос, Мальдіви, М'янма, Непал, Саудівська Аравія, Туреччина, ОАЕ, Шрі-Ланка.

Організації тюркських держав³, 2009 р.). Така різновекторність зумовлює специфіку пострадянського простору як своєрідної «євразійської ланки» між Європою і Євроатлантикою та різноманітними економічними асоціаціями, спільнотами та міждержавними об'єднаннями континентальної Азії та Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Єдиною міжнародною структурою, яка включає всіх учасників «розширеного» європейського простору, залишається ОБСЄ у складі 57 держав-учасниць, до якої входять майже всі держави умовної глобальної «Півночі» окрім Японії, що має в ОБСЄ статус спостерігача. Натомість єдиною організацією з загальноєвропейським членством у суто географічному розумінні є Рада Європи.

Після виключення Росії зі складу Ради Європи 16 березня 2022 р. ця організація налічує 46 держав-членів – усі держави географічної Європи окрім Росії та Білорусі. Росія, яка входила до організації в 1996-2022 рр., була виключена як прямий винуватець агресії, а Білорусь не отримала повного членства через порушення демократичних норм.

Повномасштабний напад РФ на територію України прискорив політичну поляризацію між країнами-учасницями ОБСЄ та Ради Європи. Загострення політичних протиріч відображало різне ставлення їх урядів як до самої війни, так і до сторін конфлікту. Правлячі кола переважної більшості європейських країн виступили з засудженням російської агресії. Комітет міністрів Ради Європи проголосував за виключення Росії зі складу цієї організації, однак при голосуванні в Парламентській асамблеї Ради Європи жоден депутат від шести країн (Вірменії, Азербайджану, Боснії і Герцеговини, Сербії, Словаччини, Словенії) не проголосував за підтримку цього рішення.

Нова політична ситуація в Європі стала свідченням глибокої кризи загальноєвропейських інституцій, включаючи втрату авторитету і демонстрацію неспроможності Ради Європи та ОБСЄ. В таких умовах президент Франції Е. Макрон, виступаючи на закритті Конференції про майбутнє Європи (Страсбург, 9 травня 2022 р.), запропонував створити нову рамкову структуру – Європейське політичне співтовариство (European Political Community).

Сенс нової ініціативи полягав у започаткуванні загальноєвропейського форуму, покликаного сприяти регулярному політичному діалогу лідерів усіх європейських країн, які підтримують демократичні цілі та цінності – 27 держав-членів ЄС, країн, які подали заявки на вступ до європейського інтеграційного об'єднання (Чорногорія, Північна Македонія, Україна, Молдова), країн Західних Балкан (потенційних кандидатів у члени ЄС), а також Норвегії,

³ Держави-члени: Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, Туреччина, Узбекистан. Угорщина та Туркменістан мають статус спостерігачів.

Швейцарії, Ісландії, Ліхтенштейну, Великої Британії, Туреччини, Грузії, Вірменії, Азербайджану та Ізраїлю.

Політичний діалог мав сприяти втіленню трьох основних завдань:

- відродженню «загальноєвропейської ідеї» шляхом залучення до співпраці всіх європейських держав у межах і поза межами ЄС, які підтримують нормативну версію європейських цінностей;
- сприяння неформальному обговоренню питань, що стосуються безпеки та стабільності на Європейському континенті;
- налагодженню зв'язків у сфері безпеки в загальноєвропейських масштабах, включаючи Велику Британію, яка вийшла зі складу ЄС у 2020 р.

Стосовно України Е. Макрон визнавав її як «члена нашої Європи, нашої родини», однак заперечував швидку перспективу набуття членства в ЄС [7]. Оцінюючи ініціативу Е. Макрона в контексті кризи європейської безпеки ідея створення Європейського політичного співтовариства виглядала як цілком логічна спроба заміщення організацій, які втратили здатність виконувати свої статутні завдання.

Причини та ознаки кризового стану європейської безпеки

Серед головних передумов критичного розбалансування комплексу відносин європейської безпеки варто відзначити декілька факторів:

- відновлення російського військового потенціалу та повернення російського керівництва до планів геополітичного реваншу з метою перегляду результатів програшу у «холодній війні»;
- ослаблення домінування «колективного Заходу» в якості каркасу регіональної міжнародної системи;
- використання керівництвом РФ енергетичного важеля з метою заохочення бізнесових кіл та урядів європейських країн до поступок у сфері безпеки, включаючи визнання за Росією зони преференційних інтересів у пострадянському просторі.

Доцільно нагадати, що початку повномасштабної війни РФ проти України безпосередньо передувало висунення вимог РФ до США і НАТО, які передбачали надання політичних гарантій безпеки Росії. Так, у висунутому МЗС РФ проєкті російсько-американського договору від 17 грудня 2021 р. (ст. 4), США пропонувалося взяти на себе зобов'язання «виключити [можливість] подальшого розширення НАТО у східному напрямі, відмовитися від прийому до альянсу держав, які раніше входили до СРСР», не створювати на їх території військові бази, не використовувати їх інфраструктуру для ведення будь-якої військової діяльності й не розвивати з ними двостороннього військового співробітництва» [8].

У відповідному проєкті угоди з НАТО РФ пропонувала Альянсу виключити подальше розширення НАТО, зокрема приєднання України, підтвердити, що РФ і НАТО не розглядають один одного як супротивників, керуються принципами рівної й неподільної безпеки, не створюють ситуації, котрі могли б

становити або бути розцінені як загрози для національної безпеки. При цьому Москва наполягала на виведенні всіх збройних сил і озброєнь з території країн, які вступили до Альянсу після 27 травня 1997 р., тобто до підписання Основоположного акту НАТО – Росія про взаємні відносини, співробітництво та безпеку, включаючи Польщу, Угорщину, Чехію, Болгарію, Латвію, Литву, Естонію, Румунію, Словаччину, Словенію, Албанію, Хорватію, Чорногорію та Північну Македонію [9].

Російське керівництво розглядало курс українських владних кіл на набуття членства в НАТО як безпосередній виклик своїм геополітичним планам. У Стратегії національної безпеки РФ в редакції 2015 р. Україна розглядалася як «довготермінове джерело нестабільності в Європі та безпосередньо біля кордонів Росії» й, відповідно, як об'єкт військово-політичного тиску з боку РФ [10]. Виснувши ультимативні вимоги до США і НАТО у грудні 2021 р., російське керівництво розглядало умисне загострення відносин з Заходом як привід для початку війни проти України. Первісна мета «спеціальної воєнної операції», окрім захоплення значної частини території України, полягала у насильницькій зміні влади в Києві. Російське політичне та військове керівництво розглядало воєнну інтервенцію як засіб нанесення морально-політичної поразки США і НАТО, адже зміна влади в Україні мала продемонструвати Заходу рішучість Москви в досягненні своїх зовнішньополітичних цілей в формі підпорядкування державної політики України контролю з боку Москви та підвищення статусу РФ в рамках міжнародної системи.

При плануванні військового нападу на Україну російське керівництво артикулювало гасло конфлікту з Заходом, мотивуючи війну проти України як превентивний засіб, покликаний зупинити розширення НАТО та змусити Захід визнати претензії РФ на відновлення сфери впливу в Східній Європі. У цьому сенсі використання воєнних та інших силових методів з боку РФ не залишало сумнівів, що наміри Москви полягали у насильницькому руйнуванні моделі європейської безпеки, яка після 2014 р. все більш виразно набувала конфронтаційного характеру.

Внаслідок відновлення російського геополітичного ревізіонізму, перші ознаки якого почали виявлятися ще з 2003 р., система європейської безпеки зазнала численних порушень, аж до окупації частини території Грузії та України в 2008 і 2014 рр. та спроби повалення державної влади в Україні силовим шляхом у 2022 р.

Зосередження уваги на перспективах відновлення системи європейської безпеки та стабільності зумовлює потребу систематизувати причини, які обумовили декларативність проголошених принципів європейського співробітництва, уможливили їх порушення й зумовили відсутність дієвих гарантій протидії агресії. Серед них доцільно відзначити відсутність колективних договірних зобов'язань між країнами-учасниками багатосторонніх

європейських інституцій, латентне потурання російському експансіонізму з боку низки урядів європейських країн, а також неготовність урядових кіл США та переважної більшості країн Європи надавати Україні повномасштабну військову підтримку в потрібних обсягах напередодні та в ході війни.

Аналіз структурних ознак кризи європейської безпеки в період після 2014 р. дозволяє виділити чинники, які відігравали пріоритетне значення в контексті загострення протиріч і згортання діалогу між провідними акторами. Вони включали:

- зростання конфліктного потенціалу в російсько-українських відносинах;
- дестабілізуючий вплив анексії Криму та військового конфлікту на Донбасі на стан європейської безпеки, що проявився у дискредитації норм і принципів загальноєвропейського політичного співробітництва;
- залежність економік європейських країн від імпорту російських енергоносіїв, що позначалося на позиції урядів країн ЄС і НАТО, стримуючи їх протидію російському експансіонізму;
- вплив російської зовнішньої пропаганди на позиції політичних кіл європейських країн, адміністрації США та урядів країн Європи щодо російської агресії;
- залучення на бік РФ політичних та бізнесових кіл європейських країн з метою нейтралізації відсічі з боку західних центрів сили та ослаблення дії західних економічних санкцій;
- адаптаційні заходи з боку РФ, спрямовані на ослаблення впливу секторальних санкцій на російську економіку;
- загострення протиріч між США та КНР, що супроводжувалося зближенням між Москвою та Пекіном.

Попри те, що в 2014 р. російське керівництво, яке вдалося до застосування сили з метою територіального розширення, прямо порушило принципи Статуту ООН, російська зовнішньополітична риторика намагалася приховувати справжні наміри Кремля. Російська дипломатія застосовувала подвійні міжнародно-правові стандарти в своїй дипломатії на глобальному рівні та у відносинах з країнами пострадянського простору, що створювало враження, нібито Росія буде використовувати доктрину обмеженого суверенітету лише в зоні своїх виняткових інтересів у пострадянському просторі. Утім окремі західні експерти відзначали, що політика РФ після 2014 р. все більш відверто виявляла наміри російського керівництва змінити європейський порядок безпеки та територіальний устрій на свою користь, «незалежно від того, які формулювання правових принципів вона використовувала у своїй широкій міжнародній дипломатії» [11].

Обстоюючи викривлене тлумачення принципів міжнародного права щонайменше стосовно пострадянського простору, який Москва вважає зоною російських особливих інтересів, у 2022 р. російське керівництво відвертого перейшло до силових засобів «реальної політики». В аксіологічному сенсі

такий перехід означає обґрунтування експансіоністських намірів історичними претензіями та підпорядкування юридичного дискурсу стратегічним цілям щодо зміни європейського територіального порядку, насамперед у безпосередній близькості від російських кордонів.

Хоча війна РФ проти України безумовно стала головним чинником кризи європейської безпеки, процеси розбалансування європейської стабільності та трансатлантичних зв'язків не вичерпуються наслідками різних етапів російської агресії в 2014-2022 рр. Важливе й самостійне значення має загострення внутрішніх протиріч у комплексі євроатлантичних інституцій, яке ставить під сумнів союзницькі відносини та ефективність безпекових гарантій у межах НАТО. Дискусії про можливий розпад НАТО активізувалися від самого початку другого терміну президентства Д. Трампа, який неодноразово погрожував європейським країнам обмеженням ролі США в Альянсі, відмовою від традиційних зобов'язань і безпекових гарантій у купі з висуненням територіальних претензій до Данії та Канади.

Характеризуючи стан та ознаки кризи європейської системи безпеки спираємось на уявлення, що криза означає різке чи відносно уповільнене настання переломного стану системи, у якому наявні суперечності загострюються настільки, що подальший розвиток у попередній формі стає неможливим.

Поняття кризи в однофазових процесах означає «механічну» деструкцію системи, коли вона зазнає руйнування, найчастіше в результаті втрати стійкості існуючої структури, яка вже не відповідає умовам середовища. Внаслідок кризи система переходить на новий рівень або зазнає деградації. Якщо внаслідок кризи виникає новий порядок відносин між суб'єктами, він імовірно буде мати більшу адаптивність, тобто краще відповідатиме структурним факторам. За інших обставин необхідно констатувати, що протиріччя, які спричинили виникнення кризи, не були усунуті, тобто залишаються не врегульованими.

Перебіг загострення протиріч дозволяє розглядати кризу європейської безпеки як складну й багатофазову, що відображає певну послідовність її етапів. Кожна чергова фаза мала свою специфіку, відображаючи накопичення проблем та суперечностей. В хронологічному відношенні після 1999 р. можна виділити п'ять фаз, які відображали загострення протиріч та супроводжувалися нетривкими періодами стабілізації: формування блоку основних геополітичних протиріч між Заходом і Росією (1999-2008 рр.); відновлення ревізійністської стратегії РФ включаючи демонстрацію силових засобів протидії західному впливу (2008-2014 рр.); перехід РФ до прямої агресії на пострадянському просторі (2014-2022 рр.); артикуляція керівництвом РФ війни проти України як втілення стратегії стримування США і НАТО, поляризація позицій країн широкого європейського простору щодо російсько-української війни (2022-2025 рр.); пошук адміністрацією США часткового геополітичного компромісу з

РФ за рахунок інтересів і ролі європейських країн-членів ЄС і НАТО (2025-2026 рр.).

Розцінюючи кризу європейської безпеки як багатофазовий процес, видається логічним, що перебіг кризи розтягнувся на багато років, і з рештою набув ознак, які не відстежувалися на більш ранніх стадіях. Результатом розбалансування відносин у сфері європейської безпеки стали втрата дієздатності загальноєвропейських структур, насамперед ОБСЄ, посилення конфронтаційних акцентів у відносинах між низкою провідних європейських держав та Росією, припинення діалогу між більшістю європейських держав і Росією та їх фактична неспроможність впливати на визначення умов припинення російсько-української війни, безпрецедентне загострення протиріч між США та більшістю європейських країн-членів НАТО.

Перелічені ознаки доцільно розцінювати як свідчення невідповідності існуючих структур європейської безпеки новим умовам. В рамках припущення, що структури європейської безпеки зможуть відновити свою функціональність за збереження статусу основних міжнародних акторів, системну кризу можна було б вважати адаптаційною. Утім якщо відбуватиметься розпад інституціональних структур, які забезпечували безпекову взаємодію за попередніх умов, відтворення нової дієвої (операціональної) моделі європейської безпеки матиме трансформаційний характер. Це означатиме, що нова модель відносин у сфері безпеки потребуватиме формування нових форм організації політичної, економічної, соціальної, інформаційної взаємодії. Враховуючи теперішні позиції В. Путіна та Д. Трампа у ставленні до ЄС, очікувані зміни напевно відображатимуть або суттєве посилення автономних європейських структур безпеки в рамках широкого європейського простору, або ж європейський компонент зазнає фрагментації й підлягатиме розподілу на зони впливу сильніших державних акторів.

Що стосується позиції Росії, у найбільш загальному вигляді вона зорієнтована на створення євразійської системи колективної безпеки в формі альтернативи концепції трансатлантичного простору. Такий підхід передбачає використання чинних інтеграційних проєктів та інституцій, створених під егідою Росії або в діяльності яких вона посідає ключове місце.

Російські доктринальні документи (Концепція зовнішньої політики РФ від 31 березня 2023 р. та Концепція національної безпеки РФ від 2 липня 2021 р.) оперують поняттям «Великого євразійського партнерства» в якості базового інструменту зовнішньої політики.

Російська модель євразійської системи колективної безпеки передбачає використання наступних елементів:

- взаємодії міжнародних регіональних організацій та форматів, включаючи Шанхайську організацію співробітництва, БРІКС, Євразійський економічний союз, СНД, ОДКБ, Нараду з взаємодії та зміцнення заходів довіри в Азії, трикутник Росія – Індія – Китай, ініціативу КНР «Один пояс, один шлях» та ін.;

- «рівності» регіональних держав, незважаючи на їх розміри та потенціал;
- гарантій захисту права держав на незалежну від волі великих держав зовнішню політику та отримання ними «справжнього» суверенітету;
- впровадження механізмів забезпечення безпеки на основі мережевих зв'язків (за формальної відсутності наднаціональної установи, ієрархічних структур та зобов'язуючої нормативно-правової бази) [12, с. 38].

Загалом запропонована керівництвом РФ модель євразійської системи колективної безпеки передбачає широкий перелік сфер співпраці – спільний економічний простір, трансконтинентальні транспортно-логістичні коридори, енергетичні мережі, уніфіковані підходи до цифрової трансформації тощо. Водночас у російській концепції «відсутні положення щодо зобов'язань учасників системи надавати пряму воєнну допомогу у разі збройної агресії проти будь-якої з держав-членів» [12, с. 38]

З географічної точки зору європейську безпеку справді важко уявити без участі Росії, яка у різних формах державності, включно з періодом існування СРСР, була безпосередньою учасницею європейського балансу сил від початку XVIII ст. Про необхідність відновлення діалогу з РФ час від часу згадують і в урядах європейських країн. Однак унаслідок російської агресії проти України та ескалації ворожих дій проти європейських країн розрив між РФ і європейськими структурами залишається вкрай гострим. Лідери ЄС у своїх зовнішньополітичних документах визнали Росію в якості прямої воєнної загрози [13; 14], а російське керівництво все більш виразно висловлює самосприйняття РФ як центра сили Північної Євразії, хоча формально й не відкидає залучення до євразійської системи держав-членів ЄС і НАТО, однак на другорядних ролях.

Окрім відновлення миру та врегулювання наслідків війни РФ проти України, визначення перспектив європейської регіональної системи потребує з'ясування трьох вузлових проблем:

- визначення ролі та статусу ЄС у міжнародних відносинах;
- з'ясування ролі США у НАТО;
- уточнення регламенту відносин між НАТО і ЄС, включаючи вірогідне створення європейського безпекового об'єднання.

Як стверджується в «Стратегічному компасі безпеки та оборони» Європейського Союзу, прагнення ЄС захищати європейський порядок безпеки має підкріплюватися його спроможністю, що позитивно впливатиме на глобальну та трансатлантичну безпеку й доповнюватиме НАТО, яка залишається основою колективної оборони для її членів [13, р. 2]. Утім, на відміну від реалій березня 2022 р., коли Рада ЄС ухвалювала цей документ, за президентства Д. Трампа адміністрація США зайняла ледве приховану конфліктну позицію відносно європейського інтеграційного об'єднання, що ставить під сумнів подальші перспективи трансатлантичного союзництва. З огляду на це прогнозування перспектив європейської безпеки чималою мірою

залежатиме від розв'язання конфліктних проблем у площині трансатлантичних відносин.

Що стосується позиції НАТО, підсумкове комюніке Вільнюського саміту 11–12 липня 2023 р. констатувало, що «мир у євроатлантичному регіоні зруйновано». РФ порушила «норми і принципи, які сприяли стабільному і передбачуваному порядку європейської безпеки». З огляду на це Російська Федерація була визнана «найбільш значною і прямою загрозою безпеці Альянсу та миру і стабільності на євроатлантичному просторі» поряд із тероризмом «в усіх його формах і проявах», який становить найбільш пряму асиметричну загрозу безпеці наших громадян і міжнародному миру й добробуту» [15].

Підсумкові зауваження

Оцінюючи протиріччя й конфліктний потенціал у відносинах між провідними акторами європейської безпеки відзначимо, що в умовах російсько-української війни й тривалого загострення протиріч між провідними європейськими країнами та Росією подолання кризи європейської безпеки неможливе без відновлення миру та врегулювання наслідків війни в Україні.

Припинення російсько-української війни або її ескалація матимуть різний потенційний вплив на перебіг кризи європейської безпеки. При цьому спільна позиція провідних європейських держав відіграватиме вирішальну роль у визначенні тенденцій європейської безпеки та її організаційних форм.

Створення надійних гарантій, що Україна залишиться спроможною державою, здатною захищати свій суверенітет, видається принципово важливим елементом політичного врегулювання. Ішній вагомий аспект проблеми полягає в створенні умов, за яких Росія утримуватиметься від спроб поновлення агресії через гарантовані надмірні втрати, які вона понесе у такому випадку.

В сучасних умовах Україна визнається принциповим елементом європейської безпеки насамперед як фактор захисту країн європейського інтеграційного простору від поширення російської агресії. Водночас у переважній більшості європейських країн правлячі політичні кола не мають чіткого уявлення про можливість і способи досягнення сприятливого, бажаного сценарію європейської безпеки через небажання та неприйняття ризику прямого втягнення у воєнний конфлікт з РФ. З урахуванням нинішнього стану спільної політики безпеки та оборони ЄС не варто розраховувати на досягнення широкої згоди щодо створення в Європі об'єднаних неядерних збройних сил, здатних слугувати дієвим інструментом європейської безпеки. Істотні політичні обмеження та розбіжності вже виявилися в рамках переговорів між Великою Британією, Францією та ФРН щодо потенційного розміщення європейського військового контингенту в західних областях України. При цьому навіть обмежений контингент у кількості бл. 15 тис. військовослужбовців розглядається як ризикований фактор ескалації з огляду на погрози РФ

розглядати об'єкти військової присутності європейських держав в Україні як законні воєнні цілі.

Згортання військової підтримки України з боку США в 2025 р. загалом продемонструвало, що обсяги та рівень допомоги Україні з боку європейських країн недостатні для забезпечення ЗСУ воєнного паритету з армією РФ попри ухвалення принципово важливого рішення ЄС про надання фінансової допомоги Україні впродовж 2026-2027 рр.

З огляду на потенційно можливі сценарії закінчення російсько-української війни, найбільш вірогідними виступають замороження війни приблизно вздовж лінії зіткнення сторін або продовження бойових дій на найближчі один-два роки:

- Перший сценарій передбачає припинення бойових дій, можливо з подальшим оформленням у вигляді мирної угоди. За таких обставин активна фаза війни може трансформуватися у підготовку до можливої нової агресії з боку РФ.

- Другий сценарій (продовження війни) може означати гірші для України умови врегулювання ніж станом на початок 2026 р., зокрема з урахуванням хибної практики управління Збройними силами та проведення мобілізації.

- Імовірний третій сценарій у формі нападу РФ на одну з держав Балтії виглядає менш імовірно, хоча його теж не варто відкидати з огляду на варіативність російського військово-стратегічного планування [17].

Оцінка комплексу протиріч та перебігу кризи європейської безпеки доводить, що конфронтація та розбіжності між основними акторами європейської системи перевищили поріг адаптивності, який дозволяє відновити стан динамічної рівноваги. Це означає неминучість структурного трансформаційного переходу, мета якого полягатиме у відновленні здатності до саморегуляції на основі нових форм взаємозалежності та зміни функцій та/або складу основних інституцій.

Майбутня модель європейської безпеки, включаючи становище в євроатлантичному регіоні, значною мірою визначатиметься новим балансом сил між США, Росією та «європейською трійкою» в складі Великої Британії, Франції та ФРН. З точки зору ролі та перспектив ЄС у новій конфігурації, вона залежатиме від спроможності країн-членів ЄС підтримувати баланс інтересів та забезпечити дієвий механізм ухвалення й реалізації ефективних та обов'язкових для виконання політичних рішень. Видається очевидним, що перегляд засад європейської безпеки потребуватиме вироблення потужних механізмів превентивного розв'язання спорів на ранніх фазах визрівання конфлікту та стримування агресії на засадах колективної безпеки.

Список використаних джерел та літератури

1. Толстов С. Міжнародна система початку XXI століття. Частина 2. *Зовнішні справи*. 2013. № 10. С. 8-13.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй. Док. 995_010. Дата вчинення: 26.06.1945. Офіційний переклад. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text
3. Женевська Заява від 17 квітня 2014 року. *Міністерство закордонних справ України*. 18 квітня 2014 р. URL: <https://mfa.gov.ua/news/1050-zhenevskyka-zajava-vid-17-kvitnya-2014-roku>
4. CSCE. Charter of Paris for a New Europe. Paris, 19-21 November 1990. 29 p. URL: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/0/6/39516.pdf>
5. CSCE. Helsinki Document 1992 The Challenges of Change. 9-10 July 1992. CSCE, 1992. 38 p. URL: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/7/c/39530.pdf>
6. OSCE. Istanbul Document 1999. [PCOEW389]. Istanbul: OSCE, 1999 [January 2000/Corr.]. 252 p. URL: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/6/5/39569.pdf>
7. Макрон пропонує створити новий формат європейської співпраці, відкритий для України і Британії. *Європейська правда*. 9 травня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/9/7139123/>
8. «Договор между Российской Федерацией и Соединенными Штатами Америки о гарантиях безопасности». Проект. *МИД РФ*. 17.12.2021. URL: https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790818/
9. «Соглашение о мерах обеспечения безопасности Российской Федерации и государств-членов Организации Североатлантического договора». Проект. *МИД РФ*. 17.12.2021. URL: https://mid.ru/ru/foreign_policy/vnesnepoliticeskoe-dos-e/dvustoronnie-otnosenij-rossii-s-inostrannymi-gosudarstvami/rossia-nato/1790803/
10. Указ Президента Российской Федерации от 31.12.2015 г. № 683 О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/40391>
11. Allison R. Russia and the post-2014 international legal order: revisionism and realpolitik. *International Affairs*. May 2017. Vol. 93, Issue 3. P. 519-543. URL: <https://doi.org/10.1093/ia/iix061>
12. Перспективи формування нової європейської системи безпеки та місце в ній України: аналітична доповідь / За ред. О. Александрова, М. Паламарчука. Київ: НІСД, 2025. 45 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-10/ad_evropeyska-sistema-bezpeki_10102025_zamina_2810.pdf
13. Council of the European Union. Strategic Compass for Security and Defence. 7371/22. Brussels, 21 March 2022. 47 p. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf>
14. Clapp S. Russia's war on Ukraine: Reflections on European security, neutrality and strategic orientation. European Parliamentary Research Service. PE 729.450. May 2022. 12 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729450/EPRS_BRI%282022%29729450_EN.pdf
15. Комюніке Вільнюського саміту. Видане главами держав і урядів країн-членів НАТО, які взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради у Вільнюсі 11 липня 2023 року. *North Atlantic Treaty Organization*. 11 липня 2023. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2023/07/11/vilnius-summit-communique?selectedLocale=uk>
16. Декларація Гаазького саміту видана главами держав і урядів, які взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради у Гаазі, 25 червня 2025 року. *North Atlantic Treaty Organization*. 25 червня 2025. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/06/25/the-hague-summit-declaration?selectedLocale=uk>
17. Банкова Ю. Що принесе Україні та світу 2026 рік – три сценарії. Прогноз Горбуліна та Бадрака. *Головний портал Національної академії наук України*. 05.01.2026. URL:

<https://www.nas.gov.ua/news/akademik-volodimir-gorbulin-i-viyskoviy-ekspert-valentin-badrak-pro-tri-scenari-dlya-ukrani-ta-svitu-na-2026-rik>

References

1. Tolstov, S. (2013). Mizhnarodna systema pochatku XXI stolittya. Ch. 2. *Zovnishni spravy*, 10, pp. 8-13. [In Ukrainian].
2. Charter of the United Nations. 26.06.1945. Ofitsiynyy pereklad. [Online]. Available from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text [In Ukrainian].
3. Zhenevs'ka Zayava vid 17 kvitnya 2014 roku. *Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrayiny*. 18 kvitnya 2014 r. [Online]. Available from: <https://mfa.gov.ua/news/1050-zhenevsyka-zajava-vid-17-kvitnya-2014-roku> [In Ukrainian].
4. CSCE. Charter of Paris for a New Europe. Paris, 19-21 November 1990. 29 p. [Online]. Available from: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/0/6/39516.pdf> [In English].
5. CSCE. Helsinki Document 1992 The Challenges of Change. 9-10 July 1992. CSCE, 1992. 38 p. [Online]. Available from: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/7/c/39530.pdf> [In English].
6. OSCE. Istanbul Document 1999. [PCOEW389]. Istanbul: OSCE, 1999 [January 2000/Corr.]. 252 p. [Online]. Available from: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/6/5/39569.pdf> [In English].
7. Makron proponuye stvoryty novyy format yevropeys'koyi spivpratsi, vidkrytyy dlya Ukrayiny ta Brytaniyi. *Yevropeys'ka pravda*. 9 travnya 2022. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/9/7139123/> [In Ukrainian].
8. “Dogovor mezhdru Rossiyskoy Federatsiyei i Soyedinennymi Shtatami Ameriki o garantiyakh bezopasnosti”. Proyekt. *MID RF*. 17.12.2021. [Online]. Available from: https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790818/ [In Russian].
9. “Soglasheniye o merakh obespecheniya bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii i gosudarstv-chlenov Organizatsii Severoatlanticheskogo dogovora”. Proyekt. *MID RF*. 17.12.2021. [Online]. Available from: https://mid.ru/ru/foreign_policy/vnesnepoliticeskoe-dos-e/dvustoronnie-otnoshenij-rossii-s-inostrannymi-gosudarstvami/rossia-nato/1790803/ [In Russian].
10. Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 31.12.2015 g. № 683 O Strategii natsional'noy bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii. [Online]. Available from: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/40391> [In Russian].
11. Allison, R. (2017). Russia and the post-2014 international legal order: revisionism and realpolitik. *International Affairs*, May, Vol. 93, Issue 3, pp. 519–543. [Online]. Available from: <https://doi.org/10.1093/ia/iix061> [In English].
12. Aleksandrov, O., Palamarchuk, M. (eds) (2025). *Perspektyvy formuvannya novoyi yevropeys'koyi systemy bezpeky ta mistse v niy Ukrayiny: analitychna dopovid'*. Kyiv: NISD. [Online]. Available from: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-10/ad_evropeyska-sistema-bezpeki_10102025_zamina_2810.pdf [In Ukrainian].
13. Council of the European Union. Strategic Compass for Security and Defence. 7371/22. Brussels, 21 March 2022. [Online]. Available from: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf> [In English].
14. Clapp, S. (2022). Russia's war on Ukraine: Reflections on European security, neutrality and strategic orientation. *European Parliamentary Research Service*. PE 729.450. May. [Online]. Available from: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729450/EPRS_BRI%282022%29729450_EN.pdf [In English].
15. Kommunique Vil'nyus'koho sammitu. Vydane hlavamy derzhav i uryadiv krayin-chleniv NATO, yaki vzyaly uchast' u zasidanni Pivnichnoatlantychnoyi rady u Vil'nyusi 11 lypnya 2023 r. *North Atlantic Treaty Organization*. [Online]. Available from: <https://www.nato.int/en/about->

us/official-texts-and-resources/official-texts/2023/07/11/vilnius-summit-communique [In Ukrainian].

16. Deklaratsiya Haaz'koho sammitu vydano hlavamy derzhav i uryadiv, yaki vzyaly uchast' u zasidanni Pivnichnoatlantychnoyi rady u Haazi, 25 chervnya 2025 roku. *North Atlantic Treaty Organization*. [Online]. Available from: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/06/25/the-hague-summit-declaration> [In Ukrainian].
17. Bankova, Yu. (2026, 05 sichnya). Shcho prynese Ukrayini ta svitu 2026 rik – try stsenariyi. Prohnoz Horbulina ta Badraka. *Holovnyy portal Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrayiny*. [Online]. Available from: <https://www.nas.gov.ua/news/akademik-volodimir-gorbulin-i-viyskoviy-ekspert-valentin-badrak--pro-tri-scenari-dlya-ukrani-ta-svitu-na-2026-rik> [In Ukrainian].

Tolstov S. The crisis of European Security System: Causes and Consequences.

This article analyzes changes and processes within the European security environment. As a result of Russian aggression against Ukraine, European security as a system of arranged relations was unbalanced, and during the Russian-Ukrainian war of 2022-2026, it entered a state of multiphase crisis.

The critical escalation of contradictions between the leading participants in the European security system resulted in the breakdown of traditional ties and a revision of the terms and principles of international relations between states participating in multilateral interactions within the OSCE area. The “Ukrainian crisis” has had a significant impact on political processes and contributed to the overall destabilization of the global international system.

The purpose of this study is to identify the stages of the crisis of European security as a model of relations established between 1990 and 2022, and to elucidate the state of European security in terms of the possibility or impossibility of restoring its structural format. Identifying political and structural changes at different stages of the European security crisis allows to assert that the first significant challenge to the European security model, built on a combination of all-European commitments and cooperation principles and the synchronized expansion of NATO and the EU, was the US-NATO military operation in Yugoslavia (1999). The aggravation of contradictions between European and Euro-Atlantic institutions and Russia was accompanied by claims by the Moscow leadership to recognize Russia's special, preferential interests in the post-Soviet space.

The unfolding of direct Russian aggression against Ukraine demonstrated the ineffectiveness of the European security model enshrined in a series of CSCE/OSCE documents and multilateral decisions adopted between 1975 and 1999. The sluggish response of most transatlantic states to the escalating crisis in Russian-Ukrainian relations contributed to the fragmentation of the OSCE area into local zones with different security regimes. The subsequent polarization within Western alliances and associations demonstrated the inadequacy of existing security mechanisms for the new conditions. The European security model tested between 1990 and 2022 has crossed a line before which the crisis could have been considered adaptive. Structural changes across the ‘Wider Europe’ area determine the inevitability of new forms of organizing interactions between the main actors in the Transatlantic region and Northern Eurasia, including the United States, Russia, and the “European troika” of Great Britain, France, and Germany.

Keywords: European security, crisis, structure, phase, process, Russian-Ukrainian war.

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94:327(73)«2014/2022»

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-32-3>

Потєхін О.В.

<https://orcid.org/0000-0002-1856-2672>

Луцак В.В.

<https://orcid.org/0000-0003-1142-3271>

ПОЛІТИКА США ЩОДО УКРАЇНИ: НА ШЛЯХУ ДО ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ (ЛЮТИЙ 2014 Р. – ЛЮТИЙ 2022 Р.)

Політика адміністрації Обама щодо російсько-української війни заклала стратегічний курс, який, попри тактичні корекції, значною мірою зберігався за президентства Трампа і Байдена – аж до початку повномасштабного вторгнення. Він базувався на прийнятті доктрини «російської ескалаційної переваги» та наданні обмеженої за масштабом, оборонної за характером безпекової допомоги.

Внутрішньополітичні та міжсвідомчі дискусії у Вашингтоні щодо допомоги Україні фактично звелися до вузького питання постачання протитанкових комплексів Javelin, що блокувало системне обговорення інших критично важливих для України військових спроможностей – насамперед систем протиповітряної та протиракетної оборони, бойових танків, винищувальної авіації та далекобійних ударних засобів.

Санкції, запроваджені з метою підвищення «ціни» для Москви за агресію, не дали стримуального ефекту. У стратегічному вимірі така модель тиску не знижувала стимули Росії до ескалації, оскільки сприймалися російським керівництвом як прийнятна й керована плата за реалізацію пріоритетних геополітичних цілей.

Відмежування Сполучених Штатів від Мінського процесу не лише посилювало переговорні позиції Російської Федерації, а й оголило глибинну суперечність американського лідерства в Європі. Виник розрив між задекларованою роллю Вашингтона як гаранта європейської безпеки та його фактичним уникненням відповідальності за розв'язання ключової безпекової кризи у регіоні після «холодної війни».

Політика стримування, яку реалізовувала адміністрація Байдена напередодні повномасштабного вторгнення Росії, виявилася провальною як інструмент запобігання агресії, не змогла змінити стратегічну рішучість В. Путіна вдатися до силового сценарію. Водночас вона була відносно успішною як механізм управління кризою: забезпечила швидку консолідацію Заходу, створила інституційну та політичну основу для масштабної й скоординованої міжнародної підтримки України після 24 лютого 2022 р.

Ключові слова: російсько-українська війна, Адміністрація США, Конгрес США, санкції, безпекова допомога, стримування, ескалація, Мінський процес, європейська безпека.

На ставлення політикуму США до російської агресії проти України в період від лютого 2014 р. до лютого 2022 р. тією чи іншою мірою вплинули чотири групи американських публікацій, які стосуються дій та мотивів вашингтонських адміністрацій. Зазначимо, що поділ на ці групи є досить умовним, між деякими

з них не існує неподоланих бар'єрів – між першою і другою, а також третьою і четвертою групами. Необхідно також відмітити, що автори, які віднесені до перших трьох груп інколи кардинальним чином змінювали свою точку зору, еволюціонували в той чи інший бік.

Заслужують уваги праці авторів, які в американському політикумі сприймаються як академічні, «респектабельні», нерідко без достатніх на це підстав. У цій статті ми відмовилися від традиційного поділу на політичних реалістів, лібералів та структуалістів, оскільки в межах досліджуваної проблематики він виявляється малоефективним.

Перша група – апологети політики Вашингтону, часто колишні державні службовці, яким властиві:

- Винайдення стратегічних рішень США щодо російсько-української війни, тоді як стратегії як такої в дійсності не існувало. Вашингтон втратив стратегічний інтерес до України ще в середині 1990-х рр. унаслідок її ядерного роззброєння. Після підписання Будапештського меморандуму 1994 р. реальні дії із забезпечення суверенітету та безпеки України були підмінені декларативною риторикою, що не передбачала жодних юридично зобов'язуючих механізмів.

- Прикриття провалу стримування російської агресії, в цілому самоусунення від врегулювання так званої «української кризи», американської бездіяльності на українському напрямку теоріями на кшталт сучасного «кризового менеджменту», «управління ризиками» та інші, при цьому наполягання на досягненні адміністраціями «найкращого результату за обставин, що склалися».

- Збереження дещо прихованого москвацентричного погляду на війну, нездатність визнати зовнішньополітичним пріоритетом для Сполучених Штатів існування демократичної, сильної, суверенної України та відповідно діяти для його реалізації, а також відсутність стійкості перед російським ядерним шантажем.

- Прагнення уникнути відповідальності за деградацію системи міжнародної безпеки та перекласти тягар її забезпечення на інших акторів, схильність до ситуаційних компромісів, небажання чітко ідентифікувати агресора та брак стратегічної ініціативи. У низці випадків апологетично налаштовані автори свідомо позбавляють російсько-українську війну міжнародного контексту, ігноруючи її європейський і глобальний виміри, що мало б, на їхню думку, позбавити Вашингтон відповідальності за війну в очах критиків.

Друга група – ліберальні критики політики США на українському напрямку, які тяжіють до центру в американському політичному спектрі, та консерватори, що знаходяться дещо правіше від нього (т.зв. рейганівські республіканці). Цю групу відносно легко окреслити: її представники з різним ступенем жорсткості, послідовності та аргументованості висловлюють позиції, принципово несумісні як із підходами авторів першої групи, так і з поглядами, характерними для третьої групи. Звичайно, інколи їхній критиці української політики

адміністрацій США або фактичної відсутності такої дещо бракує глибини та відвертості. Особливо це стосується частини колишніх державних службовців, зокрема дипломатів, для яких критичний аналіз нерідко обмежується рамками прийнятної для американського політичного мейнстриму політкоректності.

Третю групу становлять опоненти будь-якої допомоги Україні з боку США під час російської агресії, які ідентифікують себе як «політичних реалістів». Спроба докладного аналізу поглядів представників різних розгалужень цієї школи – класичних, наступальних та оборонних реалістів, неореалістів та ін. – вже здійснена в інших наших публікаціях[1, с. 29–49; 2]. Варто підкреслити, що політичний реалізм – це надзвичайно розмите поняття. Як стверджує сучасний класичний політреаліст Джонатан Кіршнер, «реалізм не є теорією – це відправна точка, філософська диспозиція, підхід, пов'язаний із сузір'ям теорій, що впливають із набору спільних припущень. Таким чином, за цією традицією можна розробити різноманітні контрастні, навіть конкуруючі теорії, ... реалісти часто не погоджуються один з одним щодо різних аспектів як теорії, так і їх практичних наслідків ...»[3]. Попри це, можна окреслити мінімальний набір спільних засад, характерних для політреалістів, недружньо налаштованих до України:

- Росія є великою державою, а вони завжди визначали й визначатимуть долю інших держав – середніх та малих, зокрема – України;
- Росія історично завжди була «оточена ворогами», тому її піклування про власну безпеку, включно з «вето» на вступ України до НАТО, є цілком виправданим та має знаходити розуміння та підтримку інших держав;
- Росія умиротвориться шляхом інтеграції у систему міжнародної (європейської та світової) безпеки як держава-лідер, а її національні інтереси, як їх розуміє Москва (забаганки), мають бути задоволені.
- Підтримка України Сполученими Штатами суперечить національним інтересам США, була помилкою, а Україні необхідно припинити опір і підкоритися Росії.
- Україна приречена на поразку у війні з Росією, тому підтримка неї Сполученими Штатами – це марнотратство грошей американських платників податків, які треба спрямувати на більш нагальні потреби.

Четверту групу становлять численні публікації дилетантського характеру, автори яких фальсифікують або перекручують факти щодо причин, перебігу й перспектив російського вторгнення в Україну, а також конспірологи й «пророки», чий доробок не є предметом даного дослідження¹. При цьому необхідно визнати, що вони справляють вплив на частину американської

¹ Див., наприклад: Abelow B. How the West Brought War to Ukraine. Understanding How U.S. and NATO Policies Led to Crisis, War, and the Risk of Nuclear Catastrophe. GreatBarrington, Massachusetts: Siland Press, 2022. 88 p.

авдиторії (переважно МАГА – республіканців). Доробок фальсифікаторів нерідко всерйоз сприймається й політреалістами.

Як справедливо стверджує Джеймс Кірчік, представники широкого спектра авторів – «від антиімперіалістів лівого спрямування до ізоляціоністів правого флангу та більш “респектабельних” реалістів між ними» – поділяють переконання, що Заходу недостатньо лише припинити постачання Україні оборонного озброєння. На їхню думку, він також має «спокутувати провину» за нібито «провокування» Росії та сприяти врегулюванню, яке відповідало б тому, що Москва визначає як свої «легітимні безпекові інтереси» [4].

У цій статті в основному ми спиралися на праці представників другої групи наведених у класифікації авторів [5; 6; 7; 8; 9; 10; 11], залучили також окремі публікації з групи «апологетів» американської політики [12; 13; 14; 15], а також низку офіційних документів органів влади США.

Виклад основного матеріалу. Російська агресія проти України в лютому 2014 р., що символічно припала на двадцяту річницю Будапештського меморандуму, стала демонстративним актом системної атаки Російської Федерації на ліберальний міжнародний порядок та післявоєнну архітектуру європейської безпеки [16]. Вона започаткувала тривалий гібридний конфлікт на території України, який із різною інтенсивністю тривав до лютого 2022 р.

Ця агресія призвела до демонтажу моделі «прагматичної співпраці» між Росією та Заходом, яку просувала адміністрація Барака Обами, і зруйнувала уявлення про сталість ліберального міжнародного порядку, очолюваного Сполученими Штатами після закінчення «холодної війни». Події 2014 р. остаточно спростували ідею можливості поступової демократизації Росії шляхом її інституційної інтеграції до західних політичних та економічних структур, а також продемонстрували хибність системної недооцінки стратегічних намірів, військових спроможностей і ревізіоністських амбіцій Російської Федерації. Вони оголили недієздатність західної політики, яка тривалий час ґрунтувалася на припущенні раціональної та передбачуваної поведінки Москви у межах ліберального міжнародного порядку [8, р. 222–238].

Водночас агресія проти України зруйнувала поширене уявлення про Європу як переважно постконфліктний простір, у якому логіка силового протистояння поступилася місцем економічної інтеграції, політичній взаємозалежності та інституційно забезпеченому врегулюванню конфліктів. Повернення застосування військової сили як інструменту зміни кордонів у Європі стало якісним зламом безпекової парадигми та засвідчило завершення ілюзії «кінця історії» у європейському вимірі.

На тлі відсутності системної стратегії стримування РФ після війни в Грузії, російська агресія проти України змусила адміністрацію Обами діяти в режимі реактивного кризового управління. У цих умовах Вашингтон реагував на вже здійснений акт агресії та її поетапну ескалацію. Відбувалася подальша втрата стратегічної ініціативи, демонстрація неспроможності Сполучених Штатів та їх

союзників сформувати рамкові умови, за яких Москва була б змушена адаптувати свою поведінку до існуючих міжнародних норм і правил, а не ігнорувати та руйнувати їх. У сформованій конфігурації саме Кремль визначав темп, форми та межі конфлікту [17].

Кожен наступний крок Росії після анексії Криму – від підтримки і озброєння проксі-формувань на Донбасі до введення в Україну підрозділів регулярних Збройних сил та спецслужб РФ у серпні 2014 р. – виконував функцію так званого «підвищення ставок» у розпочатій нею гібридній війни. На ці дії США та їхні союзники реагували постфактум, навздогін подіям, а не здійснювали стратегічне управління динамікою конфлікту або «керування ескалацією», властиве практикам часів «холодної війни» [7].

Реагування адміністрації Обама на російську агресію визначалася нездоланими суперечностями між двома цілями американської зовнішньої політики. Перша, пріоритетна полягала у прагненні локалізувати конфлікт, мінімізувати дійсні та уявні ризики так званої «ескалації» та за будь-яку ціну уникнути прямої військової конфронтації з Російською Федерацією. Друга визначалася бажанням зберегти репутацію США як лідера демократичного світу, оскільки Революція гідності мала безумовний позитивний резонанс у громадській думці на Заході. Звідси – усвідомлення необхідності риторично підтримувати суверенітет та територіальну цілісність України.

Як слушно зауважив Девід Креймер, «відповідальність за допомогу Україні було покладено на [віцепрезидента] Дж. Байдена, а не на президента, і цей факт не залишився непоміченим Кремлем. Обама зустрівся з Порошенком у Вашингтоні у вересні 2014 р., але він ніколи не подорожував до України, щоб продемонструвати американську солідарність [з українським народом]. У Москві та інших столицях розцінили цю недостатню зацікавленість ... як індикатор того, що ситуація в Україні не є високим пріоритетом для Вашингтона. Обама, здавалося, прагнув позбутися відповідальності за розв'язання української ситуації та покласти її на канцлера Німеччини і президента Франції» [18, р. 101].

Президент Обама та його найближче оточення неодноразово наголошували на обмеженості американських безпекових зобов'язань щодо України. На основі великого інтерв'ю з Б. Обамою журналіст Джеффри Голдберг сформулював засади підходу Білого дому до Росії, України та російсько-української війни: «Україна є ключовим інтересом для Росії, але не для Америки, тому Росія завжди матиме перевагу в ескалації». Він наводив слова Обама про те, що «Україна, яка не є членом НАТО, залишатиметься вразливою до військового домінування Росії, незалежно від того, що ми робитимемо» [19]. У межах цієї логіки Москва розглядалася як актор, готовий приймати на себе вищий рівень ризику ескалації задля захисту того, що вона вважає своїми «життєво важливими інтересами». Натомість Вашингтон послідовно виходив із пріоритету уникнення прямого військового зіткнення з Росією. Така асиметрія у

готовності до ризику та у стратегічній оцінці важливості України для обох сторін оцінювалася в експертному середовищі як російське «домінування в ескалації» (*escalation dominance*) у межах так званої «доктрини Обама», спадщина якої зберігалася у політиці наступних адміністрацій США [5; 20].

Адміністрація Обама, як і її західні союзники, виходила з тези про відсутність перспективи військового вирішення конфлікту, що фактично подавало сигнал Кремлю, окреслюючи бар'єр західної залученості: Сполучені Штати за жодних обставин не вступатимуть у військове протистояння з Росією через війну в Україні [21; 22].

Вашингтон, відкинувши військову опцію, дотримувався політики «стратегічного терпіння» (закріпленої в Стратегії національної безпеки 2015 р.), яка ґрунтувалася на уявленнях про обмеженість довгострокових ресурсів і спроможностей Російської Федерації. Мета цього підходу полягала в поступовому накопиченні політичних, економічних та репутаційних витрат, здатних у середньо- та довгостроковій перспективі перевищити потенційні геополітичні вигоди від агресії проти України. У межах цієї парадигми подальша ескалація з боку Москви мала трансформуватися у стратегічну поразку, визначену не військовим розгромом, а погіршенням її міжнародного становища, ослабленням економічного потенціалу та зростанням міжнародної ізоляції. Відповідно, основна ставка робилася на вирішення конфлікту шляхом переговорів, а головними інструментами стримування та тиску обиралися санкції, міжнародна ізоляція Росії та збереження трансатлантичної єдності між США та Європейським Союзом.

Сполучені Штати відреагували на анексію Криму та початок війни на Донбасі швидше та рішучіше, ніж Європейський Союз, запровадивши низку адресних і секторальних санкцій проти РФ у березні/липні 2014 р. Виконавчі укази № 13660, № 13661 та № 13662 створили правову основу для застосування обмежень щодо фізичних і юридичних осіб, включно з високопосадовцями та структурами фінансового й оборонного секторів, причетними до анексії Криму та агресії на сході України. У грудні (Виконавчий указ № 13685) було запроваджено повну заборону на торгівлю, інвестиції та надання послуг у тимчасово окупованому Криму. Починаючи з 2015 фінансового року, федеральні закони США «Про асигнування на діяльність Державного департаменту, закордонні операції та пов'язані програми» включають норму (секція 7047), яка забороняє надання іноземної допомоги урядам, які вживають «активних заходів» на підтримку анексії Криму, а також обмежує використання коштів для суб'єктів, що визнають російський суверенітет над Кримом чи іншими окупованими територіями України [23]. Дана норма залишалася чинною й станом на 2025 фінансовий рік.

Водночас доступні жорсткі економічні інструменти – відключення Російської Федерації від системи *SWIFT* (крок, який перебував у полі активного експертного та політичного обговорення) [24], а також замороження російських

суверенних активів (зокрема активів Центрального банку РФ) із подальшим використанням їх на користь України – так і не були застосовані аж до початку широкомасштабної війни. За адміністрації Обами санкційна практика обмежувалася замороженням активів окремих російських посадовців та компаній у межах персональних санкцій проти представників еліт, але не поширювалася на державні фінансові резерви [25]. Загалом Вашингтон переоцінив стримувальний потенціал обмежених санкцій, масштаб і жорсткість яких жодним чином не відповідали задекларованій меті: змінити поведінку Росії.

Адміністрація Обами на ранніх етапах так званої «української кризи» (після консультацій у Женеві, квітень 2014 р.) самоусунулася від прямої участі у процесі її врегулювання. Зокрема, Сполучені Штати, хоч і проголошували свою підтримку процесу, не залучилися до Нормандського формату, відповідно, не брали участі у формуванні й імплементації Мінських домовленостей (Мінськ-1 та Мінськ-2). Відповідальність за переговорний процес Вашингтон переклав на європейських партнерів – передусім Францію та Німеччину. Хоча провідна роль європейських держав у врегулюванні безпекових криз на континенті виглядала логічною, вони не володіли тією геополітичною вагою та набором інструментів тиску, які могли забезпечити Сполучені Штати. Крім того, високий рівень енергетичної та торговельної взаємозалежності ключових європейських учасників переговорів із Росією суттєво впливав на їх позиції на переговорах та створював можливості для Москви формувати умови, сприятливі для закріплення силою досягнутого статус-кво [26].

У результаті Мінський процес трансформувався з механізму «деескалації конфлікту» в інструмент тиску на Україну, спрямований на нав'язування їй асиметричних поступок, а не на створення дорожньої карти виведення російських військ та відновлення територіальної цілісності України. Стратегія дипломатичного «аутсорсингу», обрана Вашингтоном, сприяла консервації конфлікту, створюючи ілюзію активного мирного процесу без реальних перспектив його завершення на умовах міжнародного права. Звернення України щодо необхідності прямого залучення США до переговорного формату систематично відхилялися.

Паралельний мінському двосторонній переговорний трек «Нуланд–Сурков» не отримав відгуку ані з боку Києва (оскільки суперечив принципу «нічого про Україну без України»), ані з боку європейських учасників Нормандського формату. Дипломатичними каналами неодноразово висловлювалися сумніви щодо ефективності цього треку, він не дав якихось позитивних результатів та зник. За відсутності наміру США ухвалювати рішення щодо України без її участі, така логіка вже тоді була притаманна російській стороні, про що свідчили неодноразові публічні заяви Москви про бажання домовлятися про Україну зі Сполученими Штатами, а не з українською владою [27].

Конгрес США продемонстрував достатню двопартійну єдність і оперативність у засудженні дій Кремля та підтримці заходів, спрямованих на посилення тиску на Російську Федерацію. Уже в квітні 2014 р. Президент Обама підписав ухвалений обома палатами Закон США *«Про підтримку суверенітету, цілісності, демократії та економічної стабільності України»*, який заклав комплексний підхід до підтримки України, поєднуючи політичні, економічні та безпекові інструменти допомоги [28].

На тлі систематичних порушень Мінського протоколу (Мінськ-1, 5 вересня 2014 р.) та фактичного невиконання режиму припинення вогню у грудні 2014 р. було ухвалено Закон США *«Про підтримку свободи України»*, який передбачав розширення військово-технічної допомоги Києву та посилення санкційного тиску на Російську Федерацію². Закон уповноважував Президента США здійснювати постачання Україні оборонних озброєнь, зокрема протитанкових систем, контрбатареєних радарів, розвідувальних безпілотних комплексів та засобів захищеного зв'язку, а також розширювати програми підготовки українських військовослужбовців. Загальний обсяг дозволених асигнувань на підтримку України становив скромну суму у 350 млн дол. на 2015–2017 фінансові роки [29].

Отже, 2014 р. Конгрес США надав адміністрації Обами набір законодавчих і фінансових інструментів для реалізації безпекової політики щодо України, включно з можливістю передачі так званої «оборонної зброї». Відбувалася млява реалізація цих повноважень виконавчою владою, яка прагнула всіляко «не провокувати» агресора.

У Стратегії національної безпеки США (лютий 2015 р.) РФ визначалася як джерело регіональної нестабільності та виклик заснованому на правилах міжнародному порядку. Передбачалося підвищення «ціни» за агресію для Москви шляхом посилення санкційного тиску та застосування інших примусових, але суто невійськових інструментів; протидія російським дезінформаційним операціям; а також довгострокова підтримка союзників США [30]. Втім Стратегія не осуджувала незаконну анексію росіянами Криму, а, головне, не визначала конкретні параметри чи характер воєнної допомоги Україні (такі ж вади були властиві Стратегії національної оборони). Документ залишав можливість обмеженої співпраці з Москвою за умови корекції її зовнішньополітичного курсу та «дотримання принципів суверенітету й територіальної цілісності сусідніх держав». США намагалися уникнути повного розриву з Росією, розглядаючи Кремль як ключового партнера у врегулюванні ситуації в Сирії, протидії ІДІЛ та, передусім, у переговорах щодо ядерної програми Ірану [11].

² У процесі фіналізації законопроекту Конгрес вилучив із тексту важливе положення щодо можливості надання Україні (та Молдові) статусу основного союзника США поза межами НАТО. Цей пункт був присутній у низці попередніх редакцій законодавчих ініціатив 2014 р. (зокрема в H.R. 5190, S. 2828, H.R. 5782), однак до остаточної версії закону не увійшов.

Безпідставні побоювання того, що нарощування бойових спроможностей України може спровокувати неконтрольовану ескалацію воєнних дій з боку Росії, а, у найгіршому сценарії, призвести до прямого військового зіткнення між Москвою і НАТО, визначали підхід адміністрації Обами до військової допомоги Києву впродовж усього його президентства. У практичному вимірі ці міркування вилилися в політику прихованого ембарго на постачання Україні озброєнь.

Водночас в Конгресі сформувався консенсус, згідно з яким летальна оборонна допомога Україні не розглядалася як чинник потенційної небезпечної для США «ескалації». Навпаки, її трактували як необхідний інструмент стримування російської агресії та підвищення вартості подальших наступальних дій Кремля. Зокрема, наголошувалося, що без сучасних протитанкових систем Україна нездатна протидіяти перевазі Росії в бронетехніці, а відмова США від надання важких озброєнь посилює переконання російського керівництва у відсутності для нього неприйнятних ризиків.

Особливо гострі дискусії щодо необхідності посилення оборонного потенціалу України тривали 2015 р. Це було викликане перебігом бойових дій на Донбасі, зокрема наслідками поразок українських військ під Іловайськом (2014 р.) та Дебальцевим (2015 р.), які продемонстрували критичну вразливість українських сил перед обличчям агресії із застосуванням підрозділів регулярних ЗС РФ. У січні–березні 2015 р. американські законодавці з обох партій неодноразово зверталися до Білого дому з вимогою реалізувати повноваження, передбачені Законом «Про підтримку свободи України», та розпочати постачання сучасних оборонних озброєнь.

Голова Комітету Сенату США з питань збройних сил, сенатор-республіканець Джон Маккейн, зазначав, що посиляючись на те, що «вони [українці] не просять про присутність жодного іноземного солдата на своїй землі ... Я дещо приголомшений таким запеклим опором наданню допомоги у вигляді озброєння» [31]. Голова Комітету Сенату США з питань міжнародних відносин, сенатор-демократ Роберт Менендес, підкреслював, що «забезпечення України такою нелетальною допомогою, як прилади нічного бачення, це добре, але надання українцям можливості бачити росіян, що наступають, замість зброї, щоб зупинити їх, не є рішенням проблеми» [32]. Конгресмен-республіканець Кріс Сміт, голова Гельсінської комісії США, під час слухань у Комітеті Палати представників з міжнародних справ заявив, що адміністрація США де-факто запровадила ембарго на постачання оборонних озброєнь Україні [33].

У лютому 2015 р. група з восьми колишніх високопосадовців США та НАТО оприлюднила незалежний аналітичний звіт *«Збереження незалежності України, протидія російській агресії: що мають зробити Сполучені Штати та НАТО»*, у якому обґрунтовувалася стратегічна необхідність розширення військової допомоги Україні, включно з рекомендацією виділити 3 млрд дол.

протягом трьох років для посилення обороноздатності, насамперед шляхом постачання протитанкових комплексів *Javelin*, тактичних БПЛА, броньованих автомобілів *Humvee* та контрбатарейних радарів [34].

26 березня 2015 р. Палата представників Конгресу США ухвалила резолюцію H.Res.162 із закликом до Президента США забезпечити надання Україні військової допомоги, включно з летальними озброєннями. Документ отримав широку двопартійну підтримку – 348 голосів «за» при 48 «проти» [35]. Закон США «Про національну оборону» (NDAA) на 2016 фінансовий рік передбачав виділення 300 млн дол. допомоги Україні, з яких до 50 млн могли бути спрямовані на «летальну допомогу» [36].

Білий дім принципово утримувався від передачі Україні озброєнь, дотримуючись моделі так званої «нелетальної підтримки» (*train and equip*), спрямованої на поступове підвищення обороноздатності Києва без жодних намірів створити потенціал асиметричного військового стримування подальшої російської агресії. Розбіжності між відносно широким консенсусом у Конгресі та експертному середовищі, з одного боку, і невинноватою обережною позицією виконавчої влади – з іншого, було ключовою суперечністю американської політики щодо України часів президентства Обами. Втім треба враховувати, що, зважаючи на розмір виділених асигнувань, навіть реалізація пропозицій першої з названих груп була нездатна створити такий потенціал.

Адміністрація США обмежилася наданням переважно нелетального обладнання: бронежилетів і касок, тренувальних протитанкових засобів, розвідувальних безпілотних літальних апаратів, засобів зв'язку, медичного оснащення, а також розгортанням програм підготовки українських військовослужбовців. Зокрема, у 2015 р. було започатковано багатонаціональну тренувальну групу (JMTG-U) на Яворівському полігоні [37]. Ці заходи сприяли деякому підвищенню тактичної стійкості, професійного рівня та загальної обороноздатності Збройних сил України, а також поступовому наближенню українського сектору безпеки й оборони до стандартів НАТО. Але їхній вплив мав переважно середньо- та довгостроковий характер і не передбачав формування потенціалу асиметричного стримування агресора. Надана допомога жодним чином не забезпечувала Україні спроможності змінити співвідношення сил на полі бою, стримати просування російських сил за межі окупованих на той час територій, не кажучи вже про передумови для відновлення українського контролю над ними.

Показовим проявом такої надмірно обережної політики стало передання Україні восени 2015 р. двох нових контрбатарейних радіолокаційних систем вартістю 10 млн дол. кожна. З метою мінімізації ризиків ескалації та зняття «занепокоєнь» російської сторони ці системи були модифіковані таким чином, що українські сили могли використовувати їх для ведення вогню у відповідь лише у разі обстрілів з територій, контрольованих підтримуваними Росією сепаратистами на Донбасі, але не у випадку, якщо відповідні цілі перебували на

території Російської Федерації [38]. США свідомо обмежили функціональні можливості переданих радарів, аби унеможливити трактування застосування американської техніки як ескалаційного кроку з боку України.

В межах Закону США «Про національну оборону» (NDAA) на 2016 фінансовий рік було започатковано щорічну програму в рамках оборонного бюджету – «Ініціативу зі сприяння безпеці України» (USAI), яка стала довгостроковим інструментом підтримки обороноздатності України [39]. Запуск USAI можна розглядати як обережний еволюційний крок у безпековій політиці США щодо України, який не підважував базовуполітику «уникнення ескалації», але створював деякі інфраструктурні передумови для системної взаємодії у сфері оборони. На відміну від прямих поставок зі складів Збройних сил США, програма USAI передбачала закупівлі у американських виробників сучасних озброєнь та військового обладнання. Однак до початку широкомасштабної війни її здебільшого використовували для підготовки українських військовослужбовців, розвитку логістичної інфраструктури, технічного обслуговування та модернізації наявного озброєння радянських зразків і військової техніки.

Адміністрація Трампа (2017–2021 рр.). Під час президентської кампанії 2016 р.у США позиція кандидата від Республіканської партії Дональда Трампа щодо російсько-української війни, статусу Криму, зобов'язань США перед союзниками по НАТО та можливості «перезавантаження» відносин із Путіним викликала серйозне занепокоєння як у Києві, так і серед союзників США. Зокрема, Трамп неодноразово заявляв про готовність розглянути визнання окупованого Криму частиною Російської Федерації, а також можливість перегляду або зняття американських санкцій у разі досягнення домовленостей із Москвою [40].

Після перемоги на виборах і вступу на посаду президента його публічні погляди щодо російсько-української війни не зазнали принципових змін³. Проте американська система стримувань і противаг, а також інституційна інерція зовнішньої та безпекової політики унеможливили трансформацію дестабілізуючої ситуації риторики президента у конкретні політичні рішення. У результаті в період першого президентства Трампа сформувався своєрідний парадокс: з одного боку – суперечлива, часто примирлива щодо Кремля риторика глави держави, а з іншого – фактичне слідування політиці США щодо України, закладеної адміністрацією Обами, втім доповнене деякими практичними кроками у сфері санкційного тиску та безпекової допомоги.

³ Див., наприклад: Трамп розкритикував положення щодо Криму та Росії в оборонному бюджеті США. *Голос Америки*. 15 серпня 2018. URL: <https://surl.ln/iaivil>; Ioffe J., Nardelli A. Trump Told G7 Leaders That Crimea Is Russian Because Everyone Speaks Russian In Crimea. *BuzzFeedNews*. June 14, 2018. URL: <https://surl.li/ukeyba>

Вирішальну роль у цьому відіграла позиція Конгресу, а також значної частини республіканського істеблішменту й апарату національної безпеки, які виступали за збереження та поступове розширення санкційного режиму проти Росії і за закріплення військової допомоги Україні на інституційному рівні.

У грудні 2017 р. адміністрацією Трампа була опублікована Стратегія національної безпеки США. Головною метою в ній вважалося виведення Америки на перше місце (*America first*) шляхом «внутрішнього відродження та досягнення лідируючих позицій у різних сферах, що забезпечить її національні інтереси і стане прикладом для інших держав». Керуючись транзакційною логікою Трампа, СНБ-2017 трактувала світ не як «міжнародне співтовариство» чи «спільноту націй», а як арену жорсткої конкуренції між великими державами [41]. У цьому контексті Росія та Китай були чітко визначені як ревізіоністські держави, що системно діють проти Сполучених Штатів та їхніх союзників, прагнучи підірвати існуючий заснований на правилах міжнародний порядок, і розширити власні сфери впливу. Документ акцентував увагу на необхідності спільних дій США та Європи щодо протидії російській підривній діяльності. На відміну від СНБ-2015, у новому документі використовувалося слово «вторгнення» Росії в Україну замість офіційно визнаного, передусім у документах ООН, терміна «агресія».

Ключовим стратегічним зрушенням, що відрізняло політику адміністрації Трампа від підходу Обами, стало ухвалення (під тиском Конгресу та структур національної безпеки) рішення спочатку про продаж Україні снайперських гвинтівок *Barrett M107A1* (грудень 2017 р.), а згодом протитанкових ракетних комплексів *Javelin* через механізм *Foreign Military Sales* (FMS). Стосовно *Javelin* рішення було формалізоване у 2017 р. та реалізоване у 2018-му і передбачало постачання 210 ракет і 37 пускових установок на загальну суму близько 47 млн дол. [42]. Фактично відбувся перетин неформальної «червоної лінії», встановленої для США адміністрацією Обами, яка свідомо утримувалася від надання летальної зброї Україні з надуманих міркувань уникнення ескалації у відносинах із Росією. Втім адміністрація Трампа зафіксувала умови, згідно яких комплекси *Javelin* не могли бути використані на полі бою, тобто заборонила їхнє застосування [43]. Тому ефект від наданої зброї мав радше символічний та буцімто стримуючий характер, штибу якогось «страхового полісу» проти ескалації з боку Москви.

США продовжили та дещо посилили санкційний тиск на Російську Федерацію. 2 серпня 2017 р. президент підписав комплексний Закон «*Про протидію супротивникам Америки через санкції*» (CAATSA), схвалений переважною більшістю в обох палатах Конгресу [44]. У другому розділі закону «*Про протидію впливу Росії в Європі та Євразії*» (CRIEEA) було визначено, що політика США передбачає: підтримку уряду України у відновленні суверенітету й територіальної цілісності; невизнання незаконної анексії Криму та будь-яких територіальних змін, здійснених із застосуванням військової сили;

надання допомоги Україні у реформуванні енергетичного сектору та зменшенні залежності від російських енергетичних ресурсів; активну протидію реалізації проєкту «Північний потік-2», який розглядався Вашингтоном як інструмент геополітичного впливу Росії, загроза енергетичній безпеці Європи та транзитній ролі України. Важливо, що законом було обмежено можливості Білого дому для одностороннього скасування або пом'якшення санкцій без згоди Конгресу. Це підвищило стійкість і передбачуваність санкційної політики США, перетворивши її на довгостроковий інструмент впливу, менш залежний від персональних рішень президента.

Важливим кроком стало оприлюднення 25 липня 2018 р. «Кримської декларації» (також відомої як «Декларація Помпео»), яка закріпила політику невизнання анексії Криму Росією як офіційну позицію адміністрації Трампа [45]. Цей документ чітко фіксував зобов'язання США не визнавати зміну статусу півострова та дотримуватися принципу невизнання доки територіальна цілісність України не буде відновлена. Декларація була оприлюднена через десять днів після зустрічі президента Трампа та Путіна у Гельсінкі, що супроводжувалася заявами президента США, які давали підстави сумніватися у твердості американської позиції щодо Криму. Особливу вагу декларації надала встановлена в тексті історична паралель із Декларацією Веллеса 1940 р. про невизнання радянської окупації країн Балтії. Це підкреслювало інституційну довгострокову природу американської політики невизнання незаконних анексій та забезпечувало її стабільність незалежно від коливань президентської риторики та його транзакціоналістських тенденцій у зовнішній політиці.

Реакція США на інцидент у Керченській протоці в листопаді 2018 р., коли росіяни захопили три українські військові кораблі та членів їхніх екіпажів, стала підтвердженням поступового перегляду американського підходу до проблем безпеки України. У відповідь Конгрес США ухвалив резолюції S.Res.709 [46] та H.Res.1162 [47], які закликали до негайного звільнення захоплених українських моряків, повернення кораблів, а також до посилення політичної, економічної та оборонної підтримки України, зокрема шляхом розвитку її морських спроможностей.

На цьому тлі резолюція Сенату (S.Res.74) від 16 липня 2019 р., присвячена п'ятій річниці Революції гідності, підтвердила курс на зміцнення обороноздатності України «на суші, морі та в повітрі» як елементу стримування російської агресії. Документ також повторно підтвердив заяву Державного департаменту, що політика США полягає у тому, щоб ніколи не визнавати незаконну анексію Криму Російською Федерацією [48].

Ці декларативні позиції набули деякого практичного виміру в політиці військової допомоги США Україні у сфері морської безпеки. У 2018 р. Берегова охорона США безоплатно передала Україні два патрульні катери класу *Island*, які офіційно були введені до складу ВМС ЗСУ у листопаді 2019 р. [49]. Починаючи з 2020 фінансового року, Закон США «Про національну оборону»

(NDAA, секція 1244) офіційно розширив номенклатуру допомоги за програмою USAI, включивши системи берегової оборони та протикорабельні ракетні комплекси [50]. Влітку 2020 р. Державний департамент США схвалив продаж Україні 16 патрульних катерів класу *Mark VI* та супутнього обладнання на загальну суму близько 600 млн дол. за механізмом *Foreign Military Sales* [51]. Контракти на їхнє будівництво Пентагон уклав із компанією *SAFE Boats International*, перший з яких – у січні 2021 р. [52]. Хоча жоден катер *Mark VI* досі не був переданий Україні, побудова катерів і підготовка екіпажів тривали. У сукупності ці рішення засвідчили поступовий зсув американської безпекової допомоги від переважно «сухопутного» (армійського) виміру до участі у підвищенні морських спроможностей України.

Підхід адміністрації Трампа до Мінського процесу наслідував закладений попередньою адміністрацією. США уникали прямої участі у процесі переговорів та зосереджувалися на дипломатичних каналах, які доповнювали Нормандський формат. Найбільш відомим із них був двосторонній трек «Волкер–Сурков». На думку американців, він був покликаний узгодити параметри міжнародної миротворчої місії під егідою ООН, яка мала б отримати мандат Ради Безпеки ООН, сприяти виведенню російських військ і створити умови для відновлення контролю України над державним кордоном. Однак, попри регулярність контактів між сторонами, практична результативність цього дипломатичного каналу наближалася до нуля. Волкер неодноразово зазначав, що Сурков висував умови, які унеможливлювали розгортання миротворчої місії з належним мандатом. Москва наполягала на моделі обмеженої «охоронної» місії, зосередженої виключно на лінії зіткнення, тоді як Вашингтон пропонував місію з повноваженнями на всій окупованій території Донбасу, включно з українсько-російським кордоном, що розглядалося як ключова передумова для врегулювання конфлікту [53].

Кульмінацією українського напрямку діяльності першої адміністрації Трампа став політичний скандал 2019 р., відомий як «Українагейт». Він був пов'язаний із тимчасовим блокуванням Білим домом схваленої Конгресом військової допомоги Україні та спробами пов'язати її розблокування з досягненням внутрішньополітичних цілей президента США. Ці дії призвели до оголошення Палатою представників імпічменту Трампу. Перша стаття імпічменту прямо звинувачувала президента в тому, що він «використав повноваження глави держави з метою тиску на уряд України з вимогою публічно оголосити про розслідування, здатні сприяти його переобранню, завдати шкоди політичним опонентам і вплинути на перебіг президентських виборів у США 2020 року». Хоча 5 лютого 2020 р. Сенат США, у якому переважали республіканці, виправдав президента, «Українагейт» яскраво продемонстрував тенденцію до інструменталізації безпекової допомоги у внутрішньополітичній боротьбі в США. Для України цей епізод означав різке зростання стратегічної невизначеності та політичних ризиків: питання її

безпеки на певний час фактично стало заручником американської внутрішньої політики [54]. Комунікаційний канал «Волкер–Сурков» припинив своє існування у вересні 2019 р., коли Курт Волкер подав у відставку після того, як його ім'я з'явилося у свідченнях і документах, пов'язаних із розслідуванням «Українагейту». Нового спеціального представника Державного департаменту США з питань України призначено не було.

Загалом період правління першої адміністрації Трампа характеризувався тактичною корекцією існуючого курсу, із збереженням певних елементів політики адміністрації Обами, які полягали у підтриманні нестійкого статус-кво на Донбасі та відсутністю дій, здатних загрожувати навіть мінімальною небезпекою прямого або опосередкованого залучення США до російсько-української війни.

Перший рік президентства Джо Байдена (січень 2021 р. – січень 2022 р.) варто розглядати як кульмінацію політики США щодо російсько-української війни напередодні повномасштабної агресії РФ, яка унаочнила її глибинні суперечності. З одного боку, перемога Байдена сприймалася як можливість повернення Сполучених Штатів до більш передбачуваної, ціннісно орієнтованої та інституційно закріпленої зовнішньої політики, що створювало передумови для більш скоординованої і послідовної підтримки України у сфері безпеки й стримування Росії. З іншого боку, кадровий склад нової адміністрації включав чимало представників команди Обами, що забезпечило спадковість підходів демократів до російсько-української війни [55]. Отже, США виявилися нездатними розпочати дії з превентивного стримування Москви, незважаючи на усі ознаки підготовки ЗС РФ до повномасштабної агресії.

Навесні 2021 р. Кремль протестував наміри адміністрації Байдена, здійснивши масштабне нарощування військ біля українських кордонів та в окупованому Криму під приводом «навчань». США оперативно відреагували: рівень готовності військ у Європі було підвищено до статусу «потенційно неминучої кризи». Деескалація напруженості наприкінці квітня виявилася ілюзорною: попри часткове відведення особового складу, Москва залишила ключову військову інфраструктуру та матеріальні запаси поблизу українського кордону, що створило передумови швидкого повторного розгортання сил.

На саміті НАТО в Брюсселі 14 червня 2021 р. союзники підтвердили рішення Бухарестського саміту 2008 р. про те, що Україна в перспективі стане членом Альянсу, водночас наголосивши на необхідності проведення глибоких внутрішніх реформ як умови отримання Плану дій щодо членства [56]. Хоча у підсумковому комюніке підкреслювалося, що Росія не має права вето на розширення НАТО, така позиція в умовах зростання загрози російської повномасштабної інтервенції поглибила стан стратегічної невизначеності для України.

Більш того, попри публічну риторику про підтримку енергетичної безпеки України та критику постачання російських енергоносіїв як інструменту

геополітичного впливу Кремля в Європі, у травні 2021 р. США зняли санкції з оператора газопроводу «Північний потік-2». Це рішення адміністрація Байдена аргументувала прагненням відновити партнерські відносини з ключовим європейським союзником – Німеччиною, а також тим, що на той момент проєкт перебував на завершальній стадії реалізації.

На тлі цих подій Білий дім намагався демонструвати високий рівень партнерських відносин із Києвом та значення України для нової адміністрації. Так, під час візиту Президента України Володимира Зеленського до Вашингтону у серпні–вересні 2021 р. сторони оприлюднили спільні заяви та підписали низку документів про стратегічне партнерство та поглиблення співпраці, зокрема у сферах безпеки, енергетики та ін. [57]. За підсумками зустрічі Байден наголосив, що стратегічне партнерство між США та Україною досягло рівня, безпрецедентного за усі три десятиліття її незалежності.

Як відповідь на агресивні дії Росії на українському кордоні, Байден вперше з початку конфлікту задіяв механізм «Президентських повноважень на вилучення» (PDA)⁴, схваливши надання Україні пакета безпекової допомоги на суму 60 млн дол. із складів Пентагону [58]. Він включав протитанкові системи *Javelin*, стрілецьку зброю та боєприпаси й почав надходити до України з серпня 2021 р. кількома партіями. Попри символічне значення цього кроку, обсяг і характер допомоги залишалися незначними, жодним чином не відповідали масштабу зростаючих воєнних ризиків, з якими стикалася Україна.

У жовтні 2021 р. Російська Федерація розпочала друге, значно масштабніше нарощування військової присутності навколо України, яке якісно відрізнялося від весняної ескалації. Воно включало розгортання сил на нових оперативних напрямках, зокрема на території Білорусі – з північного напрямку, а також у тимчасово окупованому Криму – з південного. До грудня 2021 р. чисельність російського угруповання навколо України перевищила 100 тис. військовослужбовців, а до лютого 2022 р. сягнула приблизно 190 тис.

У відповідь Сполучені Штати та їхні союзники по НАТО публічно попередили Москву про запровадження «пекельних» та «безпрецедентних» економічних санкцій у разі подальшої ескалації. Росія, своєю чергою, висунула ультимативні вимоги щодо так званих «гарантій безпеки», зокрема юридично зобов'язуючу відмову від вступу України до НАТО та обмеження військової присутності Альянсу у Східній Європі. Відхилення цих вимог Заходом закріпило конфронтаційний характер взаємодії та звузило Вашингтону простір для дипломатичного маневру.

⁴ *Presidential Drawdown Authority* – це механізм, закріплений у секції 506 Закону США «Про зовнішню допомогу» (Foreign Assistance Act of 1961), що надає Президенту США право оперативно передавати оборонні товари, послуги та пов'язані ресурси з наявних запасів Міністерства оборони для надання безпекової допомоги іншим державам у відповідь на надзвичайні ситуації, за умов попереднього повідомлення Конгресу.

Попри очевидні ознаки підготовки Росії до війни, Сполучені Штати відмовилися від превентивного стримування агресора, зосередившись на подачі суто символічних дипломатичних сигналів щодо України. 10 листопада 2021 р. було підписано оновлену *«Хартію про стратегічне партнерство»* між Україною та США (попередня укладена 2008 р.). Документ підтверджував непохитну відданість Вашингтону підтримці суверенітету й територіальній цілісності України в межах міжнародно визнаних кордонів, включно з Кримом та територіальними водами, а також містив посилання на положення Будапештського меморандуму 1994 р. [59]. Закріплені у Хартії політичні запевнення (не плутати із зобов'язаннями) лише доповнили наявний масив декларативних домовленостей, не створивши жодних операційних механізмів військової підтримки чи інструментів реагування у разі агресії. У підсумку сформувалося протиріччя між високим рівнем риторичної та нормативно-політичної підтримки України і відсутністю реального механізму військово-політичних гарантій, що сприяло розповсюдженню хибного відчуття безпеки та недооцінці ризиків експоненціальної ескалації російської агресії.

Навіть після того, як восени 2021 р. розвідка США дійшла висновку про неминучість російського повномасштабного вторгнення, масштаби військової допомоги Україні залишалися мізерними. 23 грудня 2021 р. президент США схвалив другий пакет безпекової допомоги за механізмом PDA на суму 200 млн дол. До нього увійшли переважно ті самі категорії озброєнь і обладнання оборонного типу, які Сполучені Штати надавали Україні протягом попередніх років: стрілецька зброя, боєприпаси, засоби захищеного зв'язку, медичне обладнання, а також 300 протитанкових ракет *Javelin* [58; 60]. Постачання цього пакета було здійснено у січні 2022 р. – за кілька тижнів до початку вторгнення.

Адміністрація Байдена, бажаючи уникнути «втягування у конфлікт» із Путіним, навіть ухвалила рішення призупинити передачу частини допомоги, намагаючись «надати додатковий час дипломатичним зусиллям зі зниження напруженості» і неопублічним спробам стримати вторгнення (наприклад, під час переговорів директора ЦРУ Вільяма Бернса з російським керівництвом в Москві) [10].

У результаті військова підтримка України залишалася мінімальною за обсягами та номенклатурою до самого початку вторгнення. Питання постачання важкого наступального та високотехнологічного оборонного озброєння – сучасних систем протиповітряної оборони, важкої артилерії, танків, далекобійних ударних засобів чи бойових літаків – у 2014–2021 рр. офіційним Вашингтоном як реальна опція взагалі не розглядалося.

Політика адміністрації Байдена напередодні повномасштабного вторгнення в Україну виявилася повністю провальною щодо стримування Росії від нападу, оскільки вона не створила неприйнятних для Кремля ризиків і не ґрунтувалася на діях, які б свідчили про наміри США застосувати військову силу [7]. Своєю

млявою реакцією, що межувала з бездіяльністю, під час вторгнень РФ в Грузію 2008 р. та в Україну 2014 р., Вашингтон надихнув Кремль на нову авантюру.

Вашингтон і союзники надсилали суперечливі сигнали, які сприймалися Москвою як небажання Заходу за будь-яких обставин йти на пряме або опосередковане втручання у війну заради України. США прогнозували широкомасштабне вторгнення, але відмовлялись належною мірою озброїти потенційну жертву агресії для його запобігання, що породжувало фундаментальну суперечність між точністю прогнозування загрози та відмовою використати інструменти її стримування.

Поглиблювалася стратегічна невизначеність щодо євроатлантичної інтеграції України. Попри зростаючу загрозу з боку Росії, НАТО/США так і не змогли надати Україні дорожньої карти до членства в Альянсі (ПДЧ). Уникнення запрошення до членства, збереження риторики «партнерства», а не «інтеграції», розглядалося Москвою як непрямий, але вагомий сигнал неготовності Заходу брати на себе ризики колективної оборони країни.

Такий саме ефект мали публічні заяви президента Байдена про те, що введення американських військ в Україну «не розглядається». Виключення самої можливості прямої військової конфронтації з США зняло для Кремля найвагоміший фактор ризику, який міг би вплинути на стратегічні розрахунки Путіна. Більш того, відсутність чітких публічних сигналів щодо готовності США забезпечити Україну масштабною фінансовою та військовою допомогою ще до вторгнення суттєво послабила потенційний стримувальний ефект цієї політики. Рішення Вашингтона відкликати американських військових радників і перенести посольство США з Києва до Львова розглядалося Кремлем як символічний жест відступу перед обличчям загрози. Росіяни розцінювали ці кроки як підготовку не до відсічі агресії, а до управління наслідками можливої поразки України [61, с. 61–62].

Попри наявність достовірних розвідувальних даних про неминучість широкомасштабного вторгнення, адміністрація Байдена зволікала з наданням Україні сучасних систем озброєнь у достатніх обсягах. Порційне й обмежене постачання, яке зосереджувалося переважно на легких протитанкових засобах, створювало у Кремля враження, що Захід після вторгнення не піде на суттєве підвищення обороноздатності України. Це, у свою чергу, знижувало очікувані для Путіна втрати від агресії та підштовхувало до ухвалення ним рішення про реалізацію силового сценарію.

З погляду адміністрації Байдена, її політика була найкращою з доступних варіантів управління кризою, який передбачав не запобігання вторгненню, а уникнення прямої війни між НАТО і Росією за одночасної підготовки до швидкої, скоординованої та масштабної невоєнної відповіді Заходу на російську агресію. Вона дійсно містила елементи, які згодом виявилися ефективними для забезпечення підтримки опору України після початку повномасштабного наступу РФ.

По-перше, відбувалося згуртування Західної коаліції, спрямованена збереження союзницької єдності навколо спільної позиції щодо Росії з метою забезпечення єдиної, потужної й скоординованої відповіді на агресію. Саме попередня інтенсивна дипломатична робота та поглиблений обмін розвідувальною інформацією між союзниками зробили можливими санкції проти РФ, запроваджені після 24 лютого 2022 р., а згодом і надання Україні військової, економічної та фінансової допомоги.

По-друге, своєчасне безпрецедентне розсекречення розвідувальних даних про підготовку Росії до вторгнення істотно обмежило здатність Кремля створити переконливий *casus belli*, щоб за його допомогою маніпулювати громадською думкою на Заході. Світове співтовариство було завчасно поінформоване про загрозу, а вторгнення Росії набуло чіткого статусу неспровокованої та невинуватої агресії в очах більшості держав-членів ООН. Це, у свою чергу, забезпечило широку міжнародну підтримку України та легітимізувало подальше нарощування постачання озброєнь.

По-третє, хоча обмеженість військової допомоги до 24 лютого 2022 р. заслуговує гострої критики, але варто визнати, що системи, які були передані в останню мить США та союзниками, виявилися необхідними у перші тижні війни. Протитанкові комплекси *Javelin* та переносні зенітні ракетні комплекси *Stinger* (надані Литвою, Латвією), *NLAW* (надані Великою Британією) дали змогу Україні ефективно знищувати російські бронетехніку та гвинтокрили, допомогли зірвати початковий план «бліцкригу», зокрема наступ на Київ. З погляду Вашингтона, ці системи становили «оптимальний мінімум»: вони були достатньо ефективними для завдання значних втрат агресору, але не могли бути інтерпретовані Москвою як військова провокація з боку США чи НАТО.

Форми та обсяги безпекової допомоги. З 2014 р. по жовтень 2021 р. США надали Україні допомогу у сфері безпеки та підтримки Збройних Сил на загальну суму понад 2,5 млрд дол. Це фінансування здійснювалося через кілька ключових американських інституцій, зокрема Державний департамент США, Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) та Міністерство оборони США [23, р. 33].

Упродовж 2015–2020 фінансових років двосторонні асигнування Державного департаменту США та USAID для України в середньому становили близько 418 млн дол. на рік. Зокрема, ці кошти включали фінансування, надане в межах програми «Іноземного військового фінансування» (FMF). Зокрема, за адміністрації Трампа Україні через цю програму було продано загалом 360 комплексів *Javelin*. У 2021 фінансовому році загальний обсяг цих асигнувань зріс до приблизно 464 млн дол., з яких близько 115 млн дол. припало на програму FMF [23, р. 32].

Ключовим інструментом безпекової допомоги, що координувався Міністерством оборони США, стала «Ініціатива зі сприяння безпеці України» (USAI). Упродовж 2016–2021 фінансових років Конгрес США асигнував на

реалізацію цієї програми понад 1,3 млрд дол. Починаючи з 2021 р., додаткові обсяги допомоги стали надходити також через механізм «Президентських повноважень на вилучення» (PDA): протягом 2021 р. Україні було надано два пакети допомоги загальною вартістю 260 млн дол. [62].

Станом на 2016 р. Україна посідала шосте місце у світі за обсягами військової допомоги США та перше – серед європейських держав [26]. Після виходу США з Афганістану в серпні 2021 р. Україна піднялася ще вище у глобальному рейтингу отримувачів американської безпекової підтримки. Втім, попри цю висхідну динаміку, до початку повномасштабного вторгнення РФ Україна так і не набула пріоритетного зовнішньополітичного значення для Вашингтону.

Висновки

Причиною нездатності США попередити повномасштабний напад Росії на Україну 2022 р. була хронічна відмова Вашингтона протягом усього розглянутого періоду визнати стратегічну вагу нашої країни як наріжного каменю системи європейської, американської та світової безпеки. Водночас стратегічна короткозорість Білого дому призвела до самозасліплення, нездатності бачити наміри, мотиви і спроможності Кремля, повністю ігноруючи реалії зовнішньої політики РФ, яка була продовженням внутрішньої політики тоталітарної диктатури. Протягом перших десяти місяців перебування при владі адміністрація Байдена намагалася вибудувати «запобіжники», виходячи з припущення, що з Путіним можна взаємодіяти, якщо вдаватися до безініціативної політики уникнення «надмірних провокуючих» дій.

Підґрунтям хибного тлумачення Сполученими Штатами російської агресії, на думку американського історика Майкла Кімміджа, стали три поширені оцінки російської сили:

- що вона може застосовуватися переважно на периферії – в Африці чи на Близькому Сході, – але не для великої війни в Європі;
- що Росія не буде ані готовою, ані здатною відрізати себе від західних економік;
- що Росія не матиме достатньої суспільної згуртованості, дипломатичної спроможності, оборонно-промислового потенціалу чи політичної волі для ведення тривалої війни проти України.

Первинна розвідувальна інформація – ознаки підготовки Путіна до війни – почала підважувати частину цих оцінок вже на початку осені 2021 р. Водночас на політику США впливали хибні прогнози розвідувальних служб про швидку поразку України в разі масштабного вторгнення. Третя з наведених оцінок, продовжувала визначати мислення у Вашингтоні навіть після початку війни [7].

Росії вдалося посіяти сумніви щодо своїх справжніх намірів – значно більшою мірою серед європейських країн, ніж у Сполучених Штатах. Нарощуючи війська поблизу України та супроводжуючи це ультимативними вимогами до НАТО взимку 2021–2022 рр., Путін створював враження, що

військова підготовка восени 2021 р. була черговим блефом (як і навесні того ж року), а концентрація військ на кордонах України – не більше, ніж інструмент тиску для отримання поступок від Заходу. Станом на ранок 24 лютого 2022 р. керівництво більшості європейських держав були введені в оману.

Загальним рефреном у Європі було уявлення про немислимість великої війни на континенті. У Вашингтоні також намагалися на ходу наздоганяти події, які ще за шість місяців до того видавалися невірогідними. За наявності політичної волі у попереднє десятиліття можна було б вибудувати військову інфраструктуру стримування, здатну відвернути російське вторгнення в Україну. Натомість військову допомогу довелося терміново перекидати Україні в хаотичні тижні безпосередньо перед вторгненням. Хоча ця допомога й відіграла важливу роль у збереженні української державності, вона не змогла запобігти окупації Росією частини української території, масштабному руйнуванню інфраструктури та глибокому економічному спаду.

Цілком імовірно, що Путін сприймав сигнали Байдена щодо України як блеф. Якби він мав повну інформацію про обсяги та тривалість військової підтримки, яку Сполучені Штати та їхні союзники зрештою нададуть Україні, це могло б змусити його переглянути рішення про вторгнення. Адміністрація Байдена мала чіткої жорстко продемонструвати готовність до довготривалої військової підтримки України, давши зрозуміти, що реакція Заходу матиме не лише економічний, а й воєнний характер. Але цього не сталося.

На основі стратегічних прорахунків сформувалася позиція США у 2022 р.: Росія не має бути прямо атакована; Росія не має бути повністю переможена. Передбачалося: війна в Україні стане для Росії настільки виснажливою та безперспективною, що вона буде змушена відступити й утриматися від подальшої агресії проти Європи [7]. Однак за чотири роки війни Захід так і не зібрав достатніх сил, щоб примусити Кремль відступити.

Список використаних джерел та літератури

1. Потехін О., Клименко Ю. Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі XX – початку XXI ст. Київ: Дух і Літера, 2023. 552 с.
2. Потехін О. Політичний реалізм в США як ідеологія заперечення підтримки України під час російсько-української війни. *Американська історія та політика*. 2025. № 20. С. 38–50. URL: <https://surl.li/bdmppx>
3. Kirshner J. An Unwritten Future. Realism and Uncertainty in World Politics. Princeton: Princeton University Press, 2022. 336 p.
4. Kirchick J. How the Anti-war Camp Went Intellectually Bankrupt. *The Atlantic*. September 29, 2022. URL: <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2022/09/anti-war-camp-intellectually-bankrupt/671576/>
5. Karatnycky A. The Long, Destructive Shadow of Obama's Russia Doctrine. *Foreign Policy*. July 11, 2023. URL: <https://foreignpolicy.com/2023/07/11/obama-russia-ukraine-war-putin-2014-crimea-georgia-biden/>
6. Vindman A. The Folly of Realism: How the West deceived itself about Russia and betrayed Ukraine. New York: Public Affairs, 2025. 304 p.

7. Kimmage M. The Failure to Deter: US Policy toward Ukraine and Russia from the End of the Cold War until February 24, 2022. In: *War in Ukraine: Conflict, Strategy, and the Return of a Fractured World* / Ed. by Hal Brands. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2024. P. 71–82.
8. Kimmage M. Collisions. The Origins of the War in Ukraine and the New Global Instability. New York: Oxford University Press, 2024. 282 p.
9. Motyl A. J. The surrealism of realism: Misreading the War in Ukraine. *World Affairs*. 2015. Vol. 177. No. 5. P. 75–84.
10. Schake K. US Strategy in Ukraine. In: *War in Ukraine: Conflict, Strategy, and the Return of a Fractured World* / Ed. by Hal Brands. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2024. P. 156–173.
11. Fishel E. M. The Moscow Factor: US Policy Towards Sovereign Ukraine and the Kremlin. Cambridge, MA: Harvard Ukraine Research Institute, 2022. 307 p.
12. D'Anieri P. Ukraine and Russia. From Civilized Divorce to Uncivil War. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. 282 p.
13. Lissner R. America's Quasi Alliances. How Washington Should Manage Its Most Complicated Relationships. *Foreign Affairs*. November 14, 2025. URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/americas-quasi-alliances>
14. Poznansky M., Wohlforth W. C. The Real Risks of Escalation in Ukraine. *Foreign Affairs*. January 3, 2025. URL: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/real-risks-escalation-ukraine>
15. Pifer S. The Eagle and the Trident. U.S. – Ukraine Relations in Turbulent Times. Washington, D.C.: Brookings Institution, 2017. 374 p.
16. Потехін О.В. Світовий порядок за Ф.Д. Рузвельтом та його руйнація. *Проблеми всесвітньої історії*. 2025. № 2 (30). С. 70–103.
17. Kramer D. Action, not words, needed for Ukraine. *The Washington Post*. April 21, 2014. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/action-not-words-needed-for-ukraine/2014/04/21/046a783e-c968-11e3-93eb-6c0037dde2ad_story.html
18. Kramer D.J. Back to Containment: Dealing with Putin's Regime. Washington, D.C.: The McCain Institute for International Leadership, 2017. 189 p.
19. Goldberg J. The Obama Doctrine. *The Atlantic*. April 2016. URL: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/#3>
20. Pifer S., Herbst J. The Obama Doctrine and Ukraine. *The National Interest*. March 16, 2016. URL: <https://nationalinterest.org/feature/the-obama-doctrine-ukraine-15505>
21. Statement by the President. *The White House: President Barack Obama – Speeches & Remarks*. August 28, 2014. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/08/28/statement-president>
22. Secretary of Defense Chuck Hagel and CNN Correspondent Jim Sciutto. *U.S. Department of War*. September 3, 2014. URL: <https://surli.cc/gwkjou>
23. Ukraine: Background, Conflict with Russia, and U.S. Policy. *Congressional Research Service*. October 5, 2021. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/R45008>
24. Відключення банків Росії від SWIFT: реальність чи нездійсненні наміри? *Голос Америки*. 26 вересня 2014. URL: <https://www.holosameryky.com/a/swift-russia-senators/2463489.html>
25. Background Briefing by Senior Administration Officials on Ukraine. *The White House. Office of the Press Secretary*. March 17, 2014. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/17/background-briefing-senior-administration-officials-ukraine>
26. Гетьманчук А. Аудит зовнішньої політики: Україна–США. Київ: Дискусійна записка, 2016. 39 с. URL: <https://surli.lu/sqpgsl>
27. Socor V. Surkov-Nuland Talks on Ukraine: A Nontransparent Channel (Part One). *The Jamestown Foundation*. May 27, 2016. URL: <https://bit.ly/3VUKVka>

28. H.R.4152 – Support for the Sovereignty, Integrity, Democracy, and Economic Stability of Ukraine Act of 2014. 113th Congress (2013–2014). *Congress.gov*. URL: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/4152/text>
29. H.R.5859 – Ukraine Freedom Support Act of 2014. 113th Congress (2013–2014). *Congress.gov*. URL: <https://surl.li/pqlmqd>
30. National Security Strategy of the United States of America. February 2015. *The White House*. URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf
31. Steinhauer J., Herszenhorn D. Defying Obama, Many in Congress Press to Arm Ukraine. *The New York Times*. June 11, 2015. URL: <https://nyti.ms/3y7OP1N>
32. Schrec C. A Bipartisan Cause In Washington: Arming Ukraine Against Russia. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. March 12, 2015. URL: <https://www.rferl.org/a/us-bipartisan-support-for-arming-ukraine/26896652.html>
33. Обама фактично запровадив ембарго на зброю для України – конгресмен. *Голос Америки*. 4 березня 2015. URL: <https://www.holosameryky.com/a/smith-obama-embargo-arms-for-ukraine/2667798.html>
34. Daalder I., Flounoy M., Herbst J., Lodal J., Stavridis J., Wald C., Pifer S., and Talbott S. Preserving Ukraine's Independence, Resisting Russian Aggression: What the United States and NATO Must Do. *Brookings Institute*. February 1, 2015. URL: <https://www.brookings.edu/articles/preserving-ukraines-independence-resisting-russian-aggression-what-the-united-states-and-nato-must-do/>
35. H.Res.162 – Calling on the President to provide Ukraine with military assistance to defend its sovereignty and territorial integrity. 114th Congress (2015–2016). *Congress.gov*. URL: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-resolution/162/text>
36. National Defense Authorization Act For Fiscal Year 2016 includes \$300 millions for Ukrainian military. *Embassy of Ukraine to the United States of America*. October 07, 2015. URL: <https://usa.mfa.gov.ua/en/news/40735-skhvalenij-senatom-byudzhet-pentagonu-na-2016-r-peredbachaje-vijsykovu-dopomogu-ukrajini-v-obsyazi-300-mln-dol-ssha>
37. US forces begin training Ukraine soldiers. *Deutsche Welle*. April 20, 2015. URL: <https://www.dw.com/en/us-paratroopers-begin-training-ukraine-national-guard-soldiers/a-18394930>
38. Barnes J., Tubold G. US to Ship Modified Radar Systems to Ukraine. *Atlantic Council*. October 22, 2015. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/us-to-ship-modified-radar-systems-to-ukraine/>
39. National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2016. 114th Congress (2015–2016). *Congress.gov*. URL: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/senate-bill/1356/text>
40. Трамп пообіцяв розглянути визнання Криму російським і зняття санкцій щодо Москви. *Радіо Свобода*. 27 липня 2016. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27884941.html>
41. National Security Strategy of the United States of America. December 2017. *The White House*. URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>
42. U.S. State Department Approves 'Javelin' Missile Sale To Ukraine. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. March 02, 2018. URL: <https://www.rferl.org/a/us-state-department-approves-javelin-anti-tank-missile-sale-ukraine/29072069.html>
43. США мають дозволити Україні використовувати "Джавеліни" на передовій – Карпентер. *Голос Америки*. 3 травня 2018. URL: <https://surl.li/ipwjvq>
44. H.R.3364 – Countering America's Adversaries Through Sanctions Act. 115th Congress (2017–2018). *Congress.gov*. URL: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/3364/text>
45. Crimea Declaration. Press Statement. Michael R. Pompeo, Secretary of State. July 25, 2018. *U.S. Department of State*. URL: <https://2017-2021.state.gov/crimea-declaration/>

46. S.Res.709 – A resolution condemning Russia's provocative actions in the Kerch Strait against the Ukrainian navy. 115th Congress (2017–2018). *Congress.gov*. URL: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-resolution/709>
47. H.Res.1162 – Expressing the sense of the House of Representatives with respect to Ukraine, and for other purposes. 115th Congress (2017–2018). *Congress.gov*. URL: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-resolution/1162/text/eh>
48. S.Res.74 – A resolution marking the fifth anniversary of Ukraine's Revolution of Dignity by honoring the bravery, determination, and sacrifice of the people of Ukraine during and since the Revolution, and condemning continued Russian aggression against Ukraine. 116th Congress (2019–2020). *Congress.gov*. URL: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-resolution/74/text/ats>
49. Американські катери офіційно ввійшли до українського флоту з назвами міст Донбасу. *Zbruc*. 14.11.2019. URL: <https://zbruc.eu/node/93531>
50. National Defense Authorization Act For Fiscal Year 2020. December 20, 2019. *Congress.gov*. URL: <https://www.congress.gov/116/plaws/publ92/PLAW-116publ92.pdf>
51. США продадуть Україні 16 військових катерів і обладнання на 600 млн доларів. *Дзеркало тижня*. 18 червня 2020. URL: https://zn.ua/ukr/WORLD/ssha-prodadut-ukrayini-16-viyskovih-kateriv-i-obladnannya-na-600-mln-dolariv-351332_.html
52. Пентагон замовив для України два катери Mk VI за 20 млн доларів. *Defense Express*. 6 січня 2021. URL: <https://surl.lu/wxwbff>
53. Капсамун І. Про «паралельний трек». *День*. 28 серпня 2017. URL: <https://old.day.kyiv.ua/uk/article/tema-dnya-podrobyci/pro-paralelnyy-trek>
54. Гетьманчук А. Українагейт для Трампа. *Центр «Нова Європа»*. 26 вересня 2019. URL: <https://neweurope.org.ua/media-post/ukrayinagejt-dlya-trampa/>
55. Rogin J. Meet Biden's new foreign policy team – same as Obama's old foreign policy team. *The Washington Post*. January 5, 2021. URL: <https://surl.li/ydffgr>
56. Brussels Summit Communiqué. June 14, 2021. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2021/06/14/brussels-summit-communicue>
57. Баркар Д. Візит президента України до США. Як оцінювати зустріч Зеленського з Байденом? *Радіо Свобода*. 2 вересня 2021. URL: <https://surl.li/hpgwuc>
58. U.S. Security Assistance to Ukraine. *Congressional Research Service*. February 9, 2022. URL: https://www.congress.gov/crs_external_products/IF/PDF/IF12040/IF12040.1.pdf
59. Хартія стратегічного партнерства Україна–США. *Міністерства закордонних справ України*. 10 листопада 2021. URL: <https://mfa.gov.ua/news/hartiya-strategichnogo-partnerstva-ukrayina-ssha>
60. Gould J., Altman H. Pentagon reveals info on \$200M military aid to Ukraine, including more Javelins. *Defense News*. January 26, 2022. URL: <https://surl.lu/izosxw>
61. Кілкаллен Д., Мілз Г. Мистецтво війни і миру. Про наш вибір, коли у світі війна / Пер. з англійської Наталі Комарової. Київ: Дух і літера, 2025. 360 с.
62. U.S. Security Assistance to Ukraine. *Congress.gov*. May 22, 2024. URL: https://www.congress.gov/crs_external_products/IF/HTML/IF12040.html

References

1. Potiekhin, O., & Klymenko, Yu. (2023). *Heopolityka proty bezpeky: soiuznytske stryuvannia ahresiiv Yevropi XX – pochatku XXI st.* Kyiv: Dukh iLitera. [In Ukrainian].
2. Potiekhin, O. (2025). Politychnyi realizm v SSHa yak ideolohiia zaperechennia pidtrymky Ukrainy pidchas rosiisko-ukrainskoi viiny. *Amerykanska istoriia ta polityka*, 20, pp. 38–50. [Online]. Available from: <https://surl.li/bdmppx> [In Ukrainian].
3. Kirshner, J. (2022). *An Unwritten Future. Realism and Uncertainty in World Politics*. Princeton: Princeton University Press. [In English].

4. Kirchick, J. (2022, September 29). How the Anti-war Camp Went Intellectually Bankrupt. *The Atlantic*. [Online]. Available from: <https://surl.li/mjbgds> [In English].
5. Karatnycky, A. (2023, July 11). The Long, Destructive Shadow of Obama's Russia Doctrine. *Foreign Policy*. [Online]. Available from: <https://foreignpolicy.com/2023/07/11/obama-russia-ukraine-war-putin-2014-crimea-georgia-biden/> [In English].
6. Vindman, A. (2025). *The Folly of Realism: How the West deceived itself about Russia and betrayed Ukraine*. New York: Public Affairs. [In English].
7. Kimmage, M. (2024). The Failure to Deter: US Policy toward Ukraine and Russia from the End of the Cold War until February 24, 2022. In: H. Brands (Ed.), *War in Ukraine: Conflict, Strategy, and the Return of a Fractured World*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, pp. 71–82. [In English].
8. Kimmage, M. (2024). *Collisions. The Origins of the War in Ukraine and the New Global Instability*. New York: Oxford University Press. [In English].
9. Motyl, A. J. (2015). The surrealism of realism: Misreading the War in Ukraine. *World Affairs*, 177 (5), pp. 75–84. [In English].
10. Schake, K. (2024). US Strategy in Ukraine. In: H. Brands (Ed.), *War in Ukraine: Conflict, Strategy, and the Return of a Fractured World*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, pp. 156–173. [In English].
11. Fishel, E.M. (2022). *The Moscow Factor: US Policy Towards Sovereign Ukraine and the Kremlin*. Cambridge, MA: Harvard Ukraine Research Institute. [In English].
12. D'Anieri, P. (2019). *Ukraine and Russia. From Civilized Divorce to Uncivil War*. Cambridge: Cambridge University Press. [In English].
13. Lissner, R. (2025, November 14). America's Quasi Alliances. How Washington Should Manage Its Most Complicated Relationships. *Foreign Affairs*. [Online]. Available from: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/americas-quasi-alliances> [In English].
14. Poznansky, M., & Wohlforth, W. (2025, January 3). The Real Risks of Escalation in Ukraine. *Foreign Affairs*. [Online]. Available from: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/real-risks-escalation-ukraine> [In English].
15. Pifer, S. (2017). *The Eagle and the Trident. U.S. – Ukraine Relations in Turbulent Times*. Washington, D.C.: Brookings Institution. [In English].
16. Potiekhin, O.V. (2025). Svitovyi poriadok za F.D. Ruzveltom ta yoho ruina. *Problemy vsesvitnoi istorii*, 2 (30), pp. 70–103. [In Ukrainian].
17. Kramer, D. (2014, April 21). Action, not words, needed for Ukraine. *The Washington Post*. [Online]. Available from: <https://surl.li/ncatzp> [In English].
18. Kramer, D. (2017). *Back to Containment: Dealing with Putin's Regime*. Washington, D.C.: The McCain Institute for International Leadership. [In English].
19. Goldberg, J. (2016, April). The Obama Doctrine. *The Atlantic*. [Online]. Available from: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/#3> [In English].
20. Pifer, S., & Herbst, J. (2016, March 16). The Obama Doctrine and Ukraine. *The National Interest*. [Online]. Available from: <https://nationalinterest.org/feature/the-obama-doctrine-ukraine-15505> [In English].
21. *Statement by the President*. (2014, August 28). *The White House: President Barack Obama – Speeches & Remarks*. [Online]. Available from: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/08/28/statement-president> [In English].
22. *Secretary of Defense Chuck Hagel and CNN Correspondent Jim Sciutto* (2014, September 3). U.S. Department of War. [Online]. Available from: <https://surl.li/nofgzn> [In English].
23. Ukraine: Background, Conflict with Russia, and U.S. Policy (2021, October 5). *Congressional Research Service*. [Online]. Available from: <https://www.congress.gov/crs-product/R45008> [In English].

24. Vydkliuchennia bankiv Rosii vid SWIFT: realnist chy nezdijsnenni namiry? (2014, 26 Veresnia). *Holos Ameryky*. [Online]. Available from: <https://www.holosameryky.com/a/swift-russia-senators/2463489.html> [In Ukrainian].
25. Background Briefing by Senior Administration Officials on Ukraine (2014, March 17). *Obama White House*. [Online]. Available from: <https://surl.li/dchuve> [In English].
26. Hetmanchuk, A. (2016). *Audyty zovnishnoi polityky: Ukraina-SShA*. Kyiv: Discussion Paper. [Online]. Available from: <https://surl.li/jdggkig> [In Ukrainian].
27. Socor, V. (2016, May 27). Surkov-Nuland Talks on Ukraine: A Nontransparent Channel. *The Jamestown Foundation*. [Online]. Available from: <https://bit.ly/3VUKVvKa> [In English].
28. *H.R.4152 – Support for the Sovereignty, Integrity, Democracy, and Economic Stability of Ukraine Act*. (2014). Congress.gov. [Online]. Available from: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/4152/text> [In English].
29. *H.R.5859 – Ukraine Freedom Support Act*. (2014). Congress.gov. [Online]. Available from: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/5859/text/statute?statuteId=45437> [In English].
30. *National Security Strategy of the United States of America*. (2015). Obama White House. [Online]. Available from: <https://surl.li/hcdaxm> [In English].
31. Steinhauer, J., & Herszenhorn, D. (2015, June 11). Defying Obama, Many in Congress Press to Arm Ukraine. *The New York Times*. [Online]. Available from: <https://nyti.ms/3y7OP1N> [In English].
32. Schreck, C. (2015, March 12). A Bipartisan Cause In Washington: Arming Ukraine Against Russia. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. [Online]. Available from: <https://surl.li/jcvlyya> [In English].
33. Obama faktychno zaprovadyv embarho na zbroiu dlia Ukrainy – konhresmen. (2015, 4 Bereznya). *Holos Ameryky*. [Online]. Available from: <https://surl.li/ykpyno> [In Ukrainian].
34. Daalder, I., et al. (2015, February 1). Preserving Ukraine's Independence, Resisting Russian Aggression: What the United States and NATO Must Do. *Brookings Institution*. [Online]. Available from: <https://www.brookings.edu/articles/preserving-ukraines-independence-resisting-russian-aggression-what-the-united-states-and-nato-must-do/> [In English].
35. *H.Res.162 – Calling on the President to provide Ukraine with military assistance to defend its sovereignty and territorial integrity*. (2015). Congress.gov. [Online]. Available from: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-resolution/162/text> [In English].
36. National Defense Authorization Act For Fiscal Year 2016 includes \$300 millions for Ukrainian military. (2015, October 7). *Embassy of Ukraine to the USA*. [Online]. Available from: <https://surl.li/eobpti> [In English].
37. US forces begin training Ukraine soldiers. (2015, April 20). *Deutsche Welle*. [Online]. Available from: <https://www.dw.com/en/us-paratroopers-begin-training-ukraine-national-guard-soldiers/a-18394930> [In English].
38. Barnes, J., & Tubold, G. (2015, October 22). US to Ship Modified Radar Systems to Ukraine. *Atlantic Council*. [Online]. Available from: <https://surl.li/lgbpxz> [In English].
39. *National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2016*. (2015, November 25). Congress.gov. [Online]. Available from: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/senate-bill/1356/text> [In English].
40. Trump poobitsiav rozhliaduty vyznannia Krymu rosiiskym i zniattia sanktsiishchodo Moskvyy. (2016, 27 Lypnia). *Radio Svoboda*. [Online]. Available from: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27884941.html> [In Ukrainian].
41. *National Security Strategy of the United States of America*. (2017). Trump White House. [Online]. Available from: <https://surl.li/zzkmfq> [In English].
42. U.S. State Department Approves 'Javelin' Missile Sale To Ukraine. (2018, March 2). *Radio Free Europe/Radio Liberty*. [Online]. Available from: <https://www.rferl.org/a/us-state-department-approves-javelin-anti-tank-missile-sale-ukraine/29072069.html> [In English].

43. SSHA maiut dozvolity Ukraini vykorystovuvaty "Dzhaveliny" naperedovii – Karperter. (2018, 3 Travnia). *Holos Ameryky*. [Online]. Available from: <https://www.holosameryky.com/a/javeliny-na-peredovij/4376112.html> [In Ukrainian].
44. *H.R.3364 – Countering America's Adversaries Through Sanctions Act*. (2017). Congress.gov. [Online]. Available from: <https://surl.li/jdhmbz> [In English].
45. *Crimea Declaration*. (2018, July 25). U.S. Department of State. [Online]. Available from: <https://2017-2021.state.gov/crimea-declaration/> [In English].
46. *S.Res.709 – A resolution condemning Russia's provocative actions in the Kerch Strait against the Ukrainian navy*. (2018). Congress.gov. [Online]. Available from: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-resolution/709> [In English].
47. *H.Res.1162 – Expressing the sense of the House of Representatives with respect to Ukraine*. (2018). Congress.gov. [Online]. Available from: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-resolution/1162/text/eh> [In English].
48. *S.Res.74 – A resolution marking the fifth anniversary of Ukraine's Revolution of Dignity*. (2019). Congress.gov. [Online]. Available from: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-resolution/74/text/ats> [In English].
49. Amerykanski katery ofitsiino vviishly do ukrainskoho flotu z nazvamy mist Donbasu. (2019, 14 Lystopada). *Zbruc*. [Online]. Available from: <https://zbruc.eu/node/93531> [In Ukrainian].
50. *National Defense Authorization Act For Fiscal Year 2020*. (2019, December 20). Congress.gov. [Online]. Available from: <https://www.congress.gov/116/plaws/publ92/PLAW-116publ92.pdf> [In English].
51. SShA prodadut Ukraini 16 viiskovykh kateriv i obladnannia na 600 mln dolariv. (2020, 18 Chervnia). *Dzerkalo Tyzhnia*. [Online]. Available from: <https://surl.lu/owcfib> [In Ukrainian].
52. Pentahon zamovyv dlia Ukrainy dva kateri Mk VI za 20 mln dolariv. (2021, 6 Sichnia). *Defense Express*. [Online]. Available from: <https://surl.lu/iaztkc> [In Ukrainian].
53. Kapsamun, I. (2017, 28 Serpnia). Pro "paralelnyi trek". *Den*. [Online]. Available from: <https://old.day.kyiv.ua/uk/article/tema-dnya-podrobyci/pro-paralelnyy-trek> [In Ukrainian].
54. Hetmanchuk, A. (2019, 26 Veresnia). Ukrainageit dlia Trampa. *Tsentr "Nova Yevropa"*. [Online]. Available from: <https://surl.li/oimolq> [In Ukrainian].
55. Rogin, J. (2021, January 5). Meet Biden's new foreign policy team – same as Obama's old foreign policy team. *The Washington Post*. [Online]. Available from: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2021/01/05/meet-bidens-new-foreign-policy-team-same-obamas-old-foreign-policy-team/> [In English].
56. *Brussels Summit Communiqué*. (2021, June 14). [Online]. Available from: [In English].
57. Barkar, D. (2021, 2 Veresnia). Vizyt prezydenta Ukrainy do SShA. Yak otsiniuvaty zustrich Zelenskoho z Baidenom? *Radio Svoboda*. [Online]. Available from: <https://surl.li/edbyzj> [In Ukrainian].
58. U.S. Security Assistance to Ukraine. (2022, February 9). *Congressional Research Service*. [Online]. Available from: <https://surl.lu/lmoodp> [In English].
59. Khartiia stratehichnoho partnerstva Ukraina-SShA. (2021, 10 Lystopada). *Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy*. [Online]. Available from: <https://mfa.gov.ua/news/hartiya-strategichnogo-partnerstva-ukrayina-ssha> [In Ukrainian].
60. Gould, J., & Altman, H. (2022, January 26). Pentagon reveals info on \$200M military aid to Ukraine, including more Javelins. *Defense News*. [Online]. Available from: <https://www.defensenews.com/congress/2022/01/25/200m-in-javelins-other-anti-armor-systems-grenade-launchers-and-more-to-ukraine-dod/> [In English].
61. Kilcullen, D., & Mills, G. (2025). *Mystetstvo viiny i myru. Pro nash vybir, koly u sviti viina*. Kyiv: Dukh I Litera. [In Ukrainian].
62. U.S. Security Assistance to Ukraine. (2024, May 22). *Congressional Research Service*. [Online]. Available from: <https://surl.cc/gvcsc> [In English].

Potiekhin O., Lushchak V. U.S. Policy Toward Ukraine: On the Path to Russia's Full-Scale Invasion (February 2014 – February 2022)

The policy of the Obama administration toward the Russo-Ukrainian war established a strategic course that, despite tactical adjustments, was largely preserved during the presidencies of Donald Trump and Joseph Biden, up until the outbreak of the full-scale invasion. This course was based on the acceptance of the doctrine of Russia's "escalation dominance" and on the provision of security assistance that was limited in scope and defensive in nature.

Domestic political and interagency debates in Washington regarding assistance to Ukraine were effectively reduced to the narrow issue of supplying Javelin anti-tank missile systems. This focus obstructed a systematic discussion of other military capabilities critically important for Ukraine – above all, air and missile defense systems, main battle tanks, fighter aircraft, and long-range strike capabilities.

The sanctions imposed to raise the "cost" of aggression for Moscow failed to generate a meaningful deterrent effect. In strategic terms, this model of pressure did not reduce Russia's incentives for escalation, as it was perceived by the Russian leadership as an acceptable and manageable price for pursuing priority geopolitical objectives.

The disengagement of the United States from the Minsk process not only strengthened the negotiating positions of the Russian Federation but also exposed a fundamental contradiction in American leadership in Europe. A gap emerged between Washington's declared role as a guarantor of European security and its actual avoidance of responsibility for resolving the most significant security crisis in the region since the end of the Cold War.

The deterrence policy pursued by the Biden administration on the eve of Russia's full-scale invasion proved ineffective as a tool for preventing aggression, as it failed to alter Putin's strategic determination to resort to the use of force. At the same time, it was relatively successful as a crisis-management mechanism: it ensured the rapid consolidation of the West and created the institutional and political foundations for large-scale, coordinated international support for Ukraine after 24 February 2022.

Keywords: Russia–Ukraine War, U.S. Administration, U.S. Congress, sanctions, security assistance, deterrence, escalation, Minsk process, European security.

УДК 327.7(71+477)

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-32-4>

Лакішук Д.М.

<https://orcid.org/0000-0003-3804-9806>

ПОЗИЦІЯ КАНАДИ ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У статті досліджується позиція Канади щодо російсько-української війни з 2014 р. З початком російсько-української війни, а саме анексією Криму у 2014 р. та бойових дій на Донбасі Канада зайняла чітку і послідовну позицію: вона не визнала та ніколи не визнає незаконну анексію Криму Російською Федерацією. Така позиція високопосадових осіб Канади дає однозначну ствердну відповідь щодо беззаперечної підтримки цієї державою України з моменту незаконної анексії та окупації її територій.

Власне допомога Україні Канадою здійснюється водночас у військовому, економічному, дипломатичному, гуманітарному напрямках. Так, після анексії Криму Росією у 2014 р. Канада запровадила санкції проти багатьох осіб та організацій, причетних до порушення територіальної цілісності України; розпочато операцію UNIFIL у 2015 р. на запит української сторони – місію з тренування та підвищення можливостей Збройних сил України та інших сил безпеки (є частиною багатонаціональної спільної місії разом з іншими державами); виділення збройними силами Канади Україні нелетального обладнання: касок, бронежилетів, захисних окулярів, наметів, спальних мішків, медичних комплектів тощо; надання Канадою фінансової допомоги, грантів у різних державних сферах: підтримка реформ, допомога в енергетичному секторі, підтримка населення, яке постраждало внаслідок бойових дій на сході України.

Одними з найважливіших пунктів підтримки Канадою України є військова та оборонна допомога, адже з 2022 р. держава виділила понад 4 млрд канадських доларів на постачання, зокрема, танків Leopard 2, гаубиць M777, бронетехніки, засобів ППО (наприклад NASAMS), протитанкової зброї, боєприпасів, обладнання для дронів, зимового одягу тощо. Водночас відбуваються тренування українських військовослужбовців (операція UNIFIL) – навчено більш ніж 40 тис. осіб (з 2015 до 2024 рр.)

Надзвичайно вагомою є гуманітарна допомога Канади Україні, зокрема виділення сотень мільйонів канадських доларів на забезпечення медичних послуг, притулків, води, санітарії, захисту цивільного населення України, а також її міграційна політика щодо українських біженців в період російсько-української війни – Канада відкрила кордони, створила ефективні системи соціальної підтримки, доступність мовних курсів, допомога з подальшим працевлаштуванням, фінансова підтримка біженців тощо

Отже, позиція Канади щодо російсько-української війни є чіткою та незмінною з 2014 р. – це всебічна підтримка України (політична, економічна військова, гуманітарна) та засудження агресії РФ з усіма можливими наслідками.

Ключові слова: Канада, Україна, російсько-українська війна, допомога Канади Україні, діаспора.

Російсько-українська війна, яка розпочалась у 2014 р., а через 8 років переросла у повномасштабне вторгнення РФ на територію України, повністю змінила безпекову карту не лише Європи і трансатлантичного регіону. Світова безпекова трансформація почала різко набирати обертів після 2022 р.,

залучаючи у вир країни, їх ресурси та можливості. Історично склалось таким чином, що для Канади Україна завжди була більше, аніж просто держава на сході Європи, так само як і Канада для України не лише далека держава за океаном. Для Канади Україна є пріоритетом, адже безпека України безпосередньо впливає на її геостратегічну економічну ситуацію: безпека України – це безпека Європи [1].

Метою статті є дослідження позиції Канади щодо російсько-української війни з 2014 р.

Велика кількість дослідників займаються вивченням питання російсько-української війни загалом – її причин, методів ведення, впливу на безпекову ситуацію у світі тощо. Зокрема серед українських авторів можна виділити праці В. Головченка та М. Дорошка [2], В. Горбуліна [3], Є. Магди [4].

Щодо авторів, які безпосередньо вивчали проблематику канадсько-українських відносин протягом російсько-української війни варто виокремити В. Балюка [5], Є. Валяренка [6], О. Сухобокову [7].

Фактологічна ж база дослідження найкраще представлена через офіційні сайти канадських та українських урядових органів, звіти організацій, дані соціологічних досліджень, інтерв'ю з істеблішментом тощо.

З початком російсько-української війни, а саме анексією Криму у 2014 р. та бойових дій на Донбасі Канада зайняла чітку і послідовну позицію: вона не визнала та ніколи не визнає незаконну анексію Криму Російською Федерацією, а також відкрито заявила про порушення міжнародного права, зокрема Статуту ООН, Гельсінкського заключного акту та Будапештського меморандуму й підтримує територіальну цілісність і суверенітет України в межах міжнародно визнаних кордонів, включно з Кримом. У зв'язку з агресією Канада запровадила санкції проти Росії, зокрема проти російських чиновників, причетних до анексії, компаній, які діють у АРК, секторів економіки, пов'язаних із військовою або енергетичною сферою в Криму й постійно оновлювала санкційні списки у відповідь на нові порушення прав людини на півострові чи спроби РФ легітимізувати анексію.

У 2020 р. міністр закордонних справ Канади Ф.-Ф. Шампань зазначив, що Канада постійно нагадує світові про незаконність анексії Криму й допомагатиме Україні у створенні переговорного майданчика для вирішення даного питання [8]. Заява наступного міністра закордонних справ Канади М. Гарно у 2021 р. підтверджує висловлювання попередника щодо незаконної анексії Криму Росією й наголошує на безкомпромісній підтримці Канадою суверенітету та територіальної цілісності України, яка продовжує невпинно боротися за свої основоположні права та свободи [9]. Того ж року Канада підтримала ініційований Україною міжнародний координаційний механізм – Кримська платформа – для повернення питання Криму до порядку денного, захисту прав людини в Криму та сприяння деокупації півострова, зміцнення

європейської та глобальної безпеки і направила делегацію на її установчий саміт [10].

У 2022 р. прем'єр-міністр Канади Д. Трюдо під час саміту Кримської платформи нагадав світові, що в межах міжнародно визнаних кордонів України є Крим: «Крим є частиною України, а не частиною Росії» [11]. У 2023 р. після проведення РФ незаконних виборів на окупованих територіях України Д. Трюдо заявив: «...Володимир Путін спробував провести так звані вибори на окупованих українських територіях – цинічна спроба легітимізувати військове завоювання під виглядом демократії. Але українців не обдурити, як і нас. Канада не визнає і ніколи не визнає результатів цих фіктивних виборів чи спроби незаконної анексії України Росією» [12], а на 10-ту річницю незаконної окупації українських територій нагадав ще раз: «Десять років тому Володимир Путін наказав своїм військам ввести їх в Україну, вільну та суверенну країну. Шляхом жорстокої та незаконної кампанії він спробував анексувати Кримський півострів... Територія України залишиться українською, і ми будемо з українцями стільки, скільки потрібно» [13].

Такі заяви високопосадових осіб Канади дають однозначну ствердну відповідь щодо беззаперечної підтримки цією державою України з моменту незаконної анексії та окупації її територій. Власне допомога Україні Канадою здійснюється водночас у військовому, економічному, дипломатичному, гуманітарному напрямках. Так, після анексії Криму Росією у 2014 р. Канада запровадила санкції проти багатьох осіб та організацій, причетних до порушення територіальної цілісності України [14]; розпочато операцію UNIFIER у 2015 р. на запит української сторони – місію з тренування та підвищення можливостей Збройних сил України та інших сил безпеки (є частиною багатонаціональної спільної місії разом з іншими державами) [15]; виділення збройними силами Канади Україні нелетального обладнання: касок, бронежилетів, захисних окулярів, наметів, спальних мішків, медичних комплектів тощо [16]; надання Канадою фінансової допомоги, грантів у різних державних сферах: підтримка реформ, допомога в енергетичному секторі, підтримка населення, яке постраждало внаслідок бойових дій на сході України тощо.

Після повномасштабного вторгнення РФ в Україну у лютому 2022 р. спостерігається значне збільшення допомоги з боку Канади на всіх основних напрямках. Так, у межах фінансової підтримки країна виділила понад 12,4 млрд канадських доларів, включно з кредитами, гарантіями, прямими внесками до державного бюджету (частково це відбувається через використання механізму МВФ). Також Канада долучилася до ініціативи G7 (механізм кредитування ERA країн G7) – це програма на суму 50 млрд доларів США, яка надає Україні значне кредитне фінансування, кошти якого мають бути повернуті за рахунок надходжень від іммобілізованих російських суверенних активів. Кредити призначені для забезпечення макроекономічної стабільності України,

підтримки її бюджетних витрат та допомоги у відновленні критично важливої інфраструктури, пошкодженої війною. Такий фінансовий механізм продемонстрував, що Росія повинна компенсувати витрати на руйнування, які вона спричинила [17].

Одними з найважливіших пунктів підтримки Канадою України є військова та оборонна допомога, адже з 2022 р. держава виділила понад 4 млрд канадських доларів на постачання, зокрема, танків Leopard 2, гаубиць M777, бронетехніки, засобів ППО (наприклад NASAMS), протитанкової зброї, боєприпасів, обладнання для дронів, зимового одягу тощо. Водночас відбуваються тренування українських військовослужбовців (вищезазначена операція UNIFIER) – навчено більш ніж 40 тис. осіб (з 2015 до 2024 рр.) [18].

Надзвичайно вагомою є гуманітарна допомога Канади Україні, зокрема виділення сотень мільйонів канадських доларів на забезпечення медичних послуг, притулків, води, санітарії, захисту цивільного населення України, а також її міграційна політика щодо українських біженців в період російсько-української війни – Канада відкрила кордони, створила ефективні системи соціальної підтримки, доступність мовних курсів, допомога з подальшим працевлаштуванням, фінансова підтримка біженців тощо [19].

Якщо спиратись на офіційні джерела уряду Канади та публічні звіти, оприлюднені державою в період з 2014 р. по перше півріччя 2025 р., можна орієнтовно підрахувати суму допомоги наданої Канадою Україні – понад 13 млрд канадських доларів, з якої фінансова підтримка склала понад 7 млрд, військова – понад 4,5 млрд, гуманітарна – близько 1,5 млрд [20].

З абсолютною впевненістю можна констатувати, що Канада докладає вагомих зусиль з надання підтримки Україні не лише у вищезазначених аспектах, а й використовуючи свій голос на міжнародній арені, зокрема в роботі ООН. Так, Канада є одним із співавторів резолюції Генеральної Асамблеї ООН про територіальну цілісність України № 68/262 (ухвалена 27.03.2014 р.), яка не дає можливості трактувати Крим інакше, аніж як територію України, а також заявляє про невизнання кримського «референдуму». «За» відповідну резолюцію проголосувало 100 країн-членів ООН, «проти» – 11, «утримались» – 58 [21].

Також Канада виступила співавтором Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Стан з правами людини у Автономній Республіці Крим та місті Севастополь (Україна)» № 71/205 (ухвалена 19.12.2016 р.), у якій засуджуються серйозні порушення і зловживання щодо жителів Криму, а також закликають Росію дотримуватися своїх зобов'язань відповідно до міжнародного права і вимагають негайного звільнення українських громадян.

Оновлена резолюція була ухвалена 19.12.2017 р., додатково 22.12.2018 р. було ухвалено резолюцію A/C.3/73/L.48 «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна» та 18.11.2020 р. її оновлений текст [22]. 15 грудня 2022 р., з урахуванням умов, що склалися з початком широкомасштабного російського вторгнення в Україну, була

прийнята оновлена резолюція щодо порушення прав людини в АР Крим та Севастополі, одним з ініціаторів якої виступала Канада [23].

2 березня 2022 р. на одинадцятій спеціальній сесії ООН 96 держав-членів, серед яких була Канада, виступили співавторами резолюції ES-11/1, у якій містилась вимога повного виведення російських військ з території України і скасування рішення про визнання самопроголошених Донецької та Луганської народних республік. Протягом року були представлені ще 6 резолюцій одинадцятій надзвичайної сесії щодо ситуації в Україні із вимогами виведення військ РФ з її території, припинення бойових дій та обміну полоненими (остання 23.02.2023 р. опирається на «Формулу миру», план із завершення повномасштабного вторгнення РФ в Україну, представлену президентом України В. Зеленським восени 2022 р.) [24].

Важливою для України була підтримка Канади під час ювілейної 80-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН, яка почала свою роботу на початку вересня 2025 р. Разом з Україною, Канада організувала та співголовила на лідерському саміті Міжнародної коаліції за повернення українських дітей. На саміті, який зібрав понад 60 держав та міжнародних організацій, президент України В. Зеленський та прем'єр-міністр Канади М. Карні підкреслили важливість повернення викрадених дітей та закликали до рішучих спільних дій для їхньої реабілітації та реінтеграції. Це свідчить про активну участь Канади у вирішенні міжнародних питань, що стосуються України, та її прихильність до підтримки українського суверенітету та відновлення справедливості [25].

Дипломатичні зусилля Канади не поступаються практичному виміру її допомоги Україні, яка також відбувається й в структурних межах ООН, а саме через протидію кіберзлочинності за підтримки Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC), для зміцнення кібербезпеки України. Такий захист надано Україні групою держав у межах Талліннського механізму (грудень 2023 р.) – ініціатива для посилення кіберпідтримки з боку країн-донорів України в цивільній сфері. Такими країнами-донорами виступають Естонія, Нідерланди, Канада, Польща, Франція, Швеція, Німеччина, Данія, США та Велика Британія. Членами-спостерігачами Талліннського механізму є НАТО та Європейський Союз. До механізму також залучені естонський координатор у Києві, польський підрозділ підтримки у Варшаві та координаційна група, яка об'єднує представників України та всіх донорів. Механізм відкритий для нових учасників. Талліннський механізм працює паралельно з ІТ-коаліцією, яка займається українськими військовими кіберпитаннями. За рік роботи держав в межах Талліннського механізму на кіберпідтримку України було зібрано 200 млн євро, що значно посилює захисний потенціал воюючої держави в гібридній війні проти РФ [26].

Водночас Канада є учасником одного з найважливіших форматів міжнародної військової допомоги Україні, а саме «Рамштайну» (Контактна група з оборони України / Ukraine Defense Contact Group – UDCG), для стійкого

протистояння російській агресії, й бере активну участь у засіданнях цієї групи з самого початку її створення у квітні 2022 р. (до неї входять понад 50 учасників країн-членів НАТО та інші партнери). У зустрічах групи, які зазвичай проходять у штаб-квартирі НАТО або онлайн, регулярно бере участь Міністр національної оборони Канади. За три роки роботи коаліції державами було виділено 145 млрд доларів США на військову допомогу Україні, що суттєво впливає на перебіг бойових дій на лінії фронту, стримуючи та витісняючи агресора.

Участь Канади в межах «Рамштайну» включає такі елементи як надання військової техніки та озброєння Україні (зокрема Leopard 2, бронетехніка, боєприпаси); навчання українських військових; фінансову допомогу та підтримку з логістикою. Зокрема, на 25 засіданні UDCG у січні 2025 р. міністр оборони Канади Б. Блер оголосив про виділення 440 млн канадських доларів на військову допомогу Україні, а саме 200 млн спрямовувались на ініціативу Чехії із закупівлі та доставки великокаліберних боєприпасів для України, 50 млн йшли на закупівлю боєприпасів різних калібрів через канадську оборонну промисловість, 100 млн виділялись на підтримку виробництва дронів у вітчизняній українській оборонній промисловості («данська модель»¹), 30 млн йшло на зимове спорядження (спальні мішки, термобілизна, зимове взуття), а 64 млн на високо роздільні безпілотні камери для дронів [27].

У 2024 р. Канада виділила до 389 млн канадських доларів на підтримку підготовки пілотів F-16 для України через Авіаційну коаліцію (Air Force Sarability Coalition), яку було створено у 2023 р. для передачі багатоцільових винищувачів західного зразка для України (з 2022 р.). А також в межах цього пакету Канада взяла на себе лідерство в частині FLIT (Fighter Lead-in Training) – навчання українських пілотів у Канаді чи під канадським керівництвом.

Загалом Канада є учасником кількох «коаліцій спроможностей» (sarability coalitions) у межах UDCG, зокрема: бронетанкової техніки, протиракетної оборони, авіаційної, дронової, та ІТ-коаліції (кібер). Така залученість Канади в механізми допомоги держав Україні дає повне право вважати її однією з найактивніших країн, що підтримують Україну у її війні з РФ.

Важливим стратегічним документом підписаним 24 лютого 2024 р. стала Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Канадою (Canada-Ukraine Strategic Security Partnership – CUSSP), яка передбачає суттєве посилення двостороннього співробітництва в обороні й безпеці, та інших сферах. Ця Угода виходить за межі разової допомоги чи періодичних поставчань зброї – вона формалізує обов'язки обох сторін до співпраці з широким

¹ Данія – перша країна, яка інвестувала в українську оборонну промисловість. Вичерпавши запаси зброї, які можна передати для ЗСУ, Данія стала наряду фінансувати виробництво військової техніки в Україні. Цей формат співпраці отримав назву «данська модель» (Що таке «данська модель» і чим вона вигідна Україні? *NAKO*. 27 листопада, 2024. URL: <https://nako.org.ua/news/shho-take-danska-model-i-cim-vona-vigidna-ukrayini>)

спектром можливостей: оборона, кібербезпека, обмін інформацією, виробництво техніки, реформи, інтеграція з НАТО та ЄС. У документі передбачена підтримка України «у випадку нової військової агресії» з боку Росії, а також механізми взаємодії у надзвичайних ситуаціях. Угода розрахована на тривалий термін, з чіткими механізмами змін та завершення, а також з умовою, що статус може змінитися, якщо Україна стане членом НАТО. Це дещо більше, ніж багато інших допоміжних угод, які часто не мають таких чітких строків чи умов [28].

Так, вона має чіткий строк завершення, а саме 24 лютого 2034 р., під час її дії передбачений комплексний перегляд через три роки після підписання, з можливістю внесення змін, а також регулярні перегляди надалі за потребою. Будь яка з країн-учасниць може припинити дію угоди шляхом письмового повідомлення іншої сторони; після отримання такого повідомлення угода припиняється через шість місяців. Якщо ж Україна стане членом НАТО ще до завершення строку дії угоди, сторони разом вирішать, що робити з нею далі – можливо зміниться статус, механізм виконання, чи припиниться взагалі, або буде адаптуватися до нових умов.

Додатково, в грудні 2024 р. Канада та Україна підписали Угоду про взаємну охорону інформації з обмеженим доступом. Це важливий документ, адже завдяки ньому полегшується обмін чутливою інформацією в межах CUSSP [29].

А у серпні 2025 р. був підписаний План дій з реалізації Угоди CUSSP, у якому було деталізовано ключові напрями роботи: військове навчання, розвідка, кібербезпека, боротьба з гібридними загрозами [30].

Власне Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Канадою стала вагомим кроком у тому, щоб Канада вийшла за межі суто донорської країни і стала довгостроковим стратегічним партнером з чітким набором зобов'язань. 10-річний термін її дії забезпечує стабільність і прогнозованість а механізм перегляду дає змогу адаптуватись до зміни умов (війська, оборонні технології, зовнішня ситуація тощо).

Зазначимо, що Канада з початку війни Росії проти України відстоює право останньої самостійно обирати власний шлях безпеки, відповідно до цієї константи Канада налаштовує свою допомогу таким чином, щоб сприяти підготовці України до майбутнього членства її в НАТО та ЄС. Природньо, що для того, щоб стати членом Альянсу країні необхідно відповідати певним критеріям виконати відповідні умови для цього. Тому Канада беззаперечно підтримує вступ України до НАТО «як тільки умови цьому дозволять» й підкреслює, що Україна повинна продовжувати реформи, зміцнювати інститути, держава має рухатись у напрямку високих стандартів у сфері демократичності, верховенства права, боротьби з корупцією тощо – як передумови як для вступу до НАТО, так і до ЄС [31].

У зв'язку з цим, Канада надає допомогу Україні, зокрема з технічно-економічними реформами, які є критичними для вступу в ЄС. Також, Канада

підтримує модернізовану Угоду про вільну торгівлю та полегшення торгових бар'єрів для України, що сприятиме її економічній інтеграції та зближенню з європейськими стандартами [32].

Під час офіційного візиту прем'єр-міністра Канади М. Карні до Києва 24 серпня 2025 р. обидві держави підтвердили спільне зобов'язання щодо продовження реформ, необхідних для «повної інтеграції» України в НАТО та ЄС, а також посилення військової та технічної допомоги, зокрема підготовки ЗСУ відповідно до стандартів НАТО, підвищення уваги до безпеки, оборони та економічної стійкості України як частини євроатлантичного напрямку. М. Карні наголосив, що Україна має продовжувати реформи – зокрема щодо верховенства права, демократичних інституцій, антикорупційні тощо – як необхідну частину шляху до інтеграції до НАТО та ЄС. Натомість прем'єр-міністр зазначив, що будь-який мирний процес у нинішній війні має включати в себе надійні безпекові гарантії для України, як частину комплексного підходу: військова допомога + політичні гарантії + реформи [33].

За декілька днів до візиту М. Карні до України в Гельсінкі міністри закордонних справ країн Півночі та Канада в письмовій заяві окреслили такі тези щодо інтеграційних прагнень України до європейських та євроатлантичних структур: 1. Росія не має права вето щодо вибору Україною шляху до ЄС чи НАТО; 2. Підтримка для України повинна бути сильна і скоординована, зокрема військова допомога, допоки триває агресія [34].

Війна в Україні, а особливо її ескалація у 2022 р., поставила на світовий порядок денний питання міжнародної безпеки та змін у геополітичній ситуації, натомість активність переговорного процесу щодо її завершення з кожним роком зростала, залучаючи все більше акторів до вирішення цієї конфронтації. До третьої річниці повномасштабного вторгнення Росії до України прем'єр-міністр Канади Д. Трюдо зробив заяву, в якій наголосив на тому, що Україна має бути включена до будь-яких переговорів щодо завершення війни [35]. Така вагома позиція підкреслює, що мирна угода має бути не «про Україну», а за участі самої України, щоб гарантувати її інтереси і територіальну цілісність. На додаток Д. Трюдо оголосив про санкції проти «тіньового флоту» Росії, про заборону експорту деяких технологій, переслідування осіб/структур, що підтримують війну; залучення коштів із заморожених російських активів для допомоги Україні [36]. Це продемонструвало, що Канада не припиняє активно використовувати інструменти санкцій та міжнародної фінансової політики, щоб тиснути на РФ і підтримувати Україну.

Наступник Д. Трюдо М. Карні під час його візиту до Києва у серпні 2025 р. у спільному комюніке Канади з Україною підтвердив, що обидві країни домовились про щорічні консультації між їх міністрами оборони й закордонних справ, співробітництво в сфері виробництва оборонних матеріалів, а також підкреслив, що мир має базуватися на принципах міжнародного права, суверенітету, і що кордони не можуть бути змінені силою.

Канада також підтримує нові ініціативи щодо військових гарантій для України, зокрема в межах Коаліції охочих («Coalition of the Willing» – коаліція з 33 країн, які пообіцяли посилити підтримку України проти російської агресії, виходячи за межі підтримки, яку надає Контактна група з питань оборони України, пообіцявши також бути частиною миротворчих сил, розгорнутих на території України, або шляхом надання військ, або іншим чином). Це означає, що Канада не просто надає допомогу, але готова займатися формуванням механізму повоєнної безпеки, щоб подібне не повторювалося в майбутньому [33].

Така позиція корелюється із баченням міністрів закордонних справ G7 (у якій Канада розпочала річне головування на початку 2025 р.), які у своїй спільній заяві під час Мюнхенської безпекової конференції (лютий 2025 р.) підкреслили, що війна Росії в Україні є спустошливою, нищівною (“devastating war”), є порушенням міжнародного права, і що потрібно розробити дійсно надійні гарантії безпеки (“robust security guarantees”), щоб така війна більше не була можливою [37].

Початок головування Канади у G7 мав достатньо обнадійливий характер, зважаючи на власне бачення держави щодо російсько-української війни. Але варто пам'ятати, що держави в групі мають узгоджувати позиції щодо того чи іншого питання і не завжди це може вдаватися. Так, на саміті G7 влітку 2025 р. Канада відмовилася від спільної заяви щодо України через позицію США, хоча лідери групи наголошували на необхідності максимального тиску на Росію, аби змусити її розпочати серйозні мирні переговори [38].

Позиція Канади справді частково узгоджується із політикою США, проте ця залежність має здебільшого координаційний характер, адже держави є стратегічними партнерами в межах НАТО і G7, тому їхня політика щодо України нерідко узгоджується для єдності Заходу. Також Канада має тісно інтегровану економіку з США – понад 70% канадського експорту йде саме туди, а це значить, що Канада змушена враховувати економічний контекст США при ухваленні великих зовнішньополітичних рішень, зокрема щодо військової допомоги Україні. Водночас частина озброєння, яке Канада постачає Україні, виробляється у співпраці або з дозволу американських компаній – без цієї співпраці реалізація поставок була б складнішою й у військових питаннях Канада спирається на розвідувальні дані та стратегічні рішення, що формуються спільно з Вашингтоном. Це пояснює досить сильну партнерську залежність Канади від США: США задають стратегічний тон, а Канада – підтримує, підсилює й додає власні ініціативи.

Загалом політичні сили Канади мають достатньо єдину позицію щодо війни в Україні, що можна помітити через заяви прем'єр-міністрів, урядовців та депутатів. Одним з таких наочних прикладів може слугувати ухвалення спеціальної резолюції Палатою громад парламенту Канади до 1000 дня повномасштабної війни в Україні, яку підтримали одностайно. У документі

засудили російську агресію і наголосили, що Україна знаходиться на передовій вільного світу. Депутати закликали уряд Канади продовжувати надавати значну військову та гуманітарну підтримку Україні з метою досягнення всебічного, справедливого та міцного миру і заборонити у Канаді усі форми російських державних ЗМІ. Резолюція закликає докласти всіх можливих зусиль для забезпечення повернення українських військовополонених, незаконно утримуваних цивільних осіб і українських дітей, примусово депортованих до Росії (лідерство Канади за цим пунктом «Формули миру») [39].

Водночас опозиційні партії або менш популярні партійні групи Канади можуть час від часу критикувати обсяги витрат або способ, у який Канада підтримує Україну, або дискутувати про те, щоб держава більше уваги приділяла національній безпеці та власним потребам. Але ця критика існує здебільшого в межах парламентських дебатів й не змінює загального курсу країни щодо України. Наприклад, Народна партія Канади (People's Party of Canada) виступає проти участі Канади у військових конфліктах, від яких країна не отримує прямої вигоди. Тобто партія не «проти України» у сенсі визнання суверенітету чи засудження агресії – її члени визнають, що вторгнення є неправомірним – але виступає проти активної військової та фінансової участі Канади в конфлікті, якщо це не має для Канади конкретної стратегічної вигоди. Партія виступає за скорочення допомоги, уникнення зайвих витрат, дистанціювання від альянсів чи дій, які вона вважає за «зобов'язання», що можуть не виправдати себе [40].

Через такі політичні дебати, відповідністю балансу між військовою підтримкою та економічними/бюджетними обмеженнями – уряд Канади час від часу змушений пояснювати свої рішення в контексті бюджету, інфляції, тягара допомоги, щоб відповідати громадським очікуванням.

Примітно, що візія на події в Україні канадського істеблішменту корелює із загальною думкою громадян Канади. Зокрема, у Канаді проводилось кілька соціологічних опитувань щодо російсько-української війни після повномасштабного вторгнення, думок про залученість Канади, санкції, майбутнє конфлікту тощо. У березні 2022 р. третя за величиною у світі компанія з маркетингових досліджень Ipsos (заснована у Франції у 1975 р.), провела опитування серед канадців щодо ескалації війни в Україні. Більшість з опитуваних підтримали подальші санкції проти Росії (81%); значна частина – постачання зброї та допомоги Україні (72%); відправлення військ Канадських збройних сил до сусідніх європейських країн для стримування Росії (69%), але багато хто також висловив занепокоєння через економічні наслідки (зростання цін, інфляція тощо – 85%). Канадці дещо розійшлися в думках щодо того, чи Канада робить достатньо, щоб допомогти Україні, причому 48% погоджуються, тоді як 39% кажуть, що Канада повинна робити більше. Лише 13% сказали, що Оттава зробила забагато і повинна скоротити свою підтримку. 84% опитаних заявили, що Канада повинна направляти допомогу країнам, що межують з

Україною та приймають цих біженців, тоді як 81% сказав, що сама Канада повинна зробити все можливе, щоб прийняти біженців [41].

З опитування можна зробити висновок, що населення Канади висловлювало вагому підтримку Україні, але все ж було занепокоєне економічними питаннями пов'язаними з війною і як вона вплине на загальний добробут населення країни.

У 2023 р. на річницю повномасштабного вторгнення РФ в Україну канадська дослідницька компанія Leger провела опитування з якого були отримані такі результати: 53% канадців зазначили, що вони або їхні родини певною мірою особисто постраждали від війни в Україні; 71% – підтримує Україну у війні та хотіли б, щоб вона зрештою перемогла; 50% канадців вважають, що уряд повинен зробити більше – запровадити більшу кількість санкцій проти російської економіки та конкретних санкцій проти окремих російських лідерів та політиків; 67% – погоджується, що Україна – це лише початок майбутньої російської агресії та її спроби територіального розширення за допомогою сили. Опитування зафіксувало досить високий рівень підтримки населення Канади України, побоюючись розширення збройної агресії РФ [42].

Велике соціологічне дослідження було проведене на початку 2024 р. Інститутом Ангуса Ріда – ARI (національний, некомерційний, позапартійний фонд дослідження громадської думки, створений у 2014 р. для покращення розуміння проблем і тенденцій, що впливають на економічну, соціальну, управлінську, філантропічну, державне управління, внутрішню та зовнішню політику в Канаді та світі), з якого можна зробити висновок, що після двох років російсько-української війни спостерігається зниження уваги до неї серед населення Канади й зростає відсоток тих, хто вважає, що Канада «робить занадто багато» для підтримки України [43].

Такі ж тенденції підтверджуються опитуванням компанії Ipsos, проведеним приблизно в той самий час, що й Інститутом Ангуса Ріда: 39% канадців вважають, що Україна повинна продовжувати боротьбу і повернути всі свої території, 30% підтримують переговори з Росією навіть, якщо це означатиме втрату Україною частини території [44].

В лютому 2024 р. Leger також зробила власне дослідження в якому було зазначено, що 58% канадців вважають, що конфлікт може перерости в глобальний; 47% не можуть передбачити переможця у війні, а велика частина респондентів (60%) вважає, що війна затягнеться на роки [45].

У березні 2025 р., на тлі повідомлень про можливе укладення мирної угоди між Україною та РФ, ARI було проведене ґрунтовне дослідження серед результатів якого є пункт, про те, що якщо буде домовленість про припинення вогню, більшість канадців (60%) підтримають участь Канади у миротворчій місії, натомість 29% висловились проти цього [46].

Спираючись на соціологічні дослідження, які проводились в Канаді протягом трьох років війни в Україні, можна зробити висновок, що підтримка

України канадцями залишалась достатньо вагомою, хоча з часом стало помітним охолодження та переважання прагматичного й реалістичного підходу в оцінці війни серед населення держави. Натомість, хоча соціологічні дослідження дають певний зріз світосприйняття населенням досліджуваної ситуації, все ж необхідно віддавати перевагу практичним крокам і діям населення у допомозі Україні та її населенню.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну спонукало не лише населення Канади переосмислити ставлення до ключових питань безпеки та добробуту країни, але й загальна концепція національної оборони Канади зазнала найбільш помітних змін. Зазначимо, що частина реформ у сфері безпеки та оборони почалася ще раніше (після 2014 р.), але з 2022 р. вони значно прискорилися.

Передумовою до перегляду концептуальних засад власної оборонної стратегії Канади в минулому десятилітті стало погіршення загальної геополітичної ситуації, а саме відновлення конфронтаційного характеру між великими державами, загрози в кібер-просторі, зміни клімату, посилення значення Арктики, домінування технологій (ШІ, безпілотники тощо), потреба в більшій готовності реагувати на різні види загроз. Посилювався й тиск з боку НАТО і партнерів, щоб країни-члени збільшували оборонні бюджети, модернізували сили, брали більшу участь у системі колективної безпеки.

У 2017 р. урядом Канади була прийнята оборонна стратегія Strong, Secure, Engaged: Canada's Defence Policy (SSE), яка дала 20-річне бачення цього напрямку, визначаючи три ключові вектори (Канада-Північна Америка-світ): «Strong at home» (Сильні вдома), «Secure in North America» (Безпека в Північній Америці), «Engaged in the world» (Залучені у світ) [47].

Після подій 2022 р. відбулось оновлення комплексної політики SSE відповідно до нових реалій міжнародних викликів – «Our North, Strong and Free: A Renewed Vision for Canada's Defence» (Наша Північ, сильна та вільна: оновлена візія оборони Канади) (2024 р.). Згідно неї витрати/інвестиції на оборону складають 8,1 млрд канадських доларів на п'ять років та 73 млрд – на 20 років. Основними напрямками роботи щодо зміцнення безпеки та обороноздатності Канади визначені такі:

- посилення присутності в Арктиці – охорона суверенітету, розбудова інфраструктури, спостереження й реагування;
- створення стратегічного резерву боєприпасів і збільшення виробництва артилерійських снарядів на території Канади;
- оновлення транспорту та логістики: нові літаки, нові судна для патрулювання в Арктиці і на узбережжі, оновлення інфраструктури (аеродромів, портів, баз) тощо;
- посилення можливостей оборони повітряного простору, модернізація систем управління, нові засоби спостереження і комунікації [48].

Уряд Канади визначив пріоритетними завданнями збільшення оборонного бюджету та прискорення досягнення стандартів НАТО. Так, раніше Канада планувала досягти витрат на оборону на рівні понад 1,7-2% ВВП до кінця 2020-х рр., але новий уряд прискорює темпи. Останні заяви прем'єр-міністра М. Карні підтверджують прагнення виконати зобов'язання перед НАТО якомога раніше, а також підвищувати потенційні стандарти в подальшому [49].

Нова стратегія передбачає значні реформи в збройних силах Канади (CAF), зокрема оновлення стратегії рекрутингу – спрощення проходження суворих перевірок на початковому етапі, щоб пришвидшити вступ нових кадрів до CAF. Необхідністю є покращення умов життя в яких перебуває особовий склад, поліпшення інфраструктури для їх служби, охорони здоров'я, підтримка їх сімей, збільшення фінансування, премій тощо.

Важливою складовою є покращення готовності підрозділів до операцій, підвищення оперативної спроможності. Наприклад, нарощування постійних розгортань у міжнародних місіях (NATO Eastern Flank, Operation REASSURANCE) [48].

Нова стратегія передбачає й зміну в закупівлях – акцент тепер буде робитись на канадському (вітчизняному) виробництві, щоб зменшити залежність від постачання з-за кордону. Водночас буде докладатись максимум зусиль для нарощування виробництва боєприпасів, оновлення логістики. Створена нова агенція із закупівлі оборонної продукції (Defence Investment Agency), щоб централізувати рішення, пришвидшити процеси та покращити її ефективність, а також заснується Бюро з досліджень, інженерії, лідерства в інноваціях, науки – BOREALIS – фокус якого буде зосереджений на технологічних інноваціях (ШІ, квантові технології, сенсори тощо) [50].

Оновлення доктрин та стратегічного підходу до безпеки Канади передбачає зростання уваги країни до Арктики, вироблення нової стратегії охорони територій, морських підхідних зон, комунікацій, спостереження, криголамів і здатності діяти в арктичних умовах. Також посилюється увага щодо повітряної та протиракетної оборони, до протидії безпілотників/дронів, кібербезпеки, технологій спостереження й розвідки.

Відбувається зміна ролі Канади в колективній безпеці, зокрема більша участь країни у НАТО, розгортання сил на східному фланзі Європи (в межах Operation REASSURANCE), активна роль у міжнародних альянсах і коаліціях, допомога Україні (Operation UNIFIER), контроль над санкціями та підтримка безпекових гарантій, посилення ролі Канади у системі безпеки та оборони Північної Америки (NORAD) [51].

З вищезазначеного можна зробити висновок, що Канада прискореними темпами переходить до активнішої безпекової позиції, з більшим внеском у колективну оборону. Є чіткі ознаки того, що Канада усвідомлює, що нині національна оборонна самодостатність, оперативний резерв, індустріальна база, технологічна перевага мають ключове значення для сучасної держави.

Надзвичайно животрепними в російсько-українській війні до нині залишаються питання примусового вивезення українських дітей до РФ та звільнення військовополонених та цивільних заручників. Зокрема, Канада є співголовою Міжнародної коаліції за повернення українських дітей (International Coalition for the Return of Ukrainian Children), що була офіційно започаткована 2 лютого 2024 р. в Києві спільно з Україною (вона є продовженням української ініціативи Bring Kids Back UA, а створення було запропоноване Канадою ще у жовтні 2023 р.). Метою Коаліції є обмін даними про дітей, формування списків, сприяння безпечному поверненню їх в Україну, підтримка реінтеграції та правового статусу дітей і сімей. Коаліція також збирає інформацію та документує порушення, що є базою для майбутніх судових справ проти країни-агресора.

У жовтні 2024 р. в Монреалі на конференції присвяченій гуманітарним питанням війни в Україні була прийнята «дорожня карта» для повернення незаконно депортованих українських дітей, військовополонених та незаконно затриманих цивільних осіб («Монреальське зобов'язання»). На порядку денному конференції стояло питання поглиблення співпраці між Україною, державами-партнерами та міжнародними організаціями, сприяння виконанню Женевських конвенцій та створення механізмів для третіх країн щодо надання допомоги та підтримки громадянам України в Росії [52].

В серпні 2025 р. Канада спільно з Україною закликала РФ негайно та без умов повернути дітей, які були незаконно вивезені чи примусово переміщені. Також Канада наголошує, що такі дії РФ є порушенням міжнародного гуманітарного права, Женевських конвенцій та Конвенції про права дитини. Працюючи в Коаліції лунають вимоги Канади про повний доступ міжнародних гуманітарних організацій до цих дітей, відомості про їх місцезнаходження, стан, юридичний статус [53].

Безпосередня підтримка з боку Канади в цьому питанні включає фінансові ресурси на програми реінтеграції, психосоціальної допомоги, підтримки сімей, освітні заходи. Наприклад, держава виділила 10 млн канадських доларів для UNICEF, які протягом 5 років спрямовуватимуться на проєкт, що допомагає підтримці реінтеграції дітей, включно з тими, які переміщені чи незаконно вивезені, та захистом дітей, які є вразливими [54].

Натомість РФ не поспішає співпрацювати з державами Коаліції, зокрема не надає суттєвої відповіді на списки дітей, повної інформації про місцезнаходження, статус, обставини, або зміни в документах. Кількість повернутих дітей поки що відносно мала в порівнянні з оцінками кількості незаконно вивезених чи переміщених. Юридична відповідальність – притягнення винних – є довгим і складним процесом, що вимагає доказів, міжнародного тиску, координації. Канада може підтримувати і допомагати, але сама не має юрисдикції в Росії чи територіях, які їй підконтрольні. Безпечна

реінтеграція дітей – з погляду психологічного, соціального, правового – потребує значних ресурсів, інфраструктури, і зазвичай післявоєнної стабілізації.

Щодо вирішення питання звільнення українських військовополонених і цивільних заручників Канада 30-31 жовтня 2024 р. спільно з Україною (та Норвегією) організувала тематичну конференцію під назвою «Звільнення військовополонених і депортованих осіб», метою якої було зібрати зацікавлені сторони, країни-партнери, міжнародні організації, щоб узгодити формат, список учасників, порядок денний і очікувані результати. В рамках цього обговорили практичні кроки: доступ до полонених, депортованих, умови їх утримання, механізми звільнення, реінтеграцію, підтримку сімей [55].

Також Канада має програми для реінтеграції звільнених військовополонених, зокрема юридичної, психологічної, соціальної підтримки. Наприклад, в лютому 2025 р. прем'єр-міністр Канади Д. Трюдо оголосив про виділення коштів (82 тис. канадських доларів) для місцевих ініціатив, що підтримуватимуть фізичне та психічне здоров'я колишніх українських військовополонених. Також урядом Канади виділене фінансування на підтримку ініціатив, пов'язаних з врегулюванням справ зниклих безвісти [36].

Отже, Канада займає достатньо активну позицію у вирішенні проблеми примусового вивезення українських дітей до РФ й звільнення військовополонених та цивільних заручників, але поступ її гальмується позицією держави-агресора, яка часто ігнорує будь які зусилля направлені на завершення конфлікту або хоча б прояви гуманності.

Після повномасштабного вторгнення РФ в Україну у 2022 р. криза біженців, що виникла в результаті цього, стала найбільшою в Європі з часів Другої світової війни – вже до кінця жовтня понад 7,7 млн українців залишили батьківщину. Між 1 січня та 16 жовтня 2022 р. до Канади прибуло 105 651 українців, а канадський уряд отримав 628 492 заяви на тимчасове проживання, а також 60 000 заяв на спеціально створену трирічну візу². Канадський уряд зобов'язався прийняти «необмежену» кількість українських біженців [56].

Канадський уряд забезпечує українців такими послугами як мовні курси, побутова соціалізація, допомога з працевлаштуванням, допомога в реєстрації дітей у школі, належне інформування про сервіси, дороговказ до провінційних/муніципальних ресурсів тощо. Під час прибуття до Канади біженцям надається разова фінансова допомога, можливість отримати базове житло (на короткий термін), а також підтримка з боку різних агенцій та партнерів [57]. Для українців з сімейними зв'язками в Канаді діє політика, що спрощує шлях до постійного проживання [58].

² Canada-Ukraine Authorization for Emergency Travel (CUAET) – спеціальна програма, запроваджена після початку повномасштабної війни, яка дозволяє українцям та їхнім близьким отримати тимчасовий статус в Канаді (до 3 років), з безкоштовним відкритим дозволом на роботу та навчання.

У 2025 р. уряд Канади оголосив, що тим українцям, які приїхали за програмою CUAET до 31 березня 2024 р., буде продовжено можливості подати заяви на нові відкриті робочі та навчальні дозволи, із строками дії до 3 років [59].

Значна частина канадського суспільства, як свідчать соціологічні опитування, підтримала прийом біженців з України. Наприклад, 75% канадців підтримали уряд щодо прийому українців через програму CUAET, 80% підтримують «безлімітний» прийом українських біженців (тобто відкриту політику щодо їхнього приїзду) в певний період. У загальних опитуваннях значна більшість канадців (84%) вважають, що їх держава має допомагати сусіднім з Україною країнам, які приймають біженців, та 81% вважають, що Канада сама має приймати біженців із України [41].

Але з часом частка людей, які вважають, що Канада «робить занадто багато» для підтримки України, зросла, тобто канадці стали відчувати «нерівне ставлення» – вони звертають увагу на те, що допомога українцям була організована швидше, з меншими бюрократичними бар'єрами, порівняно з тим, як канадський уряд працював із біженцями з інших країн [43].

У 2025 р. темп прибуття українців до Канади зменшився порівняно з попередніми роками. Деякі опитування вказують на те, що частина населення вважає, що поточні рівні прийому українців достатні або навіть висловлюють необхідність їх зменшення (але все ж це висловлювання меншості населення у порівнянні з загальною підтримкою). Зокрема, опитування компанії Leger для ACS (Association for Canadian Studies) і Metropolis Institute за червень 2025 р. дало такі результати: 23% канадців вважають, що варто приймати більше українців, 40% думають, що поточні рівні прийому достатні, 23% вважають, що варто приймати менше. Цікаво, що молодь (18-24 роки) частіше виступає за збільшення прийому українських біженців, ніж старші вікові групи, а також в різних провінціях різна частка тих, хто вважає, що варто зменшити прийом (регіональний зріз). З побоювань громадян Канади вагоме місце займає питання неабияких видатків через велику кількість переселенців, що тисне на житлову сферу, соціальні сервіси тощо. Це створює поступовий примусовий баланс у громадській думці [60].

Для українських біженців також є чимало викликів під час їх перебування в Канаді: не всі переселенці можуть одразу знайти житло, роботу, чи пройти якісну соціально-культурну адаптацію (є мовні бар'єри, відмінність систем освіти, медичного обслуговування тощо); бюрократія – деякі процеси продовження дозволів, відновлення документів (зокрема паспортів), реєстрації тощо; переселенці, які мають травматичний досвід (пережили війну, втрати, стрес) потребують спеціалізованої психологічної допомоги. Це також збільшує витрати та ресурс уряду Канади і громади, які мають забезпечувати фінансову складову, житло для поселення, підтримку на місцях тощо.

Таким чином, ставлення канадського уряду і населення до українських переселенців залишається переважно позитивним та підтримуючим, але з часом рівень ентузіазму дещо зменшився. Населення більше не питає «чи приймати» біженців, а цікавиться «кількістю», «на яких умовах», «наскільки такі приймання на часі з огляду на ресурси та вплив на місцеві громади». Молодь і прогресивні групи громадськості схильні до більш відкритої політики Канади щодо біженців, тоді як частина середнього/старшого віку чи в провінціях із сильним навантаженням на соціальні сервіси частіше проявляють побоювання.

Власне ж інтеграція біженців з України в Канаді відбувається на основі декількох механізмів, одним з найперших та найважливіших є курси з вивчення мов (англійська або французька), які мають специфіку програм залежно від провінції куди приїжджає особа. Наприклад, в провінції Альберта діють Languages Canada MOVA Initiative (безкоштовні курси англійської або французької для українців, а також доступ до академічних або професійних сертифікатів/дипломів) [61]; програма Accessible English for Ukrainian Integration; мовні клуби/групи з практики англійської мови в неформальній атмосфері, часто з носіями чи волонтерами («conversation circles») [62].

Наступним важливим кроком для біженців є місце проживання та соціальне облаштування. Тут їм надається допомога в межах громад з правильним оформленням документів, з реєстрацією дітей у школі, зорієнтовують щодо канадської системи охорони здоров'я, соціальних послуг, проживання. Якщо переселенець має мовний бар'єр, то надається підтримка перекладачів чи консультантів, які розмовляють українською мовою [63].

Далі українцям необхідно вирішити питання з працевлаштуванням, для чого в Канаді також діє низка програм, ініціатив, курсів для максимального полегшення цього кроку. Так, програмою Connecting Ukrainians to Employment (CUE) передбачені безкоштовні сервіси з працевлаштування для українців: семінари з написання резюме, співбесіди, підтримка в пошуку роботи тощо [64]. 45-годинний курс Ukrainian Employment Project (UEP) у Калгарі, який проводиться українською та англійською мовами, орієнтований на людей з низьким рівнем англійської, й допомагає розвивати мовні та професійні навички для ринку праці [65]. Некомерційна організація в Торонто ACCES Employment допомагає шукачам роботи з різних груп (особливо новоприбулим), які зіштовхуються з бар'єрами на шляху до працевлаштування, інтегруватися до канадського ринку праці, започаткувала спеціальну програму для українських біженців – «Connecting Newcomers to Good Jobs – Ukrainian Stream» (індивідуальне консультування, наставництво, підтримка (зокрема мовна), участь у ярмарках вакансій) [66].

Побоювання в українських біженців викликає питання обмеження чи взагалі зупинки їм державної допомоги, але у 2025 р. її повністю не скасували, хоча деякі зміни все ж відбулись. Зокрема, разова виплата при прибутті вже не надається, однак українці, які прибули до 31 березня 2024 р., можуть

продовжити свій статус до 31 березня 2026 р., а провінції зможуть надавати додаткову підтримку за рахунок місцевого бюджету [67].

Також біженці з України зіштовнулися з низкою проблем, незважаючи на достатній державний рівень допомоги. Це й сильний мовний бар'єр, що ускладнює доступ до роботи, соціальних послуг, освіти, й обмеженість ресурсів після переходу від урядових програм до місцевих чи громадських, й нерівномірність розподілу ресурсів за провінціями Канади, що ускладнює доступ до курсів чи сервісів, й робота, яка не відповідає кваліфікації (часто доводиться погоджуватися на роботу нижчого рівня, ніж відповідно до освіти чи професійного досвіду в Україні, через невизнання дипломів, сертифікатів, необхідність вдосконалення мови чи отримання канадського досвіду).

Досліджуючи допомогу, яка йде з Канади Україні у її протистоянні агресії РФ, окремо варто виділити внесок української діаспори в Канаді, яка є однією з найчисельніших у світі (понад 1,3 млн осіб українського походження). Вона відіграє ключову роль у підтримці України з 2014 р. та особливо після повномасштабного вторгнення 2022 р., а допомога ця відбувається за кількома напрямками. Так, Конгрес українців Канади (КУК/Ukrainian Canadian Congress – UCC) постійно співпрацює з парламентом у питаннях санкцій проти РФ, військової та гуманітарної допомоги Україні. Регулярно організовуються представниками діаспори масові акції – мітинги, марші солідарності, публічні кампанії в містах Канади (Торонто, Оттава, Вінніпег, Калгарі), які привертають увагу політиків і ЗМІ, а також проводиться робота з канадськими медіа, університетами, мозковими центрами для поширення правди про війну. Все це формує політичний та дипломатичний вимір діаспорної підтримки України у війні з РФ.

Гуманітарний вимір допомоги діаспори Україні відбувається через збір різними організаціями та фондами коштів на потреби українців та відправку вантажів до місця призначення. Зокрема, Канадсько-Українська Фундація (КУФ/Canada-Ukraine Foundation – CUF) збрала десятки мільйонів канадських доларів на медицину, гуманітарні вантажі, програми підтримки переселенців. Спільна кампанія КУК та КУФ під назвою «Ukraine Humanitarian Appeal» стала однією з найбільших ініціатив допомоги Україні – зібрано понад 52 млн канадських доларів від близько 72 000 донорів з Канади. До того ж 20 млн канадських доларів – у формі «in-kind» пожертв (не грошова допомога у формі різних товарів та послуг). Усього за перші два роки повномасштабної війни КУК та КУФ витратили понад 70 млн канадських доларів на гуманітарні програми – допомога продуктами харчування, медичним забезпеченням, притулками, психосоціальною підтримкою [68]. Окремо КУФ виділила 220 тис канадських доларів на спеціальний проєкт із благодійною організацією Save Ukraine задля порятунку, реабілітації та реінтеграції дітей, насильно вивезених із окупованих територій [69]. Через програму Medical Aid Ukraine закуповується обладнання, ліки, організовується навчання для українських

лікарів. Кампанія «Rescue Wings for the Frontline» («Рятівні крила для фронту»), яка проводилась спільно Світовим Конгресом Українців (СКУ/Ukrainian World Congress – UWC) та громадською організацією Канади Maple Hope Foundation (Фонд «Кленова надія»), збрала близько 100 тис. канадських доларів на медичний гелікоптер для евакуації людей на лінії фронту [70].

Також діаспора активно допомагає з житлом, адаптацією, пошуком роботи для новоприбулих в Канаду українців, для максимального полегшення їх інтеграції. Наприклад, неприбуткова організація «Підтримка української діаспори в Канаді» (Ukrainian Diaspora Support Canada – UADSC) допомагає українцям в організації переселення, купівлі квитків, поселенні, влаштуванні, пошуку родин, які зможуть надати притулок для українців в Канаді [71].

Ще одним важливим напрямом допомоги діаспори Україні є збір коштів для ЗСУ – на дрони, тепловізори, авто, засоби захисту для української армії.

Чимало канадців українського походження активно волонтерять й безпосередньо передають спорядження чи навіть їдуть в Україну допомагати.

Однією з найважливіших ланок діаспорної допомоги припадає на культурну сферу та освіту. Задля збереження української ідентичності працює мережа культурних центрів, шкіл українознавства, проводяться фестивалі (наприклад, Ukrainian Festival у Торонто, Vegreville Pysanka Festival в Альберті тощо). Поширення української культури в Канаді також відбувається через виставки українських митців, концерти артистів, кінопокази стрічок, що водночас зміцнює підтримку України в канадському суспільстві. А також українські діаспорні організації фінансують студентів і науковців з України, надаючи їм стипендії та відкриваючи нові навчальні програми. Одним з найактивніших учасників проукраїнського культурного руху в Канаді є Українське Культурне Товариство (Ukrainian Cultural Society – UCS), метою якого є допомога українцям в інтеграції в канадське суспільство та презентація культури канадсько-української діаспори. Товариство досліджує культуру та історію канадсько-української діаспори та створює різні культурні проекти, що зміцнюють зв'язки між різними групами людей у Канаді [72].

З великої кількості фондів та благодійних організацій, які займаються підтримкою України та українців, варто виділити наступні:

- Канадсько-Українська Фундація (Canada-Ukraine Foundation) – надання гуманітарної допомоги: ліки, продукти, притулки, психосоціальна підтримка, обладнання для медицини; також робота з канадською діаспорою для координації пожертв й допомоги (<https://www.cufoundation.ca/>).

- Help Us Help – надання гуманітарної допомоги, освіти, підтримка дітей, ветеранів, соціальні проекти (в Україні та Канаді) (<https://helpushelp.charity/>).

- Canadian Support Ukraine Foundation (CSUF) – займається забезпеченням переселенців (харчування, житло, одяг), військовою допомогою (медичні комплекти, товари для армії), відновленням громад, які постраждали внаслідок війни (<https://csuf.ca/>).

- Canadian Ukraine Economic Defence Fund (CUEDF) – фонд, який інвестується охочими, а відсоток від його доходів використовується щороку для підтримки України у сферах медицини, оборони, відновлення. Засновник фонду У. Роджерс так бачить місію допомоги Україні: «Йдеться не лише про Україну, а й про те, щоб демократія вижила. Якщо Україна впаде, світ ризикує повернутися до нової холодної війни. Цей фонд не благодійна організація, це спосіб забезпечити наше майбутнє» (<https://www.cuedf.ca/willrogers>).

Поряд з масштабними проєктами допомоги Канади та фондів, вагому роль відіграють також особистості та організації, які своєю працею або меседжами роблять внесок у підтримку України (канадські діячі культури, бізнесмени, меценати тощо). Таким є, зокрема підприємець та меценат з Канади українського походження, Дж. Темертей, засновник благодійної організації Temerty Foundation, внесок якого в допомогу Україні важко переоцінити, настільки вона вагома та важлива й охоплює велику кількість напрямів [73].

Не залишаються осторонь й канадські діячі мистецтва, які мають українське коріння, щоб через свій відомий статус залучити більше людей для допомоги. Так, українсько-канадська акторка К. Винник, створила у 2022 р. організацію The Winnick Foundation для допомоги українським біженцям й закликала світ підтримати Україну [74].

Українсько-канадська режисерка, письменниця О. Карпович своєю роботою, зокрема, документальним фільмом «Мирні люди» («Intercepted»), привернула увагу до війни в Україні, її наслідків та голосів людей, які переживають конфлікт [75].

Канадсько-українська диригентка, засновниця Ukrainian Freedom Orchestra, який виступає як символ культурного спротиву та об'єднав провідних музикантів з України та українців, які були вимушені залишити батьківщину через війну, К.-Л. Вілсон показує приклад власної боротьби через роботу: «Коли Путін вдерся в мою країну, я не могла взяти в руки зброю – натомість я підняла свою диригентську паличку» [76].

Важливою складовою діяльності діаспори була організація акцій та заходів на підтримку України, які проходили та продовжують відбуватися в Канаді. Такими є серія мітингів, вечорів пам'яті, молитв і концертів, смолоскипна хода у різних містах Канади під час проведення акції «Stand with Ukraine 2025 – Call to Action», яку організував Український Конгрес Канади [77].

Наприклад, у Калгарі, Едмонтоні, Вінніпезі, Оттаві, Торонто, Ванкувері та інших містах акція до річниці вторгнення РФ до України містила вечірні віча, молитви, автопробіги, церемонії в місцевих культурних центрах та церквах, автопробіги, вивішування прапорів, заклики через соціальні мережі щодо «справедливого миру» – протест проти спроб примусового миру без участі України [78].

Ці акції не лише символічні – вони допомагають утримувати увагу ЗМІ, влади та громадськості на підтримці України, а виступи людей, які втратили

домівки або пережили окупацію під час цих заходів, додають людський голос до геополітичного конфлікту.

Загалом канадська діаспора активно співпрацює з українцями США, Європи та Австралії, створюючи глобальні мережі підтримки України, а канадські українці часто виступають «містком» між урядами та міжнародними інституціями (ООН, НАТО, G7 – лобіюючи інтереси української держави), посилюючи голос України. Таким чином, українська діаспора Канади – це політичний лобіст, фінансовий донор, волонтерський рух і культурний дипломат одночасно.

Отже, позиція Канади щодо російсько-української війни є чіткою та незмінною з 2014 р. – це всебічна підтримка України (політична, економічна, військова, гуманітарна) та засудження агресії РФ з усіма можливими наслідками.

В політичному та дипломатичному полі базова підтримка державою України визначилась так:

- Канада однією з перших країн засудила анексію Криму та агресію РФ у 2014 р.;

- активно просуває санкції проти Росії – є одними з найжорсткіших у світі;

- підтримує Україну на всіх міжнародних майданчиках – ООН, G7, НАТО, ОБСЄ.

Військова складова підтримки Канадою України передбачає:

- запуск операції UNIFIER (з 2015 р.) з навчання українських військових;

- передачу зброї, техніки, бронезилетів, артилерії, БТРів, систем ППО, зимового спорядження тощо;

- фінансування через фонд НАТО та прямі внески на оборону України;

- дані військової розвідки, логістику, допомогу у ремонті техніки та ін.

Основні напрямки гуманітарної та фінансової допомоги включають:

- мільярдні пакети макрофінансової підтримки (через МВФ, Світовий банк, прямі гранти);

- прийом українських біженців (спеціальна програма CUAET для тимчасового захисту);

- медичну допомогу, розмінування, підтримку енергетики, освіти й охорони здоров'я;

- активну участь канадської української діаспори у зборі коштів та волонтерських проєктах.

Можна констатувати, що до нині Канада надавала надзвичайно потужну підтримку Україні в її боротьбі з РФ і, виходячи із меседжів влади та канадського суспільства, в майбутньому така тенденція збережеться, з можливими корегуваннями відносно міжнародних зрушень та внутрішньополітичних коливань всередині країни. Але гнучкість, яку проявляє Канада у реагуванні на будь-які зміни всередині та зовнішні впливи дають

розуміння її непохитної стійкості у захисті демократичних цінностей та міжнародного права, за що нині бореться Україна.

Список використаних джерел та літератури

1. Цмоць Н. Посол Канади в Україні: Українські жінки – феноменальна сила. *Укрінформ*. 1 червня 2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3998457-natalka-smoc-posol-kanadi-v-ukraini.html>
2. Головченко В., Дорошко М. Гібридна війна Росії проти України: історико-політичне дослідження. К.: Ніка-Центр, 2016. 184 с.
3. Світова гібридна війна: український фронт / За заг. ред. В.П. Горбуліна. Національний інститут стратегічних досліджень. К.: НІСД, 2017. 496 с.
4. Магда Є. Гібридна агресія Росії. Уроки для Європи. К.: Каламар, 2017. 268 с.
5. Baluk W. Ukraina w polityce Kanady w kontekście rosyjskiej agresji. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2020. № 42. С. 11–26. URL: <https://doi.org/10.31861/mhpi2020.42.11-26>
6. Валяренко Є. Україна – Канада: Стратегічне партнерство воєнного часу. *Українська призма*. 12.11.2024. URL: <https://prismua.org/ukraine-canada/>
7. Сухобокова О. Військова допомога уряду Канади Україні в умовах повномасштабної російсько-української війни. *Проблеми всесвітньої історії*. 2025. № 2(30). С. 104–118. <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-30-6>
8. Шампань Ф.-Ф. Міністр закордонних справ Канади: Канада готова допомогти у створенні майданчика для переговорів по Криму. *Кримськотатарський Ресурсний Центр*. 24 березня, 2020. URL: <https://ctrcenter.org/uk/3980-kanada-gotova-dopomogti-u-stvorenni-majdanchika-dlya-peregovoriv-po-krimu-shampan>
9. Statement by Minister of Foreign Affairs on illegal annexation of Crimea by Russia. *The official website of the Government of Canada*. February 26, 2021. URL: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2021/02/statement-by-minister-of-foreign-affairs-on-illegal-annexation-of-crimea-by-russia.html>
10. 44 держави та організації: Кулеба назвав повний склад саміту «Кримської платформи». *Українська правда*. 19 серпня 2021. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/08/19/7304328>
11. Remarks Summit Heads State and Government International Crimea Platform. *The official website of the Prime Minister of Canada*. August 8, 2022. URL: <https://www.pm.gc.ca/en/videos/2022/08/23/remarks-summit-heads-state-and-government-international-crimea-platform>
12. Statement by the Prime Minister on sham elections held by Russia in temporarily occupied regions of Ukraine. *The official website of the Prime Minister of Canada*. September 9, 2023. URL: <https://www.pm.gc.ca/en/news/statements/2023/09/09/statement-prime-minister-sham-elections-held-russia-temporarily-occupied>
13. Statement by the Prime Minister to mark 10 years since Russia's illegal occupation and attempted annexation of Crimea. *The official website of the Prime Minister of Canada*. March 16, 2024. URL: <https://www.pm.gc.ca/en/news/statements/2024/03/16/statement-prime-minister-mark-10-years-russias-illegal-occupation-and>
14. Sanctions – Russian invasion of Ukraine. *The official website of the Government of Canada*. August 26, 2025. URL: https://www.international.gc.ca/world-monde/issues_development-enjeux_developpement/response_conflict-reponse_conflits/crisis-crisis/ukraine-sanctions.aspx?lang=eng
15. Canadian donations and military support to Ukraine. *The official website of the Government of Canada*. October 3, 2025. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/campaigns/canadian-military-support-to-ukraine.html>

16. Canadian Armed Forces support to Canada's effort in Ukraine. *The official website of the Government of Canada*. February 26, 2015. URL: <https://www.canada.ca/en/news/archive/2015/03/canadian-armed-forces-support-canada-effort-ukraine.html>
17. Supporting Ukraine for as long as it takes. *The official website of the Prime Minister of Canada*. February 24, 2023. URL: <https://www.pm.gc.ca/en/news/news-releases/2023/02/24/supporting-ukraine-long-it-takes>
18. Prime Minister visits Kyiv and announces additional support for Ukraine. *The official website of the Prime Minister of Canada*. February 24, 2024. URL: <https://www.pm.gc.ca/en/news/news-releases/2024/02/24/prime-minister-visits-kyiv-and-announces-additional-support-ukraine>
19. Standing united in support of Ukraine. *The official website of the Prime Minister of Canada*. March 2, 2025. URL: <https://www.pm.gc.ca/en/news/news-releases/2025/03/02/standing-united-in-support-of-ukraine>
20. Хто із союзників надав найбільшу допомогу Україні. *Слово і діло*. 18 лютого 2025. URL: https://www.slovoidilo.ua/2025/02/18/infografika/ekonomika/xto-soyuznykiv-nadav-najbilshu-dopomohu-ukrayini#goog_rewarded
21. Sengupta S. Vote by U.N. General Assembly Isolates Russia. *The New York Times*. March 27, 2014. URL: <https://www.nytimes.com/2014/03/28/world/europe/General-Assembly-Vote-on-Crimea.html>
22. Печончик Т. Нова кримська резолюція ООН: тренди-2020 і битва за підтримку. *Європейська правда*. 20 листопада 2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/11/20/7116763/>
23. Генасамблея ООН ухвалила оновлену резолюцію про порушення прав людини в Криму. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3635162-genasamblea-on-uhvalila-onovlenu-rezoluciu-pro-porusenna-prav-ludini-v-krimu.html>
24. Eleventh Emergency Special Session. *United Nations*. 28 February 2022. URL: <https://www.un.org/en/ga/sessions/emergency11th.shtml>
25. У Нью-Йорку Україна та Канада організували саміт Міжнародної коаліції за повернення українських дітей на рівні лідерів. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. 23 вересня 2025. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-nyu-jorku-ukrayina-ta-kanada-organizuvali-samit-mizhnarodn-100289>
26. Михайлов Д. 10 країн запустили Талліннський механізм для кібердопомоги Україні – МЗС Естонії. *Суспільне Новини*. 20 грудня 2023. URL: <https://suspilne.media/643890-10-krain-zapustili-tallinnskij-mehanizm-dla-kiberdopomogi-ukraini-mzs-estonii/>
27. Кузьменко Ю. Канада на «Рамштайні» виділила Україні \$305,7 млн. *Суспільне Новини*. 9 січня 2025. URL: <https://suspilne.media/921613-kanada-na-ramstajni-vidilila-ukraini-3057-mln/>
28. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Канадою. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. 24 лютого 2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-89233>
29. Україна та Канада підписали Угоду про взаємну охорону інформації з обмеженням доступом. *Урядовий портал*. 3 грудня 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-kanada-pidpysaly-uhodu-pro-vzaiemnu-okhoronu-informatsii-z-obmezhennym-dostupom>
30. Володимир Зеленський і Марк Карні підписали План дій з реалізації Угоди про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Канадою. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. 24 серпня 2025. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-i-mark-karni-pidpisali-plan-dij-z-realiz-99729>

31. Канада підтримала вступ України в НАТО, «щойно дозволять умови». *Українська правда*. 10 червня 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/06/10/7406272/>
32. Потенціал приєднання України до Угоди про Транс-тихоокеанське партнерство (CPTPP). *Укрлегпром*. 19 липня 2024. URL: <https://ukrlegprom.org/ua/news/potenczial-pryyednannya-ukrayiny-do-ugody-pro-trans-tyhookeanske-partnerstvo-cptpp/>
33. Joint communiqué between Canada and Ukraine. *The official website of the Prime Minister of Canada*. August 24, 2025. URL: <https://www.pm.gc.ca/en/news/statements/2025/08/24/joint-communiqué-between-canada-ukraine>
34. Joint Statement by the Foreign Ministers of the Nordic countries and Canada on their support to Ukraine. *The official website of the Government of Canada*. August 19, 2025. URL: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2025/08/joint-statement-by-the-foreign-ministers-of-the-nordic-countries-and-canada-on-their-support-to-ukraine.html>
35. Trudeau J. Zelenskiy stress Ukraine must be included in talks to end war. *Reuters*. February 21, 2025. URL: <https://www.reuters.com/world/trudeau-zelenskiy-stress-ukraine-must-be-included-talks-end-war-2025-02-20/>
36. A just and lasting peace for Ukraine. *The official website of the Prime Minister of Canada*. February 24, 2025. URL: <https://www.pm.gc.ca/en/news/news-releases/2025/02/24/just-and-lasting-peace-ukraine>
37. Joint G7 Foreign Ministers' Statement – Meeting of G7 Foreign Ministers on the margins of the Munich Security Conference. *The official website of the Government of Canada*. February 15, 2025. URL: https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/g7/documents/2025-02-15-munich-security-conference.aspx?lang=eng
38. Кацімон О. Канада відмовилася від спільної заяви щодо України через заперечення США. *Суспільне Новини*. 18 червня 2025. URL: <https://suspilne.media/1045251-kanada-vidmovilasa-vid-spilnoi-zaavi-sodo-ukraini-cerez-zaperecennja-ssha-reuters/>
39. У парламенті Канади ухвалили спеціальну резолюцію до 1000 днів повномасштабної війни. *Європейська правда*. 20 листопада 2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/11/20/7198767/>
40. Speech – Canada and the Ukraine war. *The official website of the People's Party of Canada*. November 19, 2022. URL: <https://www.peoplespartyofcanada.ca/news/speech-canada-and-the-ukraine-war>
41. Boynton S. Canadians support actions against Russia over Ukraine, but have economic concerns: poll. *Global News*. March 11, 2022. URL: <https://globalnews.ca/news/8674701/ukraine-russia-canada-ipsos-poll/>
42. The War in Ukraine: One Year In. *Leger*. February 24, 2023. URL: <https://leger360.com/the-war-in-ukraine-one-year-in/>
43. Ukraine Invasion: Canadian attention, and Conservative support, plummets two years into conflict. *The Angus Reid Institute*. February 6, 2024. URL: <https://angusreid.org/canada-ukraine-russia-poilievre-trudeau-two-years-military-assistance-support/>
44. Canadians Divided on Whether Ukraine Should Keep Fighting (39%) or Settle with Russia (30%) and Give Up Some Land. *Ipsos*. February 6, 2024. URL: https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2024-02/MEDIA%20RELEASE_Ukraine-Russia_V1%20%281%29.pdf
45. Ukraine-Russia Conflict: 2 Years Later. *Leger*. February 22, 2024. URL: <https://leger360.com/ukraine-russia-conflict-2-years-later/>
46. Three-in-five support Canada sending peacekeepers if Ukraine-Russia ceasefire reached; half as many oppose. *The Angus Reid Institute*. March 17, 2025. URL: <https://angusreid.org/ukraine-canada-us-support-russia-putin-trump-carney-trudeau-canadian-peacekeepers/>
47. “Strong, Secure, Engaged” – A new defence policy for Canada. *The official website of the Government of Canada*. June 7, 2017. URL: https://www.canada.ca/en/department-national-defence/news/2017/06/strong_secure_engagedanewdefencepolicyforcanada.html

48. Our North, Strong and Free: A Renewed Vision for Canada's Defence. *The official website of the Prime Minister of Canada*. April 8, 2024. URL: <https://www.pm.gc.ca/en/news/news-releases/2024/04/08/our-north-strong-and-free-renewed-vision-canadas-defenc>
49. Canada to hit NATO defence spending target in 2025, five years early, marking shift from US reliance. *The Economic Times*. June 10, 2025. URL: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/canada-to-hit-nato-defence-spending-target-in-2025-five-years-early-marking-shift-from-us-reliance/articleshow/121753276.cms>
50. Prime Minister Carney announces the government's plan to rebuild, rearm, and reinvest in the Canadian Armed Forces. *The official website of the Prime Minister of Canada*. June 9, 2025. URL: <https://www.pm.gc.ca/en/news/speeches/2025/06/09/prime-minister-carney-announces-governments-plan-rebuild-rearm-and>
51. International Security. *The official website of the Government of Canada*. January 24, 2025. URL: <https://www.canada.ca/en/departement-national-defence/corporate/reports-publications/proactive-disclosure/cds-mandate-priorities-26-sept-2024/international-security.html>
52. International Coalition for the Return of Ukrainian Children. *The official website of the Government of Canada*. September 25, 2025. URL: https://www.international.gc.ca/world-monde/issues_development-enjeux_developpement/response_conflict-reponse_conflits/crisis-crises/ukraine-children-enfants.aspx?lang=eng
53. Canada and Ukraine call on Russia to return Ukrainian children. *The official website of the Government of Canada*. August 5, 2025. URL: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2025/08/canada-and-ukraine-call-on-russia-to-return-ukrainian-children.html>
54. Minister Hussen visits Ukraine to reaffirm Canada's solidarity with people of Ukraine. *The official website of the Government of Canada*. August 23, 2025. URL: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2024/08/minister-hussen-visits-ukraine-to-reaffirm-canadas-solidarity-with-people-of-ukraine.html>
55. Joint communiqué on the Human Dimension of Ukraine's Peace Formula. *The official website of the Government of Canada*. November 1, 2024. URL: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2024/11/joint-statement-on-the-human-dimension.html>
56. Ukrainian Canadian History and Settlement. *The Canadian Encyclopedia*. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/timeline/ukrainian-canadian-history>
57. Canada Expands Settlement Support for Ukrainians Coming to Canada. *The official website of the Government of Canada*. March 30, 2022. URL: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/news/2022/03/canada-expands-settlement-support-for-ukrainians-coming-to-canada.html>
58. Temporary public policy to grant permanent residence to certain Ukrainian nationals with family in Canada. *The official website of the Government of Canada*. October 23, 2023. URL: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/mandate/policies-operational-instructions-agreements/public-policies/ukr-nationals-pr.html>
59. UCC commends Government of Canada for extending some temporary measures for Ukrainian Displaced Persons. *Ukrainian Canadian Congress*. February 28, 2025. URL: <https://www.ucc.ca/2025/02/28/ucc-commends-government-of-canada-for-extending-some-temporary-measures-for-ukrainian-displaced-persons/>
60. Canadian Opinion on Ukrainian Migration. *ACS-Metropolis Institute*. August 7, 2025. URL: <https://acs-metropolis.ca/studies/canadian-opinion-on-ukrainian-migration/>
61. The MOVA Initiative: Languages Canada Members Extend Support to Those Impacted by War in Ukraine. *Languages Canada*. URL: <https://www.languagescanada.ca/tr/blog/blog/mova-initiative-languages-canada-members-extend-support-to-those-impacted-by-war-in-ukraine>
62. The Ukrainian Evacuees Support Program. *The official website of the Government of Alberta*. URL: <https://www.alberta.ca/the-ukrainian-evacuees-support-program>

63. Innovative Practices in Settling Newcomer Ukrainian Families throughout Canada. *Operation Ukrainian Safe Haven*. URL: <https://ukrainesafehaven.ca/innovative-practices/>
64. Connecting Ukrainians to Employment Cue Program. *Edmonton Newcomer Centre*. URL: <https://newcomercentre.com/program/connecting-ukrainians-to-employment-cue-program/>
65. Ukrainian Employment Project (UEP). *Calgary Catholic Immigration Society*. URL: <https://ccisab.ca/ukrainian-employment-project-uep/>
66. Connecting Newcomers to Good Jobs – Ukrainian Stream. *ACCES Employment*. URL: <https://accesemployment.ca/programs/programs-for-refugees/connecting-newcomers-to-good-jobs-ukrainian-stream>
67. Рокицька В. В Канаді закриваються програми підтримки для українських біженців. *Kyiv Post*. 29 серпня 2025. URL: <https://www.kyivpost.com/uk/post/58614>
68. Some 72,000 donors CAD 52 mln for humanitarian assistance to Ukraine through CUF. *Canada-Ukraine Foundation*. February 22, 2023. URL: <https://www.cufoundation.ca/some-72000-donors-cad-52-mln-for-humanitarian-assistance-to-ukraine-through-cuf/>
69. Canada-Ukraine Foundation to commit \$220,000 to Save Ukraine. *Cision*. December 3, 2024. URL: https://www.newswire.ca/news-releases/canada-ukraine-foundation-to-commit-220-000-to-save-ukraine-871721147.html?utm_source=c
70. Ukrainian World Congress helps Maple Hope Foundation raise \$100,000 to transport helicopter for frontline in Ukraine. *Ukrainian World Congress*. January 10, 2025. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/ukrainian-world-congress-helps-maple-hope-foundation-raise-100000-to-buy-helicopter-for-frontline-in-ukraine/>
71. Assisting and Supporting Ukrainians Displaced by War. *Ukrainian Diaspora Support Canada*. URL: <https://www.uadsc.org/>
72. Cultural Projects. *Ukrainian Cultural Society*. URL: <https://ua-cs.com/cultural-projects>
73. Меценат з Канади пожертвував мільйон доларів на генератори для України. *Телеканал Дім*. 10 лютого 2023. URL: <https://kanalDIM.tv/meczenat-z-kanady-pozhertvuvav-miljon-dolariv-na-generatory-dlya-ukrayiny/>
74. Кетрін Винник – підтримує Україну. *Офіційний вебпортал Парламенту України*. 25 травня 2023. URL: <https://www.rada.gov.ua/documents/seleb/237916.html>
75. Гусейнова О. «Мирні люди» – іронічна і болісна референція: Оксана Карпович про фільм із перехоплених розмов російських солдатів. *Суспільне Культура*. 2 вересня 2024. URL: <https://susplne.media/culture/827011-mirni-ludi-ironicna-i-bolisna-referencia-oksana-karpovic-pro-film-iz-perehopenih-rozmov-rosijskih-soldativ/>
76. Wilson K.-L. When Putin invaded my country, I couldn't take up arms – I raised my conductor's baton instead. *The Guardian*. July 29, 2024. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/article/2024/jul/29/culture-ukrainian-freedom-orchestra-russia-putin-keri-lynn-wilson>
77. Stand with Ukraine, 2025 – Call to Action. *Ukrainian Canadian Congress*. February 23, 2025. URL: <https://www.ucc.ca/stand-with-ukraine/stand-with-ukraine-2025-call-to-action/>
78. Forrest M., Armstrong L. Multiple Canadian cities hold rallies to mark third anniversary of Ukraine invasion. *City News*. February 23, 2025. URL: <https://toronto.citynews.ca/2025/02/23/multiple-canadian-cities-hold-rallies-to-mark-third-anniversary-of-ukraine-invasion/>

References

1. Tsmots', N. (2025, 1 chervnya). Posol Kanady v Ukrayini: Ukrayins'ki zhinky – fenomenal'na syla. *Ukrinform*. [Online]. Available from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3998457-natalka-cmoc-posol-kanadi-v-ukraini.html> [In Ukrainian].
2. Holovchenko, V., Doroshko, M. (2016). *Hibrydna vyna Rosiyi proty Ukrayiny: istoryko-politychne doslidzhennya*. Kyiv: Nika-Tsentr. [In Ukrainian].

3. Horbulin, V.P. (ed.) (2017). *Svitova hibrydna viyna: ukrayins'kyi front* / Natsional'nyy instytut stratehichnykh doslidzhen'. Kyiv: NISD. [In Ukrainian].
4. Mahda, Ye. (2017). *Hibrydna ahresiya Rosiyi. Uroky dlya Yevropy*. Kyiv: Kalamar. [In Ukrainian].
5. Baluk, W. (2020). Ukraina w polityce Kanady w kontekście rosyjskiej agresji. *Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu*, 42, s. 11–26. [Online]. Available from: <https://doi.org/10.31861/mhpi2020.42.11-26> [In Polish].
6. Valyarenko, Ye. (2024.12.11.). *Ukrayina – Kanada: Stratehichne partnerstvo voyennoho chasu. Ukrayins'ka pryzma*. [Online]. Available from: <https://prismua.org/ukraine-canada/> [In Ukrainian].
7. Sukhobokova, O. (2025). Viys'kova dopomoha uryadu Kanady Ukrayini v umovakh povnomasshtabnoyi rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny. *Problemy vsesvitr'oyi istoriyi*, 2(30), s. 104–118. [Online]. Available from: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-30-6> [In Ukrainian].
8. Shampán', F.-F. (2020, 24 bereznya). Ministr zakordonnykh sprav Kanady: Kanada hotova dopomohty u stvorenni maydanchyka dlya perehovoriv po Krymu. *Kryms'kotatars'kyi Resursnyy Tsent*. [Online]. Available from: <https://ctrcenter.org/uk/3980-kanada-gotova-dopomogti-u-stvorenni-majdanchyka-dlya-perehovoriv-po-krimu-shampán> [In Ukrainian].
9. Statement by Minister of Foreign Affairs on illegal annexation of Crimea by Russia. (2021, February 26). *The official website of the Government of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2021/02/statement-by-minister-of-foreign-affairs-on-illegal-annexation-of-crimea-by-russia.html> [In English].
10. 44 derzhavy ta orhanizatsiyi: Kuleba nazvav povnyy sklad samitu “Kryms'koyi platformy”. (2021, 19 serpnia). *Ukrayins'ka pravda*. [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/08/19/7304328> [In Ukrainian].
11. Remarks Summit Heads State and Government International Crimea Platform. (2022, August 8). *The official website of the Prime Minister of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.pm.gc.ca/en/videos/2022/08/23/remarks-summit-heads-state-and-government-international-crimea-platform> [In English].
12. Statement by the Prime Minister on sham elections held by Russia in temporarily occupied regions of Ukraine. (2023, September 9). *The official website of the Prime Minister of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.pm.gc.ca/en/news/statements/2023/09/09/statement-prime-minister-sham-elections-held-russia-temporarily-occupied> [In English].
13. Statement by the Prime Minister to mark 10 years since Russia's illegal occupation and attempted annexation of Crimea. (2024, March 16). *The official website of the Prime Minister of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.pm.gc.ca/en/news/statements/2024/03/16/statement-prime-minister-mark-10-years-russias-illegal-occupation-and> [In English].
14. Sanctions – Russian invasion of Ukraine. (2025, August 26). *The official website of the Government of Canada*. [Online]. Available from: https://www.international.gc.ca/world-monde/issues_development-enjeux_developpement/response_conflict-reponse_conflits/crisis-crises/ukraine-sanctions.aspx?lang=eng [In English].
15. Canadian donations and military support to Ukraine. (2025, October 3). *The official website of the Government of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.canada.ca/en/departement-national-defence/campaigns/canadian-military-support-to-ukraine.html> [In English].
16. Canadian Armed Forces support to Canada's effort in Ukraine. (2015, February 26). *The official website of the Government of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.canada.ca/en/news/archive/2015/03/canadian-armed-forces-support-canada-effort-ukraine.html> [In English].
17. Supporting Ukraine for as long as it takes. (2023, February 24). *The official website of the Prime Minister of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.pm.gc.ca/en/news/news-releases/2023/02/24/supporting-ukraine-long-it-takes> [In English].

18. Prime Minister visits Kyiv and announces additional support for Ukraine. (2024, February 24). *The official website of the Prime Minister of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.pm.gc.ca/en/news/news-releases/2024/02/24/prime-minister-visits-kyiv-and-announces-additional-support-ukraine> [In English].
19. Standing united in support of Ukraine. (2025, March 2). *The official website of the Prime Minister of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.pm.gc.ca/en/news/news-releases/2025/03/02/standing-united-in-support-of-ukraine> [In English].
20. Khto iz soyuznykiv nadav naybil'shu dopomohu Ukrayini. (2025, 18 lyutoho). *Slovo i dilo*. [Online]. Available from: https://www.slovovidilo.ua/2025/02/18/infografika/ekonomika/xto-soyuznykiv-nadav-najbilshu-dopomohu-ukrayini#goog_rewarded [In Ukrainian].
21. Sengupta, S. (2014, March 27). Vote by U.N. General Assembly Isolates Russia. *The New York Times*. [Online]. Available from: <https://www.nytimes.com/2014/03/28/world/europe/General-Assembly-Vote-on-Crimea.html> [In English].
22. Pechonchyk, T. (2020, 20 lystopada). Nova kryms'ka rezolyutsiya OON: trendy-2020 i bytva za pidtrymku. *Yevropeys'ka pravda*. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/11/20/7116763/> [In Ukrainian].
23. Henasambleya OON ukhvalyla onovlenu rezolyutsiyu pro porushennya prav lyudyny v Krymu. *Ukrinform*. [Online]. Available from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3635162-genasambleya-oon-uhvalila-onovlenu-rezoluciu-pro-porushennya-prav-ludini-v-krimu.html> [In Ukrainian].
24. Eleventh Emergency Special Session. (2022, 28 February). *United Nations*. [Online]. Available from: <https://www.un.org/en/ga/sessions/emergency11th.shtml> [In English].
25. U N'yu-Yorku Ukrayina ta Kanada orhanizували samit Mizhnarodnoyi koalitsiyi za povernennya ukrayins'kykh ditey na rivni lideriv. (2025, 23 veresnya). *Ofitsiynе internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrayiny*. [Online]. Available from: <https://www.president.gov.ua/news/u-nyu-jorku-ukrayina-ta-kanada-organizували-samit-mizhnarodn-100289> [In Ukrainian].
26. Mykhaylov, D. (2023, 20 hrudnya). 10 krayin zapustyly Tallinns'kyy mekhanizm dlya kiberdopomohy Ukraini – MZS Estonii. *Suspil'ne Novyny*. [Online]. Available from: <https://suspilne.media/643890-10-krajin-zapustili-tallinnskij-mekhanizm-dla-kiberdopomogi-ukraini-mzs-estonii/> [In Ukrainian].
27. Kuz'menko, Yu. (2025, 9 sichnya). Kanada na "Ramshtayni" vydilyla Ukraini \$305,7 mln. *Suspil'ne Novyny*. [Online]. Available from: <https://suspilne.media/921613-kanada-na-ramstajni-vidilila-ukraini-3057-mln/> [In Ukrainian].
28. Uhoda pro spivrobitnytstvo u sferi bezpeky mizh Ukrainoyu ta Kanadoyu. (2024, 24 lyutoho). *Ofitsiynе internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrayiny*. [Online]. Available from: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrainoyu-ta-89233> [In Ukrainian].
29. Ukrayina ta Kanada pidpysaly Uhodu pro vzayemnu okhoronu informatsiyi z obmezhenym dostupom. (2024, 3 hrudnya). *Uryadovyy portal*. [Online]. Available from: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-kanada-pidpysaly-uhodu-pro-vzaiemnu-okhoronu-informatsii-z-obmezhenym-dostupom> [In Ukrainian].
30. Volodymyr Zelens'kyy i Mark Karni pidpysaly Plan diy z realizatsiyi Uhody pro spivrobitnytstvo u sferi bezpeky mizh Ukrainoyu ta Kanadoyu. (2025, 24 serpnja). *Ofitsiynе internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrayiny*. [Online]. Available from: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-i-mark-karni-pidpisali-plan-dij-z-realiz-99729> [In Ukrainian].
31. Kanada pidtrymala vstup Ukrainy v NATO, "shchoyno dozvoljat' umovy". (2023, 10 chervnya). *Ukrayins'ka pravda*. [Online]. Available from: <https://www.pavda.com.ua/news/2023/06/10/7406272/> [In Ukrainian].
32. Potentsial pryednannya Ukrainy do Uhody pro Trans-tykhookeans'ke partnerstvo (CPTPP). (2024, 19 lypnja). *Ukrlehprom*. [Online]. Available from:

- <https://ukrlegprom.org/ua/news/potenczial-pryyednannya-ukrayiny-do-ugody-pro-trans-tyhookeanske-partnerstvo-ctpp/> [In Ukrainian].
33. Joint communiqué between Canada and Ukraine. (2025, August 24). *The official website of the Prime Minister of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.pm.gc.ca/en/news/statements/2025/08/24/joint-communiqué-between-canada-ukraine> [In English].
34. Joint Statement by the Foreign Ministers of the Nordic countries and Canada on their support to Ukraine. (2025, August 19). *The official website of the Government of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2025/08/joint-statement-by-the-foreign-ministers-of-the-nordic-countries-and-canada-on-their-support-to-ukraine.html> [In English].
35. Trudeau, J. (2025, February 21). Zelenskiy stress Ukraine must be included in talks to end war. *Reuters*. [Online]. Available from: <https://www.reuters.com/world/trudeau-zelenskiy-stress-ukraine-must-be-included-talks-end-war-2025-02-20/> [In English].
36. A just and lasting peace for Ukraine. (2025, February 24). *The official website of the Prime Minister of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.pm.gc.ca/en/news/news-releases/2025/02/24/just-and-lasting-peace-ukraine> [In English].
37. Joint G7 Foreign Ministers' Statement – Meeting of G7 Foreign Ministers on the margins of the Munich Security Conference. (2025, February 15). *The official website of the Government of Canada*. [Online]. Available from: https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/g7/documents/2025-02-15-munich-security-conference.aspx?lang=eng [In English].
38. Katsimon, O. (2025, 18 chervnya). Kanada vidmovylasya vid spil'noyi zayavy shchodo Ukrayiny cherez zaperechennya SSA. *Suspil'ne Novyny*. [Online]. Available from: <https://suspilne.media/1045251-kanada-vidmovilasya-vid-spilnoi-zaavi-sodo-ukraini-cerez-zaperechenna-ssa-reuters/> [In Ukrainian].
39. U parlamenti Kanady ukhvalyly spetsial'nu rezolyutsiyu do 1000 dнів povnomashtabnoyi viyny. (2024, 20 lystopada). *Yevropeys'ka pravda*. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/11/20/7198767/> [In Ukrainian].
40. Speech – Canada and the Ukraine war. (2022, November 19). *The official website of the People's Party of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.peoplespartyofcanada.ca/news/speech-canada-and-the-ukraine-war> [In English].
41. Boynton, S. (2022, March 11). Canadians support actions against Russia over Ukraine, but have economic concerns: poll. *Global News*. [Online]. Available from: <https://globalnews.ca/news/8674701/ukraine-russia-canada-ipsos-poll/> [In English].
42. The War in Ukraine: One Year In. (2023, February 24). *Leger*. [Online]. Available from: <https://leger360.com/the-war-in-ukraine-one-year-in/> [In English].
43. Ukraine Invasion: Canadian attention, and Conservative support, plummets two years into conflict. (2024, February 6). *The Angus Reid Institute*. [Online]. Available from: <https://angusreid.org/canada-ukraine-russia-poilievre-trudeau-two-years-military-assistance-support/> [In English].
44. Canadians Divided on Whether Ukraine Should Keep Fighting (39%) or Settle with Russia (30%) and Give Up Some Land. (2024, February 6). *Ipsos*. [Online]. Available from: https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2024-02/MEDIA%20RELEASE_Ukraine-Russia_V1%20%281%29.pdf [In English].
45. Ukraine-Russia Conflict: 2 Years Later. (2024, February 22). *Leger*. [Online]. Available from: <https://leger360.com/ukraine-russia-conflict-2-years-later/> [In English].
46. Three-in-five support Canada sending peacekeepers if Ukraine-Russia ceasefire reached; half as many oppose. (2025, March 17). *The Angus Reid Institute*. [Online]. Available from:

<https://angusreid.org/ukraine-canada-us-support-russia-putin-trump-carney-trudeau-canadian-peacekeepers/> [In English].

47. “Strong, Secure, Engaged” – A new defence policy for Canada. (2017, June 7). *The official website of the Government of Canada*. [Online]. Available from: https://www.canada.ca/en/departement-national-defence/news/2017/06/strong_secure_engagedanewdefencepolicyforcanada.html [In English].
48. Our North, Strong and Free: A Renewed Vision for Canada’s Defence. (2024, April 8). *The official website of the Prime Minister of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.pm.gc.ca/en/news/news-releases/2024/04/08/our-north-strong-and-free-renewed-vision-canadas-defenc> [In English].
49. Canada to hit NATO defence spending target in 2025, five years early, marking shift from US reliance. (2025, June 10). *The Economic Times*. [Online]. Available from: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/canada-to-hit-nato-defence-spending-target-in-2025-five-years-early-marking-shift-from-us-reliance/articleshow/121753276.cms> [In English].
50. Prime Minister Carney announces the government’s plan to rebuild, rearm, and reinvest in the Canadian Armed Forces. (2025, June 9). *The official website of the Prime Minister of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.pm.gc.ca/en/news/speeches/2025/06/09/prime-minister-carney-announces-governments-plan-rebuild-rearm-and> [In English].
51. International Security. (2025, January 24). *The official website of the Government of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.canada.ca/en/departement-national-defence/corporate/reports-publications/proactive-disclosure/cds-mandate-priorities-26-sept-2024/international-security.html> [In English].
52. International Coalition for the Return of Ukrainian Children. (2025, September 25). *The official website of the Government of Canada*. [Online]. Available from: https://www.international.gc.ca/world-monde/issues_development-enjeux_developpement/response_conflict-reponse_conflits/crisis-crisis/ukraine-children-enfants.aspx?lang=eng [In English].
53. Canada and Ukraine call on Russia to return Ukrainian children. (2025, August 5). *The official website of the Government of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2025/08/canada-and-ukraine-call-on-russia-to-return-ukrainian-children.html> [In English].
54. Minister Hussen visits Ukraine to reaffirm Canada’s solidarity with people of Ukraine. (2025, August 23). *The official website of the Government of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2024/08/minister-hussen-visits-ukraine-to-reaffirm-canadas-solidarity-with-people-of-ukraine.html> [In English].
55. Joint communiqué on the Human Dimension of Ukraine’s Peace Formula. (2024, November 1). *The official website of the Government of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2024/11/joint-statement-on-the-human-dimension.html> [In English].
56. Ukrainian Canadian History and Settlement. *The Canadian Encyclopedia*. [Online]. Available from: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/timeline/ukrainian-canadian-history> [In English].
57. Canada Expands Settlement Support for Ukrainians Coming to Canada. (2022, March 30). *The official website of the Government of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/news/2022/03/canada-expands-settlement-support-for-ukrainians-coming-to-canada.html> [In English].
58. Temporary public policy to grant permanent residence to certain Ukrainian nationals with family in Canada. (2023, October 23). *The official website of the Government of Canada*. [Online]. Available from: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees>

- citizenship/corporate/mandate/policies-operational-instructions-agreements/public-policies/uk-nationals-pr.html [In English].
59. UCC commends Government of Canada for extending some temporary measures for Ukrainian Displaced Persons. (2025, February 28). *Ukrainian Canadian Congress*. [Online]. Available from: <https://www.ucc.ca/2025/02/28/ucc-commends-government-of-canada-for-extending-some-temporary-measures-for-ukrainian-displaced-persons/> [In English].
60. Canadian Opinion on Ukrainian Migration. (2025, August 7). *ACS-Metropolis Institute*. [Online]. Available from: <https://acs-metropolis.ca/studies/canadian-opinion-on-ukrainian-migration/> [In English].
61. The MOVA Initiative: Languages Canada Members Extend Support to Those Impacted by War in Ukraine. *Languages Canada*. [Online]. Available from: <https://www.languagescanada.ca/tr/blog/blog/mova-initiative-languages-canada-members-extend-support-to-those-impacted-by-war-in-ukraine> [In English].
62. The Ukrainian Evacuees Support Program. *The official website of the Government of Alberta*. [Online]. Available from: <https://www.alberta.ca/the-ukrainian-evacuees-support-program> [In English].
63. Innovative Practices in Settling Newcomer Ukrainian Families throughout Canada. *Operation Ukrainian Save Haven*. [Online]. Available from: <https://ukrainsafehaven.ca/innovative-practices/> [In English].
64. Connecting Ukrainians to Employment Cue Program. *Edmonton Newcomer Centre*. [Online]. Available from: <https://newcomercentre.com/program/connecting-ukrainians-to-employment-cue-program/> [In English].
65. Ukrainian Employment Project (UEP). *Calgary Catholic Immigration Society*. [Online]. Available from: <https://ccisab.ca/ukrainian-employment-project-uep/> [In English].
66. Connecting Newcomers to Good Jobs – Ukrainian Stream. *ACCES Employment*. [Online]. Available from: <https://accesemployment.ca/programs/programs-for-refugees/connecting-newcomers-to-good-jobs-ukrainian-stream> [In English].
67. Rokyts'ka, V. (2025, 29 serpnia). V Kanadi zakryvayut'sya prohramy pidtrymky dlya ukrayins'kykh bizhentsiv. *Kyiv Post*. [Online]. Available from: <https://www.kyivpost.com/uk/post/58614> [In Ukrainian].
68. Some 72,000 donors CAD 52 mln for humanitarian assistance to Ukraine through CUF. (2023, February 22). *Canada-Ukraine Foundation*. [Online]. Available from: <https://www.cufoundation.ca/some-72000-donors-cad-52-mln-for-humanitarian-assistance-to-ukraine-through-cuf/> [In English].
69. Canada-Ukraine Foundation to commit \$220,000 to Save Ukraine. (2024, December 3). *Cision*. [Online]. Available from: https://www.newswire.ca/news-releases/canada-ukraine-foundation-to-commit-220-000-to-save-ukraine-871721147.html?utm_source=c [In English].
70. Ukrainian World Congress helps Maple Hope Foundation raise \$100,000 to transport helicopter for frontline in Ukraine. (2025, January 10). *Ukrainian World Congress*. [Online]. Available from: <https://www.ukrainianworldcongress.org/ukrainian-world-congress-helps-maple-hope-foundation-raise-100000-to-buy-helicopter-for-frontline-in-ukraine/> [In English].
71. Assisting and Supporting Ukrainians Displaced by War. *Ukrainian Diaspora Support Canada*. [Online]. Available from: <https://www.uadsc.org/> [In English].
72. Cultural Projects. *Ukrainian Cultural Society*. [Online]. Available from: <https://ua-cs.com/cultural-projects> [In English].
73. Metsenat z Kanady pozhertvuvav mil'yon dolariv na heneratory dlya Ukrayiny. (2023, 10 lyutoho). *Telekanal Dim*. [Online]. Available from: <https://kanal.dim.tv/mecenat-z-kanady-pozhertvuvav-miljon-dolariv-na-generatory-dlya-ukrayiny/> [In Ukrainian].

74. Ketrin Vynnyk – pidtrymuje Ukrainu. (2023, 25 travnya). *Ofitsiynny vebportal Parlamentu Ukrayiny*. [Online]. Available from: <https://www.rada.gov.ua/documents/seleb/237916.html> [In Ukrainian].
75. Huseynova, O. (2024, 2 veresnya). “Myrni lyudy” – ironichna i bolisna referentsiya: Oksana Karpovych pro fil'm iz perekhoplenykh rozmov rosiys'kykh soldativ. *Suspil'ne Kul'tura*. [Online]. Available from: <https://suspilne.media/culture/827011-mirni-ludi-ironicna-i-bolisna-referencia-oksana-karpovic-pro-film-iz-perekhoplenih-rozmov-rosijskih-soldativ/> [In Ukrainian].
76. Wilson, K.-L. (2024, July 29). When Putin invaded my country, I couldn't take up arms – I raised my conductor's baton instead. *The Guardian*. [Online]. Available from: <https://www.theguardian.com/commentisfree/article/2024/jul/29/culture-ukrainian-freedom-orchestra-russia-putin-keri-lynn-wilson> [In English].
77. Stand with Ukraine, 2025 – Call to Action. (2025, February 23). *Ukrainian Canadian Congress*. [Online]. Available from: <https://www.ucc.ca/stand-with-ukraine/stand-with-ukraine-2025-call-to-action/> [In English].
78. Forrest, M., Armstrong, L. (2025, February 23). Multiple Canadian cities hold rallies to mark third anniversary of Ukraine invasion. *City News*. [Online]. Available from: <https://toronto.citynews.ca/2025/02/23/multiple-canadian-cities-hold-rallies-to-mark-third-anniversary-of-ukraine-invasion/> [In English].

Lakishyk D. Canada's position on the Russian-Ukrainian War.

The article examines Canada's position on the Russian-Ukrainian war since 2014. Since the beginning of the Russian-Ukrainian war, namely the annexation of Crimea in 2014 and the hostilities in Donbas, Canada has taken a clear and consistent position: it has not recognized and will never recognize the illegal annexation of Crimea by the Russian Federation. This position of high-ranking Canadian officials provides an unequivocal affirmative answer to the unquestionable support of this state for Ukraine since the illegal annexation and occupation of its territories.

Actually, Canada's assistance to Ukraine is carried out simultaneously in military, economic, diplomatic, and humanitarian directions. Thus, after the annexation of Crimea by Russia in 2014, Canada imposed sanctions against many individuals and organizations involved in the violation of the territorial integrity of Ukraine; Operation UNIFIER was launched in 2015 at the request of the Ukrainian side – a mission to train and improve the capabilities of the Armed Forces of Ukraine and other security forces (part of a multinational joint mission together with other states); the provision of non-lethal equipment to Ukraine by the Canadian Armed Forces: helmets, body armor, goggles, tents, sleeping bags, medical kits, etc.; the provision of financial assistance and grants by Canada in various government areas: support for reforms, assistance in the energy sector, support for the population affected by the fighting in eastern Ukraine. One of the most important points of support from Canada to Ukraine is military and defense assistance, because since 2022 the state has allocated more than 4 billion Canadian dollars for the supply, in particular, of Leopard 2 tanks, M777 howitzers, armored vehicles, air defense systems (for example, NASAMS), anti-tank weapons, ammunition, drone equipment, winter clothing, etc. At the same time, training of Ukrainian military personnel is underway (Operation UNIFIER) – more than 40 thousand people have been trained (from 2015 to 2024). Canada's humanitarian assistance to Ukraine is extremely significant, in particular the allocation of hundreds of millions of Canadian dollars to provide medical services, shelters, water, sanitation, and protection of the civilian population of Ukraine, as well as its migration policy towards Ukrainian refugees during the Russian-Ukrainian war – Canada opened its borders, created effective social support systems, made language courses available, provided assistance with further employment, provided financial support to refugees, etc. Therefore, Canada's position on the Russian-Ukrainian war has been clear and unchanged since 2014 – it is comprehensive support for Ukraine (political, economic, military, humanitarian) and condemnation of the Russian Federation's aggression with all possible consequences.

Keywords: Canada, Ukraine, Russian-Ukrainian war, Canadian aid to Ukraine, diaspora.

УДК 94:327.5(410)

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-32-5>

Іванов Д.І.

<https://orcid.org/0000-0003-2921-0880>

БРИТАНСЬКА МОДЕЛЬ БЕЗПЕКИ ЄВРОАТЛАНТИЧНОГО РЕГІОНУ

Розглянуто сучасну безпекову політику Великої Британії у євроатлантичному регіоні. Вихід Сполученого Королівства зі складу Європейського Союзу та посилення ізоляціоністських настроїв у Сполучених Штатах Америки після перемоги Д. Трампа на президентських виборах 2024 р. поставило під питання майбутнє атлантичного вектору британської зовнішньої політики через зростання ненадійності США як геополітичного партнера. Водночас ескалація російсько-українського конфлікту у лютому 2022 р. призвела до поступового збільшення ризику війни між Російською Федерацією та європейськими країнами НАТО. За цих обставин лейбористський уряд К. Стармера опублікував у 2025 р. новий Стратегічний оборонний огляд з метою адаптувати безпекову політику до нових реалій, підготувавши країну до можливої участі в тривалій війні шляхом реформи збройних сил, відбудови ВПК і адаптації військової доктрини з урахуванням українського досвіду. Однак складна економічна ситуація в країні створює суттєві перепони для швидкого переозброєння. Додаткову невизначеність додає відсутність у потенційного фаворита парламентських виборів 2029 р. – правопопулістської партії Реформи Н. Фараджа – чіткого бачення британської зовнішньої політики поза межами міграційних питань. Загалом геополітичні процеси на європейському континенті, підштовхують британський уряд до поглиблення кооперації з країнами ЄС та концентрації уваги і ресурсів на євроатлантичному регіоні, який є ключовим для забезпечення національної безпеки Сполученого Королівства. Наявні виклики вимагають від британського суспільства та істеблішменту здатності прийняти необхідність складних та непопулярних рішень, оскільки від них залежить їхній майбутній добробут.

Ключові слова: Велика Британія, безпекова політика, НАТО, міжнародні відносини, Європейський Союз, США.

У 2024 р. Лейбористська партія повернулася до влади у зовсім іншому світі, ніж він був у 2010 р. Внаслідок розколу у британському суспільстві й прорахунків Консервативної партії, вихід Сполученого Королівства з Європейського Союзу у 2020 р. перетворився з потенційно контрольованої проблеми у «lose-lose» сценарій. Спроба консервативних кабінетів мінімізувати економічні збитки викликала спротив хардлайнерів у партії та електораті, які не бажали йти на компроміси з ЄС в питаннях торгівлі та міграційної політики. Відтак «жорсткий» Брекзит призвів до розриву усталених протягом десятиліть економічних зв'язків із Європою, що спричинило уповільнення економічного зростання і подорожчання імпортованих товарів [1; 2]. Не меншим «холодним душею» для значної частини консервативних британців стало збільшення міграції у Велику Британію робітників із колишніх британських колоній з метою компенсувати дефіцит робочої сили, що виник після виїзду з країни сотень тисяч громадян ЄС [3]. У поєднанні з економічною кризою, викликану

пандемією COVID-19, це спричинило розчарування у здатності Консервативної партії дати раду проблемам країни, значною мірою породженим політикою консервативних урядів [4].

Ескалація російсько-української війни у лютому 2022 р. ще більше унаочнила те «прокрустове ложе», в якому опинилося керівництво Сполученого Королівства. До британського суспільства почало приходити усвідомлення, що вперше від 1989 р. Британія може опинитися у стані війни [5], до якої ані вона, ані її європейські союзники по НАТО об'єктивно не були готові. Політика попередніх урядів будувалася на переконанні, що у НАТО не залишилося конвенційних загроз у Європі, що було використано як обґрунтування для скорочення збройних сил та оборонних бюджетів [6]. Водночас експертне товариство погоджувалося, що будь-яка серйозна програма реформ вимагатиме переозброєння, відновлення виробництва боєприпасів, інтеграції безпілотних систем у військову доктрину та поступового збільшення особового складу британських збройних сил (British Armed Forces), що тягнутиме за собою збільшення видатків на оборону. І щоб це зробити, британський істеблішмент мав якось подати і без того роздратованим виборцям підвищення податків або скорочення соціальних виплат.

Витоки сучасних викликів Великої Британії досить легко простежити від завершення «холодної війни». Зі зникненням конвенційної загрози після розпаду СРСР, Британія, подібно до інших країн-членів НАТО, скоротила видатки на оборону з 5% до 3% ВВП протягом 1990-х рр., що супроводжувалося зменшенням особового складу збройних сил, списанням техніки та переглядом оборонної доктрини. Протягом 2000-х рр. видатки на оборону скоротилися приблизно до 2% ВВП. Після успішного застосування доктрини мережевоцентричної війни під час Першої іракської війни у 1991 р. в урядових і експертних колах виникла надія, що високотехнологічна армія, яка спирається на домінування у повітрі, супутникове стеження за супротивником та високоточні боєприпаси, дозволить забезпечити високу ефективність ведення бою за менші гроші [7]. Ці сподівання виявилися занадто оптимістичними і британські збройні сили зіткнулися з такими ж системними проблемами, що й армія США – роздування вартості оборонних замовлень та затягування термінів розробок перспективних озброєнь військовими підрядниками [8; 9]. Протягом перебування лейбористів при владі у 1997-2010 рр. уряд поставив у пріоритет менеджмент локальних конфліктів і підготовку сил швидкого реагування, здатних проводити військові операції обмеженої тривалості [7]. Як справедливо зазначила у 2003 р. експерт Б. Меддокс, британська оборонна стратегія виходила з того, що великі війни по типу Другої світової війни залишилися у минулому, і що Велика Британія буде приймати участь в обмежених конфліктах разом зі США, які залишаться надійним партнером інших країн Заходу [10].

Перші ознаки того, що американська уніполярна доба починає добігати кінця, з'явилися у 2008 р. – з російсько-грузинської війни «08.08.08», сприйнятої тоді у західних колах як одиничний інцидент, та світової фінансової кризи 2008 р., коли було запущено каскад подій, які призвели до Арабської весни 2011 р. та посилення недовіри до політичного істеблішменту у західних суспільствах.

Протягом 2010-х рр. геополітична ситуація у світі відзначалася загостренням суперечностей між ключовими гравцями та першими спробами змінити чинний світовий порядок. Початок російсько-українського конфлікту у 2014 р. запустив тривалий процес повернення західних еліт до світогляду часів «холодної війни», який супроводжувався недосконалими компромісами через намагання зацікавлених елітних груп зберегти можливості для повернення Росії в західну орбіту, що було сприйнято Москвою як дозвіл на подальшу експансію проти колишніх радянських республік.

З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну у лютому 2022 р., уряд Сполученого Королівства проявив себе як один із ключових гравців в організації підтримки Києва у протидії російській агресії, надаючи економічну, військову та гуманітарну допомогу. Британські силові структури активно обмінювалися розвідданими з українськими спецслужбами – Службою безпеки України і Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України. Зокрема одним із характерних аспектів британської політики став помітно вищий поріг толерування ризиків.

Уряди Б. Джонсона та Р. Сунака свідомо ініціювали поставки Києву нових типів озброєнь [11], ігноруючи ескалаційні погрози Москви, з метою підштовхнути своїх союзників робити те саме. Лейбористський уряд К. Стармера продовжує курс своїх попередників, оскільки у британському суспільстві й істеблішменті існує консенсус щодо того, що допомога Україні входить до національних інтересів Сполученого Королівства [12]. Цей аспект британської безпекової політики цілком вписується у її багатовікову геополітичну традицію підтримки «балансу сил» в Європі з метою уникнення появи континентального гегемона. Власне британська «гранд-стратегія» є однією з ключових причин зазвичай доволі прохолодних відносин Лондона з Москвою протягом попередніх двох століть, незалежно від ідеологічних переконань осіб, які очолювали владні кабінети.

Загалом, урядова стратегія консервативного кабінету намагалася адаптувати концепцію «Глобальної Британії» [13] уряду Б. Джонсона до нових реалій [14], але у експертів виникали сумніви, що Сполучене Королівство може дозволити собі витрачати свої обмежені ресурси на Індो-Тихоокеанський регіон та Близький Схід на тлі зростання ризику війни між НАТО та Росією в Європі [15; 16]. Так само в експертному середовищі було розуміння, що британські збройні сили й близько не готові до ведення великої конвенційної війни. Під час слухань у британському парламенті щодо прийняття нової стратегії

міністерства оборони Сполученого Королівства, професор Л. Фрідман заявив, що у країни немає мобілізаційної стратегії на цей випадок, і вона має дати раду нестачі рекрутів [17].

На початку 2024 р. аналітики Chatham House опублікували статтю з рекомендаціями для майбутнього уряду з питань безпекової політики, наголошуючи, що Велика Британія опинилася в новій геополітичній реальності, де вона не може бути впевнена, що США виконають свої безпекові зобов'язання у випадку війни з РФ через посилення позицій ізоляціоністів у Республіканській партії. І навіть якщо найгірших сценаріїв вдасться уникнути, протиріччя між Вашингтоном і Пекіном продовжують посилюватися, й у випадку воєнної ескалації в Тайванській протоці, Південно-Китайському морі чи на Корейському півострові, збройні сили США будуть сконцентровані у Тихоокеанському регіоні, а їхня допомога європейським союзникам у випадку російської атаки на країни Балтії чи Польщу може виявитися обмеженою. Відповідно Британія та країни ЄС мають бути готові взяти на себе відповідальність за стримування Росії на континенті та підтримку України.

У цьому контексті аналітики пропонували поглиблювати геополітичну та безпекову кооперацію з ЄС, покращувати комунікацію з «глобальним Півднем», поступово збільшити оборонний бюджет до 3% ВВП до 2030 р., домовитися з ЄС про послаблення торговельних бар'єрів та розвиток кооперації у відбудові військово-промислового комплексу. Не менш важливим було просування інтересів України серед західних країн, оскільки від виживання України безпосередньо залежала національна безпека Сполученого Королівства [18].

Після перемоги лейбористів у 2024 р. кабінет К. Стармера практично одразу оголосив про підготовку нового повноцінного Стратегічного оборонного огляду (Strategic Defence Review), де мало бути викладено бачення уряду зі створення високотехнологічних збройних сил, здатних вести тривалі конвенційні конфлікти, та побудови стійкого до зовнішніх впливів суспільства [19]. Уряд констатував, що Британські острови критично залежать від імпорту рідкоземельних металів, природного газу та продовольства. В документі визнано помилки, допущені у попередні 30 років, які призвели до хронічного недофінансування збройних сил та надмірної сконцентрованості на контртерористичній боротьбі у 2000-х рр. [20, р. 14]. Для виправлення ситуації автори пропонують відмовитися від «експедиційного підходу» на користь моделі інтегрованих сил [20, р. 45].

У зв'язку зі скороченням особового складу британських збройних сил утричі після «холодної війни» перед військово-політичним істеблішментом постала проблема забезпечення високої боєздатності війська в умовах невисокої популярності контрактної служби. У зв'язку з цим уряд робить пріоритетом посилення кооперації між родами війська та розбудову системи обміну

інформацією між підрозділами, яка спиралася б на високоточні боєприпаси, дрони та авіацію [20, р. 50].

Ключове питання, що стоїть перед міністерством оборони Сполученого Королівства – це необхідність забезпечити виживання підрозділів в умовах повної прозорості лінії фронту через масове використання безпілотних систем. Для цього автори стратегічного огляду пропонують імплементацію автономних та безпілотних систем у війську і розробку лазерної зброї як дешевшу альтернативу ракетним системам ППО.

Важко не помітити, що військові аналітики враховують досвід Збройних сил України, які масово використовують безпілотники з метою компенсувати нестачу конвенційних типів озброєнь. Однак варто враховувати, що галузеві спеціалісти закликають не робити занадто радикальних висновків із російсько-українського конфлікту. Так, безумовно, дрони відтепер відіграватимуть велику роль у військовій справі, але твердження про те, що вони здатні замінити артилерію, авіацію та бронетехніку є передчасними. Як слушно зазначає аналітик Королівського об'єднаного інституту оборонних досліджень (Royal United Services Institute – RUSI) Дж. Бронк, масоване використання безпілотних систем дозволило Україні компенсувати нестачу конвенційної вогневої потужності та військового персоналу, але не змогло кардинально змінити ситуацію на фронті, яка й надалі схиляється до пату [21].

Також необхідно зауважити, що у російсько-українській війні жодній зі сторін не вдалося встановити панування у повітрі. Західні коментатори слушно зазначають: у випадку нападу Росії на країни НАТО російські збройні сили на початку можуть мати перевагу на суші, завдяки сучасному бойовому досвіду, але поки що ніхто не може впевнено сказати як на цю ситуацію вплинуть військово-повітряні сили країн НАТО, які з високою вірогідністю значно переважають російські. Не менш важливо й те, що якщо російські системи ППО мають серйозні складнощі у захисті стратегічних об'єктів від ударів українських безпілотників, то виникають обґрунтовані сумніви щодо їхніх шансів супроти винищувачів 4-го та 5-го поколінь. Саме тому британський уряд намагається інтегрувати український досвід у стратегію НАТО, яка дозволить ефективно використовувати перевагу країн Альянсу у вогневій потужності [20, р. 75].

Ядерна доктрина Сполученого Королівства не зазнала суттєвих змін. В основі доктрини ядерного стримування країни лежать 4 атомні субмарини з балістичними ядерними ракетами. Ключовими викликами уряд вважає використання РФ ядерного шантажу та розбудову Китаєм ядерних сил. У британському керівництві розуміють важливість підтримки ядерного арсеналу в належному стані і планують завершити розробку нових ядерних субмарин класу «Dreadnought» до середини 2030-х рр., коли ці судна мають стати новими носіями ядерної зброї. Окрім того оборонне відомство запланувало побудову

7-и нових атомних субмарин класу «Astute» з конвенційним озброєнням для потреб Королівського флоту [20, р. 101].

Однією з важливих особливостей британських ядерних сил є використання американських балістичних ракет відповідно до угоди 1958 р. [22] про співпрацю у ядерній галузі та угоди 1963 р. про закупівлю балістичних ракет Polaris [23], оскільки Велика Британія вважала, що її економіка не зможе самостійно обслуговувати ядерну тріаду, як це робить Франція. Так само американські компоненти використовуються у британських субмаринах. У світлі останніх змін у зовнішній політиці США це неминуче порушує питання про майбутнє британської ядерної стратегії. В уряді явно розуміють чутливість цього питання для національної безпеки й проводять розробку ядерної боеголовки з британських компонентів в рамках програми «Sovereign Warhead» [24].

Загалом, уряд націлений на поступове збільшення участі Британії у ядерних силах НАТО, але через ізоляціоністські тенденції Вашингтону британський уряд може опинитися в ситуації, коли Сполученому Королівству разом із Францією доведеться самостійно забезпечувати функціонування ядерної парасольки країн НАТО на тлі можливого занепаду режиму нерозповсюдження ядерної зброї. В експертних колах вже почали розглядати можливі рішення цієї проблеми для Великої Британії та Франції до яких відносять: розробку британської балістичної ракети як заміни «Trident» (що вимагає великих часових та фінансових витрат), закупівлю ракет у Франції (проти чого виступають французькі праві партії), фінансування об'єднаного франко-британського арсеналу європейськими членами НАТО (що вимагає згоди Франції) та приєднання Франції до Групи ядерного планування НАТО та ядерних навчань Альянсу (французький істеблішмент залишається чутливим до питання ядерного суверенітету країни) [25].

Значна увага приділяється і Королівському військово-морському флоту (Royal Navy), який концентруватиметься на охороні торговельних шляхів, підводних трубопроводів, оптоволоконних кабелів та видобувних платформ. Ключовим імовірним супротивником британського флоту є ВМФ РФ, і відповідно пріоритетне значення надається заходам зі стримування російських Балтійського та Північного флотів у рамках плану «Атлантичний бастион». Адміралтейство має бути здатним цілодобово моніторити ситуацію у Північному морі та Атлантичному океані за допомогою акустичних сенсорів із використанням штучного інтелекту, а також мати напоготові фрегати, обладнані для протичовнової боротьби, і надводні та підводні дрони. В рамках реформи британські авіаносці мають перейти до використання гібридних ескадрилій, до яких окрім винищувачів F-35B будуть входити безпілотники, одноразові дрони, а надалі також далекобійні ракети. Серед перспективних проєктів уряд розглядає можливість створення на основі есмінця Type 45

максимально автоматизованої платформи, обладнаної енергетичною зброєю [20, р. 107].

Стосовно Королівських повітряних сил (Royal Air Force), то в стратегічному огляді акцентується увага на необхідності адаптувати військові об'єкти до загроз від безпілотних систем, які продемонстрували високу ефективність протягом російсько-українського конфлікту. Основу повітряних сил Сполученого Королівства становлять винищувачі *Typhoon* та дві ескадрильї *F-35B*. Щоправда купівля новітнього американського винищувача 5-го покоління, який загалом високо оцінюється аналітиками і добре себе зарекомендував під час воєнної операції Ізраїлю проти Ірану, викликає змішану реакцію в експертному середовищі.

Інцидент із відключенням систем наведення переданих Україні РСЗВ *HIMARS* навесні 2025 р. поставив під питання майбутні оборонні контракти американського ВПК з країнами Європи, які прогнозовано не хочуть робити свою національну безпеку заручником примх адміністрації Трампа. Як наслідок європейські уряди будуть мотивовані розбудовувати власний незалежний ВПК. Власне і британський уряд планує у перспективі замінити *F-35B* власним винищувачем 6-го покоління, який наразі перебуває у розробці. Але оскільки цей проєкт залишається питанням майбутнього, Лондон планує протягом наступного десятиліття збільшувати авіапарк *F-35* у модифікаціях *A* і *B*. Ключовим завданням на цьому напрямі має стати створення нового типу ескадрильї, у складі яких, окрім пілотованих винищувачів, будуть використовуватися автономні платформи, інтегровані у загальну систему знищення цілей [20, р. 112-115].

Технологічний прогрес у космічній галузі та поява впливових приватних компаній у цьому секторі на кшталт *SpaceX* змушує західні уряди шукати рішення для захисту супутникових систем зв'язку та моніторингу. У випадку Великої Британії 20% ВВП країни залежить від надійної роботи супутників, а потенційні збитки у випадку порушення зв'язку оцінюються у 1 млрд фунтів стерлінгів. Водночас РФ і КНР розробляють новітню протисупутникову зброю. Відповідно країни НАТО мають працювати над створенням стійких космічних систем, які буде важко знищити одним ударом. Пріоритетом визначено забезпечення обізнаності збройних сил у космічному просторі, створення переваги в ухваленні рішень за допомогою систем супутникового стеження та забезпечення можливості швидкого нанесення ударів по цілях. Не менш важливо що до 2035 р. прогнозується, що космічний сектор має сягнути обсягу у 1,8 трлн дол. США, через що цей напрям має стати першочерговим для інвестицій з боку Національного директорату озброєнь [20, р. 117].

Проте навіть із цього офіційного документу помітно, що уряду доводиться оперувати в доволі складних фінансових рамках. Кабінет Стармера пообіцяв підвищити видатки на оборону до 2,5% до 2027 р., але подальші необхідні вливання прив'язані до покращення економічної ситуації [20, р. 5]. Об'єктивно

кажучи, рано чи пізно британському істеблішменту найімовірніше доведеться підвищити податки з метою фінансування модернізації збройних сил до рівня 3% ВВП. Тим паче, що країни НАТО зобов'язалися витратити 3,5% ВВП на прямі оборонні витрати та 1,5% ВВП на пов'язані інфраструктурні проекти [26].

Одним із ключових уроків російсько-української війни стало розуміння того, що сучасна індустріальна війна вимагає здатності швидко масштабувати виробництво боєприпасів та адаптувати бойові системи до ситуації на полі бою. У цьому контексті оборонний огляд пропонує провести реформу системи закупівель, яка застрягла в бюрократичних процедурах. У рамках цього процесу міністерство оборони має збільшити інвестиції в дослідження й розробки (R&D) та стимулювати у підрядників готовність іти на ризики. Останнє особливо важливо, оскільки, як показала практика постбіполярної доби, консолідація підприємств ВПК призвела до зникнення мотивації у оборонних підрядників впроваджувати нові технології, якщо вони можуть представляти загрозу для усталених моделей корпоративного менеджменту та контрактів із урядами [20, р. 51-57].

У рамках цього процесу автори огляду пропонують прибрати бар'єри для участі малих компаній та стартапів у конкурсах на закупівлі. Не менш важливо, що уряд розглядає інвестиції у модернізацію ВПК і збройних сил як можливість стимулювати економічне зростання та створення робочих місць, позиціонуючи цю програму для виборців як «оборонний дивіденд». Для виконання цих завдань Міноборони створить у своїй структурі Агенцію оборонних досліджень і оцінювання, націлену співпрацю з академічними та дослідницькими установами, й Агенцію оборонних інновацій, яка має займатися пошуком перспективних комерційних продуктів та створенням регіональних виробничих кластерів в рамках співпраці зі стартапами [20, р. 56-57].

Для вирішення хронічних проблем системи оборонних закупівель уряд пропонує нову інтегровану модель, яка поділяє оборонні замовлення на три типи: великі модульні платформи (бронетехніка, авіація, кораблі), «спіраль, що задає темп» та модульні апгрейди (системи зв'язку, сенсори і модернізація зброї), та швидка комерційна експлуатація (безпілотні системи й цифрові рішення). Цей підхід має зменшити терміни розробки нових збройних систем та їхню вартість [20, р. 59]. Британський уряд також наголошує на необхідності поглиблення оборонної кооперації зі стратегічними партнерами по блоку НАТО, оскільки сучасні оборонні технології є занадто комплексними та дорогими для того щоб забезпечити повну технологічну автономію країни. У контексті цього процесу британські збройні сили мають сприяти у створенні уніфікованих збройних платформ в рамках Північноатлантичного альянсу [20, р. 60].

Британський уряд визнає, що нові реалії вимагають здатності пояснити громадянам, наскільки вони нині мають бути готові до великої війни. Відповідно держава проводить просвітницьку роботу з пояснення наявних

зовнішніх загроз і підвищення популярності британських збройних сил [20, р. 87-92]. Проблеми Сполученого Королівства не є унікальними. Громадяни західних держав востаннє були масово мобілізовані для глобального конфлікту у 1940-і рр. й для більшості людей війна поступово перетворилася на абстракцію, особливо після закінчення «холодної війни», що призвело до падіння популярності збройних сил та посилення вимог щодо скорочення оборонних витрат.

Якщо спиратися на український досвід та історію загалом, то тектонічний зсув у суспільній свідомості відбувається тільки внаслідок катастрофічних подій. Простіше кажучи, у громадян не буде іншого виходу окрім як прийняти той факт, що країна веде війну, від якої залежить їхній майбутній добробут. Найкраще, що уряди демократичних країн можуть зробити в такій ситуації, – це підготувати своїх громадян до можливості глобального конфлікту, щоб за необхідності спростити перехід на військові рейки. У практичній площині британський уряд планує збільшити кадетський корпус до 250 тис. осіб та підготувати законопроект про оборонну готовність, де буде передбачено конкретні заходи для вирішення цієї проблеми [20, р. 19].

Переходячи до питання безпекової кооперації, варто зазначити, що ключовою зміною у зовнішньополітичній доктрині є принцип «NATO-first». Стрімке погіршення геополітичного становища на європейському континенті, зростання імовірності війни з Росією та фінансові проблеми зробили неминучим концентрацію уваги Сполученого Королівства на ключовому для нього регіоні, від якого прямо залежить національна безпека країни. Лондон продовжує вважати США своїм головним союзником, незважаючи на ізоляціоністські тенденції адміністрації Трампа. Ця стратегія цілком логічна, оскільки дає змогу виграти час для переозброєння збройних сил Великої Британії та країн ЄС. Але також напрошується припущення, що у британських владних кабінетах розуміють, що вони мають бути готові до того, що Вашингтон може припинити брати активну участь у європейських справах, навіть у випадку війни з РФ. Це буде підштовхувати до посилення економічної та оборонної кооперації Британії з Європейським Союзом. Власне дії Д. Трампа поставили хрест на будь-яких перспективах Брекзиту, оскільки без підтримки США у Сполученого Королівства, подібно до того як це трапилося у 1960-і рр., не залишиться інших альтернатив окрім як поступово повертатися у Європейський макропростір – навіть якщо в даний момент громадяни й істеблішмент не готові до цієї розмови [27].

Автори огляду наголошують на необхідності подальшого посилення оборонної кооперації з країнами ЄС. Для досягнення цієї цілі Британія має зосередитися на подальшій співпраці у ядерній галузі, ВПК та Спільних експедиційних силах із Францією, передбачених в оновленій у липні 2025 р. Ланкастерській угоді [28]. У випадку з Німеччиною поглиблення співпраці безпосередньо пов'язано з Кенсингтонською угодою, в якій офіційно

оформлено ключові напрями кооперації в дипломатії, обороні та безпековій політиці, внутрішній безпеці й міграційній політиці, економіці, наукових дослідженнях та енергетиці. Одним із ключових аспектів документу є офіційне оформлення спільних проєктів у галузі ВПК, насамперед із розробки систем для нанесення високоточних ударів на відстані до 2000 км [29].

Британський уряд приділяє в огляді велику увагу співпраці з Україною як пріоритетному питанню нацбезпеки. Лондон зацікавлений в участі у розвитку українського ВПК, оскільки це має допомогти прискорити модернізацію збройних сил країн НАТО, та планує сприяти українським оборонним підприємствам у пошуку нових ринків збуту. Серед інших пріоритетних безпекових партнерів в Європі автори вказують Польщу, Естонію, де розквартировано бригаду Королівських збройних сил [20, р. 83], і Норвегію, чия підтримка необхідна для забезпечення контролю над акваторією Північної Атлантики та проходу Гренландія-Ісландія-Сполучене Королівство (GIUK Gap). Для виконання цієї мети планується продовжувати розвивати Спільні експедиційні сили (Joint Expeditionary Forces) за участі країн Скандинавії, Балтії, а також Нідерландів [20, р. 75].

На відміну від євроатлантичного напрямку, важко не помітити що кабінет Стармера не планує збільшувати зовнішньополітичні інвестиції Сполученого Королівства у Індо-Тихоокеанському регіоні. За згаданого вище контексту така обережність цілком зрозуміла, оскільки уряд має бути готовим до найгіршого сценарію, в якому європейській частині НАТО доведеться самотійно зупиняти Росію у Центральній-Східній Європі. Однак серед експертів все ж існує думка, що уряду варто розглянути можливість посилення зв'язків із ключовими союзниками в регіоні: Японією, Південною Кореєю, Австралією та Новою Зеландією [30]. Не менш важливо і те, що, як показала практика, у британському істеблішменті немає відверто антикитайської фракції, яка була б зацікавлена у стримуванні впливу КНР в Азії.

Загалом, новий Стратегічний оборонний огляд можна охарактеризувати як давно назрілий документ, який є кроком у правильному напрямку. Доктрина підтверджує розуміння британським істеблішментом масштабу геополітичних проблем, які стоять перед Сполученим Королівством, і пропонує пакет рішень для відновлення рівня бойової готовності, який країна мала під час «холодної війни» з урахуванням реалій сучасного конвенційного мережевоцентричного конфлікту на кшталт українського. Ключовим питанням на наступні чотири роки є наявність в уряді Стармера достатнього політичного капіталу аби переконати виборців прийняти непопулярні, але необхідні рішення.

Перший рік урядування лейбористів підтвердив, що британське суспільство розколоте. Консервативні виборці, розчаровані у Консервативній партії через допущені нею помилки при виході з ЄС та здійсненні провальної міграційної політики, виявляють дедалі більший інтерес до антиміграційної правопопулістської партії Реформи (Reform UK) [31]. Виборці з політичного

центру знову почали звертати увагу на Ліберально-демократичну партію (Liberal Democrats), яка раніше була затиснута жорсткими рамками британської мажоритарної виборчої системи. Виборці лівого ухилу, котрі історично підтримували Лейбористську партію, починають симпатизувати Партії зелених (The Green Party of England and Wales). Дуже важливо пам'ятати, що наступні парламентські вибори відбудуться лише у 2029 р. і в лейбористів ще є більш ніж досить часу, щоб поправити свої позиції.

У цьому контексті варто окремо розглянути партію Реформи (Reform UK), яка на момент написання цього дослідження лідирує в опитуваннях серед британських виборців і потенційно може посісти місце консерваторів як провідної правої політичної сили Сполученого Королівства [32]. За своїми програмовими засадами партія Реформи цілком схожа з подібними політичними силами на континенті – на кшталт Національного об'єднання у Франції (Rassemblement national) чи Альтернативи для Німеччини у ФРН (Alternative für Deutschland). «Реформісти» підтримують посилення національного суверенітету, скорочення міграції та пропонують виборцям популістичні і, скоріш за все, не дуже реалістичні у теперішніх економічних реаліях соціальні програми з поправкою на чутливі в англосаксонському правоконсервативному дискурсі питання (гендерна політика, зміна клімату чи питання політичної упередженості державних інституцій щодо консервативних громадян тощо). Очільником партії є ветеран британської політики Н. Фарадж, у чому важко не побачити іронію популізму як політичного явища, оскільки зараз Фарадж обіцяє громадянам вирішити проблеми країни, які він сам же і допоміг породити, активно агітуючи за «жорсткий» Брекзит до та після референдуму 2016 р. [33].

Переходячи до ключових для даного тексту безпекових питань, напевно найбільш красномовним для характеристики партії Реформи є той факт, що у передвиборному маніфесті 2024 р. взагалі немає розділу, присвяченого зовнішньополітичній позиції «реформістів», де було б окреслено їхнє ставлення до геополітичної ситуації у світі, місця у ньому Сполученого Королівства та їхні пропозиції щодо ключових викликів для національної безпеки країни (як-то російський геополітичний ревізіонізм у Європі чи спроби Китаю перекроїти чинний порядок в Азії). Питання відносин із країнами Європи висвітлено в дуже загальних рисах у контексті міграційної політики й обіцянках захистити британський суверенітет на вигідних для країни умовах [34]. Зокрема показовою є пропозиція відмовитися від збройної кооперації з країнами ЄС у рамках програми Horizon Europe. Ця зовнішньополітична амбівалентність партії не є секретом для британських оглядачів. Експерт аналітичного центру Chatham House О. О'Салліван справедливо підкреслила, що партія Реформи може ефективно використовувати антимиграційні настрої суспільства в електоральній кампанії, але це ніяк не допоможе їй знайти відповіді на безпекові виклики, що стоять перед країною, якщо представники цієї політсили очолять уряд [35].

Політичний маніфест «Реформ» досить добре відображає ізоляціоністські настрої партійного ядра, яке в унісон із американськими трампістами вважає, що конфлікти в інших країнах не є їхньою проблемою. Але Фараджу та його партії доводиться мати справу з політичною реальністю, де підтримка України в її боротьбі проти російської агресії є одним із небагатьох питань, щодо яких у британському суспільстві практично існує консенсус [36]. Навіть серед виборців партії Реформи лише 33% виступає за скорочення допомоги Україні, тоді як 39% підтримує теперішню урядову політику і 13% навіть готові збільшити обсяги допомоги, якщо США припинять її надавати [37; 38]. Те, що педалювання цієї теми є токсичним для Фараджа, підтверджується кількавідсотковим падінням підтримки його партії напередодні виборів 2024 р. після того як він заявив про свідоме провокування Заходом російського нападу на Україну [39].

Якщо судити по діям та заявам Фараджа, то він розуміє, що не може собі дозволити ігнорувати думку більшості населення, оскільки це може поставити під загрозу електоральні перспективи його партії. До прикладу, в лютому 2025 р. він пропонував прийняття України до НАТО як можливий варіант урегулювання російсько-українського конфлікту [40]. Зрозуміло, що будь-які його заяви варто сприймати зі скепсисом і розглядати їх як опортуністичні дії задля успіху на виборах. Найбільш логічним рішенням для партії Реформи у випадку перемоги на парламентських виборах були б якісь символічні кроки у безпековій та зовнішній політиці, що задовольнили б ізоляціоністів у партійному ядрі, не створивши при цьому реальних ризиків для національної безпеки.

Варто розуміти, що на відміну від США, Сполучене Королівство не може дозволити собі зовнішньополітичний ізоляціонізм. Британський консерватор Д. Герд, який очолював МЗС Сполученого Королівства у кабінетах М. Тетчер та Дж. Мейджора, свого часу зазначив, що міністри закордонних справ, формулюючи зовнішню політику країни, мають виходити з того, яким світ є, а не з того, яким вони хочуть щоб він був [41, р. 11]. І у випадку із Великою Британією важко сказати, чи був хоч колись в її історії період, коли вона б не брала активної участі у європейських та світових справах, що зрештою не є випадковим.

Як уже зазначалося, перед британськими елітами завжди стояло завдання убезпечити свою країну від появи європейського гегемона, будь то Іспанія у XVII ст., Франція у XVIII – на початку XIX ст. чи Росія та Німеччина у XIX–XX ст. На відміну від США, економічно самодостатніх та відгороджених від світу двома океанами, Британія ніколи не мала такої розкоші навіть на піку своєї могутності, і відповідно будь-які геополітичні прорахунки могли мати дуже погані наслідки для країни. Коли британський уряд прорахувався у своїх оцінках намірів Гітлера у 1930-х рр., їм після цього довелося вести глобальний конфлікт на виживання, який прискорив занепад Британської імперії як

наддержави. І в сучасному глобалізованому світі, де Сполучене Королівство залежить від імпорту товарів та продовольства, британський істеблішмент за всього бажання не може собі дозволити ігнорувати те, що відбувається у Європі, бо це так само може стати питанням виживання країни як суверенного геополітичного гравця.

Зрозуміло, що приклад Д. Трампа доводить можливість ірраціональних рішень політичних лідерів, але у випадку з Великою Британією та партією Реформи ризику для країни від самоусунення з Європи є занадто очевидними як для політиків, так і для громадян. За цих обставин партія Реформи навряд чи наважиться на такий крок, оскільки він не знайде підтримки у виборців, галузевих експертів та політико-економічних еліт країни.

Що цікаво, електоральні зсуви у британській політиці [32] можуть у довгостроковій перспективі мати позитивний вплив на країну, якщо це дозволить чотирьом чи п'яти політичним партіям мати стабільне представництво у Палаті громад. Досвід США протягом останніх 8 років підтвердив, що мажоритарні політичні системи, які підштовхують суспільство до створення двох широких політичних коаліцій, які домінують у політичному житті країни, мають відверто негативні наслідки. Вони підсилюють політичну поляризацію та можуть давати непропорційно великий вплив на прийняття політичних рішень радикальним активістським групам, які у такій системі є критично важливими для отримання вирішальних 2-3% голосів на виборчих перегонах.

Звісно, що британська політика має суттєві відмінності від американської. У США спроби посилити роль виконавчої гілки за рахунок Конгресу та Верховного суду можна простежити ще від часів адміністрації Ніксона, і в умовах домінування Трампа у Республіканській партії це вже виявляється у хаотичних спробах перетворити США у правопопулістський персоналістський режим, де уся фактична влада зав'язана на рішеннях президента.

У Сполученому Королівстві, де уряд формується внаслідок переговорів між внутрішньопартійними групами інтересів, народні представники мають набагато більший вплив на рішення уряду і невдоволення пари десятків депутатів може бути цілком досить для втрати прем'єр-міністром вотуму довіри. Відтак постійна присутність декількох партій в законодавчій владі та в урядових коаліціях може дати країні необхідну гнучкість у реагуванні на запити своїх громадян, яким, своєю чергою, буде значно легше змінювати свої політичні уподобання. Не менш важливо, що як показує європейська практика, парламентські демократії у середньому краще захищені від сповзання в електоральну автократію, як це трапилося з Угорщиною за правління В. Орбана, оскільки це вимагає доволі широкої електоральної бази підтримки, можливої лише за певного рівня симпатій до авторитарного стилю управління серед населення та толерування ним корупції і непотизму у формальних та неформальних інституціях.

Однак, це все справа майбутнього, що воно значною мірою залежатиме від того, як ці електоральні зміни вплинуть на чинну мажоритарну виборчу систему, чи призведуть до запровадження пропорційного підрахунку голосів. Зараз британському уряду доводиться мати справу з найскладнішою економічною ситуацією в країні від 1970-х рр. І тут важливо розуміти, що за всієї справедливої критики на адресу К. Стармера, який поки що був занадто обережним в ухваленні необхідних непопулярних рішень та комунікації своїх дій із виборцями, британське суспільство загалом несе не меншу відповідальність за проблеми країни ніж істеблішмент.

Громадяни Сполученого Королівства хочуть вирішення своїх проблем, водночас не бажаючи платити за це необхідну ціну. Вони можуть бути невдоволені через дефіцит житла та параліч реалізації інфраструктурних проєктів, викликані задавненими системними недоліками англосаксонського права, які дозволяють будь-якій особі блокувати будівельні роботи на роки через судові позови. Але коли йдеться про захист особистих інтересів, вони ставлять їх вище за інтереси громади і держави. Так само експертне товариство погоджується, що з поступовим сповзанням США в ізоляціонізм у Великій Британії не залишилося іншого виходу для відновлення економічного зростання крім як повернутися у європейський Спільний ринок. Проте на виборах-2024 лейбористам довелося пообіцяти, що вони не робитимуть жодних спроб відновити участь у Спільному ринку, митному союзі чи вільному рухові населення з ЄС, оскільки більшість виборців налаштована проти цього [27; 42].

Звідси ж випливає і значна частка міграційних проблем країни, адже боротьба з нелегальною імміграцією вимагає кооперації з країнами ЄС, що теж потребує певних компромісів. Не менш важливо, що міграційні проблеми Сполученого Королівства значною мірою зумовлено зловживаннями з боку приватних компаній та вищих навчальних закладів, які маніпулювали міграційним законодавством з метою отримання дешевої робочої сили та заробітку на схемах отримання виду на проживання в країні [43; 44].

Отже, будь-які позитивні зміни у Великій Британії вимагають від її громадян здатності прийняти той факт, що вони проживають у помірно заможній європейській країні, в якій у теперішніх геополітичних реаліях не залишилось інших опцій окрім як знаходити спільну мову зі своїми сусідами на європейському континенті в економічних, безпекових та політичних питаннях.

Список використаних джерел та літератури

1. Impact of Brexit on economy 'worse than Covid'. BBC. 27.10.2021. URL: <https://www.bbc.com/news/business-59070020>
2. Baker T. Brexit: New report suggests UK £311bn worse off by 2035 due to leaving EU. SkyNews. 11.01.2024. URL: <https://news.sky.com/story/brexit-new-report-suggests-uk-311bn-worse-off-by-2035-due-to-leaving-eu-13046256>
3. Chu B., Kovacevic T. Five key impacts of Brexit five years on. BBC. 31.01.2025. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/cdrynjz1glpo>

4. Cunliffe R. The “Boriswave” problem. *The New Statesman*. 11.02.2025. URL: <https://www.newstatesman.com/politics/2025/02/the-boriswave-problem>
5. Oliver M. Britain’s biggest companies are preparing for a third world war. *The Telegraph*. 2.06.2025. URL: <https://www.telegraph.co.uk/business/2025/06/02/how-britains-biggest-companies-are-preparing-for-war/>
6. Defence (Options For Change) / HC Deb. Vol. 177. Col. 468-486. *Hansard*. URL: [https://hansard.parliament.uk/Commons/1990-07-25/debates/95a0b854-43f0-4535-b675-942c0607ff6d/Defence\(OptionsForChange\)](https://hansard.parliament.uk/Commons/1990-07-25/debates/95a0b854-43f0-4535-b675-942c0607ff6d/Defence(OptionsForChange))
7. Strategic Defence Review 1998. URL: https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20121026065214/www.mod.uk/NR/rdonlyres/65F3D7AC-4340-4119-93A2-20825848E50E/0/sdr1998_complete.pdf
8. Evidence Summary. The Drivers of Defence Cost Inflation. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/621600408fa8f549069a656b/Evidence_Summary_-_The_Drivers_of_Defence_Cost_Inflation.pdf
9. Sabbagh D. MoD procurement disasters, delays and overspends. *Guardian*. 3.11.2021. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2021/nov/03/mod-procurement-disasters-delays-and-overspends>
10. Maddox B. Britain’s future wars may be small but they will certainly not be cheap. *The Times*. 12.12.2003. URL: <https://www.thetimes.com/article/britains-future-wars-may-be-small-but-they-will-certainly-not-be-cheap-7gqx3zhm6kw>
11. Kushnirov V. France, UK Approve Ukraine’s Use of SCALP/Storm Shadow Missiles for Strikes on Russian Soil. *Militarnyi*. 17.11.2024. URL: <https://militarnyi.com/en/news/france-uk-approve-ukraine-s-use-of-scalp-storm-shadow-missiles-for-strikes-on-russian-soil/>
12. Hrytsenko A. Britain takes the lead as Europe seeks to boost support for Ukraine. *Atlantic Council*. 18.03.2025. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/britain-takes-the-lead-as-europe-seeks-to-boost-support-for-ukraine/>
13. Global Britain in a competitive age. The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/60644e4bd3bf7f0c91eababd/Global_Britain_in_a_Competitive_Age_-_the_Integrated_Review_of_Security__Defence__Development_and_Foreign_Policy.pdf
14. Integrated Review Refresh 2023. Responding to a more contested and volatile world. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/641d72f45155a2000c6ad5d5/11857435_NS_IR_Refresh_2023_Supply_AllPages_Revision_7_WEB_PDF.pdf
15. Cornish P. Incoherent, Under Strength, Over Stretched: The UK National Strategy and Defence Review 2021. *Cityforum*. 2021. URL: <https://www.cityforum.co.uk/wp-content/uploads/2021/04/The-UK-National-Strategy-and-Defence-Review-2021-Final.pdf>
16. Cornish P. The UK Integrated Review Refresh 2023. Everything Everywhere All At Once. *Cityforum*. 2023. URL: <https://www.cityforum.co.uk/wp-content/uploads/2023/04/The-UK-Integrated-Review-Refresh-2023-Everything-Everywhere-All-at-Once.pdf>
17. HC Defence Committee Oral Evidence: The Defence Command paper 2023/HC 1804 5.09.2023. URL: committees.parliament.uk/oralevidence/13591/html/
18. O’Sullivan O., Maddox B. Three foreign policy priorities for the next UK government. *Chatham House*. 2024. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2024-05/2024-05-14-three-foreign-policy-priorities-uk-osullivan-maddox.pdf>
19. Strategic Defence Review 2024-2025: Terms of reference. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/strategic-defence-review-2024-2025-terms-of-reference/strategic-defence-review-2024-2025-terms-of-reference>
20. Strategic Defence Review 2025. Making Britain Safer: secure at home, strong abroad. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/683d89f181deb72cce2680a5/The_Strategic_Defence_Review_2025_-_Making_Britain_Safer_-_secure_at_home__strong_abroad.pdf

21. Bronk J. NATO Should Not Replace Traditional Firepower with 'Drones'. *RUSI*. 4.08.2025. URL: <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/rusi-defence-systems/nato-should-not-replace-traditional-firepower-drones>
22. Agreement between the Government of the United States of America and the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland for Cooperation on the uses of Atomic Energy for Mutual Defense Purposes. URL: https://web.archive.org/web/20150412122614/http://www.nti.org/media/pdfs/56_4.pdf
23. Polaris Sales Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the United States of America. URL: <https://www.nuclearinfo.org/wp-content/uploads/2020/09/Polaris-Sales-Agreement-1963.pdf>
24. Hill J. UK to invest in nuclear warheads and build 12 SSN-AUKUS boats. *Naval Technology*. 2.06.2025. URL: <https://www.naval-technology.com/news/uk-to-invest-in-nuclear-warheads-and-build-12-ssn-aukus-boats/>
25. Higgins M. In data: Could Britain and France's nuclear weapons protect Europe? *Chatham House*. 14.06.2025. URL: <https://www.chathamhouse.org/publications/the-world-today/2025-06/data-could-britain-and-frances-nuclear-weapons-protect-europe>
26. Kirby P. Trump says Nato's new 5% defence spending pledge a 'big win'. *BBC*. 25.06.2025. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/cj4en8djwyko>
27. Smith M. Labour does not have a mandate to take Britain back into the EU, says public. *Yougov*. 13.08.2024. URL: <https://yougov.co.uk/politics/articles/50317-labour-does-not-have-a-mandate-to-take-britain-back-into-the-eu-says-public>
28. Lancaster House 2.0: Declaration on Modernising UK-French Defence and Security Cooperation. URL: <https://www.gov.uk/government/news/lancaster-house-20-declaration-on-modernising-uk-french-defence-and-security-cooperation>
29. Martin T. Germany and UK sign defense pact, reveal deep precision strike timeline. *Breaking Defense*. 17.07.2025. URL: <https://breakingdefense.com/2025/07/germany-and-uk-sign-defence-pact-reveal-deep-precision-strike-timeline/> <https://breakingdefense.com/2025/07/germany-and-uk-sign-defence-pact-reveal-deep-precision-strike-timeline/>
30. Bland B., O'Sullivan O. Why the Indo-Pacific should be a higher priority for the UK. *Chatham House*. 2025. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2025-07/2025-07-22-indo-pacific-priority-for-uk-bland-et-al.pdf>
31. Castle S. After 100 Years, Britain's Two-Party Political System May Be Crumbling. *New York Times*. 4.05.2025. URL: <https://www.nytimes.com/2025/05/04/world/europe/england-elections-farage-reform.html>
32. United Kingdom – Parliament voting intention. *Politico*. 27.08.2025. URL: <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/united-kingdom/>
33. Brexit: No deal 'only acceptable' way to leave EU, says Nigel Farage. *BBC*. 27.08.2019. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-49482032>
34. Our Contract with You. *Reform UK*. 2024. URL: https://assets.nationbuilder.com/reformuk/pages/253/attachments/original/1718625371/Reform_UK_Our_Contract_with_You.pdf?1718625371
35. O'Sullivan O. Does Reform UK have a foreign policy? *Chatham House*. 12.09.2025. URL: <https://www.chathamhouse.org/2025/09/does-reform-uk-have-foreign-policy>
36. British public opinion about the conflict in Ukraine, three years on. *Ipsos*. 23.02.2025. URL: <https://www.ipsos.com/en-uk/british-public-opinion-about-conflict-ukraine-three-years>
37. Oxley J. Ukraine is not a winning issue for Reform UK. *UnHerd*. 5.05.2025. URL: <https://unherd.com/newsroom/ukraine-is-not-a-winning-issue-for-reform-uk/>
38. Keate N. Here's what Nigel Farage's voters really think about UK help for Ukraine. *Politico*. 18.02.2025. URL: <https://www.politico.eu/article/nigel-farage-reform-voters-uk-help-ukraine-war-donald-trump-us/>

39. MacLellan K. Support for Farage's Reform UK party drops after Ukraine comments. *Reuters*. 27.06.2025. URL: <https://www.reuters.com/world/uk/support-farages-reform-uk-party-drops-after-ukraine-comments-2024-06-27/>
40. Keate N. Trump's Brit ally Nigel Farage: Ukraine should join NATO. *Politico*. 13.02.2025. URL: <https://www.politico.eu/article/donald-trump-brit-ally-nigel-farage-ukraine-should-join-nato/>
41. Vickers R. The Labour Party and the world. Manchester University Press, 2011. Vol. 2: Labour's foreign policy since 1951. 256 p.
42. Stacey K. Britain will not rejoin EU in my lifetime, says Starmer. *Guardian*. 3.07.2024. URL: <https://www.theguardian.com/politics/article/2024/jul/03/britain-will-not-rejoin-eu-in-my-lifetime-says-starmer>
43. Kotecha S., Davies M. Licence cancellations of migrant work visas double. *BBC*. 11.09.2025. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/cdx2e41530xo>
44. UK to bar universities from enrolling international students over asylum 'back door' abuse. *Economic Times*. 4.08.2025. URL: <https://economictimes.indiatimes.com/nri/study/uk-to-bar-universities-from-enrolling-international-students-over-asylum-back-door-abuse/articleshow/123090967.cms>

References

1. BBC. (2021). Impact of Brexit on economy 'worse than Covid'. *BBC*. 27 October. [Online]. Available from: <https://www.bbc.com/news/business-59070020> [In English].
2. Baker, T. (2024). Brexit: New report suggests UK £311bn worse off by 2035 due to leaving EU. *SkyNews*. 11 January. [Online]. Available from: <https://news.sky.com/story/brexit-new-report-suggests-uk-311bn-worse-off-by-2035-due-to-leaving-eu-13046256> [In English].
3. Chu, B., Kovacevic, T. (2025). Five key impacts of Brexit five years on. *BBC*. 31 January. [Online]. Available from: <https://www.bbc.com/news/articles/cdrynjz1glpo> [In English].
4. Cunliffe, R. (2025). The "Boriswave" problem. *The New Statesman*. 11 February. [Online]. Available from: <https://www.newstatesman.com/politics/2025/02/the-boriswave-problem> [In English].
5. Oliver, M. (2025). Britain's biggest companies are preparing for a third world war. *The Telegraph*. 2 June. [Online]. Available from: <https://www.telegraph.co.uk/business/2025/06/02/how-britains-biggest-companies-are-preparing-for-war/> [In English].
6. Defence (Options For Change) / HC Deb. Vol. 177, Col. 468-486. *Hansard*. [Online]. Available from: [https://hansard.parliament.uk/Commons/1990-07-25/debates/95a0b854-43f0-4535-b675-942c0607ff6d/Defence\(OptionsForChange\)](https://hansard.parliament.uk/Commons/1990-07-25/debates/95a0b854-43f0-4535-b675-942c0607ff6d/Defence(OptionsForChange)) [In English].
7. Strategic Defence Review 1998. [Online]. Available from: https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20121026065214/www.mod.uk/NR/rdonlyres/65F3D7AC-4340-4119-93A2-20825848E50E/0/sdr1998_complete.pdf [In English].
8. Evidence Summary. The Drivers of Defence Cost Inflation. [Online]. Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/621600408fa8f549069a656b/Evidence_Summary_-_The_Drivers_of_Defence_Cost_Inflation.pdf [In English].
9. Sabbagh, D. (2021). MoD procurement disasters, delays and overspends. *Guardian*. 3 November. [Online]. Available from: <https://www.theguardian.com/uk-news/2021/nov/03/mod-procurement-disasters-delays-and-overspends> [In English].
10. Maddox, B. (2003). Britain's future wars may be small but they will certainly not be cheap. *The Times*. 12 December. [Online]. Available from: <https://www.thetimes.com/article/britains-future-wars-may-be-small-but-they-will-certainly-not-be-cheap-7gqx3zhm6kw> [In English].
11. Kushnirov, V. (2024). France, UK Approve Ukraine's Use of SCALP/Storm Shadow Missiles for Strikes on Russian Soil. *Militarnyi*. 17 November. [Online]. Available from:

- <https://militaryni.com/en/news/france-uk-approve-ukraine-s-use-of-scalp-storm-shadow-missiles-for-strikes-on-russian-soil/> [In English].
12. Hrytsenko, A. (2025). Britain takes the lead as Europe seeks to boost support for Ukraine. *Atlantic Council*. 18 March. [Online]. Available from: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/britain-takes-the-lead-as-europe-seeks-to-boost-support-for-ukraine/> [In English].
 13. Global Britain in a competitive age. The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy. [Online]. Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/60644e4bd3bf7f0c91eababd/Global_Britain_in_a_Competitive_Age_the_Integrated_Review_of_Security_Defence_Development_and_Foreign_Policy.pdf [In English].
 14. Integrated Review Refresh 2023. Responding to a more contested and volatile world. [Online]. Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/641d72f45155a2000c6ad5d5/11857435_NS_IR_Refresh_2023_Supply_AllPages_Revision_7_WEB_PDF.pdf [In English].
 15. Cornish, P. Incoherent, Under Strength, Over Stretched: The UK National Strategy and Defence Review 2021. [Online]. Available from: <https://www.cityforum.co.uk/wp-content/uploads/2021/04/The-UK-National-Strategy-and-Defence-Review-2021-Final.pdf> [In English].
 16. Cornish, P. The UK Integrated Review Refresh 2023. Everything Everywhere All At Once. [Online]. Available from: <https://www.cityforum.co.uk/wp-content/uploads/2023/04/The-UK-Integrated-Review-Refresh-2023-Everything-Everywhere-All-at-Once.pdf> [In English].
 17. HC Defence Committee Oral Evidence: The Defence Command paper 2023/HC 1804 5 September 2023. [Online]. Available from: <https://www.committees.parliament.uk/oralevidence/13591/html/> [In English].
 18. O'Sullivan, O., Maddox, B. (2024). Three foreign policy priorities for the next UK government. *Chatham House*. [Online]. Available from: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2024-05/2024-05-14-three-foreign-policy-priorities-uk-osullivan-maddox.pdf> [In English].
 19. Strategic Defence Review 2024-2025: Terms of reference. [Online]. Available from: <https://www.gov.uk/government/publications/strategic-defence-review-2024-2025-terms-of-reference/strategic-defence-review-2024-2025-terms-of-reference> [In English].
 20. Strategic Defence Review 2025. Making Britain Safer: secure at home, strong abroad. [Online]. Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/683d89f181deb72cce2680a5/The_Strategic_Defence_Review_2025_-_Making_Britain_Safer_-_secure_at_home_strong_abroad.pdf [In English].
 21. Bronk, J. (2025). NATO Should Not Replace Traditional Firepower with 'Drones'. *RUSI*. 4 August. [Online]. Available from: <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/rusi-defence-systems/nato-should-not-replace-traditional-firepower-drones> [In English].
 22. Agreement between the Government of the United States of America and the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland for Cooperation on the uses of Atomic Energy for Mutual Defense Purposes. [Online]. Available from: https://web.archive.org/web/20150412122614/http://www.nti.org/media/pdfs/56_4.pdf [In English].
 23. Polaris Sales Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the United States of America. [Online]. Available from: <https://www.nuclearinfo.org/wp-content/uploads/2020/09/Polaris-Sales-Agreement-1963.pdf> [In English].
 24. Hill, J. (2025). UK to invest in nuclear warheads and build 12 SSN-AUKUS boats. *Naval Technology*. 2 June. [Online]. Available from: <https://www.naval-technology.com/news/uk-to-invest-in-nuclear-warheads-and-build-12-ssn-aukus-boats/> [In English].

25. Higgins, M. In data: Could Britain and France's nuclear weapons protect Europe? *Chatham House*. 14 July. [Online]. Available from: <https://www.chathamhouse.org/publications/the-world-today/2025-06/data-could-britain-and-frances-nuclear-weapons-protect-europe> [In English].
26. Kirby, P. (2025). Trump says Nato's new 5% defence spending pledge a 'big win'. *BBC*. 25 June. [Online]. Available from: <https://www.bbc.com/news/articles/cj4en8djwyko> [In English].
27. Smith, M. (2024). Labour does not have a mandate to take Britain back into the EU, says public. *Yougov*, 13 August. [Online]. Available from: <https://yougov.co.uk/politics/articles/50317-labour-does-not-have-a-mandate-to-take-britain-back-into-the-eu-says-public> [In English].
28. Lancaster House 2.0: Declaration on Modernising UK-French Defence and Security Cooperation. [Online]. Available from: <https://www.gov.uk/government/news/lancaster-house-20-declaration-on-modernising-uk-french-defence-and-security-cooperation> [In English].
29. Martin, T. (2025). Germany and UK sign defense pact, reveal deep precision strike timeline. *Breaking Defense*. 17 July. [Online]. Available from: <https://breakingdefense.com/2025/07/germany-and-uk-sign-defence-pact-reveal-deep-precision-strike-timeline/> [In English].
30. Bland, B., O'Sullivan, O. Why the Indo-Pacific should be a higher priority for the UK. *Chatham House*. [Online]. Available from: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2025-07/2025-07-22-indo-pacific-priority-for-uk-bland-et-al.pdf> [In English].
31. Castle, S. (2025). After 100 Years, Britain's Two-Party Political System May Be Crumbling. *New York Times*, 4 May. [Online]. Available from: <https://www.nytimes.com/2025/05/04/world/europe/england-elections-farage-reform.html> [In English].
32. Politico. (2025). United Kingdom — Parliament voting intention. *Politico*. 27 August. [Online]. Available from: <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/united-kingdom/> [In English].
33. BBC. (2019). Brexit: No deal 'only acceptable' way to leave EU, says Nigel Farage. *BBC*. 27 August. [Online]. Available from: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-49482032> [In English].
34. Our Contract with You. *Reform UK*. 2024. [Online]. Available from: https://assets.nationbuilder.com/reformuk/pages/253/attachments/original/1718625371/Reform_UK_Our_Contract_with_You.pdf?1718625371 [In English].
35. O'Sullivan, O. (2025). Does Reform UK have a foreign policy? *Chatham House*. 12 September. [Online]. Available from: <https://www.chathamhouse.org/2025/09/does-reform-uk-have-foreign-policy> [In English].
36. Ipsos. (2025). British public opinion about the conflict in Ukraine, three years on. *Ipsos*. [Online]. Available from: <https://www.ipsos.com/en-uk/british-public-opinion-about-conflict-ukraine-three-years> [In English].
37. Oxley, J. (2025). Ukraine is not a winning issue for Reform UK. *UnHerd*, 5 March [Online]. Available from: <https://unherd.com/newsroom/ukraine-is-not-a-winning-issue-for-reform-uk/> [In English].
38. Keate, N. (2025). Here's what Nigel Farage's voters really think about UK help for Ukraine. *Politico*. 18 February. [Online]. Available from: <https://www.politico.eu/article/nigel-farage-reform-voters-uk-help-ukraine-war-donald-trump-us/> [In English].
39. MacLellan, K. (2024). Support for Farage's Reform UK party drops after Ukraine comments. *Reuters*. 27 June. [Online]. Available from: <https://www.reuters.com/world/uk/support-farages-reform-uk-party-drops-after-ukraine-comments-2024-06-27/> [In English].
40. Keate, N. (2025). Trump's Brit ally Nigel Farage: Ukraine should join NATO. *Politico*. 13 February. [Online]. Available from: <https://www.politico.eu/article/donald-trump-brit-ally-nigel-farage-ukraine-should-join-nato/> [In English].
41. Vickers, R. (2011). *The Labour Party and the world*. Manchester University Press. Vol. 2: Labour's foreign policy since 1951. [In English].

42. Stacey, K. (2024). Britain will not rejoin EU in my lifetime, says Starmer. *Guardian*. 3 July. [Online]. Available from: <https://www.theguardian.com/politics/article/2024/jul/03/britain-will-not-rejoin-eu-in-my-lifetime-says-starmer> [In English].
43. Kotecha, S., Davies, M. (2025). Licence cancellations of migrant work visas double. *BBC*. 11 September. [Online]. Available from: <https://www.bbc.com/news/articles/cdx2e41530xo> [In English].
44. Economic Times. (2025). UK to bar universities from enrolling international students over asylum 'back door' abuse. *Economic Times*. 4 August. [Online]. Available from: <https://economictimes.indiatimes.com/nri/study/uk-to-bar-universities-from-enrolling-international-students-over-asylum-back-door-abuse/articleshow/123090967.cms> [In English].

Ivanov D. *The British Security Strategy in the Euro-Atlantic Region.*

The paper proposes to inform readers about modern British security and foreign policy in the Euro-Atlantic region. The United Kingdom's departure from the European Union and the growing isolationist sentiment in the United States have created uncertainty around the American vector of British foreign policy, due to the increasing unreliability of the United States as a geopolitical partner. At the same time, the escalation of the Russian–Ukrainian conflict has made a broader confrontation between the European members of NATO and the Russian Federation more likely. In these circumstances, the recently elected Labour government has prepared a new Strategic Defence Review aimed at adapting the United Kingdom's security policy to the new geopolitical reality. The plan includes preparing the country for a potential long war by reforming the British Armed Forces, rebuilding the military-industrial complex, and incorporating lessons learned from the Armed Forces of Ukraine into British military doctrine. The difficult economic situation in the UK following Brexit remains the main barrier to the rapid rearmament of the British armed forces. Another layer of uncertainty is caused by the lack of a clear foreign policy vision from Nigel Farage's Reform UK party, which is currently the front-runner for the 2029 parliamentary elections. Overall, the British government is being pushed to deepen military cooperation with European countries and to refocus its attention and resources on the Euro-Atlantic region in order to ensure national security. These challenges require British society and political leadership to accept the need for difficult and potentially unpopular decisions in order to protect the country's long-term welfare.

Keywords: Great Britain, security policy, NATO, international relations, EU, USA.

УДК 94:327+355.01(061.1ЄС+477)

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-32-6>

Пошедін О.І.

<https://orcid.org/0000-0002-9253-5285>

РЕАКЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА РОСІЙСЬКУ АГРЕСІЮ ПРОТИ УКРАЇНИ (2014-2021 РР.)

Досліджується реакція Європейського Союзу на російську агресію проти України протягом 2014-2021 рр. Встановлено, що на політичному рівні Євросоюз рішуче засудив неспровоковане порушення Російською Федерацією суверенітету та територіальної цілісності України. Незважаючи на досить тривалу ратифікацію Угоди про асоціацію державами-членами ЄС і відтермінування через російську протидію своєчасного запуску зони вільної торгівлі, ЄС запровадив для України режим автономних торговельних преференцій, що стало конкретним і відчутним заходом економічної підтримки Києва. Російська агресія, а також підписання і ратифікація Угоди про асоціацію жодним чином не вплинули на позицію ЄС щодо перспективи членства в ньому України. Наприкінці 2021 р. членство України в ЄС не обговорювалося, натомість Євросоюз надав Києву значну макрофінансову допомогу. Ці кошти використовувалися з метою зменшення зовнішнього фінансового тиску на Україну, поліпшення її платіжного балансу та забезпечення бюджетних потреб. Не можна применшувати і морального значення безвізового режиму, який ЄС запровадив з Україною у 2017 р. Необхідно зауважити, що рішення стосовно макрофінансової допомоги і лібералізації візового режиму ухвалювалися ЄС із розумінням скрутної ситуації, яка склалася в Україні з початком 2014 р. і були справжнім виявом підтримки української держави. У відповідь на російську окупацію Криму вже у березні 2014 р. запроваджено перші санкції проти російських посадовців, причетних до дій, що порушують територіальну цілісність України. Така реакція видається занадто обережною, адже важко уявити, що від самого початку кримські події та подальше російське вторгнення на сході України відбувалися без участі керівництва РФ і схвалення ним цих агресивних дій. Ситуація частково змінилася лише після збиття пасажирського літака Malaysia Airlines та загибелі громадян ЄС.

Зроблено висновок, що на фоні російської агресії ЄС усіляко підтримував Україну політично й економічно, спонукаючи українське керівництво до проведення необхідних реформ через наступні механізми: Угода про асоціацію, макрофінансова допомога, План дій візової лібералізації. Водночас антиросійська санкційна політика ЄС була досить пасивною. Така нерішуча реакція ЄС на факт брутального порушення Статуту ООН заохотила Москву до повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 р.

Ключові слова: Європейський Союз, Україна, Росія, російська агресія.

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, утвердження верховенства права, впровадження передових методів державного управління. Європейська інтеграція є одним із інструментів, який здатен перетворити Україну на стабільну й успішну державу. Саме цього і побоюється Росія. Невипадково серед інших завдань т.зв. «денацифікації» України російські державні ЗМІ називають її деєвропеїзацію [1]. Отже, політика ЄС щодо України

у контексті російської агресії має важливе значення для майбутнього розвитку України.

Нині наявна значна кількість публікацій, які висвітлюють політику ЄС у період 2014-2021 рр. А. Мартинов вважає, що Євросоюз критично поставився до анексії Криму та початку російської «гібридної війни» проти України. Але тоді домінували переконання європейських еліт, щодо можливості замирення РФ, навіть коштом українського суверенітету і територіальної цілісності [2]. С. Віднянський розглядав еволюцію взаємовідносин України та ЄС упродовж 2014-2022 рр., від підписання Угоди про асоціацію і до надання Україні офіційного статусу кандидата на вступ до Євросоюзу у 2022 р. [3]. К. Крук аналізувала, як Євросоюз відреагував на анексію Криму Росією. На її думку, політика санкцій ЄС проти Росії за анексію Криму була занадто м'якою [4]. М. Рабінович та А. Пінтш стверджують, що крім очевидних факторів, як-то масштаб і жорстокість нападу Росії на Україну в 2022-му, а також громадська думка в західних країнах, потужна реакція на повномасштабне російське вторгнення також пояснюються динамікою відносин між ЄС та Україною від 2014 р. [5]. А. Шмідт-Фельцманн вважає, що на початку російської анексії Криму в ЄС переважала дипломатична обережність, а порушення Росією цілісності України, всупереч європейській риториці і фактам, було недостатньо серйозним для того, щоб усі країни ЄС схвалили більш жорсткіший підхід до РФ [6]. Х. Сюрсені і Г. Розен наголошують, що аргументи стосовно необхідності реагування на порушення права на самовизначення, були ключем до згоди серед держав-членів щодо антиросійських санкцій. Додаткова причина цієї згоди полягала у тому, що постраждали саме європейські громадяни (після збиття пасажирського літака Malaysia Airlines у липні 2014 р.). За інших рівних умов, роблять висновок автори, згоди щодо санкцій було б набагато важче досягти [7].

Незважаючи на внесок цих і багатьох інших досліджень у вивчення реакції ЄС на російську агресію проти України, нині ще бракує праць, де це питання розглядалося б комплексно й різнобічно. Тож постає потреба комплексно дослідити реакцію ЄС на російську агресію проти України протягом 2014-2021 р.

Ухвалення Угоди про асоціацію

21 березня 2014 р. у Брюсселі лідери України та ЄС підписали політичну частину Угоди. Зокрема було підписано Преамбулу, статтю 1, розділи I «Загальні принципи», II «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики» і VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення» Угоди. 27 червня 2014 р. під час засідання Ради ЄС президентом України та керівництвом Європейського Союзу і главами держав та урядів 28-ми країн-членів ЄС підписано економічну частину Угоди – розділи III «Юстиція, свобода та безпека», IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», V «Економічне та

галузеве співробітництво» й VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством» [8].

Варто нагадати, що ці події відбувалися в умовах російської агресії проти України, окупації Криму й окремих районів Луганської і Донецької областей. У цій ситуації окремі держави-члени ЄС не поспішали ратифіковувати Угоду. Нідерланди зробили це останніми у червні 2017 р. [9] і лише після консультативного референдуму 6.04.2016, на якому 61% виборців, що взяли в ньому участь, проголосували проти затвердження угоди [10]. Ратифікація супроводжувалася офіційним застереженням, що положення Угоди не передбачають для Королівства Нідерландів жодних зобов'язань стосовно участі у будь-якій формі військового співробітництва, без шкоди для зобов'язань, які Королівство має як держава-член ЄС [11]. Можна припустити, що це застереження з'явилося через побоювання громадян Нідерландів бути втягнутими у бойові дії проти РФ. Одними з перших, у 2014-му, Угоду ратифікували Латвія, Литва, Мальта, Румунія, Словаччина та Болгарія [9]. Відтак 1.09.2017, після ратифікації всіма державами-членами, Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності у повному обсязі.

У квітні 2014 р. Єврокомісія вирішила створити Групу підтримки України. Тодішній президент Єврокомісії Ж.М. Баррозу зазначив, що це рішення забезпечить українській владі підтримку при проведенні необхідних для стабілізації країни політичних і економічних реформ [12].

Розділ Угоди «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею» мав набути чинності наприкінці 2014 р., але через протидію Росії запуск зони вільної торгівлі було відкладено для проведення тристоронніх консультацій Україна-ЄС-Росія. Євросоюз пішов на безпрецедентний крок, погодившись на ці консультації. Можна припустити, що такі поступки РФ зроблено через неусвідомлення керівництвом ЄС справжньої мети агресії проти України і віру в те, що з Москвою можна домовитись дипломатичним шляхом. Ці ілюзії зникли досить швидко і 27 квітня 2015 р. на саміті Україна-ЄС було наголошено на необхідності початку роботи ЗВТ з 1 січня 2016 р. [13]. Своєю чергою, Єврокомісія оприлюднила список міфів щодо ЗВТ між Україною та ЄС, які поширювалися розпропагандою задля дезінформації українців і європейців [14].

Ще до набрання чинності Угодою про асоціацію Євросоюз запровадив для України режим автономних торговельних преференцій – одностороннє (з боку ЄС) скасування ввізних мит, яке стосувалося 94,7% від усього обсягу промислових товарів та 83,4% сільськогосподарських товарів і харчової продукції, що імпортуються Євросоюзом з нашої держави. З початком роботи ЗВТ режим автономних торговельних преференцій для України завершився [15]. На погляд ЄС, це рішення стало конкретним і відчутним заходом підтримки, економічна вигода від якого для України сягала близько 500 млн

євро на рік, з яких майже 400 млн припадало на сільськогосподарський сектор [16].

У липні 2022 р. Євросоюз опублікував звіт щодо реалізації Україною Угоди про асоціацію. У звіті описано впровадження реформ у рамках Угоди від моменту опублікування останнього звіту 1.12.2020 до початку військової агресії Росії 24.02.2022. У документі зазначається, що незважаючи на виклики через дестабілізаційні дії Росії та COVID-пандемію ключові реформи в Україні набули нового імпульсу [17].

Російська агресія проти України, яка розпочалася у 2014 р., а також підписання і ратифікація Угоди про асоціацію жодним чином не вплинули на позицію Євросоюзу щодо перспективи членства в ньому України. Майбутнє членство української держави в ЄС в Угоді про асоціацію не згадується, а керівництво Євросоюзу всіляко уникало розмов про перспективи повноправного членства України. Серед держав-членів ЄС теж не існувало консенсусу щодо перспектив європейської інтеграції України. Рішуче заперечувала членство України в ЄС Німеччина. У липні 2016 р. на цьому вчоргове наголосила речниця німецького МЗС, зазначивши, що на сьогодні для офіційного Берліна перспектива прийняття України до складу Євросоюзу не стоїть на порядку денному [18]. Аналогічну позицію неодноразово висловлювала і тодішній канцлер Німеччини А. Меркель. У червні 2016 р., говорячи про шанси України стати повноправним членом ЄС, вона заявила, що не схильна пробуджувати порожні надії, а приєднання України до ЄС не стоїть на порядку денному [19].

Санкції Європейського Союзу проти Російської Федерації

17 березня 2014 р. Рада закордонних справ ЄС засудила референдум у Криму та не визнала його результати, одночасно запровадивши комплекс обмежувальних заходів щодо 21-ї посадової особи, причетної до дій, які загрожують територіальній цілісності України. Надалі перелік постійно збільшувався і станом на 2021 р. налічував 177 осіб та 48 організацій [20]. 23 червня 2014 р. Рада ЄС ухвалила заходи щодо реалізації загальноєвропейської політики у відповідь на анексію Криму. У червні 2021 р. ці обмежувальні заходи містили зокрема заборону на продаж, постачання, передачу або експорт товарів і технологій у таких секторах: транспорт, телекомунікації, енергетичний сектор, пошук, розвідка та видобуток нафти, газу та мінеральних ресурсів [21]. Усі ці санкції застосовувалися виключно проти осіб і підприємств, які були пов'язані з окупацією Криму і не поширювалися на всю РФ. Така реакція видається досить дивною, адже важко уявити, що від самого початку кримські події та подальше російське вторгнення на сході України відбувалися без участі та схвалення з боку керівництва РФ. Ситуація змінилася після збиття пасажирського літака Malaysia Airlines (рейс MH17) і загибелі громадян ЄС. Нові санкції обмежували доступ певних російських банківських установ до первинних та вторинних євrorинків

капіталу, вводили заборону на експорт та імпорт зброї, а також на експорт товарів подвійного призначення. До того ж заборонялися прямий чи опосередкований продаж, постачання, передача або експорт технологій, придатних для глибоководної та арктичної розвідки і видобутку нафти [22]. Крім санкцій проти російських громадян у березні 2014 р. під обмежувальні заходи ЄС потрапили колишні українські посадовці, відповідальні за незаконне привласнення державних коштів та за порушення прав людини в Україні [23].

Незважаючи на санкції, протягом 2014-2021 рр. Євросоюз і Росія підтримували активні торговельні відносини. У 2021 р. РФ була п'ятим за обсягами двосторонньої торгівлі партнером ЄС. Тоді загальний товарообіг між ЄС і Росією становив 257,5 млрд євро. Ще раніше, у 2019 р., ЄС виступав найбільшим інвестором Росії. Обсяг прямих іноземних інвестицій у РФ склав 311,4 млрд євро, тоді як обсяг прямих інвестицій Росії в ЄС оцінювався в 136 млрд євро [24]. Варто зазначити, що у 2021 р. Росія і для України була важливим торговельним партнером. За даними Державної митної служби України, зростання торгівлі між країнами тоді становило майже 39%, а загальний товарообіг складав 10,1 млрд дол. США: постачання російських товарів до України – 6,65 млрд, українських до Росії – 3,44 млрд [25].

Макрофінансова допомога ЄС Україні

Євросоюз надавав підтримку Україні за допомогою низки механізмів, серед яких на окрему увагу заслуговує макрофінансова допомога (МФД). МФД – це форма фінансової допомоги країнам-партнерам ЄС, які переживають кризу платіжного балансу. МФД розроблено для країн, географічно, економічно та політично близьких до ЄС. До них належать держави-кандидати та потенційні кандидати, країни, що межують з Євросоюзом, на які поширюється Європейська політика сусідства та, за певних обставин, інші треті країни. Мета МФД полягає у відновленні стабільної зовнішньої фінансової ситуації, водночас заохочуючи економічні зміни та структурні реформи. МФД є доповненням до фінансування МВФ і виступає заходом екстреної допомоги, який не призначений для надання регулярної фінансової підтримки економічного й соціального розвитку. МФД надається траншами з прив'язкою до виконання умов, спрямованих на зміцнення макроекономічної та фінансової стабільності. Ці умови, зазвичай, зосереджуються на управлінні державними фінансами і фіскальній реформі, але можуть торкатися й інших сфер [26].

Рішення щодо виділення коштів у рамках МФД І ЄС ухвалив на початку 2013 р. Умови надання позики було згруповано за чотирма напрямками: управління державними фінансами, торгівля і оподаткування, запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності і підготовка впровадження законодавства ЄС у сфері фінансових послуг, а також реформа газової галузі України [27]. Ратифікація ж відповідного меморандуму у Верховній Раді відбулася тільки у березні 2014 р. [28]. Як можна побачити, від часу укладення меморандуму до його ухвалення Україною минув рік. Це можна пояснити тим,

що українське керівництво часів президентства В. Януковича не було зацікавлене у проведенні демократичних реформ і боротьбі з корупцією, на яких наполягав ЄС. Перший транш у розмірі 100 млн євро було виплачено у травні 2014 р., за ним послідував другий транш на 260 млн у листопаді того ж року. Останній транш у 250 млн євро надійшов в Україну у квітні 2015 р. [29].

На тлі політичних подій 2014 р. в Україні та гострої кризи платіжного балансу, Єврокомісія запропонувала МФД II на суму до 1 млрд євро. Пропозиція супроводжувалася детальною оцінкою економічних викликів, з якими стикається Україна. Пропозицію Комісії було схвалено 14 квітня 2014 р., а два транші по 500 млн євро щороку виплачено у червні та грудні того ж року [29].

Україна запросила додаткову фінансову допомогу від ЄС та інших міжнародних партнерів наприкінці 2014 р. 8 січня 2015 р. Єврокомісія запропонувала 3-тю програму МФД для України на суму до 1,8 млрд євро, а 15.04.2015 це рішення ухвалено остаточно. 22 липня 2015 р. до України надійшов перший транш у межах цієї програми (600 млн євро), 4 квітня 2017 р. – другий (також 600 млн). Третій транш у розмірі 600 млн євро могло бути виплачено за умови реалізації пакету з 21-го зобов'язання, погоджених із українською владою. Проте Україна не виконала чотири зобов'язання, зокрема два, які були спрямовані на запобігання корупції. За цих обставин Єврокомісія не змогла виділити останній транш у рамках МФД III [29]. Водночас на погляд ЄС, МФД III відіграла важливу роль у вирішенні проблем платіжного балансу України та реалізації ключових структурних реформ. Вона дозволила заощадити бюджетні кошти та слугувала каталізатором для додаткової фінансової підтримки і довіри інвесторів. Пакет умов МФД III було повністю узгоджено з відповідною програмою МВФ, що створило політично кумулятивний ефект і сприяло мобілізації української влади навколо важливих реформ, особливо у сферах, не охоплених іншими міжнародними донорськими програмами [30].

Після запиту української влади на додаткову макрофінансову допомогу, 4 липня 2018 р. було ухвалено рішення про четверту поспіль програму МФД для України, сумою до 1 млрд євро. Два транші по 500 млн кожен виплачено у листопаді 2018 р. і травні 2020 р. З урахуванням даних виплат, ЄС із 2014 р. надав Україні 3,8 млрд євро у вигляді кредитів МФД. Це найбільша сума макрофінансової допомоги, яку ЄС виділив будь-якій одній країні-партнеру [29].

Запровадження безвізового режиму між Україною та ЄС

Для великої кількості українців можливість вільно подорожувати Європою стало справжнім і реально відчутним досягненням політики європейської інтеграції. За результатами соціологічного дослідження фонду «Демократичні ініціативи» та Центру Разумкова у червні 2017 р., запровадження безвізового режиму з країнами ЄС виявилось дуже важливим для 39% громадян України

[31]. І хоча безвізовий режим не зробив Україну ближчою до членства в Євросоюзі, він має важливе моральне значення для багатьох українських громадян.

27 травня 2014 р. Єврокомісія затвердила 4-ту доповідь про прогрес України у виконанні Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для громадян України. Зазначений документ констатував, що Україна виконала всі вимоги першої (законодавчої) фази Плану дій. Відповідно Комісія рекомендувала перехід до другої (імплементаційної) фази виконання Плану дій [32]. У грудні 2015 р. Єврокомісія остаточно ухвалила вже 6-й звіт з виконання Україною вимог Плану дії візової лібералізації. У звіті наголошувалося, що прогрес, досягнутий Україною у виконанні контрольних показників другої фази Плану, заслуговує на увагу, зокрема з огляду на виняткові обставини та внутрішні і зовнішні виклики, з якими зіткнулася наша країна. Ґрунтуючись на результатах постійного моніторингу та звітності, а також зобов'язаннях, взятих українським керівництвом, Комісія зробила висновок, що Україна відповідає критеріям лібералізації візового режиму [33].

Попри те, що звіт констатує виконання Україною всіх вимог Плану дій щодо візової лібералізації, в ньому побічно визнається, що Україна не завершила виконання деяких пунктів плану в частині боротьби з корупцією. Однак Єврокомісія погодилася запустити процес скасування віз, не очікуючи завершення виконання цих пунктів, базуючись на обіцянці української влади завершити цю роботу. Зокрема, прем'єр-міністр та президент України надали ЄС гарантії завершення в першому кварталі 2016 р.: ефективного запуску Національного антикорупційного бюро (НАБУ); формування Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП); остаточного створення та початку роботи Національної агенції з питань запобігання корупції (НАЗК); внесення змін до держбюджету, де буде передбачено фінансування згаданих структур [34].

Наприкінці 2016 р. було вирішено, що лібералізація візового режиму для України та Грузії набуде чинності одночасно зі стартом роботи нового механізму призупинення безвізового режиму. У грудні 2016 р. Європарламент і Рада ЄС погодили цей новий механізм [35]. Нарешті, після всіх узгоджень, безвізовий режим між Україною та ЄС запрацював 11.09.2017 [36].

Такий тривалий процес надання безвізового режиму Україні, незважаючи на позитивні рішення Єврокомісії, пояснюється позицією Франції, яка намагалася заморозити всі процеси візової лібералізації до обрання нового президента Франції. Французька влада побоювалася, що лібералізація візового режиму для України буде використана у виборчій кампанії представниками правих і крайніх правих сил як доказ неспроможності соціалістів оберігати країну від імміграційних ризиків [37].

Отже, на політичному рівні Євросоюз рішуче засудив неспровоковане порушення Росією суверенітету та територіальної цілісності України. Незважаючи на досить тривалу ратифікацію Угоди про асоціацію державами-

членами ЄС і відтермінування через російську протидію своєчасного запуску ЗВТ, Європейський Союз запровадив для України режим автономних торговельних преференцій, що стало конкретним і відчутним заходом економічної підтримки України. Російська агресія, яка розпочалася у 2014 р., а також підписання та ратифікація Угоди про асоціацію не позначилися на позиції ЄС щодо перспективи членства. Наприкінці 2021 р. членство України в ЄС не обговорювалося.

Євросоюз надав Україні значну макрофінансову допомогу. Ці кошти використовувались із метою зменшення зовнішнього фінансового тиску на Україну, поліпшення її платіжного балансу та забезпечення бюджетних потреб. Не можна применшувати і морального значення безвізового режиму між Україною та ЄС, запровадженого у 2017 р. Необхідно зауважити, що рішення стосовно макрофінансової допомоги і лібералізації візового режиму ухвалювалися ЄС з розумінням скрутної ситуації, яка склалася в Україні з початком 2014 р., і були справжнім виявом підтримки української держави.

У відповідь на російську окупацію Криму вже у березні 2014 р. ЄС запровадив перші санкції проти російських посадових осіб, причетних до дій, що порушують територіальну цілісність України. Така реакція Євросоюзу вочевидь була занадто обережною, адже важко уявити, що від самого початку кримські події і подальше російське вторгнення на Сході України відбувалися без участі та прямого схвалення з боку керівництва РФ. Ситуація дещо змінилася лише після збиття пасажирського літака Malaysia Airlines і загибелі в ньому громадян ЄС.

На фоні російської агресії Євросоюз усіляко підтримував Україну політично й економічно, спонукаючи українське керівництво до проведення необхідних реформ через наступні механізми: Угода про асоціацію, макрофінансова допомога, План дій щодо візової лібералізації. Водночас антиросійська санкційна політика ЄС виявилася досить пасивною. Можна зробити висновок, що така нерішуча реакція ЄС на брутальне порушення Москвою Статуту ООН заохотила РФ до повномасштабного вторгнення в Україну 24.02.2022.

У контексті російського вторгнення в Україну доцільно порівняти реакцію ЄС на агресію 2022 р. з подіями 2014-2021 рр. Саме це і може стати напрямом подальших наукових досліджень українських науковців.

Список використаних джерел та літератури

1. Сергейцев Т. Что Россия должна сделать с Украиной. URL: <https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html>
2. Мартинов А. Еволюція політики Європейського Союзу щодо російсько-української війни (2014-2022). *Європейські історичні студії*. 2022. № 23. URL: <http://eustudies.history.knu.ua/uk/evolyutsiya-politiki-yevropejskogo-soyuzu-shhodo-rosijsko-ukrayinskoyi-vijni-2014-2022/#>
3. Віднянський С. Україна – Європейський Союз: новий етап взаємовідносин в умовах російсько-української війни 2014-2022 рр. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2022. № 31. С. 10-37.

4. Kruk K. The Crimean Factor: How the European Union Reacted to Russia's Annexation of Crimea. URL: <https://warsawinstitute.org/crimean-factor-european-union-reacted-russias-annexation-crimea/>
5. Rabinovych M., Pintsch A. From the 2014 Annexation of Crimea to the 2022 Russian War on Ukraine: Path Dependence and Socialization in the EU–Ukraine Relations. *JCMS*. 2024. V. 62 (5). P. 1239-1259. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jcms.13572>
6. Schmidt-Felzmann A. Is the EU's failed relationship with Russia the member states' fault? *L'Europeen Formation*. 2014. № 4 (4). P. 40-60.
7. Sjursen H., Rosén, G. Arguing Sanctions. On the EU's Response to the Crisis in Ukraine. *Journal of Common Market Studies*. 2017. № 55 (1). P. 20-36.
8. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. Ukraine-EU Association Agreement. URL: <https://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/european-integration/eu-ukraine-association-agreement>
9. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. Ratification Details. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/documents/treaties-agreements/agreement/?id=2014045>
10. Нідерланди оприлюднили офіційні результати референдуму. URL: <https://web.archive.org/web/20160413094435/http://www.pravda.com.ua/news/2016/04/12/7105283/>
11. Declaration / reservation. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/documents/treaties-agreements/ratification/?id=2014045&partyid=NL&doclanguage=en>
12. European Commission. Support Group for Ukraine. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_14_413
13. The 17th EU-Ukraine Summit, 27 April 2015. URL: <https://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/european-integration/ukraine-eu-summits>
14. Trilateral Talks on EU-Ukraine DCFTA – Distinguishing between Myths&Reality. URL: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/d-ru/dv/dru_20160120_05/dru_20160120_05en.pdf
15. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>
16. European Commission proposes temporary tariff cuts for Ukrainian exports to the EU. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_14_250
17. Ukraine: EU report notes important steps taken in the implementation of there form agenda. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4706
18. Сааков В. У Берліні не бачать перспектив членства України в ЄС в осяжному майбутньому. URL: <http://www.dw.com/uk/y-berlini-ne-bachaty-perspektiv-chlenstva-ukrayini-v-es-v-osyazhnomu-maybutnyomu/a-19371451>
19. Жолквер М. Гройсман у Берліні: чи є в Україні шанс стати членом ЄС? URL: <http://www.dw.com/uk/grojsman-u-berlini-chi-e-v-ukrayini-shans-stati-chlenom-es/a-19360457>
20. EU sanctions. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/sankciyi-yes-u-vidpovid-na-agresiyu-rosiyi-ta-proti-kolishnih-visokoposadovciv-ukrayini>
21. Consolidated text: Council Decision 2014/386/CFSP of 23 June 2014 concerning restrictive measures in response to the illegal annexation of Crimea and Sevastopol. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02014D0386-20210623>
22. Council Decision 2014/512/CFSP of 31 July 2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2014/512/oj/eng>

23. Council Decision 2014/119/CFSP of 5 March 2014 concerning restrictive measures directed against certain persons, entities and bodies in view of the situation in Ukraine. URL: [https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2014/119\(1\)/oj/eng](https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2014/119(1)/oj/eng)
24. EU trade relations with Russia. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/russia_en
25. Попри війну Україна та Росія торік наростили обсяги торгівлі. URL: <https://epravda.com.ua/news/2022/02/09/682210/>
26. Macro-Financial Assistance (MFA). URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/eu-financial-assistance/macro-financial-assistance-mfa_en
27. Memorandum of Understanding between the European Union and Ukraine for Macro-Financial Assistance for Ukraine of up to EUR 610 million. URL: https://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/mou/mou_eu_ukraine1_en.pdf
28. Expost evaluation of MFA operations in Ukraine. URL: https://commission.europa.eu/about/departments-and-executive-agencies/economic-and-financial-affairs/evaluation-reports-economic-and-financial-affairs-policies-and-spending-activities/ex-post-evaluation-mfa-operations-ukraine_en
29. European Commission. Economy and Finance. Ukraine. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/international-economic-relations/candidate-and-neighbouring-countries/neighbouring-countries-eu/neighbourhood-countries/ukraine_en
30. Evaluation of DECISION (EU) 2015/601 of the European Parliament and of the Council of 15 April 2015 providing further Macro-financial assistance to Ukraine. URL: https://commission.europa.eu/document/download/bdc87744-cbd9-4a47-9d97-7e70ab2e7d23_en?filename=com_2021_169_f1_report_from_commission_en_v4_p1_1179039.pdf
31. Visa-free regime for Ukraine – public opinion. URL: <https://dif.org.ua/en/article/visa-free-regime-for-ukraine-public-opinion>
32. Україна переходить на 2-гу фазу Плану дій з лібералізації візового режиму. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/news/23606-ukrajina-perehodity-na-2-gu-fazu-planu-dij-z-liberalizaciji-vizovogo-rezhimu>
33. Commission Progress Report: Ukraine meets criteria for visa liberalisation. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_15_6367
34. «Безвізовий звіт» не містить додаткових умов скасування віз для українців. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/12/18/7042456/>
35. Visa suspension mechanism: Parliament and Council negotiators strike a deal. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20161128IPR53515/visa-suspension-mechanism-parliament-and-council-negotiators-strike-a-deal>
36. Visa-free travel for Ukrainians comes into force. URL: https://www.eeas.europa.eu/node/21907_en
37. Посельський В. Призупинення безвізу і вплив Франції: як це працюватиме та коли можливе скасування віз. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/11/29/7058138/>

References

1. Serhejcev, T. (2022). Chto Rossyya dolzhna sdelat' s Ukrainoj. [Online]. Available from: <https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html> [In Russian].
2. Martynov, A. (2022). The evolution of the policy of the European Union regarding the russian-ukrainian war (2014–2022). *European Historic Studies*, 23 [Online]. Available from: <http://eustudies.history.knu.ua/uk/evolyutsiya-politiki-yevropejskogo-soyuzu-shhodo-rosijsko-ukrayinskoyi-vijni-2014-2022/#> [In Ukrainian].
3. Vidnyanskyj, S. (2022). Ukraine – European union: a new phase of relations in the context of the 2014 – 2022 Russia – Ukraine war. *International Relations of Ukraine: Scientific Searches and Findings*, 31, pp. 10-37. [In Ukrainian].

4. Kruk, K. (2019). The Crimean Factor: How the European Union Reacted to Russia's Annexation of Crimea. [Online]. Available from: <https://warsawinstitute.org/crimean-factor-european-union-reacted-russias-annexation-crimea/> [In English].
5. Rabinovych, M., Pintsch, A. (2024). From the 2014 Annexation of Crimea to the 2022 Russian War on Ukraine: Path Dependence and Socialization in the EU-Ukraine Relations. *JCMS*, V. 62 (5), pp. 1239-1259. [Online]. Available from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jcms.13572> [In English].
6. Schmidt-Felzmann, A. (2014). Is the EU's failed relationship with Russia the member states' fault? *L'Europe en Formation*, 4 (4), p. 40-60. [In English].
7. Sijrsen, H. and Rosén, G. (2017). Arguing Sanctions. On the EU's Response to the Crisis in Ukraine'. *Journal of Common Market Studies*, 55 (1), pp. 20-36. [In English].
8. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. (2021). Ukraine-EU Association Agreement. [Online]. Available from: <https://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/european-integration/eu-ukraine-association-agreement> [In English].
9. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. Ratification Details. [Online]. Available from: <https://www.consilium.europa.eu/en/documents/treaties-agreements/agreement/?id=2014045> [In English].
10. Niderlandy oprylyudnyly oficijni rezul'taty referendumu. (2016) [Online]. Available from: <https://web.archive.org/web/20160413094435/http://www.pravda.com.ua/news/2016/04/12/7105283/> [In Ukrainian].
11. Declaration / reservation. (2017). [Online]. Available from: <https://www.consilium.europa.eu/en/documents/treaties-agreements/ratification/?id=2014045&partyid=NL&doclanguage=en> [In English].
12. European Commission. (2014). *Support Group for Ukraine*. [Online]. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_14_413 [In English].
13. The 17th EU-Ukraine Summit, 27 April 2015. (2015). [Online]. Available from: <https://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/european-integration/ukraine-eu-summits> [In English].
14. Trilateral Talks on EU-Ukraine DCFTA – Distinguishing between Myths & Reality. (2015). [Online]. Available from: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/d-ru/dv/dru_20160120_05/dru_20160120_05en.pdf [In English].
15. Zona vil'noyi torhivli mizh Ukrayinoyu ta YeS. [Online]. Available from: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> [In Ukrainian].
16. European Commission proposes temporary tariff cuts for Ukrainian exports to the EU. (2014). [Online]. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_14_250 [In English].
17. Ukraine: EU report notes important steps taken in the implementation of the reform agenda. (2022). [Online]. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4706 [In English].
18. Saakov, V. (2016). U Berlini ne bachat' perspektiv chlenstva Ukrayiny v YeS v osyazhnomu majbutn'omu. [Online]. Available from: <http://www.dw.com/uk/y-berlini-ne-bachaty-perspektiv-chlenstva-ukrayini-v-es-v-osyazhnomu-majbutn'omu/a-19371451> [In Ukrainian].
19. Zholkver, M. (2016). Hrojsman u Berlini: chy ye v Ukrayiny shans staty chlenom YeS? [Online]. Available from: <http://www.dw.com/uk/гройсман-у-берліні-чи-є-в-україні-шанс-стати-членом-es/a-19360457> [In Ukrainian].
20. EU sanctions. (2021). [Online]. Available from: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/sankciyi-yes-u-vidpovid-na-agresiyu-rosiyi-ta-proti-kolishnih-visokoposadovciv-ukrayini> [In English].
21. Consolidated text: Council Decision 2014/386/CFSP of 23 June 2014 concerning restrictive

- measures in response to the illegal annexation of Crimea and Sevastopol. (2021) [Online]. Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02014D0386-20210623> [In English].
22. Council Decision 2014/512/CFSP of 31 July 2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine. (2014). [Online]. Available from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2014/512/oj/eng> [In English].
23. Council Decision 2014/119/CFSP of 5 March 2014 concerning restrictive measures directed against certain persons, entities and bodies in view of the situation in Ukraine. (2014). [Online]. Available from: [https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2014/119\(1\)/oj/eng](https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2014/119(1)/oj/eng) [In English].
24. EU trade relations with Russia. (2024). [Online]. Available from: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/russia_en [In English].
25. Popry vijnu Ukrayina ta Rosiya torik narostyly obsyahy torhivli. (2022). [Online]. Available from: <https://epravda.com.ua/news/2022/02/09/682210/> [In Ukrainian].
26. Macro-Financial Assistance (MFA). (2025) [Online]. Available from: https://economy-finance.ec.europa.eu/eu-financial-assistance/macro-financial-assistance-mfa_en [In English].
27. Memorandum of Understanding between the European Union and Ukraine for Macro-Financial Assistance for Ukraine of up to EUR 610 million. (2013). [Online]. Available from: https://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/mou/mou_eu_ukraine1_en.pdf [In English].
28. Ex post evaluation of MFA operations in Ukraine. (2021). [Online]. Available from: https://commission.europa.eu/about/departments-and-executive-agencies/economic-and-financial-affairs/evaluation-reports-economic-and-financial-affairs-policies-and-spending-activities/ex-post-evaluation-mfa-operations-ukraine_en [In English].
29. European Commission. *Economy and Finance. Ukraine*. (2024). [Online]. Available from: https://economy-finance.ec.europa.eu/international-economic-relations/candidate-and-neighbouring-countries/neighbouring-countries-eu/neighbourhood-countries/ukraine_en [In English].
30. Evaluation of DECISION (EU) 2015/601 of the European Parliament and of the Council of 15 April 2015 providing further macro-financial assistance to Ukraine. (2021). [Online]. Available from: https://commission.europa.eu/document/download/bdc87744-cbd9-4a47-9d97-7e70ab2e7d23_en?filename=com_2021_169_f1_report_from_commission_en_v4_p1_1179039.pdf [In English].
31. Visa-free regime for Ukraine – public opinion. (2017) [Online]. Available from: <https://dif.org.ua/en/article/visa-free-regime-for-ukraine-public-opinion> [In English].
32. Ukrayina perexodyt" na 2-hu fazu Planu dij z liberalizaciyi vizovoho rezhymu. (2014). [Online]. Available from: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/news/23606-ukrajina-perehodity-na-2-gu-fazu-planu-dij-z-liberalizaciji-vizovogo-rezhimu> [In Ukrainian].
33. Commission Progress Report: Ukraine meets criteria for visa liberalisation. (2015). [Online]. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_15_6367 [In English].
34. "Bezvizovyj zvit" ne mistyt" dodatkovyx umov skasuvannya viz dlya ukrayinciv. (2015). [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/12/18/7042456/> [In Ukrainian].
35. Visa suspension mechanism: Parliament and Council negotiators strike a deal. (2016). [Online]. Available from: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20161128IPR53515/visa-suspension-mechanism-parliament-and-council-negotiators-strike-a-deal> [In English].
36. Visa-free travel for Ukrainians comes into force. (2017). [Online]. Available from: https://www.eeas.europa.eu/node/21907_en [Accessed: 13 April 2025] [In English].
37. Poselsky, V. (2016). Pryzupynennya bezvizu i vplyv Franciyi: yak ce pracyuvatyme ta koly mozhlyve skasuvannya viz. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/11/29/7058138/> [In Ukrainian].

Poshedin O. The European Union's Response to Russian Aggression against Ukraine (2014–2021).

The article examines the European Union's response to Russian aggression against Ukraine during 2014–2021. It is established that at the political level, the European Union strongly condemned the unprovoked violation of Ukraine's sovereignty and territorial integrity by the Russian Federation. Despite the rather lengthy ratification of the Association Agreement by the EU Member States and the postponement of the timely launch of the free trade area due to Russian opposition, the European Union introduced a regime of autonomous trade preferences for Ukraine, which became a concrete and tangible measure of economic support for Ukraine. The Russian aggression against Ukraine, as well as the signing and ratification of the Association Agreement, did not in any way affect the EU's position on the prospects for Ukraine's membership in the European Union. At the end of 2021, Ukraine's membership in the EU was not under discussion. The European Union provided Ukraine with significant macro-financial assistance. These funds were used to reduce external financial pressure on Ukraine, improve its balance of payments, and meet its budget needs. The moral significance of the visa-free regime that the European Union introduced with Ukraine in 2017 cannot be underestimated. It should be noted that the EU made the decisions regarding macro-financial assistance and visa liberalization with an understanding of the difficult situation that had developed in Ukraine since the beginning of 2014. It was a genuine manifestation of support for the Ukrainian state. In response to the Russian occupation of Crimea, the first sanctions were introduced in March 2014 against Russian officials involved in actions that violate the territorial integrity of Ukraine. This reaction of the European Union turns out to be too cautious because it is difficult to imagine that from the very beginning, the Crimean events and the subsequent Russian invasion of Eastern Ukraine took place without the participation and approval of the Russian leadership. The situation partially changed only after the shooting down of the Malaysia Airlines passenger plane and the deaths of EU citizens.

It is concluded that against the backdrop of Russian aggression, the European Union supported Ukraine politically and economically in every possible way and encouraged the Ukrainian leadership to carry out the necessary reforms through the following mechanisms: Association Agreement, macro-financial assistance, Visa Liberalization Action Plan. At the same time, the EU's sanctions policy against Russia was relatively passive. Such a hesitant response by the EU to Russia's brutal violation of the UN Charter encouraged Moscow to launch a full-scale invasion of Ukraine in 2022.

Keywords: European Union, Ukraine, Russia, Russian aggression.

УДК 94(44:(470+571:477))

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-32-7>

Шморзун О.О.

<https://orcid.org/0000-0002-1077-7011>

ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОГО ПІДХОДУ ДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: АНАЛІЗ І ПРОГНОЗ

Проаналізовано особливості міждержавного співробітництва України та Франції в період російсько-української війни. Дано неупереджену оцінку наданій нашій країні військово-технічній, фінансово-економічній та гуманітарній допомозі, спрямованій на збереження суверенітету України та зміцнення її оборонного потенціалу. Простежена еволюція політико-дипломатичних відносин обох держав на тлі наростання російської загрози як для подальшого існування українського народу, так і для міжнародної безпеки загалом.

Доведено, що плідному військово-економічному союзу Франції, збільшенню масштабів поставок військової техніки, посиленню фінансової та гуманітарної допомоги перешкоджає активне економічне співробітництво Росії та Франції, яке не припинялось не тільки з початком російсько-української війни, але й після її максимальної ескалації у 2022 році. Антиукраїнську гібридну війну ведуть і численні російські інформаційно-аналітичні центри, що знаходяться на території Франції, що нерозривно пов'язані з відповідними спецслужбами. Нарешті, внаслідок давніх історичних традицій та взаємних політичних та культурних впливів Росії та Франції на її території і в поточний момент існує потужне проросійське лобі, яке складається із представників вищих ешелонів влади та бізнесу. Ця, по суті, російська п'ята колона із політичних сил ультраправого та ліворадикального спрямування не тільки стоїть на заваді поглибленню франко-українського співробітництва, а й намагається максимально блокувати реформаторські починання чинного президента держави Е. Макрона, а також його зусилля, спрямовані на консолідацію держав Євросоюзу та створення спільного загальноєвропейського військово-політичного блоку, здатного ефективно протистояти ймовірному російському вторгненню в ЄС.

В цьому зв'язку розкрито трансформацію геополітичних орієнтацій Е. Макрона від позицій максимально толерантного по відношенню до путінського режиму політика, що прагне виступити посередником від Європейського Союзу та успішним миротворцем, до відвертого прихильника України, готового максимально сприяти нашій перемозі над російським агресором та якнайшвидшому набуттю Україною статусу постійного члена ЄС.

Ключові слова: Франція, Україна, російсько-українська війна, загальноєвропейський військово-економічний потенціал.

Становлення воєнно-політичного союзу: *pro et contra*

З самого початку російської агресії проти України вищі французькі посадовці запровадили низку заходів для припинення цього вторгнення. Зокрема, наприкінці 2014 р. на той час Президент Франції Ф. Олланд повідомив про скасування продажу Росії двох військових кораблів класу авіаносців «Містраль», контракт на будівництво яких було підписано у 2011 році. Також влітку 2016 р. коли за ініціативи Президента П. Порошенка відбулось Засідання Ради безпеки ООН, на якому було розглянуто наступне питання: «Причина: погіршення безпекової ситуації на Донбасі та невиконання Росією Мінських домовленостей». На пленарному засіданні виступив тогочасний постійний

представник Франції в ООН Ф. Делатр. У своїй промові він рішуче засудив відновлення бойових дій на сході України підкресливши, «що метою посередницьких зусиль є відновлення контролю України над усіма її міжнародно визнаними кордонами, що також вимагає відновлення її влади над Кримом» [1].

Щодо ставлення до розв'язаної Росією віроломної агресії Е. Макрона, то ще у своїй передвиборчій програмі, у статусі кандидата на посаду Президента Франції, він закликав до збереження санкцій проти Росії, доки не будуть виконані Мінські домовленості [2]. Невдовзі, 29 травня 2017 р., відразу після своєї перемоги на президентських виборах, Е. Макрон прийняв у Версалі В. Путіна. Під час спільної прес-конференції з черговим російським самодержцем, він знову зазначив, що в разі ескалації конфлікту проти України санкції проти Росії можуть бути посилені [3]. А вже 26 червня 2017 р., знов-таки в Парижі, Президент України П. Порошенко та новообраний Президент Франції обговорили ситуацію в окупованому Криму та на Донбасі. Е. Макрон вчергове підкреслив, що «Франція завжди підтримувала суверенітет України в рамках кордонів, визнаних на міжнародному рівні. Також французька сторона не визнає анексію Криму» [4].

В цілому з початком російської окупації інтенсивність українсько-французької співпраці на політичному рівні неухильно посилювалась. Про це переконливо свідчить зокрема документ з назвою «Політичні відносини між Україною та Францією», опублікований на сайті українського посольства у Франції [5].

Необхідно наголосити на тому, що Франція, особливо з березня 2022 р., розпочала поставки Україні широкої номенклатури озброєння та військового обладнання, включаючи ефективні артилерійські самохідні установки, бронемашини, протитанкові ракети, танки та літаки «Міраж». У таблиці, розміщеній на сайті французького оборонного відомства, позначені 50 позицій, які включають як захисне спорядження, так і засоби зв'язку, а також різні типи озброєння та безпілотні апарати. Також існує співпраця у сфері кібербезпеки, взаємодія у процесі відновлення критичної інфраструктури України (зокрема йдеться про допомогу у розмінуванні територій) [6].

Водночас, визнаючи безсумнівно значну роль Франції у якості воєнного союзника України в її справедливій боротьбі з російсько-шовіністичними загарбниками, потрібно визнати: жодна країна Європи не набула такої неоднозначної репутації як Франція стосовно питання ставлення французької влади і суспільства до російсько-української війни. Зокрема, згідно з французькими джерелами, Франція буцімто знаходиться серед головних спонсорів України з показниками безпосередньо воєнної допомоги в діапазоні від 3,5 до 5,8 млрд. євро, наданої протягом трьох років, а разом з часткою Франції у гуманітарній фінансовій допомозі ЄС сягає 14,3 млрд. євро [7]. Однак за даними українського аналітичного порталу «Слово і діло», за трьома

базовими показниками, а саме – пряма воєнна допомога у відношенні до ВВП країни, її внесок у допомогу від ЄС у % ВВП та загальна сума в євро, надана Україні на початок 2025 року, Франція перебуває лише на 17 місці. Що ж до абсолютних показників, то насправді фінансовий внесок Франції в українську оборону становить 4,89 млрд євро або 0,18% ВВП країни [8].

Щодо санкцій проти РФ, то, окрім участі у подібного роду загальноєвропейських заходах, відносно інших, зокрема європейських держав, антиросійські обмеження, накладені персонально французькою державою, були відносно незначними. Взагалі варто зазначити, що Україна, на відміну від Росії, спочатку не була в пріоритеті міжнародної політики П'ятої республіки. Навпаки, ще у 2016 р. двоє французьких політологів Л. Літра та Ф. Пармантьє у аналітичній статті «Союзник мимоволі. Чого чекати Україні від співпраці з Францією» прямо зазначали: «Група «тих, хто розуміє Росію» у політичній верхівці, бізнес-елітах та інших верствах верхнього середнього класу здається численною, що непрямо, але все ж впливає на позицію щодо України. Особливою проблемою є поширення у Франції настроїв проти ЄС, що цілком відповідають російським ідеям. Багато хто у Франції вважає, що Україна не є важливим регіоном з погляду економічних і політичних інтересів, а тому скоріше підтримує політику невтручання з боку Парижа (19%), тим часом як половина населення вважає, що Україна є територією інтересів Росії». Крім того, в статті надається важлива інформація, згідно з якою «формула Штайнмаєра», яку в Україні назвали «формулою зради» – не єдина спроба поступового знищення України шляхом, так би мовити, її «сепаратизації». На жаль, існувала ще й французька ініціатива подібного «замирення», яка мала умовну назву «план Мореля». «Суть цієї пропозиції? Якщо відверто, то в тому, щоб провести «вибори» на окупованих Росією територіях «під наглядом» терористів, які незаконно встановили свій збройний контроль на частині сходу України». Що ж до Росії, то, на думку аналітиків, головним мотивом взаємодії з нею Е. Макрона ще у статусі міністра економіки було гасло «бізнес перед усім!». Більше того, під час свого візиту до Москви у січні 2016 р. уже «без п'яти хвилин» Президент Франції Е. Макрон висловив своє переконання в тому, що антиросійські санкції буде скасовано не пізніше серпня цього року» [9].

Уже в статусі глави П'ятої республіки, попри очевидну відверту нереальність ідеї припинення вже розпочатої путінським терористичним режимом російсько-української війни дипломатичним шляхом, Е. Макрон продовжував постійно повторювати мантру про те, що він налаштований підтримувати Мінський процес з метою врегулювання ситуації на Донбасі. Зокрема, в грудні 2019 р., як завжди саме у Парижі, за участю новообраного Президента України В. Зеленського та «переобраного» у 2018 р. на свій четвертий термін В. Путіна, відбулась чергова «Норманська зустріч». У тексті підсумкового документу зазначалось, що «сторони висловлюють зацікавленість

у досягненні домовленостей у рамках Нормандського формату... Вони вважають за необхідне інкорпорувати «формулу Штайнмаєра» в українське законодавство...». На жаль, Е. Макрон був співучасником у підготовці цього, як на мене, ганебного, документу [10]. Нагадаю, що цей «план» є не що інше як механізм поетапної втрати незалежності через визнання на конституційному рівні офіційного автономного статусу окупованих територій (що не могло не викликати негайних масових протестів громадян нашої держави під відповідним гаслом «Ні – капітуляції!»).

Крім того, з моменту свого вступу на посаду Президента П'ятої республіки Е. Макрон всіляко підкреслював пріоритетність російсько-французьких відносин. Красномовним доказом цього є той факт, що після своєї перемоги перших президентських перегонів він вирішив спочатку зустрітись з В. Путіним, а не з главою української держави (російський Президент взагалі став першим іноземним лідером, якого французький колега запросив з офіційним візитом одразу після свого обрання у квітні 2017 р., організувавши пишний прийом у Версалі!).

На цій зустрічі, що відбулась відразу після інавгурації Е. Макрона 29 травня 2017 р. було ухвалено, м'яко кажучи, далеко неоднозначне з точки зору ставлення до Росії як зухвалого агресора та руйнівника всієї існуючої системи міжнародної безпеки, спільне рішення – заснування громадянського форуму під назвами «Тріанонський діалог» або «Франко-російський форум громадянських спільнот», офіційна мета якого була активно оприлюднена в російських ЗМІ і полягала у зміцненні зв'язків між так званим громадянським суспільством Росії та французькою державою.

Насправді йшлося про те, щоб під виглядом тісної співпраці буцімто неурядових організацій, в обхід загальноєвропейської блокади агресора, максимально посилити взаємні економічні зв'язки. У подальшому співробітництво в режимі «форуму» лише поглиблювалось, причому воно відбувалось на тлі мінімальних з боку Франції санкційних обмежень по відношенню до російського агресора, в той час як подібний «чіткий курс на беззастережне, без будь-яких поступок, посилення економічних відносин через пошук «дірок» у системі санкцій суперечить самому духу і призначенню санкцій як інструменту міжнародної політики» [11].

У наступному 2018 р. у відповідь на запрошення В. Путіна Е. Макрон у якості почесного гостя відвідав Росію, де виступив на сумнозвісному Петербурзькому економічному форумі. У своїй промові чинний глава французької держави намалював картину мало не безмежних перспектив російсько-французького співробітництва в економіко-технологічній та культурній сферах. Він навів конкретну статистику стосовно економічної інтеграції французького бізнесу в російську економіку. За його словами Франція на той час була одним з провідних іноземних роботодавців Росії з

майже 170000 робочих місць, а також інвесторів та похвалився, що за час свого візиту укладено ще близько 50 нових угод» [12].

Але й це ще не все. У форматі все того ж Петербурзького економічного форуму Е. Макрон окреслив грандіозний план по суті повернення Росії, так би мовити, у її європейське лоно фактично у статусі як мінімум асоційованого члена ЄС: «Я хотів би бачити присутність Росії в Раді Європи і сподіваюся, що з економічних, стратегічних і оборонних питань наш діалог на найближче десятиліття знайде нову динаміку»[13].

Далі більше: під час наступної, вельми сумнівної з морально-правової точки зору, двосторонньої зустрічі 19 серпня 2019 р. на Лазурному березі з В. Путіним, Е. Макрон озвучив, попередньо погоджену з Д. Трампом, та, відверто сумнівну, тезу щодо доцільності повернення Росії до «Великої вісімки» (хоча і прив'язав можливість подібного рішення до питання врегулювання російсько-українського конфлікту) [14].

Що ж до неофіційної мети цієї зустрічі сам на сам, то «...французькі медіа пояснюють таке, як вони кажуть, «залицання» Макрона до Путіна тим, що Франція і ЄС хочуть утримати Росію як бізнес-партнера»[15]. І, як це не прикро, подібні припущення зовсім небезпідставні, адже навіть уже після безпосереднього воєнного вторгнення Росії в Україну у 2022 р. на території загарбника продовжувала працювати чи не найбільша кількість філіалів французьких компаній. До того ж згідно з даними мінекономіки Франції тамтешні компанії залишались іноземним працедавцем у Росії з 500 філіалами у таких секторах, як енергетика, оптова торгівля, харчова промисловість [16].

7 серпня 2019 р., наступного дня після завершення саміту G7, Президент П'ятої республіки виступив на традиційній Конференції послів, що організується щороку в Єлисейському палаці. На п'ятому році російсько-української війни в центрі Європи Президент Франції заявив, що витіснити Росію з Європи – це велика стратегічна помилка тому, що подібна ізоляція лише напруженість та заохочує путінську чорносотенну «православну цивілізацію» до альянсу з іншими неототалітарними державами, такими, як Китай та Іран. Саме тому, Е. Макрон наполягав на тому, що «... нам потрібен діалог із Росією. Кінець ДРСМД підштовхує нас до такого діалогу, бо ракети можуть повернутись на нашу територію» [17].

Нарешті, для оцінки намагань Е. Макрона «поєднати грішне з праведним» не можна оминати його відомий візит до Москви напередодні початку російської воєнно-терористичної операції. Негайно після відвідин Москви прибувши до Києва, Президент Франції запевнив українських високопосадовців та широку громадськість в тому, що під час спільної багатогодинної зустрічі зміг переконати В. Путіна відмовитись від подальшої концентрації військ на українському кордоні, а також буцімто той пообіцяв йому після сумнозвісних «спільних навчань» вивести війська з Білорусі та розпочати деескалацію російсько-українського конфлікту. Очевидно, що подібними «миролюбними»

заявами після прибуття до Києва Е. Макрон насправді лише дезінформував українську владу, фактично спростувавши неодноразові американські попередження про неминучість уже найближчим часом початку бойових дій проти нашої країни.

Щодо подальшої макронівської поступливості російському людоджеру, то і тут простежується явна непослідовність і навіть поступливість. 24 лютого 2022 р. Франція в особі свого очільника категорично засудила ескалацію війни проти України, закликавши В. Путіна негайно припинити незаконну агресію. Тоді Е. Макрон звернувся до французької нації на фоні українського прапора та проголосив девіз: «Франція – це солідарність з Україною!» Втім, коли 13 квітня Президент США Д. Байден назвав дії російської армії «геноцидом», що безумовно відповідає реальності, а трохи пізніше додав, що вжив цей термін саме тому, що «Путін хоче знищити саму ідею бути українцем», Е. Макрон, навпаки, не тільки відмовився називати геноцидом дії Росії проти України, а й стосовно росіян і українців заявив наступне: «Я буду обережний із такими термінами сьогодні, тому що ці два народи – брати» [18]. Це твердження отримало гнівну відповідь в українському зовнішньополітичному відомстві, де прозвучали справедливі слова: «братній» народ не вбиває дітей, не розстрілює цивільних, не гвалтує жінок, не калічить літніх людей та не знищує будинки іншого «братнього» народу».

А вже в травні В. Зеленський вимушений був оприлюднити інформацію про те, що Е. Макрон пропонував західним країнам шукати варіант припинення війни, прийнятний для Росії, а Україні піти на значні поступки для того, щоб спонукати Росію припинити війну. Фактично йшлося про умиротворення агресора ціною не просто компромісів, а поступок своїм суверенітетом з боку України. Тоді український президент не тільки відмовився від подібних «компромісів», а й прокоментувавши політику «подвійних стандартів», наголосив: «Ми не повинні шукати вихід для Росії, і пан Е. Макрон даремно це робить, я вважаю, що у нього є прекрасний досвід, що поки Росія сама не захоче, поки вона не зрозуміє, що їй це потрібно, вона не буде нічого шукати, ніякого виходу» [19].

Але й на цьому дипломатичні маневри, спрямовані на потурання російському агресору не закінчились. Уже в інтерв'ю, яке прозвучало на початку червня 2022 р. Е. Макрон застеріг всіх, хто стоїть за повну перемогу України, заявивши, що попри те, що В. Путін зробив «фундаментальну помилку», Росію не можна «припинувати» через війну в Україні. «Ми не повинні принижувати Росію, щоб у день припинення бойових дій ми могли знайти вихід дипломатичними каналами». Крім того, вчергове французький Президент погодився виступити у статусі посередника: «Я переконаний, що роль Франції – бути посередницькою силою» [20]. На ці інсинуації тоді дав гідну відповідь міністр закордонних справ України Д. Кулеба: «Заклики уникнути приниження Росії можуть лише принизити Францію та будь-яку іншу

країну, яка б до цього закликала. Бо сама Росія принижує себе. Нам усім краще зосередитися на тому, як поставити Росію на її місце» [21].

На початку грудня того ж року Е. Макрон здійснив візит до США, де провів зустріч з американським Президентом. За підсумками візиту в США Е. Макрон знову висловився за майбутній діалог з Росією, він визнав природнім занепокоєння Росії «наближенням НАТО до її кордонів» та, відповідно, необхідність надання «гарантій безпеки» для Москви, «коли вона повернеться за стіл переговорів» [22].

З цього приводу тодішній Секретар Ради нацбезпеки і оборони (РНБО) О. Данілов висловив справедливе обурення: «Країні-терористу та вбивці хочуть надати гарантії безпеки? Замість Нюрнбергу – підписання угоди з РФ і рукостискання? Українська кров на руках Путіна не завадить business as usual? Дивна логіка підкилимної дипломатії, час якої скінчився. ...Зараз актуальніше надати гарантії безпеки світові від Росії, а не навпаки: ...Денуклеаризована й демілітаризована т. зв. Росія – краща гарантія миру для Європи та світу» [23].

Також потрібно визнати, що багато заяв Е. Макрона, начебто спрямованих на підтримку України, нерідко в кінцевому підсумку обертались проти нашої держави. Класичний приклад – епатажна макронівська заява на вже згаданому Паризькому форумі у 2024 р. щодо принципової можливості уже найближчим часом надіслати до України французький воєнний контингент і навіть сухопутні війська НАТО [24]. Ця інформація викликала цілу бурю в західних та російських ЗМІ і явно не пішла на користь Україні, адже ця одноосібна ініціатива спричинила якщо не розкол, то принаймні серйозне непорозуміння в таборі гранично обережних європейських союзників України, для яких (та їхнього електорату) втягування у війну з Росією буквально «смерті подібне». Зрозуміло, обіцянкою прямої участі французького контингенту у бойових діях негайно скористалась Москва, максимально активізувавши свій ядерний шантаж по відношенню до Європи [25].

Лідери французької непримиренної опозиції – ультра «права» М. Ле Пен та ліворадикальний Ж.-Л. Меланшон, також звинуватили французького главу держави у дешевому популізмі і діях, які можуть втягнути у війну з Росією французьких громадян. Не дивно, що відоме видання «Політико» вщент розкритикувало згадану провокаційну заяву [26].

Що ж до підписаної у січні 2026 р. угоди між Францією та Британією декларації про наміри відрядити свої війська до України уже після гіпотетичного укладання мирної угоди з російським агресором, то за даної ситуації постійної ескалації В. Путіним воєнних дій та намагань нарощування російського наступу по всій лінії фронту, вона є нічим іншим, як лише свого роду символічним «жестом доброї волі».

Втім, на саміті G20 у 2022 р. з боку Е. Макрона знову пролунало декілька нових міжнародних посилів, які цілком можна трактувати як антиукраїнські. Про це писав, зокрема, радник Центру стратегічних досліджень, ветеран

бойових дій К. Ільченко. Коментуючи тезу Е. Макрона щодо можливості посередницької місії відверто проросійського Китаю в реалізації мирних переговорів між Києвом і Москвою, він зазначив, що подібні «дипломатичні маневри» цілком можна трактувати як черговий сценарій заморожування війни, який не передбачає виведення російських військ з окупованих територій» [27].

Проте незважаючи на ці критичні заяви, у розвиток своєї ідеї «умиротворення агресора», Е. Макрон в ході свого візиту до Китаю у 2023 р. під час особистої зустрічі зі Сі Цзіньпіном в Народному палаці, знову повторив, що розраховує на посередницькі можливості Китаю у російсько-українському воєнному протистоянні [28]. На думку багатьох політичних коментаторів, згадана спроба перетягти Китай на свій бік мала вкрай негативні наслідки для утвердження Європи як самостійного центру геополітичної сили, а також стала поганою новиною для Тайваню, до якого Китай висуває ті ж самі територіальні претензії, що і Кремль стосовно до України [29].

Відповідно, на саміті G20, але уже у 2024 р. Е. Макрон виступив із грізними звинуваченням світових лідерів в тому, що вони виявляють граничну бездіяльність у питанні запобігання міжнародним конфліктам взагалі і зупинення російсько-української війни зокрема. Але, разом з тим, на цьому ж форумі він привселюдно потис руку підсанкційному воєнному злочинцю, одному з головних пугінських клеветів, міністру іноземних справ РФ С. Лаврову, що було прокоментовано у світових ЗМІ як надання в його особі нинішній кримінально-тоталітарній Росії міжнародної легітимності [30].

Взагалі, як не прикро, Е. Макрон здатний проявляти непослідовність, яка подекуди нагадує роздвоєння свідомості. Зокрема у серпні 2025 р. в своєму інтерв'ю він цілком справедливо назвав В. Путіна людоджером: «хижак, людоджер біля наших воріт», якому «потрібно продовжувати їсти» для «власного виживання» [31]. Водночас, напередодні 1 липня 2025 р. за особистої ініціативи Е. Макрона відбулася перша з 2022 р. телефонна розмова з російським узурпатором, офіційно звинувачуванім у воєнних злочинах, яка тривала близько двох годин.

Отже, зовсім не безпідставно співробітники українських аналітичних центрів та журналісти [32; 33], а також знані французькі аналітики (зокрема ті, які безпосередньо співпрацюють з українськими ЗМІ), звинувачують персонально Е. Макрона у провалі реформ, що безумовно знижує можливості допомоги Україні [34; 35; 36].

Небезпека реалізації антиукраїнського сценарію

Ще більше ситуацію ускладнює те, що за час правління Е. Макрона вкрай загострилось багато застарілих хвороб практично у всіх царинах суспільного життя і, особливо, нерозривно пов'язані між собою, економічна та політична кризи. Статистика свідчить про те, що темпи зростання ВВП у 2024 р. становили лише 1,1%, причому основний внесок у цей приріст належить не конкурентному венчурному бізнесу, на чому завжди робив акцент ідеолог

інформаційного суспільства та зеленої енергетики Е. Макрон, а державним витратам, що, своєю чергою, лише сприяє зростанню державного боргу та подальшому економічному занепаду. Прогноз на 2025 рік ще гірший: прогнозується зростання лише – 0,6% [37]. Не відбулась і обіцяна у програмних передвиборчих обіцянках та постійних власних деклараціях Е. Макрона реіндустріалізація країни [38]. Хронічне безробіття залишається стабільно високим [39]. Дефіцит держбюджету в липні 2025 р. сягнув 142 млрд. євро, що складає 5,8% ВВП і є чи не найгіршим показником серед країн ЄС [40]. Крім того, Франція опинилася в глибокій борговій кризі. «У першому кварталі 2025... заборгованість склала 3345,4 млрд євро, що на 40,2 млрд євро більше, ніж у попередньому кварталі. У процентному співвідношенні до ВВП він зараз становить 113,9%, що знов-таки перевищує символічний поріг у 100% [41].

Як на мене, саме цією провальною статистикою, значною мірою обумовлене відставання всебічної допомоги наданої Францією нашій країні від аналогічних показників тих же Німеччини та Великої Британії, а також загравання з Китаєм, лідера якого під час своєї чергової поїздки до Піднебесної 6 грудня 2025 р. Е. Макрон намагався переконати зменшити дефіцит торговельного балансу із Францією та ЄС, який у поточний момент становить відповідно 54,7 та 143 млрд доларів.

Все це не могло не викликати різке загострення загальнонаціональної політичної кризи. Після позаминулорічних дострокових виборів, оголошених Президентом з метою недопущення перемоги «Національного об'єднання» на строкових парламентських перегонах, у парламенті Франції, спостерігається своєрідний політичний клінч: жодна партія чи альянс не має більшості в процесі голосування. Тому використання урядом статті 49.3 Конституції, яка дозволяє ухвалювати закони без голосування, стало звичною практикою, що ще більше підриває легітимність виконавчої влади.

Взагалі масштаби політичного протистояння вражають: з травня 2022 р. у країні змінилося п'ять прем'єр-міністрів. Лише протягом 2024 р. четверо різних очільників уряду намагалися – і не змогли – стабілізувати ситуацію в країні. Згодом Франція побила абсолютний рекорд мінімального перебування прем'єра при владі: 6 жовтня 2025 р. С. Лекорню подав у відставку менш ніж за добу після формування уряду і менше як за місяць після свого обрання на посаду глави уряду, а країна занурилась у ще глибшу політичну кризу. А вже пізно ввечері 10 жовтня Е. Макрон, спираючись на свої повноваження, перепризначив С. Лекорню на посаду глави уряду. Після цього акту конфронтації із законодавчою владою політична сила, очолювана Е. Макроном, яка внаслідок так званого розділеного правління (коли законодавчу владу не очолює пропрезидентська партія), після 2024 р. втратила більшість у Національній Асамблеї, ризикує стати ще менш популярною. Це приведе до практичної втрати Е. Макроном контролю не тільки над законодавчою, а й виконавчою владою. До того ж, за умови його вкрай низького рейтингу та

статусу «хромої качки», тобто ситуації наближення завершення останньої президентської каденції, конституційні повноваження глави держави можуть взагалі знизитись до мінімального рівня.

Отже, в країні вкотре склалась вельми драматична, ситуація, за якої перспективи подальшого посилення всебічної допомоги Україні перебувають під великим питанням. Адже, повторюю, списи продовжують ламатись навколо бюджету на 2026 рік, проти якого фактично виступила більшість парламентарів, зокрема членів Сенату. Причому однією з головних причин такої обструкції по відношенню до виконавчої влади, поряд із скороченням соціальних гарантій, яке планувалось запровадити заради зниження боргу та дефіциту бюджету, закладено суттєве збільшення асигнувань на оборону. І хоча конкретні цифри до прийняття основного економічного закону на 2026 рік не оголошувались, із документу з назвою «Закон про військові програми 2024-2030» (LPM) а також численних заяв самого Е. Макрона відомо, що він планує витратити на оборону до 2027 року 64 млрд. євро (74,8 млрд. доларів) [42]. І саме в межах цих витрат планувалось збільшення допомоги Україні [43].

Як недовзі стало відомо законопроект про бюджет Франції на 2026 рік, який парламентарі ретельно розглядали кілька тижнів, так і не було прийнято. 23 грудня 2025 р. спочатку Національні збори, а потім і Сенат, проголосували за спецзакон, що дозволяє країні отримувати лише тимчасове фінансування, а бюджетні дебати знову відновлять у січні 2026 р. Згідно з рішенням Сенату та Національної Асамблеї незважаючи на дефіцит бюджету Загальні видатки на оборону у 2026 році затверджено у розмірі 57,1 млрд. євро. Відносно 2025 року це збільшення на 3,5 млрд євро [44].

Але загалом, ситуація залишається напруженою, і згідно з соціологією, більшість французів не вірять у остаточне прийняття бюджету. Якщо ж прем'єр-міністр вчергове використає конституційне право (стаття 49.3) для ухвалення бюджету без голосування, це може спровокувати опозицію на висунення вотуму недовіри, що знову загрожуватиме відставкою уряду.

Проте найбільша небезпека полягає в тому, що відмова у проведенні «чергових позачергових» виборів до парламенту може привести до масових заворушень та вимушеної дострокової відставки Е. Макрона (до подібного рішення у травні 1968 р. такі ж демонстрації та страйки змусили і Ш. де Голля), що неминуче призведе до ще більшої втрати керованості ситуацією у державі. Якщо ж під тиском мобілізованої опозицією вулиці Е. Макрон буде вимушений призначити нові дострокові парламентські вибори, з дуже великою ймовірністю ультраправі очолять законодавчу владу, а у 2027 році, незважаючи на судову заборону у 2025 році М. Ле Пен балотуватися на державні посади, перемогу в боротьбі за пост Президента все ж здобуде її ставленик та нинішній офіційний лідер партії «Національне об'єднання» Ж. Барделла, якого також обрано лідером фракції «Патріоти за Європу» в Європейському парламенті. Рейтинг цього політика постійно зростає і очевидно, що у разі його обрання главою

держави реалізація розрахованої на 10 років, масштабної «історичної угоди», воєнної допомоги Україні, укладеної 17 листопада 2025 р., стане неможливою.

Камені спотикання французьких реформ

Щодо змісту макронівських реформ, то попервах, маючи абсолютну більшість у обох палатах парламенту та переважаючу підтримку електорату, новообраний у 2017 р. президент Е. Макрон, автор програмної книги «Революція», під гаслом «Франція, вперед!» (фр. *«La France en marche!»*) дійсно у форсованому темпі, переважно на основі президентських указів, негайно розпочав в цілому успішно проводити проголошені раніше лібералізацію трудового законодавства, зміни податкової системи, приватизацію, спрямовану на підвищення ефективності надто одержавленої економіки, а також запроваджувати заходи, які повинні були сприяти покращенню інвестиційного клімату. Також він здійснив низку реформ у напрямку демократизації відверто застарілої системи освіти [45].

Але уже приблизно за рік реформи почали пробуксовувати, а їх оцінка в суспільстві стрімко мінялась з позитивної на різко негативну. Нині як більша частина правлячих еліт, так і широкий загаль, пов'язують тривалий спад французької економіки та глибоку соціально-політичну кризу саме з перебуванням Е. Макрона при владі. Виникає питання: чи справедливо, звинувачуючи французького Президента «в усіх смертних гріхах», перекладати на нього відповідальність за нинішню системну кризу, що охопила Францію? На мою думку, не на користь подібного припущення передусім свідчить те, що багато проблем нинішньої французької суспільної ладу, у виникненні яких сьогодні, так чи інакше, звинувачують Е. Макрона, насправді стали головною біллю французького політикуму задовго до того, як нинішній очільник країни взагалі почав займатись політикою.

Щодо звинувачень у реіндустріалізації, то насправді пік зростання обробної промисловості у ВВП Франції припав на середину 1960-х рр., тобто в період «економічного дива» Ш. де Голля, після чого почалося поступове, але неухильне, зниження питомої ваги цього вторинного сектору. Якщо у 1980-х рр. його частка становила близько 23%, то на початку 2020-х рр. вона знизилася приблизно до 13%. Наразі сфера послуг охоплює понад 76,7 % зайнятого населення та виробляє понад 79% ВВП Франції, що, з одного боку, є загальносвітовою тенденцією трансформації технологічно розвинених країн, а з іншого – на тлі перманентних, практично циклічних, десятирічних світових економічних криз кінця ХХ – ХХІ ст., все частіше починає оцінюватись фахівцями як неприпустима деформація економічної структури. Теж саме можна сказати про зниження продуктивності праці, яке розпочалось у Франції у все ті ж 1970-і рр. і неухильно продовжувалось у подальшому [46].

Також на тлі демографічних негараздів, що, знов-таки, виникли з відходом Ш. де Голля від влади, давним-давно назріла і перезріла потреба у пенсійній

реформі, намагання провести яку не на користь трудящих інкримінують зараз Е. Макрону.

Аналогічно, масовий притік легальних та нелегальних емігрантів, з засиллям яких нині пов'язують небезпечну ісламізацію країни, зростання злочинності, екстремізму, загальне падіння рівня трудової мотивації, а головне – неухильна втрата титульним етносом власної національної ідентичності, різко посилюється ще наприкінці ХХ ст. разом з реалізацією політики так званого мультикультуралізму [47]. Вже не кажучи про те, що у поточний момент у Франції спостерігається безпрецедентно низький рівень народжуваності.

Застарілою проблемою є й безробіття, особливо серед молоді. Нарешті, безумовно посилення економіко-соціальної кризи спровокувала епідемія COVID-19, що, знов-таки, прийшлась якраз на момент розгортання оголошених Е. Макроном реформ.

Все це призвело до стрімкого зменшення у Франції так званого середнього класу, який є основою соціально-економічного процвітання всіх економічно розвинених країн. Гарною ілюстрацією загального занепаду Франції є матеріал із кричущим заголовком «Зникнення середнього класу, міграційний шок, занепад освіти. Проблеми Франції накопичувалися десятиліттями», надрукований у 2018 році на одному з українських сайтів [48]. В цій публікації з певними коментарями пропонується переклад аналітичної статті французького автора М. Гурфінкеля з не менш алармістською назвою «Чи можна врятувати Францію?» (своєю чергою, М. Гурфінкель у своїх концептуальних висновках спирається на дослідження інших авторитетних французьких фахівців). Але показово ось що: стаття «Чи можна врятувати Францію?», в якій аналізується процес неухильного занепаду всіх сфер суспільного життя у післядеголлівський період, тобто починаючи з 1970 року, вперше була надрукована ще у 2007 р., а оновлена у 2012 р. Отже і в цьому випадку йдеться про проблеми, яким уже не один десяток років. В публікації безпосередньо констатується, що з описаними кризовими явищами не тільки не змогли впоратись, а й часто їх ще більше посилювали, уряди і глави держав, які перебували при владі до нинішнього Президента Франції.

Принагідно в контексті пропонованого об'єктивного підходу не можна не згадати і про традиції лівацького радикалізму: французи завжди невдоволені правлячими політиками. Типовим підтвердженням сказаного стало недавнє повстання «Жовтих жилетів», яке розпочалось із виступів проти незначного підвищення цін на дизельне паливо з метою покращення екологічної ситуації в країні, – за що активно ратує Е. Макрон, – а переросло, по суті, у масові заворушення з вельми суперечливими вимогами, які разом з одночасним масовими демонстраціями, організованими профспілками та провідними опозиційними партіями, нанесли державній казні значний збиток.

І нарешті чи не основне: зовсім не вина, а біда нинішнього Президента Франції в тому, що саме у французькому суспільстві, з цілої низки конкретно-

історичних та геополітичних причин, які потрібно розглядати окремо, чи не найбільше в Європі, не тільки політичні та бізнес-еліти, а й велика частина виборців, надто орієнтовані на Росію.

Першу п'ятірку французьких путіністів, визначених за ранжиром в залежності від їх впливовості на суспільну думку, запропонувала кримська українська журналістка. Ось цей перелік: М. Ле Пен, Ж-Л. Меланшон, Е. Земура, Ф. Філіппо, С. Руаяль [49]. Втім, як на мене, «почесну» третю сходинку ворогів України після Ж-Л. Меланшона має займати так званий консерватор Ф. Фійон, за яким тягнеться доволі довгий шлейф проросійських заяв, дій і навіть дружні стосунки з В. Путіним, а також в ще один відвертий путінський «агент впливу» у французькому політикумі – співголова асоціації «Франко-російський діалог» Т. Маріані.

Особливо ж хочу звернути увагу на те, що в особі М. Ле Пен, Ж-Л. Меланшона, Ф. Фійона, Е. Земур, Т. Маріані йдеться не лише про затятих провокаторів-українофобів, а й одночасно про досвідчених політиків і лідерів впливових політичних партій, які займали і продовжують займати провідні посади не тільки на політичному олімпі Франції, а й є її представниками у законодавчих політичних інституціях Євросоюзу і мають можливість брати участь у визначенні стратегічного курсу країни!

Такий високий політичний статус та імідж дозволяє вищезгаданим затятим французьким путіністам ставити палки в колеса будь-яких реформаторських заходів Е. Макрона, блокувати обсяги воєнної допомоги Україні. І саме через цю незавершеність і непослідовність обраної стратегії модернізації країни, а також вимушені поступки правим радикалам, формується нинішній, вкрай негативний, імідж чинного Президента. Так, наприклад, сталося із прийнятим у 2023 р. законом про міграцію, низка положень якого, включених за наполяганням «правих», що засідають у парламенті, були визнані неконституційними [50]. Також з великою ймовірністю саме внаслідок вимушеності рахуватись опозиційним проросійським електоратом як на лівому, так і правому політичному фланзі, наприкінці 2025 р. Е. Макрон «поховав» ідею ЄС, і насамперед Німеччини, щодо використання 210 млрд євро заморожених російських активів на озброєння України.

Але й це ще не все. Проблема в тому, що у якості п'ятої путінської колони в сучасній Франції виступає багато так званих володарів думок, «інфлюенсерів», – суспільних діячів та інтелектуалів, які активно формують суспільну думку. Зокрема, у відповідній аналітичній доповіді Національного Інституту стратегічних досліджень окрім інформаційних та релігійних центрів на території Франції, що ведуть відверту антиукраїнську гібридну війну, згадуються відомі французькі пропагандисти-геополітики «руського миру» А. де Гроссу і М. Руссе [51]. Але я б, насамперед, згадав ще більш відомі не тільки у Франції, а й Євросоюзі, прізвища визнаних науковців Е. Шопрада, А. Бенуа, у якого головний російський імперський міфолог О. Дугін фактично

поцупив низку своїх геополітичних імперських міфів, та Е. Тодда (не випадково книги двох останніх «Проти лібералізму» (2009), та відверто антиукраїнська «Смерть заходу» (2024) після їх виходу з друку були негайно перекладені російською мовою).

Ба більше того, син генерала Ш. де Голля Філіп, який помер у 2024 р. у 102 річному віці, практично до своїх останніх днів закликав «не віддалятися від Росії». Прикро те, що Ф. де Голль був визнаним національним авторитетом: він брав активну участь у боротьбі з нацизмом під час Другої світової війни, а потім займав найвищі посади у збройних силах Франції у якості адмірала військово-морського флоту. Онук де Голля П'єр взагалі є не просто активним прибічником путінізму, а навіть звернувся до російського тирана з проханням надати йому громадянство ерефії! Отже, так чи інакше багато французів асоціюють В. Путіна з де Голлем, що насправді є повним безглуздом, позаяк цей великий французький політик завжди займав по відношенню до комуністичного СРСР прагматично-упереджену позицію.

Стосовно об'єктивних причин того, чому Е. Макрону – «новому де Голлю», який також обіцяв повернути «велич Франції», не вдалось переломити вкрай негативну тенденцію занепаду країни, то на жаль, проблема в тому, що уже як мінімум з часів «червоного травня» 1968 року – масових заворушень нонконформістського студентства, до якого згодом приєдналися і робітники, почали проявлятися масові лівацькі настрої та все голосніше лунали вимоги відстоювання своїх прав і гарантій у відриві від насамперед професійних обов'язків.

Взагалі, в силу давніх вкорінених традицій ще феодального державно централізованого абсолютизму, посилених правлінням Народного фронту напередодні Другої світової війни, та повоєнним потужним впливом комуністів, менталітету французів притаманна посилена орієнтація на державний патерналізм. Як наслідок, питома вага держсектору в економіці, що у 2016 р. складала до 57 %. При цьому на рівні законодавства давно зафіксовані значні гарантії надмірного соціального захисту, поступатись якими французи зовсім не бажають.

Подібне порівняльне трактування соціальної справедливості призвело до збільшення елементів соціального утримання та граничної забюрократизованості нині існуючої у Франції системи трудових відносин, зафіксованих у величезному за обсягом трудовому кодексі. Йдеться про різноманітні соціальні пільги, скорочений 35 годинний робочий тиждень та велику кількість святкових неробочих днів, а також отримане за рахунок традиційних масових протестів найманих працівників, які під проводом потужних профспілок звикли відстоювати свої «соціальні завоювання»: невинуватно високі оплату праці та пенсійне забезпечення.

Як наслідок, економіка потрапляє у своєрідне зачароване коло: перед небезпекою масових соціальних заворушень влада вимушена виділяти

додаткові бюджетні асигнування на «соціальний захист», тим самим підвищуючи вартість робочої сили, а, відповідно, неминуче погіршуючи загальний інвестиційний клімат та конкурентний потенціал національної економіки на зовнішніх ринках (за цими показниками Франція програс Німеччини та Великій Британії). Своєю чергою, це призводить до грошової емісії, розганяє інфляцію і ціни, на що негайно профспілки знову реагують новим страйковим тиском на працедавців та уряд, ще більше погіршуючи стан економіки (не випадково Ш. де Голль завжди підкреслював принципове неприйняття ліво радикальної прокомуністичної ідеології).

Водночас, ситуацію ускладнює те, що Францію не оминули і негативні прояви того самого неоліберального курсу, що свого часу був започаткований Р. Рейганом та М. Тетчер у якості буцімто найбільш прогресивної ідеології капіталізму, який остаточно переміг радянський тоталітаризм, поклавши кінець будь-яким соціальним антагонізмам (що за «раннім» Ф. Фукуямою означає так званий кінець історії). В реальності виявилось, що у цьому випадку йдеться не про що інше, як про остаточне становлення неототалітаризму, заснованого на фінансово-паразитичному лихварстві, який нині став реальною загрозою не тільки для Франції, а й для всього західного світу та породив перманентну кризу глобальної економіки.

Невід'ємною складовою цієї стратегії, від якої нині потерпає людство є монетарна модель неолібералізму, яка передбачає максимальний відрив фінансового капіталу від капіталу промислового та різноманітні спекулятивно-посередницькі оборудки на фондовому ринку з метою надзбагачення банківського сектору [52]. Також подібний підхід пов'язаний з аутсорсингом, тобто перенесенням власної, начебто вже безперспективної з точки зору розвитку високих технологій, промисловості до країн з дешевшою робочою силою, що безумовно на Заході дуже сприяло тій самій реіндустріалізації – зниженню частки промислового виробництва у ВВП. А внаслідок того, що фінансові посередники у вигляді різноманітних інвестиційних фондів володіють не менш, як третиною фінансових активів, у кредитуванні домінує позичкова складова над інвестиційною (що, своєю чергою, породило гостру потребу у залученні зовнішніх позик).

Все це призводить до того, що борг у Франції зростає швидшими темпами, ніж ВВП. Зокрема, співвідношення боргу приватного сектору до ВВП зросло зі 113% у 2010 р. до 136% у 2024 р., що є однією з ключових причин стабільно негативного торгового балансу країни та постійного зростання зовнішнього боргу, який, як уже зазначалось, у 2020 р. перевищив 100% ВВП.

Отже, окрім всіх описаних вище перепон на шляху модернізації держави, Е. Макрон стикнувся із парадоксальним поєднанням лівого та правого радикалізму не тільки в політиці, а й в економіці. Франція характеризується одним із найвищих рівнів податкового навантаження у світі, що відображає значну роль держави в економіці та соціальній сфері країни (станом на 2023 рік

загальне податкове навантаження, виміряне як співвідношення податкових надходжень до ВВП, яке ще донедавна дорівнювало 45,4%, становило 43,8%, що є найвищим показником в Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), яка об'єднує 38 найбільш розвинених країн не тільки ЄС, а й світу (середній показник 33,9%). Зрозуміло, що подібний рівень перерозподілу прибутку бізнесу французькою державою на користь соціальних витрат аж ніяк не стимулює бізнес-активність та не має нічого спільного із знаменитим деголлівським «дирижизмом», насамперед орієнтованим на максимальне підвищення конкурентоздатності на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Водночас, у 2022 р. у Франції нараховувалось понад 2,8 мільйона мільйонерів і за цим показником країна займає третє місце в світі, випереджаючи Японію, Німеччину та Велику Британію [53]. Після зниження в сімдесятих та вісімдесятих роках нерівність доходів у державі зростає з кінця дев'яностих років [54].

Якщо ж до цього додати негативний імідж Е. Макрона як захисника багатих, заснований на реальних фактах його біографії, а саме надуспішний кар'єрі у банку Ротшильдів, а потім обіймання посади міністра економіки, промисловості та цифрових справ в уряді президента Ф. Олланда, стає зрозумілим з якими труднощами йому довелося зіткнутись у процесі втілення своїх реформ. Справа в тому, що Ф. Олланд прийшов до влади із соціалістичними гаслами, а потім почав проводити відверто антисоціальний неоліберальний курс. Він же у якості кандидата на черговий президентський строк, через свій вкрай низький виборчий рейтинг віддав свої голоси на виборах на користь саме Е. Макрона. Це дозволило під час дебатів на чергових президентських перегонах і М. Ле Пен називати Е. Макрона ставлеником банкірів

Взагалі стає зрозумілим, чому на програмному рівні ще у якості кандидата на посаду президента Е. Макрон постійно проголошував, що очолювана ним політична сила є ані правою, ані лівою, і одночасно і правою, і лівою: з самого початку він не просто декларував політичний центризм, а прагнув уникнути описаних вище крайнощів і перекосів та реалізувати справді збалансовані, опозиційні як до комунізму, так і до ультра лібералізму, системні реформи, що, дійсно складає основу голлізму, орієнтованого на максимальне співробітництво праці і капіталу [55, с. 324, 328-330]. Більше того, незважаючи на відчайдушний опір з боку політичних конкурентів, на постійну соціально-політичну нестабільність та епідемію COVID, Е. Макрону в певні періоди своєї каденції все ж таки вдавалось покращувати соціально-економічні показники: знижувати інфляцію та безробіття, надавати соціальну допомогу найбільш вразливим верствам населення, досягати переважання надходжень над видатками, зменшувати податки з метою активізації бізнесу, відновлювати реальну економіку і навіть залучити рекордний обсяг іноземних інвестицій [56].

Щодо міжнародної політики, то більше потрібно віддати належне французькому президенту, який справді достатньо проявив себе як новий

загальноєвропейський лідер. Саме чинний глава П'ятої республіки вже з початку свого перебування на президентській посаді у 2017 р. відразу почав бити на сполох стосовно стану, в якому перебуває нинішній Євросоюз, передрікаючи його загибель у випадку збереження нинішнього status quo та закликаючи до створення «суверенної та демократичної» Європи, що «гарантує нам безпеку і майбутнє». З цією метою за переконанням Е. Макрона «у сфері оборони Європа повинна створити спільну силу оперативного реагування, спільний оборонний бюджет та спільну доктрину для дій. Необхідне максимально оперативне створення Європейського оборонного фонду, постійне структуроване співробітництво та його доповнення до європейської мобільної ініціативи, яка дозволить нашим збройним силам бути краще інтегрованими на всіх етапах...» [57].

Не варто забувати і те, що саме Е. Макрон проголосив настання «коперніканської революції» у царині озброєння і закликав всі країни Європи до термінового переходу на рейки майже воєнної економіки. Вже у листопаді 2017 р. з ініціативи Франції та Німеччини 23 держави-члени ЄС (з 27) домовилися про створення механізму Постійної структурованої співпраці ЄС з питань оборони (Permanent Structured Cooperation – PESCO). В процесі реалізації цієї домовленості у 2019 р. було створено Європейський оборонний фонд (EDF), що сприяє співробітництву між компаніями та дослідницькими установами у галузі досліджень і розробок найсучасніших та оперативно сумісних оборонних технологій і обладнання для свого роду загальноєвропейського ВПК [58].

У розвиток цих програмних положень за три місяці до виборів у Європарламент, які відбулись у травні 2019 р., Президент Франції представив уточнений план дій щодо реформування Європейського Союзу в контексті реалізації взаємозв'язку суверенності та демократії. Одночасно Президент Франції в своєму інтерв'ю виданню The Economist цілком слушно заявив, що Європа більше не може покладатися виключно на захист США як союзника по НАТО, позаяк «те, що ми зараз переживаємо, це смерть мозку НАТО» [59].

Інше питання, що на заваді створення ефективної моделі ЄС, незалежної від воєнної допомоги США, стають розбіжності в інтересах Франції та нинішнього найбільшого економічного лідера об'єднаної Європи – Німеччини. Різко ускладнилась проблема досягнення міждержавного консенсусу та прийняття спільних рішень в зв'язку із стрімким розширенням кількості членів Євросоюзу, а також недосконалістю існуючої системи загальноєвропейських політичних та економічних інституцій [60].

В цілому, можна констатувати, що прагнення реформувати Євросоюз з метою підвищення його ефективності, а також ініціативи на створення більш незалежних від НАТО загальноєвропейських збройних сил цілком співзвучні саме деголлівському баченню об'єднаної Європи.

Курс на консолідацію Європи та підтримку України: перспективи та реалії

За час свого перебування на вищій державній посаді Е. Макрон доклав значних зусиль для зміцнення обороноздатності своєї держави, інтегрованої в об'єднану Європу, суверенну в тому сенсі, що лише в межах максимальної консолідації всіх членів ЄС вона зможе дати відсіч Росії, про ймовірність вторгнення якої на територію Старого Світу зараз попереджає багато аналітиків. Також, як видається, непохитною залишається і позиція чинного глави Французької республіки щодо необхідності посилювати допомогу Україні для її перемоги у беззаперечно справедливій, по суті національно-визвольній, війні проти російської імперіалістичної воєнної агресії, кінцевою метою якої є не тільки геноцид по відношенню до українського народу, а й, як мінімум, геополітичний васалітет, Європи по відношенню людоджерської рашистської неоімперії.

На підтвердження цього припущення свідчить те, що новообраний Президент Франції у своєму зверненні до французького народу уже 2 березня 2022 р. окреслив дуже важливі тези не тільки з погляду підтвердження незаперечної підтримки Францією української визвольної війни, а й об'єктивної оцінки безпрецедентно віроломних дій Росії: «Ні Франція, ні Європа, ані Україна, ані Атлантичний альянс не хотіли цієї війни. Навпаки, ми зробили все, щоб її уникнути. ...Ця війна не є конфліктом між НАТО та Заходом, з одного боку, та Росією, з іншого, як дехто може стверджувати: в Україні немає ні військ НАТО, ні баз. Це брехня. Росія не зазнає нападу. Вона є агресором. Ця війна ще менше, як намагається нас переконати нестерпна пропаганда, є боротьбою проти «нацизму». Це брехня. Образа історії Росії та України, пам'яті наших предків, які боролися пліч-о-пліч проти нацизму» [61].

У «Спільній декларації України та Французької Республіки», з якою 14 травня 2023 р. виступили президенти України та Французької Республіки, були зафіксовані основні положення щодо співробітництва у спільній боротьбі проти російського агресора, а вже під час зустрічі в Парижі 16 лютого 2024 р., майже одночасно з Великою Британією та Німеччиною, Президентами України та Франції В. Зеленським та Е. Макроном підписано знакову двосторонню Угоду про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Францією. В цьому документі зафіксовані доленосні з точки зору зміцнення українсько-французького безпекового альянсу положення. Ось лише частина із них: «Франція підтверджує, що майбутній вступ України до НАТО зробив би корисний внесок у мир і стабільність у Європі. Учасники координуватимуть та посилюватимуть спільні зусилля для підтримки вступу України до НАТО». Одночасно «Французький учасник надаватиме військову та цивільну допомогу, щоб Україна могла захистити свої суверенітет, незалежність і територіальну цілісність від агресії з боку Російської Федерації, на двосторонній основі через угоди і через установи та організації, стороною яких вона (Україна) є», а також

«... сприятиме зміцненню військового потенціалу, стійкості та економічної стабільності України з метою стримування будь-якої майбутньої агресії».

Дуже важливим видається положення стосовно допомоги у разі будь-якого майбутнього нападу Росії на українську державу, яке неминуче підірватиме «євроатлантичну безпеку, включно з безпекою Франції». До того ж згідно з підписаною Угодою «у разі майбутнього російського збройного нападу ...французький учасник надасть Україні швидку та тривалу допомогу у сфері безпеки, сучасну військову техніку в усіх сферах відповідно до потреб та економічну допомогу (він також покладатиме на Росію витрати за понесені насамперед економічні збитки у зв'язку з новою агресією)». Також в тексті документу прямо зазначається, що «...Французький учасник підтримуватиме зусилля України щодо інтеграції її оборонної промисловості в систему безпеки і оборони НАТО та ЄС».

Нарешті, важко переоцінити і спільну принципову позицію, згідно з якою «... Російська Федерація має заплатити за довгострокову відбудову України». Згідно з французькою правовою системою, суверенні російські активи, що перебувають під юрисдикцією Франції, залишаються замороженими допоки Російська Федерація не заплатить за збитки, яких вона завдала Україні» [62].

Також переконливим доказом радикального переосмислення Е. Макроном нинішньої конкретно-історичної ситуації є проголошена 5 березня 2025 р. історична промова, в якій Е. Макрон, звертаючись до французької нації, зазначив наступне: «Ми повинні підготувати Україну до того, щоби після підписання миру вона не зазнала повторного вторгнення з боку Росії. Це, безсумнівно, потребуватиме довгострокової підтримки української армії. ...І хоча я хочу вірити, що Сполучені Штати залишаться на нашому боці – та ми повинні бути готові й до протилежного. ... Незалежно від того, чи буде мир в Україні досягнутий швидко, чи ні – зважаючи на російську загрозу, яку я щойно описав, європейські держави повинні бути здатні краще захищати себе і стримувати будь-яку подальшу агресію. Тому за будь-якого сценарію ми повинні краще озброїтися, ми повинні підвищити нашу обороноздатність» [63].

Вельми показовою стала позитивна реакція французького суспільства на цей заклик французького Президента до своїх співгромадян. Згідно із соціологічними дослідженнями тут спрацював «ефект прапора», внаслідок якого після цієї промови більшість французів висловили довіру главі держави та погодились із необхідністю воєнної допомоги Україні [64; 65]. На мій погляд це свідчить про існування позитивних перспектив посилення спільного українсько-французького опору рашистській навалі.

Нарешті, необхідно зазначити, що у липні 2025 р. був опублікований «Національний стратегічний огляд 2025», в якому на основі фундаментального аналізу наростаючих загальносвітових і, насамперед, воєнних загроз, перед оборонною політикою французької держави поставлено 10 стратегічних завдань, спрямованих на посилення обороноздатності Франції. Зокрема,

передбачається максимально прискорений розвиток військової економіки. Згідно з цим документом до 2030 р. Париж повинен мати технологічно передові збройні сили, здатні виконувати будь-які бойові завдання в різних середовищах та в складі сукупного оборонного потенціалу євроатлантичної спільноти, забезпечити постійну готовність до конфлікту високої інтенсивності.

При цьому надзвичайно важливо, що в «Національному стратегічному огляді 2025», передмова до якого написана Е. Макроном саме в дусі Ш. де Голля, особливо наголошується, що для успішного протистояння насамперед можливій російській агресії потрібно поставити на якісно вищий рівень воєнно-патріотичну складову загальнонаціональної мобілізації. Реалізація запропонованої стратегії із всебічного посилення обороноздатності можлива лише за умови, коли «вся Нація мобілізувалася для протистояння можливим негативним наслідкам, які такий конфлікт може спричинити на національній території. Це потребуватиме зміцнення стійкості Франції, залучення її громадян до оборони та національної безпеки, глобальної мобілізації та справжнього морального переозброєння населення, особливо молоді» [66]. Подібне положення є виключно важливими для підвищення воєнно-патріотичного потенціалу не тільки Франції, а й всього Євросоюзу, який практично з моменту набуття свого офіційного статусу проводив політику транснаціоналізації на кшталт моделі «Сполучених штатів Європи», несумісної з деґоллівським баченням цього геополітичного об'єднання як «Європи батьківщин» [67].

Отже, не випадково влітку 2025 р. на своїй прес-конференції начальник Генерального штабу Збройних сил Франції Т. Бюркар підкреслив, що російський режим вважає саме Францію пріоритетною ціллю поки що гібридної війни, яка давно ведеться проти всієї Європейської спільноти [68].

Підсумовуючи зазначу: в цілому погоджуючись з тим, що чинний глава Французької держави здійснив низку помилок і прорахунків, зокрема й таких, що об'єктивно не пішли на користь ані Україні, ані Франції, все ж маю надію, що стратегічний курс, обраний чинним главою Французької держави на всебічну допомогу нашій державі задля перемоги у справедливій війні проти російського загарбницького гегемонізму, особливо після 24 лютого 2022 р., відповідає національним інтересам обох наших держав.

Список використаних джерел та літератури

1. Ukraine: l'application des Accords de Minsk toujours dans l'impasse, affirment le Secrétariat de l'ONU et la Mission de l'OSCE devant un Conseil de sécurité divisé. URL: <https://press.un.org/fr/2017/cs12704.doc.htm>
2. «Retrouver notre esprit de conquête pour bâtir une France nouvelle». URL: <https://www.aefinfo.fr/assets/img/modules/comparateur/docs/6/Programme-Emmanuel-Macron.pdf>
3. Conférence de presse conjointe de MM. Emmanuel Macron, Président de la République, et Vladimir Poutine, Président de la Fédération de Russie, sur les relations franco-russes et sur les conflits en Syrie et en Ukraine, à Versailles le 29 mai 2017. URL: <https://www.vie->

- publique.fr/discours/203301-conference-de-presse-conjointe-de-mm-emmanuel-macron-president-de-la-r
4. Déclaration à la presse de M. Emmanuel Macron, Président de la République, sur les relations franco-ukrainiennes et sur le conflit dans l'Est de l'Ukraine, à Paris le 26 juin 2017. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/203100-declaration-la-presse-de-m-emmanuel-macron-president-de-la-republiqu>
 5. Політичні відносини між Україною та Францією. URL: <https://france.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/287-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-francijeju>
 6. Ukraine: la France dresse le bilan des équipements militaires livrés. URL: <https://www.defense.gouv.fr/actualites/ukraine-france-dresse-bilan-equipements-militaires-livres>
 7. Guerre en Ukraine: pourquoi la France est déjà l'un des principaux soutiens financiers de Kiev. URL: <https://www.lesechos.fr/economie-france/budget-fiscalite/guerre-en-ukraine-pourquoi-la-france-est-deja-lun-des-principaux-soutiens-financiers-de-kiev-2152808>
 8. Хто із союзників надав найбільшу допомогу Україні. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2025/02/18/infografika/ekonomika/xto-soyuznykiv-nadav-najbilshu-dopomohu-ukrayini>
 9. Літра Л., Пармантьє Ф. Союзник мимоволі. Чого чекати Україні від співпраці з Францією. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/06/14/7050703/>
 10. Déclaration de M. Emmanuel Macron, président de la République, sur la situation en Ukraine, à Paris le 9 décembre 2019. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/272301-emmanuel-macron-09122019-france-ukraine>
 11. Коваль Н. Дилема духу і літери у франко-російському діалозі. URL: https://zn.ua/ukr/international/kudi-povertayetsya-franciya-271017_
 12. Discours du Président de la République, Emmanuel Macron lors du forum économique à Saint-Pétersbourg. URL: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2018/05/25/discours-du-president-de-la-republique-emmanuel-macron-lors-du-forum-economique-a-saint-petersbourg>
 13. Conférence de presse conjointe du Président de la République, Emmanuel Macron et de Vladimir Poutine à Saint-Pétersbourg. URL: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2018/05/24/conference-de-presse-conjointe-du-president-de-la-republique-emmanuel-macron-et-de-vladimir-poutine-a-saint-petersbourg>
 14. Путін та Макрон обговорили “нормандський формат”. URL: <https://www.ispc.org.ua/archives/5399>
 15. Руденко Є. Макрон і Путін говорили про Україну. Париж сподівається на діалог із Росією. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30117999.html>
 16. Луї Л., Білік Д. Чому французький бізнес не йде з Росії. URL: <https://www.dw.com/uk/chomu-frantsuzkyi-biznes-ne-yde-z-rosii/a-6130589036>
 17. Discours du président de la republique a l'occasion de la conférence des ambassadrices et des ambassadeurs. URL: https://my.ambafrance.org/IMG/pdf/discours_du_president_de_la_republique_a_l_occasion_de_l_a_conference_des_ambassadeurs_et_ambadrice_-_2022.pdf?5735/3c99d842afd89f826ebbd9c857b87e183d12f31f
 18. Guerre en Ukraine: Macron ne reprend pas le mot "génocide" utilisé par Biden. URL: <https://www.laprovence.com/actu/en-direct/6728003/guerre-en-ukraine-macron-ne-reprend-pas-le-mot-genocide-utilise-par-biden.html>
 19. Зеленський: Макрон пропонував поступитись суверенітетом, щоб зберегти лице Путіну. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61439067>
 20. Emmanuel Macron se met à dos une partie des pays alliés de l'Ukraine en ne voulant «pas humilier la Russie». URL: https://www.lemonde.fr/international/article/2022/06/07/macron-se-met-a-dos-une-partie-des-pays-allies-de-l-ukraine-en-ne-voulant-pas-humilier-la-russie_6129200_3210.html

21. Войтюк Т. Макрон закликав "не принижувати" Росію. В МЗС України відреагували. URL: <https://suspilne.media/246689-putin-zrobiv-fundamentalnu-pomilku-makron-zaaviv-so-moze-priihati-do-kieva/>
22. Макрон згадав про «гарантії безпеки» для Росії. У «Слузі народу» відповіли. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-makron-rosia-harantii-bezpeky/32161018.html>
23. "Гарантії безпеки" для Росії. Нова ідея Макрона обурила Україну. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63851617>
24. Макрон не виключив відправку в Україну західних військ. Як відповіли у Кремлі. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c1616ey2k94o>
25. Ерман Г. Західні війська в Україні. Що значить заява Макрона і які вона несе ризики. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c1616ey2k94o>
26. Dettmer J. Ukraine's in a dire position. Macron's gaffe made things worse. URL: <https://www.politico.eu/article/ukraines-dire-position-emmanuel-macron-gaffe-made-things-worse/>
27. Доля України вирішена? Макрон розкрив суть секретних переговорів США та Китаю на саміті G20, – експерт. URL: <https://subota.online/dolia-ukrainy-vyrishena-makron-rozkryv-sut-sekretnykh-perehovoriv-ssha-ta-kytaiu-na-samiti-g20-ekspert>
28. Лазарева А., Ворожбит О. «Китай залишається на боці Росії». Чим завершився візит Макрона і фон дер Ляйєн до Пекіна. URL: <https://tyzhden.ua/kytaj-zalyshaietsia-na-botsi-rosii-chym-zavershyvsia-vizyt-makrona-i-fon-der-liaijen-do-pekina/>
29. Герлах А. Візит Макрона до Китаю став катастрофою для Тайваню. URL: <https://www.dw.com/uk/komentar-vizit-makrona-do-kitau-stav-katastrofou-dla-tajvanu/a-65292666>
30. Au G20, Emmanuel Macron critique une gouvernance mondiale qui «ne fonctionne pas». URL: <https://www.lefigaro.fr/international/au-g20-emmanuel-macron-critique-une-gouvernance-mondiale-qui-ne-fonctionne-pas-20241118>
31. Vladimir Poutine est un «ogre» qui «a besoin de continuer à manger» pour survivre, avertit Emmanuel Macron. URL: <https://www.lefigaro.fr/international/vladimir-poutine-est-un-ogre-qui-a-besoin-de-continuer-a-manger-pour-survivre-avertit-emmanuel-macron-20250819>
32. Minic D. La politique russe d'Emmanuel Macron : étapes et racines d'une nouvelle approche, 2017-2024. URL: https://www.ifri.org/sites/default/files/migrated_files/documents/atoms/files/ifri_minic_politique_russe_emmanuel_macron_2024_0.pdf
33. Wautier J.-B. The Tragedy of Emmanuel Macron. URL: <https://www.project-syndicate.org/columnist/jean-baptiste-wautier>
34. Коваленко Б. Між амбіціями та реальністю: зовнішня політика Франції за президентства Макрона. URL: <https://adastra.org.ua/blog/mizh-ambiciyami-ta-realnistyu-zovnishnya-politika-franciyi-za-prezidentstva-makrona>
35. Гійу-Клер Ш. Макрон між поганим та ще гіршим: який вплив на Україну та ЄС матиме криза у Франції. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/authors/guillou-clerc/>
36. Лаїді З. Трагедія Макрона. Як президент зруйнував систему у Франції та чому не може побудувати нову. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/10/10/7222165/>
37. L'économie française va fortement s'essouffler en 2025, estime l'Insee. URL: <https://www.ouest-france.fr/economie/leconomie-francaise-va-fortement-sessouffler-en-2025-estime-linsee-836e1f9a-4c57-11f0-a713-daef56bef5e>
38. Macron champion de l'industrie? URL: <https://institutlaboetie.fr/industrie-les-mensonges-du-gouvernement/>
39. L'Insee anticipe une remontée du taux de chômage à 7,7% fin 2025 (au plus haut depuis 4 ans). URL: https://www.bfmtv.com/economie/emploi/l-insee-anticipe-une-remontee-du-taux-de-chomage-a-7-7-fin-2025-au-plus-haut-depuis-5-ans_AD-202506180584.html

40. Déficit public hors de contrôle : la France au bord d'une crise sociale majeure. URL: <https://www.lejdd.fr/economie/deficit-public-hors-de-contrôle-la-france-au-bord-d'une-crise-sociale-majeure-158770>
41. Douine H. M. L'explosion de la dette publique française expliquée en quatre infographies. URL: <https://www.lefigaro.fr/conjoncture/l-explosion-de-la-dette-publique-francaise-expliquee-en-quatre-infographies-20250626>
42. Perspectives de financement des objectifs fixés par la loi de programmation militaire. URL: https://www.senat.fr/rap/r24-615/r24-615_mono.html
43. French President Macron announces 6.5 billion euros in extra military spending in next two years. URL: <https://apnews.com/article/france-macron-military-spending-17183f1871460e1451453a091ef6c4bd>
44. L'Assemblée gèle pour 2026 les retraites des anciens députés. URL: <https://www.lefigaro.fr/politique/en-direct-budget-2026-l-assemblee-plebiscite-symboliquement-une-hausse-du-budget-de-la-defense-sans-donner-quitus-a-lecornu-20251211#11-12-2025-14-35-56>
45. Éducation: Emmanuel Macron lance les «écoles normales du 21e siècle». URL: <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/formation-des-enseignants-macron-annonce-un-concours-a-bac-3-plutot-qu-en-fin-de-master-20240405>
46. Sode A. Comprendre le ralentissement de la productivité en France. URL: https://www.strategie-plan.gouv.fr/files/files/Publications/2016/NA%2038/note_danalyse_ndeg38_web.pdf
47. Шморгун О. Історична пам'ять у процесі формування та відтворення модерної національної ідентичності: французький досвід (частина 2). *Проблеми всесвітньої історії*. 2021. № 3. С. 9-53.
48. Гурфінкель М. Зникнення середнього класу, міграційний шок, занепад освіти. Проблеми Франції накопичувалися десятиліттями. URL: https://texty.org.ua/articles/89891/Znyknenna_serednogo_klasu_migracijnyj_shok_zanepad_osvity-89891/
49. Сланська Н. «Неперевершена п'ятірка» адептів Франції. URL: https://arcrimea.org/uk/investigations_ua/2023/03/11/neperevershena-pyatirka-adeptiv-francziyi/
50. Макрон підписав суперечливий закон про міграцію після висновку топ-суду Франції. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/01/27/7178357/>
51. Паливода В. Спеціальні служби Росії у Франції: від традиційних форм розвідувальної діяльності до використання «мякої сили». URL: <https://opk.com.ua/%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96-%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%B8-%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D1%97-%D1%83-%D1%84%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%B2%D1%96%D0%B4/>
52. Шморгун О. Всесвітньо-історичні тренди: порятунок чи катастрофа?! *Проблеми всесвітньої історії*. 2018. № 1. С. 17-36.
53. Louis P. Le nombre de millionnaires baisse dans le monde mais pas en France. URL: https://www.bfmtv.com/economie/international/le-nombre-de-millionnaires-baisse-dans-le-monde-mais-pas-en-france_AN-202308150328.html
54. Comment évoluent les inégalités de revenus en France? URL: <https://www.inegalites.fr/evol-inegalites-long>
55. Шморгун А. Национально-корпоративный авторитаризм: Шарль де Голль. *Цивилизационные модели современности и их исторические корни*. Киев: Наук. думка, 2002. С. 328-332.
56. Normand F. Quelles sont les 30 principales réformes depuis l'élection du Président Macron? URL: <https://www.journal-economique.fr/quelles-sont-les-30-principales-reformes-depuis-lelection-du-president-macron>

57. Initiative pour l'Europe – Discours d'Emmanuel Macron pour une Europe souveraine, unie, démocratique. URL: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/09/26/initiative-pour-l-europe-discours-d-emmanuel-macron-pour-une-europe-souveraine-unie-democratique>
58. EDF Developing tomorrow's defence capabilities. URL: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/european-defence-fund-edf-official-webpage-european-commission_en
59. Emmanuel Macron warns Europe: NATO is becoming brain-dead. URL: <https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-warns-europe-nato-is-becoming-brain-dead>
60. Шморгун О. Євроінтеграційний курс України: перспективи і застереження. *Зовнішні справи*. 2020. № 4. С. 12-20.
61. Déclaration de M. Emmanuel Macron, président de la République, sur le conflit en Ukraine et les conséquences pour l'économie française, à Paris le 2 mars 2022. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/284216-emmanuel-macron-02032022-ukraine-consequences-economiques>
62. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Францією. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-89005>
63. Капітуляція України не є миром. Росія стала загрозою для Франції. Історична промова Макрона. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/03/6/7206523/>
64. Le tableau de bord des personnalités. Paris Match/Sud Radio - Ifop/Fiducial. Ifop pour Paris Match et Sud Radio Mars 2025. URL: <https://www.ifop.com/wp-content/uploads/2025/03/Tableau-de-bord-des-personnalites-Mars-2025.pdf>
65. Ukraine: la majorité des Français favorables à une poursuite de l'aide humanitaire et militaire. URL: https://www.bfmtv.com/international/europe/ukraine/ukraine-la-majorite-des-francais-favorables-a-une-poursuite-de-l-aide-humanitaire-et-militaire_AD-202402180068.html
66. Revue nationale stratégique 2025. URL: <https://www.sgdsn.gouv.fr/publications/revue-nationale-strategique-2025>
67. Шморгун О. Системна криза сучасного глобалізму: проблема пошуку всесвітньо-історичної альтернативи. *Історія локальна і глобальна. Студії на пошану Анорія Кудряченка*. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», 2024. С. 247-265.
68. Росія визначила Францію своїм головним ворогом в Європі - глава Генштабу. URL: <https://uazmi.org/news/post/4151d63e432ab5ea46ef05c8b31934c7>

References

1. Ukraine: l'application des Accords de Minsk toujours dans l'impasse, affirment le Secrétariat de l'ONU et la Mission de l'OSCE devant un Conseil de sécurité divisé. [Online]. Available from: <https://press.un.org/fr/2017/cs12704.doc.htm> [In French].
2. «Retrouver notre esprit de conquête pour bâtir une France nouvelle». [Online]. Available from: <https://www.aefinfo.fr/assets/img/modules/comparateur/docs/6/Programme-Emmanuel-Macron.pdf> [In French].
3. Conférence de presse conjointe de MM. Emmanuel Macron, Président de la République, et Vladimir Poutine, Président de la Fédération de Russie, sur les relations franco-russes et sur les conflits en Syrie et en Ukraine, à Versailles le 29 mai 2017. [Online]. Available from: <https://www.vie-publique.fr/discours/203301-conference-de-presse-conjointe-de-mm-emmanuel-macron-president-de-la-r> [In French].
4. Déclaration à la presse de M. Emmanuel Macron, Président de la République, sur les relations franco-ukrainiennes et sur le conflit dans l'Est de l'Ukraine, à Paris le 26 juin 2017. [Online]. Available from: <https://www.vie-publique.fr/discours/203100-declaration-la-presse-de-m-emmanuel-macron-president-de-la-republiqu> [In French].

5. Politychni vidnosyny mizh Ukrayinoyu ta Frantsiyeyu. [Online]. Available from: <https://france.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/287-politychni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-francijeju> [In Ukrainian].
6. Ukraine: la France dresse le bilan des équipements militaires livrés. [Online]. Available from: <https://www.defense.gouv.fr/actualites/ukraine-france-dresse-bilan-equipements-militaires-livres> [In French].
7. Guerre en Ukraine: pourquoi la France est déjà l'un des principaux soutiens financiers de Kiev. [Online]. Available from: <https://www.lesechos.fr/economie-france/budget-fiscalite/guerre-en-ukraine-pourquoi-la-france-est-deja-lun-des-principaux-soutiens-financiers-de-kiev-2152808> [In French].
8. Khto iz soyuznykiv nadav naybil'shu dopomohu Ukrayini. [Online]. Available from: <https://www.slovovidlo.ua/2025/02/18/infografika/ekonomika/xto-soyuznykiv-nadav-najbilshu-dopomohu-ukrayini> [In Ukrainian].
9. Litra, L., Parmant'ye, F. Soyuznyk mymovoli. Choho chekaty Ukrayini vid spivpratsi z Frantsiyeyu. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/06/14/7050703/> [In Ukrainian].
10. Déclaration de M. Emmanuel Macron, président de la République, sur la situation en Ukraine, à Paris le 9 décembre 2019. [Online]. Available from: <https://www.vie-publique.fr/discours/272301-emmanuel-macron-09122019-france-ukraine> [In French].
11. Koval', N. Dylema dukhu i litery u franko-rosiys'komu dialozi. [Online]. Available from: https://zn.ua/ukr/international/kudi-povertayetsya-franciya-271017_ [In Ukrainian].
12. Discours du Président de la République, Emmanuel Macron lors du forum économique à Saint-Pétersbourg. [Online]. Available from: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2018/05/25/discours-du-president-de-la-republique-emmanuel-macron-lors-du-forum-economique-a-saint-petersbourg> [In French].
13. Conférence de presse conjointe du Président de la République, Emmanuel Macron et de Vladimir Poutine à Saint-Pétersbourg. [Online]. Available from: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2018/05/24/conference-de-presse-conjointe-du-president-de-la-republique-emmanuel-macron-et-de-vladimir-poutine-a-saint-petersbourg> [In French].
14. Putin ta Makron obhovoryly "normands'kyi format". [Online]. Available from: <https://www.ispc.org.ua/archives/5399> [In Ukrainian].
15. Rudenko, Ye. Makron i Putin hovoryly pro Ukrayinu. Paryzh spodivayet'sya na dialoh iz Rosiyeyu. [Online]. Available from: <https://www.radiosvoboda.org/a/30117999.html> [In Ukrainian].
16. Luyi, L., Bilyk, D. Chomu frantsuz'kyi biznes ne yde z Rosiyi. [Online]. Available from: <https://www.dw.com/uk/chomu-frantsuzkyi-biznes-ne-yde-z-rosii/a-6130589036> [In Ukrainian].
17. Discours du président de la republique a l'occasion de la conférence des ambassadeurs et des ambassadeurs. [Online]. Available from: https://my.ambafrance.org/IMG/pdf/discours_du_president_de_la_republique_a_l_occasion_de_l_a_conference_des_ambassadeurs_et_ambadrice_-_2022.pdf?5735/3c99d842afd89f826ebbd9c857b87e183d12f31f [In French].
18. Guerre en Ukraine: Macron ne reprend pas le mot "génocide" utilisé par Biden. [Online]. Available from: <https://www.laprovence.com/actu/en-direct/6728003/guerre-en-ukraine-macron-ne-reprend-pas-le-mot-genocide-utilise-par-biden.html> [In French].
19. Zelens'kyi: Makron proponuvav postupyty's' suverenitetom, shchob zberehty lytse Putinu. [Online]. Available from: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61439067> [In Ukrainian].
20. Emmanuel Macron se met à dos une partie des pays alliés de l'Ukraine en ne voulant «pas humilier la Russie». [Online]. Available from: https://www.lemonde.fr/international/article/2022/06/07/macron-se-met-a-dos-une-partie-des-pays-allies-de-l-ukraine-en-ne-voulant-pas-humilier-la-russie_6129200_3210.html [In French].

21. Voytyuk, T. Makron zaklykav "ne prynyzhuvaty" Rosiyu. V MZS Ukrayiny vidreahuvaly. [Online]. Available from: <https://suspilne.media/246689-putin-zrobiv-fundamentalnu-pomilku-makron-zaaviv-so-moze-priihati-do-kieva/> [In Ukrainian].
22. Makron z'hadav pro «harantiyi bezpeky» dlya Rosiyi. U «Sluzi narodu» vidpovily. [Online]. Available from: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-makron-rosia-harantiy-bezpeky/32161018.html> [In Ukrainian].
23. "Harantiyi bezpeky" dlya Rosiyi. Nova ideya Makrona oburyla Ukrainu. [Online]. Available from: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63851617> [In Ukrainian].
24. Makron ne vyklyuchyv vidpravku v Ukrainu zakhidnykh viys'k. Yak vidpovily u Kremli. [Online]. Available from: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c1616ey2k94o> [In Ukrainian].
25. Erman, H. Zakhidni viys'ka v Ukraini. Shcho znachyt' zayava Makrona i yaki vona nese ryzyky. [Online]. Available from: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c1616ey2k94o> [In Ukrainian].
26. Dettmer, J. Ukraine's in a dire position. Macron's gaffe made things worse. [Online]. Available from: <https://www.politico.eu/article/ukraines-dire-position-emmanuel-macron-gaffe-made-things-worse/> [In English].
27. Dolya Ukrayiny vyrishena? Makron rozkryv sut' sekretnykh perehovoriv SSHA ta Kytayu na samiti G20, – ekspert. [Online]. Available from: <https://subota.online/dolia-ukrainy-vyrishena-makron-rozkryv-sut-sekretnykh-perehovoriv-ssha-ta-kytaiu-na-samiti-g20-ekspert> [In Ukrainian].
28. Lazareva, A., Vorozhbyt, O. «Kytay zalyshayet'sya na botsi Rosiyi». Chym zavershyvsya vizyt Makrona i fon der Lyayyen do Pekina. [Online]. Available from: <https://tyzhden.ua/kytaj-zalyshaietsia-na-botsi-rosii-chym-zavershyvsia-vizyt-makrona-i-fon-der-liajien-do-pekina/> [In Ukrainian].
29. Gerlakh, A. Vizyt Makrona do Kytayu stav katastrofou dlya Tayvanyu. [Online]. Available from: <https://www.dw.com/uk/komentar-vizit-makrona-do-kitau-stav-katastrofou-dla-tajvanu/a-65292666> [In Ukrainian].
30. Au G20, Emmanuel Macron critique une gouvernance mondiale qui «ne fonctionne pas». [Online]. Available from: <https://www.lefigaro.fr/international/au-g20-emmanuel-macron-critique-une-gouvernance-mondiale-qui-ne-fonctionne-pas-20241118> [In French].
31. Vladimir Poutine est un «ogre» qui «a besoin de continuer à manger» pour survivre, avertit Emmanuel Macron. [Online]. Available from: <https://www.lefigaro.fr/international/vladimir-poutine-est-un-ogre-qui-a-besoin-de-continuer-a-manger-pour-survivre-avertit-emmanuel-macron-20250819> [In French].
32. Minic, D. La politique russe d'Emmanuel Macron : étapes et racines d'une nouvelle approche, 2017-2024. [Online]. Available from: https://www.ifri.org/sites/default/files/migrated_files/documents/atoms/files/ifri_minic_politique_russe_emmanuel_macron_2024_0.pdf [In French].
33. Wautier, J.-B. The Tragedy of Emmanuel Macron. [Online]. Available from: <https://www.project-syndicate.org/columnist/jean-baptiste-wautier> [In English].
34. Kovalenko, B. Mizh ambitsiyamy ta real'nisty: zovnishnya polityka Frantsiyi za prezident-stva Makrona. [Online]. Available from: <https://adastra.org.ua/blog/mizh-ambiciyami-ta-realnistyu-zovnishnya-politika-franciyi-za-prezidentstva-makrona> [In Ukrainian].
35. Hiyu-Kler, Sh. Makron mizh pohanym ta shche hirshym: yakyy vplyv na Ukrainu ta YES matyme kryza u Frantsiyi. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/authors/guillou-clerc/> [In Ukrainian].
36. Layidi, Z. Trahediya Makrona. Yak prezident zruynuvav systemu u Frantsiyi ta chomu ne mozhe pobuduvaty novu. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/10/10/7222165/> [In Ukrainian].
37. L'économie française va fortement s'essouffler en 2025, estime l'Insee. [Online]. Available from: <https://www.ouest-france.fr/economie/leconomie-francaise-va-fortement-sessouffler-en-2025-estime-linsee-836e1f9a-4c57-11f0-a713-daeef56bef5e> [In French].

38. Macron champion de l'industrie? [Online]. Available from: <https://institutlaboetie.fr/industrielles-mensonges-du-gouvernement/> [In French].
39. L'Insee anticipe une remontée du taux de chômage à 7,7% fin 2025 (au plus haut depuis 4 ans). [Online]. Available from: https://www.bfmtv.com/economie/emploi/l-insee-anticipe-une-remontee-du-taux-de-chomage-a-7-7-fin-2025-au-plus-haut-depuis-5-ans_AD-202506180584.html [In French].
40. Déficit public hors de contrôle : la France au bord d'une crise sociale majeure. [Online]. Available from: <https://www.lejdd.fr/economie/deficit-public-hors-de-contrôle-la-france-au-bord-dune-crise-sociale-majeure-158770> [In French].
41. Douine, H. M. L'explosion de la dette publique française expliquée en quatre infographies. [Online]. Available from: <https://www.lefigaro.fr/conjoncture/l-explosion-de-la-dette-publique-francaise-expliquee-en-quatre-infographies-20250626> [In French].
42. Perspectives de financement des objectifs fixés par la loi de programmation militaire. [Online]. Available from: https://www.senat.fr/rap/r24-615/r24-615_mono.html [In French].
43. French President Macron announces 6.5 billion euros in extra military spending in next two years. [Online]. Available from: <https://apnews.com/article/france-macron-military-spending-17183f1871460e1451453a091ef6c4bd> [In English].
44. L'Assemblée gèle pour 2026 les retraites des anciens députés. [Online]. Available from: <https://www.lefigaro.fr/politique/en-direct-budget-2026-l-assemblee-plebiscite-symboliquement-une-hausse-du-budget-de-la-defense-sans-donner-quitus-a-lecornu-20251211#11-12-2025-14-35-56> [In French].
45. Éducation: Emmanuel Macron lance les «écoles normales du 21e siècle». [Online]. Available from: <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/formation-des-enseignants-macron-annonce-un-concours-a-bac-3-plutot-qu-en-fin-de-master-20240405> [In French].
46. Sode, A. Comprendre le ralentissement de la productivité en France. [Online]. Available from: https://www.strategie-plan.gouv.fr/files/files/Publications/2016/NA%2038/note_danalyse_ndeg38_web.pdf [In French].
47. Shmorhun, O. (2021). Istorychna pam"yat' u protsesi formuvannya ta vidtvorennya modernoyi natsional'noyi identychnosti: frantsuz'ky dosvid (chastyna 2). *Problemy vsesvitn'oyi istoriyi*, 3, ss. 9-53. [In Ukrainian].
48. Hurfinkel', M. Znyknennya seredn'oho klasu, mihratsiynyy shok, zanepad osvity. *Problemy Frantsiyi nakopychuvalysya desyatylittyamy*. [Online]. Available from: https://texty.org.ua/articles/89891/Znyknenna_serednogo_klasu_migracijnyj_shok_zanepad_osvit_y-89891/ [In Ukrainian].
49. Yelans'ka, N. «Neperevershena p'yatirka» adeptiv Frantsiyi. [Online]. Available from: https://arcrimea.org/uk/investigations_ua/2023/03/11/neperevershena-pyatirka-adeptiv-francziyi/ [In Ukrainian].
50. Makron pidpysav superechlyvyy zakon pro mihratsiyu pislya vysnovku top-sudu Frantsiyi. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/01/27/7178357/> [In Ukrainian].
51. Palyvoda, V. Spetsial'ni sluzhby Rosiyi u Frantsiyi: vid tradytsiynykh form rozviduval'noyi diyal'nosti do vykorystannya «myakoyi syly». [Online]. Available from: <https://opk.com.ua/%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96-%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%B8-%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D1%97-%D1%83-%D1%84%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%B2%D1%96%D0%B4/> [In Ukrainian].
52. Shmorhun, O. (2016). Vsesvitn'o-istorychni trendy: poryatunok chy katastrofa?! *Problemy vsesvitn'oyi istoriyi*, 1, ss. 17-36. [In Ukrainian].

53. Louis, P. Le nombre de millionnaires baisse dans le monde mais pas en France. [Online]. Available from: https://www.bfmtv.com/economie/international/le-nombre-de-millionnaires-baisse-dans-le-monde-mais-pas-en-france_AN-202308150328.html [In French].
54. Comment évoluent les inégalités de revenus en France? [Online]. Available from: <https://www.inegalites.fr/evol-inegalites-long> [In French].
55. Shmorgun, A. (2002). Natsional'no-korporativnyy avtoritarizm: Sharl' de Goll'. *Tsivilizatsionnyye modeli sovremennosti i ikh istoricheskiye korni*. Kiev: Nauk. dumka, ss. 328-332. [In Ukrainian].
56. Normand, F. Quelles sont les 30 principales réformes depuis l'élection du Président Macron? [Online]. Available from: <https://www.journal-economique.fr/quelles-sont-les-30-principales-reformes-depuis-lelection-du-president-macron> [In French].
57. Initiative pour l'Europe – Discours d'Emmanuel Macron pour une Europe souveraine, unie, démocratique. [Online]. Available from: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/09/26/initiative-pour-l-europe-discours-d-emmanuel-macron-pour-une-europe-souveraine-unie-democratique> [In French].
58. EDF Developing tomorrow's defence capabilities. [Online]. Available from: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/european-defence-fund-edf-official-webpage-european-commission_en [In English].
59. Emmanuel Macron warns Europe: NATO is becoming brain-dead. [Online]. Available from: <https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-warns-europe-nato-is-becoming-brain-dead> [In English].
60. Shmorhun, O. (2020). Yevrointehratsiynyy kurs Ukrayiny: perspektyvy i zasterezheniya. *Zovnishni spravy*, 4, ss. 12-20. [In Ukrainian].
61. Déclaration de M. Emmanuel Macron, président de la République, sur le conflit en Ukraine et les conséquences pour l'économie française, à Paris le 2 mars 2022. [Online]. Available from: <https://www.vie-publique.fr/discours/284216-emmanuel-macron-02032022-ukraine-consequences-economiques> [In French].
62. Uhoda pro spivrobitnytstvo u sferi bezpeky mizh Ukrainoyu ta Frantsiyeu. [Online]. Available from: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrainoyu-ta-89005> [In Ukrainian].
63. Kapitulyatsiya Ukrainy ne ye myrom. Rosiya stala zahrozoyu dlya Frantsiyi. Istorychna promova Makrona. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/03/6/7206523/> [In Ukrainian].
64. Le tableau de bord des personnalités. Paris Match/Sud Radio - Ifop/Fiducial. Ifop pour Paris Match et Sud Radio Mars 2025. [Online]. Available from: <https://www.ifop.com/wp-content/uploads/2025/03/Tableau-de-bord-des-personnalites-Mars-2025.pdf> [In French].
65. Ukraine: la majorité des Français favorables à une poursuite de l'aide humanitaire et militaire. [Online]. Available from: https://www.bfmtv.com/international/europe/ukraine/ukraine-la-majorite-des-francais-favorables-a-une-poursuite-de-l-aide-humanitaire-et-militaire_AD-202402180068.html [In French].
66. Revue nationale stratégique 2025. [Online]. Available from: <https://www.sgdns.gouv.fr/publications/revue-nationale-strategique-2025> [In French].
67. Shmorhun, O. (2024). Systemna kryza suchasnoho hlobalizmu: problema poshuku vsesvitn'o-istorychnoyi al'ternatyvy. *Istoriya lokal'na i hlobal'na. Studiyi na poshanu Andriya Kudryachenka*. Kyiv: Derzhavna ustanova «Instytut vsesvitn'oyi istoriyi Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrainy», ss. 247-265.
68. Rosiya vyznachyla Frantsiyu svoym holovnym vorohom v Yevropi - hlava Henshtabu. [Online]. Available from: <https://uazmi.org/news/post/4151d63e432ab5ea46ef05c8b31934c7> [In Ukrainian].

Shmorgun O. Features of the French Approach to the Russian-Ukrainian War: Analysis and Forecast.

The features of interstate cooperation between Ukraine and France during the Russian-Ukrainian war are analyzed. An impartial assessment of the military-technical, financial-economic and humanitarian assistance provided to our country, aimed at preserving the sovereignty of Ukraine and strengthening its defense potential, is given. The evolution of political and diplomatic relations between the two states against the background of the growing Russian threat to both the further existence of the Ukrainian people and international security in general is traced.

It has been proven that the fruitful military-economic union of France, the increase in the scale of supplies of military equipment, and the strengthening of financial and humanitarian assistance are hindered by the active economic cooperation between Russia and France, which did not stop not only with the beginning of the Russian-Ukrainian war, but also after its maximum escalation in 2022. The anti-Ukrainian hybrid war is also being waged by numerous Russian information and analytical centers located on the territory of France, inextricably linked to the relevant special services. Finally, as a result of the long-standing historical traditions and mutual political and cultural influences of Russia and France, on its territory at the present time there is a powerful pro-Russian lobby consisting of representatives of the highest echelons of power and business. This, in essence, Russian fifth column of political forces of the ultra-right and radical left not only stands in the way of deepening Franco-Ukrainian cooperation, but also tries to block as much as possible the reform initiatives of the current President of the state E. Macron, as well as his efforts aimed at consolidating the states of the European Union and creating a common pan-European military-political bloc capable of effectively resisting a possible Russian invasion of the EU.

In this regard, the transformation of E. Macron's geopolitical orientations from the position of a politician who is maximally tolerant of the Putin regime, striving to act as a mediator for the European Union and a successful peacemaker, to an outspoken supporter of Ukraine, ready to contribute as much as possible to our victory over the Russian aggressor and to Ukraine's rapid acquisition of the status of a permanent member of the EU, is revealed.

Keywords: France, Ukraine, Russian-Ukrainian war, pan-European military-economic potential.

УДК 94(436:(470+571:477))

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-32-8>

Стельмах С.П.

<https://orcid.org/0000-0002-0795-8356>

АВСТРІЙСЬКИЙ НЕЙТРАЛІТЕТ І РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА (2022-2025 РР.)

У статті розглянуто питання про роль Австрійської республіки в гуманітарній допомозі Україні під час поточної російсько-української війни. Важливим елементом позиції Другої республіки в цьому питанні є закріплений юридично «нейтралітет», який з відновленням державного суверенітету Австрії у 1955 р. став не тільки зовнішньополітичними орієнтирами, але й важливою складовою австрійської ідентифікації. Автор намагається проаналізувати наступні питання: а) етапи здобуття незалежності Австрії після Другої світової війни і роль союзників-переможців в підписанні мирного договору з Австрією; б) визначити роль концепції «нейтралітету» в «Московській декларації» і відновленні державного суверенітету Другої австрійської республіки в 1955 р.; в) реконструювати етапи перетворення ідеї «нейтралітету» в самоідентифікацію австрійців під час Холодної війни та після її завершення; г) охарактеризувати роль Австрії в підтримці України під час російсько-української війни (2022-2025 рр.).

Зроблено висновок, що як член ЄС Австрія змушена була в політичному плані приєднатися до європейських санкцій проти Росії, але категорично відмовилась від постачання зброї для України, об'єднавши зусилля з Угорщиною. Однак, на відміну від Угорщини, Альпійська республіка з самого початку повномасштабної російської агресії проти України заявила, що вона на боці нашої країни. Зростання гуманітарних програм для України та її підтримка на рівні ЄС, де Австрія, на відміну від сусідньої Угорщини, не робить антиукраїнських заяв та дій на підриєв європейських санкцій проти Росії.

Ключові слова: російсько-українська війна, «нейтралітет», Австрія, Україна, СРСР, Росія, Друга республіка, гуманітарна допомога, санкції.

Вступ. У березні 2022 р. Міністерство закордонних справ Росії звинуватило «нібито нейтральну Австрію» і її канцлера К. Нехаммера у тому, що за останні дні він зробив «односторонні та обурливі заяви» щодо ситуації в Україні та використовував «емоційну антиросійську риторичку», про одностороннє розпалювання війни в Україні з боку Росії, військові злочини та злочини проти людяності. Крім того, критики зазнала заява канцлера про те, що нейтралітет був «нав'язаний» Австрії після Другої світової війни радянськими комуністами. У цьому контексті Москва нагадала, що Червона армія заплатила високу ціну за «визволення території цієї країни» – понад 26 000 солдатів загинули. Критикували також міністра закордонних справ О. Шалленберга, який висунув «абсурдні звинувачення» проти Росії, зокрема у знищенні загальноєвропейської архітектури безпеки. «Ми рішуче засуджуємо такі безпідставні заяви та оцінки», – заявила Москва, що, на думку речників російського МЗС, викликає серйозні сумніви щодо якості австрійського нейтралітету, який останнім часом помітно знижується та зазнає ерозії. МЗС у Відні опублікувало свою відповідь у

Twitter німецькою та російською мовами: «З військової точки зору Австрія є нейтральною державою. Але ми ніколи не є нейтральними в політичному плані, коли йдеться про дотримання міжнародного права». Ми «ніколи» не будемо мовчати, коли суверенітет, територіальна цілісність і незалежність держави піддаються нападу. «Дотримання міжнародного права, зокрема положень гуманітарного міжнародного права, є нашою червоною лінією». Нехаммер пояснив заяву про «нав'язану» нейтральність: він сам підкреслив у парламенті, що Австрія була звільнена російськими (так у тексті – С.С.) солдатами. Але також є фактом, «що Австрія стала вільною через десять років після цього, визнавши свою постійну нейтральність, і це було умовою Радянського Союзу на той час» [1].

З історичної точки зору «нейтралітет» жодною мірою не захистив від окупації та анексії ті країни, які його проголошувати і намагалися дотримуватися. Наприклад, Бельгія, Нідерланди, Данія та Норвегія були окуповані «Третім Райхом» від час Другої світової війни; Естонія, Латвія, Литва, частини Румунії та Фінляндії – СРСР; нейтральне Монако – Італією. Швеція, попри свій нейтральний статус з 1812 р., зайняла позицію «доброзичливого нейтралітету» щодо гітлерівського Райху. Зразком для австрійців був і залишається нейтралітет Швейцарії, проголошений після 1815 р. Це вимагає розглянути уявлення про нейтралітет серед австрійських політиків та суспільства після Другої світової війни та його еволюцію під час Холодної війни і взаємин із СРСР та Росією після її завершення. Це також може стати висхідною точкою для розуміння ставлення австрійських урядовців та суспільства у питанні воєнної та гуманітарної допомоги Україні. Тим паче, що після руйнування США за президента Д. Трампа системи трансатлантичної безпеки навіть експерти з авторитетного Австрійського інституту європейської та безпекової політики (AIES) попереджають: «Нейтралітет більше не захищатиме жодну з країн у новій міжнародній безпековій ситуації. Крім того, Росія чітко сигналізує, що не сприймає Австрію як нейтральну». Вони ж б'ють у набат про неготовність Австрії до захисту, яка лише з 2024 р. збільшила свій оборонний бюджет до 4 млрд євро на рік і планує витратити віднині щорічно до 1,5% ВВП (що навіть і близько не наближається до 3-5% провідних європейських країн), з метою замінити 60-річні літаки *Saab*, збільшити кількість танків з 58 застарілих *Leopard*, бойові машин піхоти і бронетранспортери, яких було хоча б трохи достатньо в разі нападу Росії. При цьому Австрія у плані оборони відстає від нейтральної Швейцарії, на яку орієнтуються її політики [2].

Завдання статті: а) розглянути етапи здобуття незалежності Австрією після Другої світової війни і роль союзників-переможців в підписанні мирного договору з Австрією; б) визначити роль концепції «нейтралітету» в «Московській декларації» і відновленні державного суверенітету Другої австрійської республіки в 1955 р.; в) реконструювати етапи перетворення ідеї «нейтралітету» в самоідентифікацію австрійців під час Холодної війни та після

її завершення; г) охарактеризувати роль Австрії в підтримці України під час російсько-української війни (2022-2025 pp.)

Виклад основного матеріалу: Те, що для сучасної Росії «Велика вітчизняна війна» (1941-1945 pp.) стала основою для ресентименту у внутрішній та зовнішній політиці є загальновизнаним фактом. Водночас погрози для невеликої Альпійської республіки мають підґрунтя в історичній ретроспективі, де, крім нав'язаного у 1955 р. Австрійського договору, що перетворила республіку у острівець прорадянської політики з буржуазно-демократичним устроєм в таборі Західної Європи, міцно економічно прив'язала її до СРСР, а після 1991 р., і Росії. При цьому це не перше звинувачення про «порушення нейтралітету» з боку Москви. Воно прозвучало ще у 1956 р. після придушення радянськими військами повстання в Угорщині за гуманітарну діяльність австрійського уряду [3, s. 93; 4, s. 139-146]. Це свідчить про те, що як СРСР в минулому, так і його спадкоємниця сучасна Росія, трактують австрійський нейтралітет у широкому сенсі, де головним виступає не відмова від приєднання до військово-політичних блоків, але й економічна інтеграція республіки до західноєвропейських структур та визнання нею політичних принципів міжнародних організацій, а одним із подразників для звинувачень – будь-які заяви і дії, які Москва розцінює як «недружні». Саме тому вже 7 березня 2022 р. Австрію, яка підтримала європейські санкції, Росія внесла у довгий список «недружніх» країн [5].

У той час як до 2022 р. де-факто нейтральні держави Швеція та Фінляндія у відповідь на російську агресивну війну проти України відмовилися від своєї традиційної політики не вступати у військові альянси і подали заявки на вступ до НАТО, дискусія про відмову від постійного нейтралітету, закріпленого в законі та міжнародному праві, в Австрії проходить не дуже активно. Те, що в Австрії жодна з трьох найбільших партій не виступила за перегляд нейтралітету, а федеральний канцлер Нехаммер навіть висловився проти цього, можна пояснити високою популярністю ідеї «нейтралітету» серед населення, низькими рейтингами в опитуваннях консервативної «Австрійської народної партії» (ÖVP), яка протягом останніх 30 років була найбільш схильною до критичної дискусії про нейтралітет. Опитування, проведені у 2022 р. показували, що переважна більшість населення Австрії підтримують ідею нейтралітету, хоча тут цифри у різних авторів різняться – від 71% до 91% [6, s. 1-7; 7, 8].

Однак вражаючими є деякі цифри опитування, які свідчать про те, що більшість населення Альпійської республіки взагалі не розуміє що таке «нейтралітет», розглядаючи його лише як засіб збереження Відня в якості посередника у міжнародних конфліктах, центру міжнародних переговорів, яку він виконував у роки Холодної війни, залишаючись при цьому європейською столицею шпигунства. Так, за інерцією і традицією, австрійські політики

пропонували Відень для можливих переговорів про закінчення війни в Україні у серпні 2025 р. [9]

Російсько-українська війна посилила занепокоєння австрійців у власній безпеці, але меншість виступає проти збільшення витрат на оборону, зате більшість підтримує значно тісну кооперацію із країнами НАТО і сподівається в разі російського нападу на допомогу країн ЄС. «Хоча згадка про “нинішню форму” нейтралітету передбачає диференційовану інформацію про участь Австрії у спільній зовнішній і безпековій політиці Європейського Союзу, асиметрія в уявленнях австрійців про солідарність у сфері безпеки, яка постійно пов’язується з нейтралітетом, є вражаючою: тоді як 72,28% австрійців очікували, що інші держави-члени ЄС також “нададуть військову підтримку” Австрії, якщо вона зазнає “військового нападу”, лише 13,58% вважали, що Австрія повинна надати допомогу іншій державі-члену ЄС, яка зазнала військового нападу, “бойовими військами”; 32,84% вважали, що це має відбуватися “за допомогою допоміжних військ” (наприклад, військ хімічної, біологічної та ядерної оборони або інженерних військ). 68,78% та 54,47% відповідно заявили, що Австрія повинна “посилатися на нейтралітет” і надавати лише “мінімальну” або “гуманітарну” допомогу. Таке асиметричне розуміння солідарності свідчить або про значні прогалини в політичній освіті австрійців, або про ідеологічно обумовлені упередження. Ці очікування односторонньої солідарності на користь Австрії при одночасному “нейтралітеті” Австрії щодо інших країн неодноразово викликали звинувачення в “ментальності дармоїда”», – пише відомий австрійський історик В. Мюллер [10, s. 1-2].

Протягом останніх тижнів Другої світової війни війська союзників окупували всю Австрію, яка згодом була розділена на чотири окупаційні зони. При цьому СРСР, попри те, що зайняв лише третину території країни, встиг створити тимчасовий уряд на чолі із «старим зрадником» (як його називав Й. Сталін) 75-річним соціал-демократом К. Реннером, який був першим президентом Австрійської республіки після Першої світової війни. Оскільки ж ще у Московській декларації 1 листопада 1943 р. союзники з антигітлерівської коаліції вирішили відновити державний суверенітет Австрії, то 1 вересня 1945 р. війська чотирьох окупаційних держав також взяли під контроль свої зони у Відні, які до того часу були окуповані лише радянськими солдатами. Союзна окупація Австрії здійснювалась відповідно до т. зв. «клаузали відповідальності» Австрії за участь у війні на боці гітлерівської Німеччини, яка була внесена до тексту Декларації за наполяганням СРСР, який, тим самим, розраховував на отримання репарацій після війни [11, s. 8; 4, s. 36-39]. Таким чином було сформоване «особливе» становище Австрії, яка не належала ні до переможців, ні до звільнених від гітлерівської окупації європейських країн. Ще до приходу західних окупаційних військ Москва здійснила декілька актів, які б мали зміцнити насамперед становище австрійських комуністів (КРÖ) на чолі із перевіченим Й. Копленінгом і під політичним наглядом Г. Деканозова,

колишнього сталінського посла у гітлерівському Райху. Всі буржуазні партії були заборонені й проведена політична чистка під приводом «боротьби із залишками фашизму». СРСР за підтримки КРÖ створив, за зразком окупованих країн Центрально-Східної Європи, «Австрійський фронт свободи» (ÖFF), а пізніше дозволив заснувати «Соціалістичну партію Австрії» (SPÖ) і «Австрійську народну партію» (ÖVP). Всі три партії домовились про співпрацю і на наступне десятиліття визначили політичний ландшафт Австрії під окупацією [12]. Шалені зусилля радянської військової адміністрації та її політичного управління з підтримки австрійських комуністів завершилися провалом, що і продемонстрували вільні вибори 25 листопада 1945 р., на яких КРÖ здобула лише 4 із 165 мандатів. Як і повсюдно в Європі, австрійські комуністи знаходились під повним контролем Москви які, виконуючи вказівки Політбюро/Президії ВКП(б)/КПРС, відкрито вели боротьбу проти «буржуазних» партій, організовуючи загальні страйки на грані державного перевороту, як це було у 1950 р. Обмежене право вето з 1946 р. окупаційних адміністрацій дозволило Австрії приєднатися з 1947 р. до «Плану Маршалла» і убезпечило її від східноєвропейського шляху «народних демократій» під повним контролем СРСР та поступову, хоча і не без труднощів, інтеграцію в європейські економічні структури [13].

Відень перебував під спільним управлінням чотирьох окупаційних держав і місцем розташування міжсоюзницького командування був Палац правосуддя, а головування змінювалося щомісяця. Початкові 700 000 окупаційних військ до 1955 р. скоротилися приблизно до 20 000 з боку трьох західних держав та близько 40 000 з боку СРСР. Австрійська республіка відповідала за витрати на їхнє утримання – спочатку 35% бюджету, а з кінця 1946 року – 15%. У 1947 р. США відмовилися від своєї частки, а в 1953 р. і три інші окупаційні держави [14]. Якщо «Друга республіка» уникнула шляху східноєвропейських держав під повним радянським контролем, то точно так вона уникнула і західнонімецького шляху приєднання до НАТО. Західні союзники припиняли будь-які розмови на цю тему, оскільки їхні безпекові інтереси були зосереджені переважно в альпійському регіоні. До того ж СРСР мав достатньо інструментів для того, щоб блокувати будь-які спроби військової інтеграції Австрії на Захід, тому що контролював підприємства колишньої т. зв. «німецької власності», включаючи видобуток нафти в Нижній Австрії, підприємства металургійної, сталеливарної та електротехнічної промисловості. Західні союзники у перші повоєнні роки були зайняті підготовкою договорів з колишніми союзниками «Третього Райху», серед яких найбільш важливою була Італія, чие значення для Західної Європи було вагомніше, ніж Австрії. Німецький шлях поділу на дві країни в маленькій Австрії завжди викликав величезний страх у політиків і населення, особливо після радянської блокади Берліну 1948-1949 рр., а тому австрійські політики могли говорити про західну і американську військову «парасольку» лише пошепки, на відміну від австрійських комуністів, які кричали про

«нейтральність» по всіх кутках маленької країни. Прислухатися до Москви австрійських політиків змушували і територіальні претензії Югославії, які спочатку підтримував СРСР, до поки Й. Сталін не розірвав стосунки з Й. Броз Тіто у 1948 р. і кремлівський диктатор погодився із західними союзниками про незмінність австрійських кордонів. При цьому абсолютно не з «доброї волі», а зажадав для СРСР 60% видобутку нафти (станом на 1947 р.) на 30 років, на її розвідку та переробку, висунув вимогу довічно передати Москві австрійські активи нафтопереробної дунайської компанії в Угорщині, Румунії, Болгарії та в Східній Австрії. Не дивно, що австрійський президент Т. Кернер у 1951 р. заявляв: «Швейцарія, економіка якої є прикладом того, як можна поєднати сильну ініціативу з розумною стабільністю, стане для остаточно визволеної Австрії зразком політичної мудрості, яка полягає в тому, щоб мати добрих друзів усюди, але не прив'язуватися односторонньо до жодної сторони» [11, с. 11-16].

Предметом інтелектуальної гри залишається і питання чи існував у радянського керівництва план поділу Австрії за німецьким зразком з огляду на можливе об'єднання частини Австрії із Західною Німеччиною. Очевидно СРСР використовував маленьку Австрію як заручника у своїй «великій грі» щодо об'єднання Німеччини. Про це свідчило запрошення австрійської делегації на Берлінську конференцію міністрів закордонних справ у січні-лютому 1954 р., де провалилися чергові радянські пропозиції щодо Німеччини і ідея створення системи європейської колективної безпеки, яка, на думку, радянського міністра закордонних справ В. Молотова, мала замінити «агресивний» НАТО. Там же він погодився на підписання мирного договору з Австрією, але відмовився виводити радянські війська із своєї окупаційної зони до «вирішення» німецького питання. Запевнення австрійської делегації у тому, що Австрійська республіка не буде вступати у будь-які військові союзи і не дозволить в майбутньому «анексії» Німеччиною, поки що залишилося без позитивної реакції Москви, навіть при «могутній» підтримці Австрії з боку Індії і особисто Дж. Неру. Для західних союзників «шпигунський Відень» і «легка» економічна інтеграція в західноєвропейські структури мала більший пріоритет, оскільки дозволяла мати свого «таємного союзника» в таборі головного противника часів Холодної війни. Вони не чинили опору СРСР після того як Москва зняла з порядку денного свою «попередню» вимогу щодо окупаційних військ, після того як вирішила встановити дипломатичні відносини із ФРН у 1955 р. «Московський меморандум» 15 квітня 1955 р. означав початок конкретних переговорів між Віднем і Москвою і містив такий бажаний для обох столиць пункт про австрійський нейтралітет швейцарського зразка. А після підписання через місяць офіційного договору, який послідовно ратифікували США, Велика Британія і, як тоді водилось із деяким запізненням, Франція, Австрійська республіка отримала і значні економічні поступки, які полягали в поверненні австрійцям «німецької власності» за грошову компенсацію, і частково за

австрійські товари для СРСР [15, с. 32-41]. Після підписання Австрійського державного договору 15 травня 1955 р. окупація закінчилася 25 жовтня 1955 р., коли останній іноземний солдат залишив Австрію. Наступного дня парламент ухвалив Конституційний закон про вічний нейтралітет Австрії. 26 жовтня спочатку святкувалося як «День прапора», а в 1965 р. було оголошено Національним днем Австрії.

Німецька «велика гра» для СРСР завершилась визнанням двох німецьких держав і питання договору з Австрією для московського керівництва мало значення лише з огляду на розпочату ним міжнародну компанію для просування ідеї «нейтралітету». Вона супроводжувалась закликами до європейської громадськості й численних московських «корисних ідіотів» до «мирного співіснування», «боротьби за мир», за «роззброєння» (при власному випробуванні водневої бомби), боротьбу «проти західних блоків» і відвертим тиском на «малі» європейські країни для відмови від вступу до НАТО та зменшення витрат на національні армії. Нині абсолютно зрозуміло, що за цим стояло бажання реалізувати давню сталінську мрію про створення на західних кордонах СРСР «поясу безпеки» з нейтральних, або слабих європейських країн, які б не мали змоги протидіяти радянській гегемонії в Європі. «Поведінка нейтральних країн, що відповідала бажанням СРСР, називалася “відповідною нейтралітету” і схвалювалася, а небажана поведінка (наприклад, критичні репортажі або заяви про радянське придушення угорського повстання 1956 року, радянську інвазію в Чехословаччину 1968 року або порушення прав людини в Східному блоці; протести проти радянського вторгнення на нейтральну територію, зусилля щодо асоціації з ЄЕС або зміцнення власного захисту, як-от ініціативи Швейцарії та Швеції щодо придбання ядерної зброї) критикувалися як “суперечливі нейтралітету”» [9, с. 4-5]. Реакція австрійського уряду на звинувачення СРСР у тому, що в Австрії розгорнута антикомуністична компанія під час угорської кризи 1956 р. проявилась у тому, що в австрійських ЗМІ була введена цензура на висвітлення антирадянських протестів. Без різкої відповіді залишились і неодноразові порушення СРСР кордонів Австрії також під час чехословацьких подій 1968 р. Австрійський страх фактично дозволив розширити поняття «нейтралітету» від не вступу в європейські військові альянси і не розміщення іноземних баз на її території до політичної складової – заборони антирадянської і антикомуністичної пропаганди.

Австрійські автори часто підкреслюють, що особливі переваги, які отримала Австрія для торгівлі із СРСР та країнами соціалістичного табору є міфом, який підтримувався зокрема й СРСР для того, щоб продемонструвати іншим країнам Європи переваги «нейтралітету». Аргументом для цього є той факт, що після припинення поставок нафти до СРСР на початку 1960-х рр. частка імпорту радянських товарів складала лише 1%. Але фактом також залишається і те, що СРСР використовував торгівлю з Австрією для того, щоб отримати ті західні товари, які він не міг придбати в країнах ЄС чи НАТО. Прив'язка до сировинної

бази відбулася у 1968 р., коли Австрія першою із західноєвропейських країн почала отримувати газ із СРСР. Східна орієнтація Другої республіки була настільки очевидною, що вона подала заявку на вступ до ЄС лише у 1989 р. (стала членом у 1995 р.), після приєднання Греції (1981 р.), Іспанії та Португалії (1986 р.), побачивши загрозу втратити свій західноєвропейський ринок і участі в її наддержавних структурах.

У період Холодної війни трансформувалося і поняття австрійського «нейтралітету», який став важливим елементом її зовнішньої політики і національної ідентичності. У 1960-х рр. Друга республіка проводила активну «політику нейтралітету» відколи спочатку її зовнішньополітичне відомство, а згодом і всю країну в якості президента, очолив соціал-демократ Б. Крайський. На відміну від свого друга по шведській еміграції в роки Другої світової війни німця В. Брандта, Крайському не потрібно було повністю змінювати політику країни «на Схід», оскільки вона і так там вже була. Можна було лише заявити, що політика нейтралітету служить поліпшенню відносин з «країнами Східного блоку», а Австрія може буде посередником у міжнародних конфліктах. Швейцарська модель залишалась фундаментальною, але від неї відкинули питання власної безпеки і розширили участь у міжнародних структурах – Раді Європи і ООН [10, s. 5-8]. Зрештою, Відень таки перетворився на місце проведення ключових міжнародних самітів та переговорів (1961, 1979), а австрійський міністр закордонних справ К. Вальдгайм навіть став Генеральним секретарем ООН, попри своє «коричнєве минуле» націонал-соціаліста і, можливо, причетність до воєнних злочинів у роки Другої світової війни.

Все це сприяло утвердженню в світі ідеї про роль нейтральної Австрії, де у внутрішній політиці панує соціальний мир і зростає народний добробут, і, водночас, така маленька країна активно проводить міжнародно визнану політику. Разом з тим, «нейтралітет» став головним елементом австрійської ідентичності. Він обґрунтовувався історично, де висхідною точкою став 1955 р., оскільки у міжвоєнний період (1918-1938 рр.) Австрійська республіка не була повністю суверенною, а тому не несе відповідальності за злочини націонал-соціалізму, що дозволило також повністю відмежуватися від нацистського спадку і сучасної долі розділеної Німеччини. «Звільнення» союзниками також сприяло подоланню складних міжвоєнних протиріч між християнським і соціал-демократичним політичними таборами, що стало основою політичної стабільності Другої республіки. Дослідниця М. Фостер стверджує, що австрійський уряд підтримував формування такої «нейтралістської ідентичності» двома основними наративами. «Наратив I підкреслював нейтралітет як успішну модель безпеки для Австрії, яка принесла країні мир і добробут, а також сприяла безпеці в Європі. Наратив II мінімізував потенційні труднощі, які виникали через дотримання нейтралітету для повної участі країни в європейському інтеграційному проєкті» [16, s. 3]. Не можна не помітити, що в історичному підґрунті цих наративів важливу роль відігравав «образ жертви»,

якими себе вважали австрійці за «позбавлення» державного суверенітету у міжвоєнний період і за те, що «змушені» були брати участь у злочинах гітлерівського «Третього Райху» після аншлюсу 1938 р.

Можна залишити осторонь першу із жевріючих австрійських «травм», оскільки це є предметом спеціального історичного дослідження. Міф про «жертву» націонал-соціалізму був закладений союзниками з антигітлерівської коаліції ще у 1943 р. в Московській декларації, де Австрія була визнана першою жертвою гітлерівської агресивної політики. Хоча це не стосувалося окремих австрійців – членів злочинних нацистських структур і членів НСДАП, яких одразу після окупації Австрії інтернували у два табори Глазенбах та Вольсберг. І ця перша фаза денацифікації загалом співпадала з процесами денацифікації в Німеччині. 543 000 австрійців були зареєстровані як члени нацистської партії, СА та СС. У 1945 р. були прийняті і відповідні закони: «Закон про воєнні злочини» і «Закон про заборону НСДАП». Однак, на відміну від Німеччини, судове провадження проти воєнних злочинців було одразу ж передане в руки австрійців і «Народні суди» («*Volksgerichten*») виносили або ж легкі покарання, або ж взагалі не розглядали такі справи. До того ж, основні політичні партії з цього питання досить швидко порозумілись і вже 1948 р. Національна рада прийняла закон про амністію для «менш інкримінованих осіб» за злочини націонал-соціалізму, який торкнувся майже півмільйона осіб. З початком Холодної війни почалася реінтеграція колишніх націонал-соціалістів в соціальне і політичне життя Другої республіки. Австрійські історики однозначні: «Масова підтримка “аншлюсу” в Австрії в 1938 році, екстремальне антисемітське насильство, яке на той час було майже безпрецедентним – все це просто заперечувалося, релятивізувалося та применшувалося» [17]. Однак, на відміну від ФРН, де у 1952 р. була заборонена нацистська «Соціалістична партія Райху» (SRP), австрійці вирішили похизуватися перед сусідами своїм рівнем свободи і створили у 1956 р. для колишніх націонал-соціалістів «Австрійську партію свободи» (FPÖ), яка з того часу стала і до нині є впливовою політичною силою і найбільше серед інших партій відстоює ідею «нейтралітету» [18; 19, s. 564-572].

Першим головою партії був А. Райнталлер, бригадефюрер СС і колишній заступник державного секретаря в Міністерстві продовольства «Третього Райху», який намагався створити з партії враження, що вона сповідує «демократичні цінності», відмовляється від будь-яких «екстремістських дій» і проводитиме центристську політику. Його наступником став колишній оберштумбанфюрер СС Ф. Петер, якого «мисливець за черепами» С. Везенталь у 1975 р. звинуватив у співучасті у вбивстві 17 000 євреїв і 25 000 військовополонених. Історія зробила черговий кульбіт, коли саме завдяки «коричневій» FPÖ стало можливим утворення у 1970 р. австрійського уряду при президенті соціал-демократі і колишнього вигнанця-єврея Б. Крайського. Були надії, що партія позбавиться свого «коричневого» минулого, коли у

1980 р. її головою став ліберальний Н. Штегер, який спробував перетворити її щось на зразок західнонімецької «Вільної демократичної партії» (*FDP*), але у 1986 р. його змінив ультраправий Й. Гайдер і з цього часу *FPÖ* стала «прототипом правого популізму» в Європі. На цій хвилі під час виборів 1999 р. партія набрала 26,9% голосів виборців, створивши урядову коаліцію з консерваторами з *ÖVP*. У 2005 р. лідером партії став Г.-К. Штрахе, котрий став відомим у всьому світі завдяки «Відео з Ібіці» 19 травня 2019 р., де домовлявся з росіянами про фінансову підтримку його партії. У жовтні 2011 р. була прийнята Партійна платформа, де головним було «збереження нейтралітету Австрії» [20; 21]. Саме представники цієї партії, яку нині очолює Г. Клікл, який в нацистському дусі хотів стати «народним канцлером», вийшли з австрійського парламенту під час он-лайн виступу українського президента В. Зеленського 30 березня 2023 р., заявивши, що це порушує «австрійський нейтралітет» [22].

Колишня «коричнева», а нині правопопулістська, партія має давні зв'язки з путінським режимом в Росії, який використовує їхні гасла для розколу ЄС і надає для цього фінансову підтримку. Європейські медіа вже давно уважно слідкують за цією темою, а особливо після 24 лютого 2022 р., навіть після того, як керівництво *FPÖ* заявило про «розрив» своїх зв'язків з Росією. У 2016 р. керівництво партії на чолі з Г.-К. Штрахе уклало угоду про дружбу і співпрацю з путінською партією «Единая Россия». Тоді ж представники цієї партії здійснили поїздки в окупований Росією український Крим, порушуючи міжнародне право і легітимізуючи тим самим його анексію. У 2018 р. В. Путін двічі здійснив поїздки в Австрію: у червні для підписання продовження контракту на постачання газу між австрійською *OMV* та російським «Газпромом», і в серпні на весіллі міністерки закордонних справ Австрії К. Кнайсль, яка отримала свою посаду за квотою *FPÖ*, а нині – вже в Росії – активно задіяна в антизахідній російській пропаганді. Однак, схоже, що тісні зв'язки партії з країною-агресором не дуже хвилюють австрійців, які на виборах 2024 р. віддали цій партії рекордні 28,8% голосів [23; 24; 25; 26].

Однак не лише *FPÖ* є дружньою до Росії. Балансування Другої республіки «між Сходом і Заходом» призвело до особливих відносин на державному рівні із сучасною Росією, особливо після приходу до влади В. Путіна. Як писав у березні 2022 р. німецький тижневик *Stern*: «Особисті зв'язки, зокрема, неодноразово приваблюють главу російської держави до Альпійської республіки. Серед його друзів, серед інших, австрійська легенда лижного спорту Карл Шранц, керівник автомобільної компанії *Magna* Зігфрід Вольф та дипломат і колишній спеціальний посланець МЗС Австрії в Росії Маргот Клестіль-Леффлер». Численні великі компанії, такі як нафтогазовий гігант *OMV*, нафтогазова технологічна компанія *Catoil*, будівельна група *Strabag* та різні банки, такі як *Raiffeisen* та *Bank Austria*, підтримують тісні зв'язки з Росією. При цьому Австрія на 80% була залежна від поставок російського газу.

І навіть після початку російсько-української війни вона продовжувала отримувати російський газ, хоча і в значно менших обсягах, поповнюючи військовий бюджет Росії, який використовується для вбивств цивільного населення України [27; 28]. Австрія має одну із найскладніших процедур отримання громадянства, але з початку нового тисячоліття вона стала привабливим місцем для російських олігархів і чинних політиків, які, починаючи з родини колишнього президента РФ Б. Єльцина, напрочуд швидко почали отримувати австрійські паспорти. «Окрім ідилічних озер і гір, традиційних звичаїв та імперської пишноти Відня, країна також приваблює відвідувачів унікальною культурою гостинності. З мільйонами людей тут набагато більше можливостей, ніж у Німеччині, не в останню чергу, коли йдеться про отримання паспорта. Чи то придбання привабливої нерухомості, вступ до компанії, створення дискретного фонду чи просто внесення грошей, олігархічний апетит до інвестицій та австрійський менталітет ідеально поєднуються» [29]. Не дивно, що австрійська столиця залишається «шпигунським центром», як це продемонструвала історія з російським шпигуном і фінансовим аферистом Я. Марсалеком, менеджером *Wirecard*, який успішно вербував високопосадовців австрійських спецслужб [30].

Цей контекст є важливим для розуміння суперечливого ставлення держави, політиків і населення Альпійської республіки до агресивної війни Росії проти України та непослідовних дій, часто із значною затримкою, для підтримки України. Як член ЄС Австрія змушена була в політичному плані приєднатися до європейських санкцій проти Росії, але категорично відмовилась від постачання зброї для України, об'єднавши свої зусилля з Угорщиною [31; 32]. Водночас, у 2024 р. навіть австрійські ЗМІ опублікували інформацію про те, що австрійська зброя, зокрема вироби всесвітньо відомої компанії *Glock*, використовується російськими солдатами у війні проти України. Представники збройних компаній виправдовувалися, що це були поставки, здійснені ще у 2014-2019 рр., тобто вже після анексії Росією українського Криму і ставить під сумнів поняття австрійського «нейтралітету», або, у крайньому випадку, дозволяє говорити про «вибірковий нейтралітет» [33; 34]. Схоже, що така ж сама історія, як і з австрійським банком *Reiffansen*, який продовжує працювати в підсанкційній Росії, в Україні був деякий час внесений у санкційні списки. Влітку 2023 р. впливовий «*The Economist*» поставив Австрію на другому місці, після Угорщини, серед європейських «путінських корисних ідіотів» [35].

Однак, на відміну від Угорщини, Альпійська республіка з самого початку повномасштабної російської агресії проти України заявила, що вона на боці нашої країни, хоча і відхилила українські пропозиції про запровадження газового ембарго з Росії, відмовилась лікувати українських поранених солдатів і спільно з Угорщиною обмежила кількість українських воєнних біженців. Тривалий час не вирішувалося і питання з наданням соціальних виплат тим з них, які опинились в Австрії. За даними на 2025 р. в Австрії таких перебуває

трохи більше 80 тис, і це менше, ніж в Румунії (180 тис.), але більше ніж у Франції (59 тис.). Порівняно з Німеччиною фінансова допомога для українських біженців значно менша і складає 260 євро на особу, 145 євро на дитину, 330 євро субсидії на житло для двох осіб, 150 євро на рік на одяг і пакет медичного страхування. Такі невеликі виплати змушують українських біженців шукати роботу.

Навіть гуманітарна допомога Україні з Австрії у 2022 р. надходила в обмеженій кількості. Лише в листопаді 2023 р. МЗС Австрії повідомило, що країна надала Україні гуманітарну допомогу на суму 74 млн євро, а відколи Росія почала систематично знищувати українську енергетичну структуру австрійці через різноманітні благодійні організації направили до України 300 генераторів, а через благодійну програму «Сусід у біді» також медикаменти, захисні шоломи, жилети та пальне. В Україні Австрію і досі вважають дружньою країною, але невпевненим членом ЄС, навіть попри те, що протягом 2022 р. в австрійській столиці двічі спотворили інформаційний стенд про війну в Україні російськими символами «V» і «Z». Професор Віденського університету В. Мюллер написав: «Австрія може і не є членом НАТО, але ця країна є частиною західної спільноти цінностей, проти якої спрямована кампанія Путіна, яка суперечить міжнародному праву» [36]. На квітень 2025 р. рівень підтримки Австрією України виглядає таким чином: загальна сума близько 3 млрд євро, двостороння підтримка та підтримка на рівні ЄС – 294 млн євро, 117 млн євро на гуманітарну допомогу, 8 млн євро на внески в натуральній формі, такі як ліквідація наслідків стихійних лих, 146,5 млн євро на базові послуги та реконструкцію, 9,7 млн євро на «різну підтримку», таку як заходи боротьби з корупцією, та 12,8 млн євро для сусідніх країн, постраждалих від війни, таких як Республіка Молдова [37].

Зростання гуманітарних програм для України та її підтримка на рівні ЄС, де Австрія, на відміну від сусідньої Угорщини, не робить антиукраїнських заяв та дій на підриєв європейських санкцій проти Росії, сформували і позитивний фон для візиту українського президента до Австрії влітку 2025 р. Крім підписання кількох меморандумів про співпрацю та прохання до австрійців допомогти з поверненням українських дітей, викрадених Росією, прискорення австрійською стороною процедур екстрадиції українців, оголошених у розшук і які переховуються в Австрії, австрійський президент А. Ван дер Беллен знову відмовився від військової допомоги Україні. І аргументи були дещо незрозумілими: «Австрія підтримує Україну в багатьох сферах, але не у військовій. Навіть якби вона хотіла це зробити, “я не знаю, що ми могли б зробити для України, тому що самі зайняті відбудовою”»[38]. Можливо, він мав на увазі, що Австрія нарешті почне розбудовувати власну армію і візьме активну участь в системі європейської безпеки?

Висновки. Союзна окупація Австрії здійснювалась відповідно до т. зв. «клаузули відповідальності» Австрії за участь у війні на боці гітлерівської

Німеччини, яка була внесена до тексту Декларації за наполяганням СРСР, який, тим самим, розраховував на отримання репарацій після війни. Таким чином було сформоване «особливе» становище Австрії, яка не належала ні до переможців, ні до звільнених від гітлерівської окупації європейських країн. Обмежене право вето з 1946 р. окупаційних адміністрацій дозволило Австрії приєднатися з 1947 р. до «Плану Маршалла» і убезпечило її від східноєвропейського шляху «народних демократій» під повним контролем СРСР та поступову, хоча і не без труднощів, інтеграцію в європейські економічні структури. Після підписання Австрійського державного договору 15 травня 1955 р. окупація закінчилася 25 жовтня 1955 р., коли останній іноземний солдат залишив Австрію. Наступного дня парламент ухвалив Конституційний закон про вічний нейтралітет Австрії. 26 жовтня спочатку святкувалося як «День прапора», а в 1965 р. було оголошено Національним днем Австрії.

Основою балансування Австрійської республіки між «Сходом і Заходом» призвело до того, що австрійський страх перед долею розділеної Німеччини фактично дозволив розширити поняття «нейтралітету» від не вступу в європейські військові альянси і не розміщення іноземних баз на її території до політичної складової – заборони антирадянської і антикомуністичної пропаганди. Прив'язка до сировинної бази СРСР відбулася у 1968 р., коли Австрія першою із західноєвропейських країн почала отримувати газ із СРСР. Східна орієнтація Другої республіки була настільки очевидною, що вона подала заявку на вступ до ЄС лише у 1989 р. (стала членом у 1995 р.), після приєднання Греції (1981 р.), Іспанії та Португалії (1986 р.), побачивши загрозу втратити свій західноєвропейський ринок і участь в її наддержавних структурах.

У період Холодної війни трансформувалося і поняття австрійського «нейтралітету», який став важливим елементом її зовнішньої політики і національної ідентичності. В основі лежала ідея, що «нейтралітет» забезпечує внутрішній соціальний мир і зростання народного добробуту, і, водночас, така маленька країна активно проводить міжнародно визнану політику. Разом з тим, «нейтралітет» став головним елементом австрійської ідентичності. Він обґрунтовувався історично, де висхідною точкою став 1955 р., оскільки у міжвоєнний період (1918-1938 рр.) Австрійська республіка не була повністю суверенною, а тому не несе відповідальності за злочини націонал-соціалізму, що дозволило також повністю відмежуватися від нацистського спадку і сучасної долі розділеної Німеччини.

Цей контекст є важливим для розуміння суперечливого ставлення держави, політиків і населення Альпійської республіки до агресивної війни Росії проти України та непослідовних дій, часто із значною затримкою, для підтримки України. Як член ЄС Австрія змушена була в політичному плані приєднатися до європейських санкцій проти Росії, але категорично відмовилась від

постачання зброї для України, об'єднавши свої зусилля з Угорщиною. Однак, на відміну від Угорщини, Альпійська республіка з самого початку повномасштабної російської агресії проти України заявила, що вона на боці нашої країни. Зростання гуманітарних програм для України та її підтримка на рівні ЄС, де Австрія, на відміну від сусідньої Угорщини, не робить антиукраїнських заяв та дій на підлив європейських санкцій проти Росії, сформували і позитивний фон для візиту українського президента до Австрії влітку 2025 р.

Список використаних джерел та літератури

1. Löwenstein S. Moskau bezweifelt Österreichs Neutralität und droht Wien. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. 06.03.2022. URL: <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/russland-bezweifelt-oesterreichs-neutralitaet-im-ukraine-krieg-17856436.html>
2. Im Kriegsfall: Österreich ist nur bedingt einsatzbereit. *News*. 13.03.2025. URL: <https://www.news.at/politik/landesverteidigung-oesterreich-nur-bedingt-einsatzbereit>
3. Weiß F. Die schwierige Balance. Österreich und die Anfänge der westeuropäischen Integration 1947-1957. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. 1994. Heft 1. S. 71-94.
4. Bischof G., Ruggenthaler P. Österreich und der Kalte Krieg. Ein Balanceakt zwischen Ost und West. Graz – Wien, 2022. 338 s.
5. Russland setzt Österreich auf Liste der «unfreundlichen Staaten». *OE24*. URL: <https://www.oe24.at/welt/ukraine-krieg/russland-setzt-oesterreich-auf-liste-der-unfreundlichen-staaten/512910266>
6. Plassnik U. Jenseits der Neutralität. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. 2024. Bd. 53: Zustand und Zukunft der österreichischen Neutralität: Eine Auseinandersetzung. S. 1-7.
7. Baciu C. Sinn von Sein. Foreign Policy, Memory and Changing Imaginaries and Practices of Neutrality in the Second Republic. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. 2022. Bd. 51. Heft. 4. S. 26-32.
8. Imwinkelried D. «Diskussion beendet»: wehe den Kritikern, die Österreichs Neutralität infrage stellen. *Neue Zürcher Zeitung*. 20.04.2023. URL: <https://www.nzz.ch/international/oesterreich-der-ukraine-krieg-und-die-neutralitaet-ld.1733922>
9. Frieden in der Ukraine: Österreich bot sich als Verhandlungsort an. *Vienna Online*. 19.08.2025. URL: <https://www.vienna.at/frieden-in-der-ukraine-oesterreich-bot-sich-als-verhandlungsort-an/9616382>
10. Mueller W. Genese und historischer Wandel der Neutralität Österreichs. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. 2024. Bd. 53: Zustand und Zukunft der österreichischen Neutralität: Eine Auseinandersetzung. S. 1-11.
11. Stourzh G. Österreichs Weg zum Staatsvertrag und zur Neutralität. *Frei - Souverän - Neutral - Europäisch. 1945-1955-1995-2005. (Informationen zur Politischen Bildung. Bd. 22)*. Innsbruck/Wien 2004. S. 7-20.
12. Mueller W. Stalin, Renner und die Wiedergeburt Österreichs nach dem Zweiten Weltkrieg. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. 2006. Heft 1. S. 125-154.
13. Weiß F. Die schwierige Balance. Österreich und die Anfänge der westeuropäischen Integration 1947-1957. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. 1994. Heft 1. S. 71-94.
14. Ableitinger A, Staudinger E.G. (Hrsg.) Österreich unter alliierter Besatzung 1945-1955. Wien, 1998. 600 s.
15. Wettig G. Sowjetische Deutschland-Politik 1953 bis 1958. Korrekturen an Stalins Erbe, Chruschtschows Aufstieg und der Weg zum Berlin-Ultimatum. München, 2011.

16. Foster M. Die österreichische Neutralität zwischen Strategie und Identität. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. 2024. Bd. 53: Zustand und Zukunft der österreichischen Neutralität: Eine Auseinandersetzung. S. 1-9.
17. «Ich lehne den Begriff „rechtspopulistisch“ für die FPÖ ab, weil er mir zu verharmlosend erscheint». *Der Spiegel*. 15.01.2025. URL: <https://www.spiegel.de/geschichte/fpoe-geschichte-und-nationalsozialismus-oesterreichs-mangelhafte-aufarbeitung-a-3de031c0-8ae3-46cc-b84e-4426cfb564ec>
18. Etnafizierung in Österreich. URL: <https://www.entnazifizierung.at/die-drei-phasen-der-entnazifizierung-in-oesterreich/>
19. Reiter M. Anton Reinthaller und die Anfänge der Freiheitlichen Partei Österreichs. Der politische Werdegang eines Nationalsozialisten und die „Ehemaligen“ in der Zweiten Republik. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. 2018. Heft 4. S. 539-575.
20. Schäfer M. FPÖ: Österreichs Rechtsaußen als „Prototyp des europäischen Rechtspopulismus“. *Frankfurter Rundschau*. 11.10.2022. URL: <https://www.fr.de/politik/fpoe-freiheitliche-partei-oesterreich-rechtsaussen-programm-geschichte-ziele-91831132.html>
21. Pelinka A. FPÖ: Von der Alt-Nazi-Partei zum Prototyp des europäischen Rechtspopulismus. Bundeszentrale für politische Bildung. URL: <https://www.bpb.de/themen/parteien/rechtspopulismus/239915/fpoe-von-der-alt-nazi-partei-zum-prototyp-des-europaeischen-rechtspopulismus/>
22. Imwinkelried D. «Diskussion beendet»: wehe den Kritikern, die Österreichs Neutralität infrage stellen. *Neue Zürcher Zeitung*. 20.04.2023. URL: <https://www.nzz.ch/international/oesterreich-der-ukraine-krieg-und-die-neutralitaet-ld.1733922>
23. FPÖ: «Kooperationvertrag mit Russland ist Geschichte». *Heute*. 12.03.2022. URL: <https://www.heute.at/s/fpoe-kooperationvertrag-mit-russland-ist-geschichte-100195316>
24. Delcheva M. Putins blaue Freunde. *Profil*. 12.08.24. URL: <https://www.profil.at/morgenpost/putins-blaue-freunde/402934467>
25. Löwenstein S. Russisch Blau. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. 14.03.2024. URL: <https://www.faz.net/aktuell/politik/die-fpoe-und-ihre-moskau-connection-19586933.html>
26. Das Gupta O. Kickl und das «trojanische Pferd Russlands». *Der Spiegel*. 22.10.2024. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/herbert-kickl-die-fpoe-und-das-trojanische-pferd-russlands-a-0c04cce5-e2b9-425a-8490-0df65d7b71f1>
27. Leitner C. Österreich gibt sich neutral, erweckt aber einen anderen Eindruck. Auf wessen Seite steht das Land? *Stern*. 30. März 2022. URL: <https://www.stern.de/politik/ausland/ukraine-krieg--wie-steht-es-um-oesterreichs-neutralitaet--31739326.html>
28. Das Gupta O. Warum Österreich von Putins Gas abhängig blieb. *Der Spiegel*. 19.11.2024. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/oesterreich-und-russland-warum-das-land-von-putins-gas-abhaengig-blieb-a-7e23c07f-d67a-4c85-92e5-d392dd80470c>
29. Das Gupta O. Warum Österreich für Putins Oligarchen attraktiv ist. *Der Spiegel*. 13.04.2022. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/oesterreich-warum-das-land-fuer-putins-oligarchen-attraktiv-ist-a-e9315995-8eba-4919-849d-2b507d923227>
30. Diehl J., Grozev C., Schmid F. Wie der SPIEGEL Jan Marsalek auf die Spur kam. *Der Spiegel*. 01.03.2024. URL: <https://www.spiegel.de/politik/wirecard-skandal-wie-der-spiegel-jan-marsalek-auf-die-spur-kam-a-4478cdc1-b076-4ed9-821e-ce89f7cd98f0>
31. Swaton C. Österreich und Ungarn liefern weiter keine Waffen in die Ukraine. *Evraktiv.de*. 31. Januar. 2023. URL: <https://euractiv.de/news/oesterreich-und-ungarn-liefern-weiter-keine-waffen-in-die-ukraine/>
32. Österreich will weiterhin keine Waffen an Ukraine liefern. *regionalHeute.de*. 11.04.2023. URL: <https://regionalheute.de/oesterreich-will-weiterhin-keine-waffen-an-ukraine-liefern-1681209185/>

33. Kurakin T. Wie kommen österreichische Waffen in die Hände russischer Soldaten? *Kleine Zeitung*. 8. Februar 2025. URL: <https://www.kleinezeitung.at/oesterreich/19323064/was-machen-oesterreichische-waffen-in-den-haenden-der-russischen-armee>
34. Tausende Austro-Waffen an der Front im Ukraine-Krieg. *Heute*. 23.05.2024. URL: <https://www.heute.at/s/tausende-austro-waffen-an-der-front-im-ukraine-krieg-120038298>
35. Vladimir Putin's useful idiots. *The Economist*. July 3. 2023. URL: <https://www.economist.com/europe/2023/07/03/vladimir-putins-useful-idiots>
36. Brunner S. Bedingt solidarisch. *Die Zeit*. № 48. 27. November 2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/48/oesterreich-ukraine-unterstuetzung-waffenlieferung/komplettansicht>
37. Milliarden-Hilfe für Ukraine: So viel gab Österreich seit Kriegsbeginn aus. *Kurier*. 15.04.2025. URL: <https://kurier.at/politik/inland/ukraine-oesterreich-milliarden-bilaterale-hilfen/403032661>
38. Bundespräsident Alexander Van der Bellen empfängt den ukrainischen Präsidenten Wolodymyr Selenskyj und Frau Olena Selenska zum offiziellen Besuch in Österreich. *Bundespräsident Alexander Van der Bellen*. 16. Juni. 2025. URL: <https://www.bundespraesident.at/aktuelles/detail/diesen-kampf-fuehrt-die-ukraine-fuer-ganz-europa>

References

1. Löwenstein, S. (2022). Moskau bezweifelt Österreichs Neutralität und droht Wien. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. 06.03. [Online]. Available from: <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/russland-bezweifelt-oesterreichs-neutralitaet-im-ukraine-krieg-17856436.html> [In German].
2. Im Kriegsfall: Österreich ist nur bedingt einsatzbereit. *News*. 13.03.2025. [Online]. Available from: <https://www.news.at/politik/landesverteidigung-oesterreich-nur-bedingt-einsatzbereit> [In German].
3. Weiß, F. (1994). Die schwierige Balance. Österreich und die Anfänge der westeuropäischen Integration 1947-1957. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. Heft 1, ss. 71-94. [In German].
4. Bischof, G., Ruggenthaler, P. (2022). *Österreich und der Kalte Krieg. Ein Balanceakt zwischen Ost und West*. Graz – Wien. [In German].
5. Russland setzt Österreich auf Liste der «unfreundlichen Staaten». (2022). *OE24*. [Online]. Available from: <https://www.oe24.at/welt/ukraine-krieg/russland-setzt-oesterreich-auf-liste-der-unfreundlichen-staaten/512910266> [In German].
6. Plassnik, U. (2024). Jenseits der Neutralität. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. Bd. 53: Zustand und Zukunft der österreichischen Neutralität: Eine Auseinandersetzung, ss. 1-7. [In German].
7. Baciú, C. (2022). Sinn von Sein. Foreign Policy, Memory and Changing Imaginaries and Practices of Neutrality in the Second Republic. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. Bd. 51. Heft. 4, ss. 26-32. [In English].
8. Imwinkelried, D. (2023). «Diskussion beendet»: wehe den Kritikern, die Österreichs Neutralität infrage stellen. *Neue Zürcher Zeitung*. 20.04. [Online]. Available from: <https://www.nzz.ch/international/oesterreich-der-ukraine-krieg-und-die-neutralitaet-ld.1733922> [In German].
9. Frieden in der Ukraine: Österreich bot sich als Verhandlungsort an. (2025). *Vienna Online*. 19.08. [Online]. Available from: <https://www.vienna.at/frieden-in-der-ukraine-oesterreich-bot-sich-als-verhandlungsort-an/9616382> [In German].
10. Mueller, W. (2024). Genese und historischer Wandel der Neutralität Österreichs. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. Bd. 53: Zustand und Zukunft der österreichischen Neutralität: Eine Auseinandersetzung, ss. 1-11. [In German].
11. Stourzh, G. (2004). Österreichs Weg zum Staatsvertrag und zur Neutralität. *Frei - Souverän - Neutral - Europäisch. 1945-1955-1995-2005. (Informationen zur Politischen Bildung. Bd. 22)*. Innsbruck/Wien, ss. 7-20. [In German].

12. Mueller, W. (2006). Stalin, Renner und die Wiedergeburt Österreichs nach dem Zweiten Weltkrieg. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. Heft 1, ss. 125-154. [In German].
13. Weiß, F. (1994). Die schwierige Balance. Österreich und die Anfänge der westeuropäischen Integration 1947-1957. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. Heft 1, ss. 71-94. [In German].
14. Ableitinger, A, Staudinger, E.G. (Hrsg.) (1998). *Österreich unter alliierter Besatzung 1945-1955*. Wien. [In German].
15. Wettig, G. (2011). *Sowjetische Deutschland-Politik 1953 bis 1958. Korrekturen an Stalins Erbe, Chruschtschows Aufstieg und der Weg zum Berlin-Ultimatum*. München. [In German].
16. Foster, M. (2024). Die österreichische Neutralität zwischen Strategie und Identität. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. Bd. 53: Zustand und Zukunft der österreichischen Neutralität: Eine Auseinandersetzung, ss. 1-9. [In German].
17. «Ich lehne den Begriff „rechtspopulistisch“ für die FPÖ ab, weil er mir zu verharmlosend erscheint». *Der Spiegel*. 15.01.2025. [Online]. Available from: <https://www.spiegel.de/geschichte/fpoe-geschichte-und-nationalsozialismus-oesterreichs-mangelhafte-aufarbeitung-a-3de031c0-8ae3-46cc-b84e-4426cfb564ec> [In German].
18. Etnafizierung in Österreich. [Online]. Available from: <https://www.entnazifizierung.at/die-drei-phasen-der-entnazifizierung-in-oesterreich/> [In German].
19. Reiter, M. (2018). Anton Reinthaller und die Anfänge der Freiheitlichen Partei Österreichs. Der politische Werdegang eines Nationalsozialisten und die „Ehemaligen“ in der Zweiten Republik. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. Heft 4, ss. 539-575. [In German].
20. Schäfer, M. (2022). FPÖ: Österreichs Rechtsaußen als „Prototyp des europäischen Rechtspopulismus“. *Frankfurter Rundschau*. 11.10. [Online]. Available from: <https://www.fr.de/politik/fpoe-freiheitliche-partei-oesterreich-rechtsaussen-programm-geschichte-ziele-91831132.html> [In German].
21. Pelinka, A. (2018). FPÖ: Von der Alt-Nazi-Partei zum Prototyp des europäischen Rechtspopulismus. Bundeszentrale für politische Bildung. [Online]. Available from: <https://www.bpb.de/themen/parteien/rechtspopulismus/239915/fpoe-von-der-alt-nazi-partei-zum-prototyp-des-europaeischen-rechtspopulismus/> [In German].
22. Imwinkelried, D. (2023). «Diskussion beendet»: wehe den Kritikern, die Österreichs Neutralität infrage stellen. *Neue Zürcher Zeitung*. 20.04. [Online]. Available from: [Online]. Available from: <https://www.nzz.ch/international/oesterreich-der-ukraine-krieg-und-die-neutralitaet-ld.1733922> [In German].
23. FPÖ: «Kooperationvertrag mit Russland ist Geschichte». *Heute*. 12.03.2022. [Online]. Available from: <https://www.heute.at/s/fpoe-kooperationvertrag-mit-russland-ist-geschichte-100195316> [In German].
24. Delcheva, M. (2024). Putins blaue Freunde. *Profil*. 12.08. [Online]. Available from: <https://www.profil.at/morgenpost/putins-blaue-freunde/402934467> [In German].
25. Löwenstein, S. (2024). Russisch Blau. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. 14.03. [Online]. Available from: <https://www.faz.net/aktuell/politik/die-fpoe-und-ihre-moskau-connection-19586933.html> [In German].
26. Das Gupta, O. (2024). Kickl und das «trojanische Pferd Russlands». *Der Spiegel*. 22.10. [Online]. Available from: <https://www.spiegel.de/ausland/herbert-kickl-die-fpoe-und-das-trojanische-pferd-russlands-a-0c04cce5-e2b9-425a-8490-0df65d7b71f1> [In German].
27. Leitner C. (2022). Österreich gibt sich neutral, erweckt aber einen anderen Eindruck. Auf wessen Seite steht das Land? *Stern*. 30. März. [Online]. Available from: <https://www.stern.de/politik/ausland/ukraine-krieg--wie-steht-es-um-oesterreichs-neutralitaet--31739326.html> [In German].
28. Das Gupta, O. (2024). Warum Österreich von Putins Gas abhängig blieb. *Der Spiegel*. 19.11. [Online]. Available from: <https://www.spiegel.de/ausland/oesterreich-und-russland-warum-das-land-von-putins-gas-abhaengig-blieb-a-7e23c07f-d67a-4c85-92e5-d392dd80470c> [In German].

29. Das Gupta, O. (2022). Warum Österreich für Putins Oligarchen attraktiv ist. *Der Spiegel*. 13.04. [Online]. Available from: <https://www.spiegel.de/ausland/oesterreich-warum-das-land-fuer-putins-oligarchen-attraktiv-ist-a-e9315995-8eba-4919-849d-2b507d923227> [In German].
30. Diehl, J., Grozev, C., Schmid, F. (2024). Wie der SPIEGEL Jan Marsalek auf die Spur kam. *Der Spiegel*. 01.03. [Online]. Available from: <https://www.spiegel.de/politik/wirecard-skandal-wieder-spiegel-jan-marsalek-auf-die-spur-kam-a-4478cdc1-b076-4ed9-821e-ce89f7cd98f0> [In German].
31. Swaton, C. (2023). Österreich und Ungarn liefern weiter keine Waffen in die Ukraine. *Evraktiv.de*. 31. Januar. [Online]. Available from: <https://euraktiv.de/news/oesterreich-und-ungarn-liefern-weiter-keine-waffen-in-die-ukraine/> [In German].
32. Österreich will weiterhin keine Waffen an Ukraine liefern. *regionalHeute.de*. 11.04.2023. [Online]. Available from: <https://regionalheute.de/oesterreich-will-weiterhin-keine-waffen-an-ukraine-liefern-1681209185/> [In German].
33. Kurakin, T. (2025). Wie kommen österreichische Waffen in die Hände russischer Soldaten? *Kleine Zeitung*. 8. Februar. [Online]. Available from: <https://www.kleinezeitung.at/oesterreich/19323064/was-machen-oesterreichische-waffen-in-den-haenden-der-russischen-armee> [In German].
34. Tausende Austro-Waffen an der Front im Ukraine-Krieg. *Heute*. 23.05.2024. [Online]. Available from: <https://www.heute.at/s/tausende-austro-waffen-an-der-front-im-ukraine-krieg-120038298> [In German].
35. Vladimir Putin's useful idiots. *The Economist*. July 3. 2023. [Online]. Available from: <https://www.economist.com/europe/2023/07/03/vladimir-putins-useful-idiots> [In English].
36. Brunner, S. (2022). Bedingt solidarisch. *Die Zeit*. № 48. 27. November. [Online]. Available from: <https://www.zeit.de/2022/48/oesterreich-ukraine-unterstuetzung-waffenlieferung/komplettansicht> [In German].
37. Milliarden-Hilfe für Ukraine: So viel gab Österreich seit Kriegsbeginn aus. *Kurier*. 15.04.2025. [Online]. Available from: <https://kurier.at/politik/inland/ukraine-oesterreich-milliarden-bilaterale-hilfen/403032661> [In German].
38. Bundespräsident Alexander Van der Bellen empfängt den ukrainischen Präsidenten Wolodymyr Selenskyj und Frau Olena Selenska zum offiziellen Besuch in Österreich. *Bundespräsident Alexander Van der Bellen*. 16. Juni. 2025. [Online]. Available from: <https://www.bundespraesident.at/aktuelles/detail/diesen-kampf-fuehrt-die-ukraine-fuer-ganz-europa> [In German].

Stelmakh S. *Austria's Policy of Neutrality in the Context of the Russian–Ukrainian War (2022–2025)*.

This article analyzes the role of the Republic of Austria in the provision of humanitarian aid to Ukraine during the ongoing Russian–Ukrainian war. An important element of the Second Republic's position on this issue is its legally enshrined neutrality. Following the restoration of Austria's state sovereignty in 1955, neutrality became not only a guiding principle of foreign policy but also a significant component of Austrian national identity. The article focuses on several key issues. First, it examines the process through which Austria regained its independence after World War II, with particular attention to the role played by the victorious Allied powers in the conclusion of the Austrian State Treaty. Second, it explores the significance of the concept of neutrality as articulated in the Moscow Declaration and its contribution to the restoration of the Second Austrian Republic's state sovereignty in 1955. Third, the article traces the evolution of neutrality from a political principle into a central element of Austrian national self-understanding during the Cold War and in the post-Cold War period. Finally, it assesses Austria's role in supporting Ukraine during the Russian–Ukrainian war (2022–2025).

The article concludes that, as a member of the European Union, Austria was politically compelled to align itself with European sanctions against Russia. At the same time, it firmly rejected the

provision of military assistance to Ukraine, thereby aligning its position with that of Hungary. However, in contrast to its neighbor, the Alpine Republic declared from the outset of Russia's full-scale aggression against Ukraine that it stood in solidarity with Ukraine. Humanitarian initiatives for Ukraine have expanded, accompanied by EU-level support. Austria, unlike Hungary, has refrained from anti-Ukrainian rhetoric or actions that could undermine European sanctions against Russia.

Keywords: *Russian-Ukrainian war, "neutrality", Austria, Ukraine, Soviet Union, Russia, Second Republic, humanitarian aid, sanctions.*

УДК 327.5:355.01(495:477+470)

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-32-9>

Деменко О.Ф.

<https://orcid.org/0000-0002-1144-0576>

ПОЗИЦІЯ ГРЕЦІЇ ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Проаналізовано еволюцію позиції Греції щодо російсько-української війни та визначено основні напрями політичної, військової, гуманітарної та дипломатичної підтримки України з боку Афін. З'ясовано, що грецька зовнішня політика ґрунтується на принципах міжнародного права, солідарності з демократичними державами та прагненні до забезпечення стабільності у регіоні Південних Балкан та Східного Середземномор'я. Українсько-грецькі відносини мають довготривалу історію та ґрунтуються на міцних історичних, культурних і духовних зв'язках. Встановлено, що Греція від початку російської агресії проти України у 2014 р. зайняла чітку позицію на користь суверенітету та територіальної цілісності України. Проаналізовано вплив російської пропаганди на Грецію. Визначено, що повномасштабна російська агресія проти України, зокрема варварське знищення міста Маріуполя разом із його мешканцями навесні 2022 р. та руйнація багатьох грецьких поселень на Донбасі, відіграли значну роль у зміні позиції Греції щодо російсько-української війни.

Встановлено, що в умовах тривалої російсько-української війни, послаблення трансатлантичних безпекових зв'язків внаслідок діяльності нинішньої адміністрації Д. Трампа та постійної загрози з боку Туреччини, Греція запланувала радикальне оновлення та модернізацію збройних сил на 25 млрд євро, які будуть витрачені впродовж наступних 10 років. Пріоритетами зазначеного плану буде розвиток далекобійних ракетних систем на автономних мобільних платформах, використання алгоритмів штучного інтелекту, безпілотні технології та нові системи управління, удосконалення систем протиракетної, протиповітряної та протидронової оборони. Розкрито участь Греції у форматі «Рамштайн», у програмах Європейського Союзу та НАТО, а також значення підписання Угоди про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Грецією у 2024 р. Зроблено висновок, що позиція Афін поєднує принципову відданість демократичним цінностям із прагматичним урахуванням регіональних і безпекових інтересів.

Ключові слова: Греція, Україна, російсько-українська війна, Європейський Союз, НАТО, зовнішня політика, безпекове співробітництво.

Російсько-українська війна, що триває з 2014 р. та набула повномасштабного характеру в лютому 2022 р., стала одним із найбільших викликів для європейської та світової безпеки. Вона суттєво вплинула на європейську архітектуру безпеки та визначила нові пріоритети зовнішньої політики держав Європейського Союзу і НАТО. У цьому контексті позиціонування окремих країн щодо російсько-української війни набуває особливої ваги, оскільки воно відображає не лише рівень солідарності міжнародної спільноти, а й демонструє специфіку національних інтересів, історичних традицій та регіональної безпеки. Греція, як країна-член ЄС та НАТО, послідовно підтримує суверенітет і територіальну цілісність України, водночас намагаючись враховувати власні безпекові потреби у складному геополітичному середовищі Східного Середземномор'я. Аналіз її зовнішньополітичних кроків дозволяє виявити

баланс між європейською та євроатлантичною солідарністю, прагматичними міркуваннями у сфері оборони та культурно-історичними чинниками, що впливають на формування офіційної позиції Афін.

Українсько-грецькі відносини мають довготривалу історію та ґрунтуються на міцних історичних, культурних і духовних зв'язках, набувши нових партнерських значень та вимірів у контексті російської воєнної агресії проти Української держави. Греція від початку російської агресії проти України у 2014 р. зайняла чітку позицію на користь суверенітету та територіальної цілісності України. Афіни послідовно виступають за неухильне дотримання норм міжнародного права, засуджують агресію Росії та водночас прагнуть балансувати між політичною, дипломатичною та військовою підтримкою Києва й потребою захищати власні національні інтереси.

Необхідно зазначити, що до початку російської агресії проти нашої країни греки дуже мало знали про Україну, яка була на других ролях порядку денного зовнішньої політики Греції, особливо протягом 2010-х рр. в умовах затяжної фінансово-економічної кризи, яку переживала ця балканська країна. У цей складний історичний період грецький народ здебільшого був зосереджений на внутрішніх справах.

При цьому, Україна з її чорноморським узбережжям була для Греції частиною ментального «сусідського простору», і завдяки історичним грецьким громадам у Криму, навколо Азовського моря, у Ніжині, Львові та, перш за все, в Одесі, відігравала певну роль у колективних уявленнях про минуле Греції. Також важливу роль у відносинах між двома країнами відігравали мігранти. У середині 2010-х рр. у Греції налічувалося близько 40 тисяч вихідців з України, найактивніші з яких об'єдналися в організацію «Греки за Україну». Більшість греків українського походження є так званими понтіїськими греками. Вони, зазвичай, ідентифікують себе з наслідками геноциду православних християн, який стався в Османській імперії на початку ХХ ст. [1].

Греція від самого початку російської агресії проти України зайняла офіційну позицію невизнання анексії Криму та підтримки територіальної цілісності України. У березні 2014 р. Греція приєдналася до спільної позиції ЄС та НАТО щодо невизнання так званого «референдуму» в Криму та подальшої його анексії Росією. Афіни підтримали санкції ЄС проти Росії, хоча в середині країни існували політичні сили, що виступали за м'якший курс у відносинах з кремлем. Грецьке МЗС виступило із заявою, що анексія Криму суперечить міжнародному праву, а питання суверенітету України має вирішуватися виключно мирним шляхом відповідно до норм міжнародного права. Після початку російського вторгнення на Донбас весною 2014 р. Греція послідовно виступала за мирне врегулювання конфлікту на сході України в межах Мінських домовленостей та під егідою ОБСЄ. При цьому, Афіни підтримували санкційну політику ЄС проти Росії, уникаючи надмірно жорстких заяв та

зберігаючи баланс між європейською солідарністю і власними відносинами з Москвою.

Варто наголосити, що Греція послідовно голосувала в ООН «за» резолюції, що підтверджують територіальну цілісність України, зокрема й за резолюцію 68/262 про приналежність Криму Україні у 2014 р.

Греція однією із останніх країн в ЄС ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Грецький парламент зробив це лише 18 листопада 2015 р. Але причинами затримки були радше не політичні проблеми чи проросійські впливи, а низка внутрішніх проблем, пов'язаних із фінансово-економічною кризою, достроковими виборами, референдумом щодо шляхів подолання боргової залежності.

Варто нагадати, що у той час при владі в Греції знаходилася Коаліція радикальних лівих СИРІЗА на чолі із А. Ципрасом. Ця політична сила, затиснута між вимогами кредиторів і реальним станом економіки, пройшла еволюцію від підтримки ліворадикальних популістських ідей та певної проросійської риторики до центристських позицій у політичній системі Греції та стала більш проєвропейською і дружньою до України.

Важливу роль у відносинах між Грецією та Україною відіграє спільна православна віра, адже близько 65% греків вважають релігію важливою складовою свого життя. Грецькі релігійні сайти новин приділяють більше уваги Україні, ніж інші ЗМІ [1]. Нині Україна перебуває в центрі конфлікту між патріархіями Константинополя та Москви, які вважаються конкурентами за лідерство в православному світі.

Відносини між Україною та Грецією здобули нову динаміку після підписання у 2019 р. Вселенським Патріархом Варфоломієм Томосу Православній Церкві України та визнання її автокефалії «грецькими церквами» Олександрійською Православною Церквою, Кіпрською Православною Церквою та Елладською (Грецькою) Православною Церквою. Визнання автокефалії Православної Церкви України з боку грецьких церков стало свідченням єдності еллінського та слов'янського православних світів у протистоянні з агресивним політичним російським православ'ям.

Грецька Православна Церква надає підтримку українським військовим, які зазнали поранень внаслідок злочинної російської агресії, зокрема, запрошуючи поранених бійців для реабілітації у монастирях на горі Афон. Так, у січні 2025 р. понад 20 поранених українських військовослужбовців унаслідок бойових дій на фронтах російсько-української війни пройшли п'ятиденну програму духовної та психологічної реабілітації в монастирях на горі Афон у Греції. Ця ініціатива була організована за сприяння українських меценатів, волонтерів та Православної Церкви України [2].

Після початку повномасштабної агресії Росії проти України у лютому 2022 р. Греція послідовно декларує підтримку нашої країни. Грецький прем'єр-міністр Кіріакос Міцотакіс у перший день вторгнення заявив, що греки знаходяться «на

правильній стороні історії. В нашій історії ми знаємо що означає бути окупованим, коли ставлять під питання суверенітет, незалежність та територіальну цілісність. Ми будемо на правильному шляху стосовно України, разом з нашими партнерами з ЄС стільки, скільки буде потрібно, і що б не було потрібно – ми будемо разом» [3].

Тривалий час Греція вважалася проросійською країною. Зрештою, найвищі проросійські настрої у ЄС фіксуються саме у Греції та Болгарії. Проте після початку повномасштабного вторгнення РФ до України Греція поступово стає більш проукраїнською, ніж це було у попередні роки. Соціологія підтверджує, що рівень підтримки України суттєво збільшився, починаючи з 2022 р. Дуже важливо відзначити той факт, що підтримка України зростає не тільки у грецькому суспільстві, а й у середовищі політичних еліт цієї країни [4]. Спеціальний представник Греції в Україні Спірос Лампрідіс зазначає, що станом на 2024 р. близько 60-70% грецького населення підтримує Україну у протистоянні із російським агресором [3]. Хоча тут варто уточнити, що греки більше підтримують гуманітарну допомогу Україні і санкції проти Росії, але не так сильно схвалюють безпекову допомогу для нашої держави.

Водночас, підтримка Росії все ще залишається вагомим чинником грецької політики, адже Кремль десятки років інвестував значні ресурси у свою пропаганду в Греції на культурному, релігійному та політичному рівнях. Тому у Греції й досі є чимало партій, які підтримують політику Росії. Зокрема, грецькі комуністи взагалі готові схвалити будь-які дії Кремля. Ідея, що Росія нібито є другом Греції, наполегливо просувалася в суспільну думку протягом багатьох десятиліть. Натомість аналогічного інформаційного впливу з боку України майже не було.

Грецький журналіст Костас Онісенко зазначає, що в Греції все ще існує широке коло національних політичних сил, готових сприймати наративи багатоаспектної російської пропаганди. Такі сили вирішують для Кремля низку завдань: забезпечують роботу в парламенті у необхідному напрямку, а також виконують роль центрів тяжіння радикальних сил для вуличної активності та тиску на уряд і суспільство у потрібному для РФ спрямуванні. Крім правлячої партії «Нова демократія», решту партій, представлених у грецькому парламенті, або відкрито, або латентно можна вважати проросійськими. При цьому, підкреслює журналіст, ніхто не підтримує Росію, якщо за це не отримує конкретні дивіденди. Вся російська пропаганда, яка нині діє в Європі та є помітною, у Греції вже відпрацювала як мінімум 5-10 років і мала сильніший ефект. Якщо спостерігати системно, то в Греції можна побачити всі рівні російської пропаганди, від крайніх лівих, які виступають проти «бандерівців», лівих, які критикують НАТО як джерело війни», до ліберальних рухів, що спираються на «особистий інтерес із Росією проти Туреччини». А Москва має у своєму арсеналі інструменти та аргументи для кожної цільової аудиторії, зокрема й виключно для грецького суспільства [5]. Наприклад, російська

пропаганда в Греції намагається використовувати такі питання як: грецько-турецькі протиріччя, проблеми грецької меншини, історичні та культурні зв'язки між РФ та Грецією, Крим, Друга світова війна, церковні справи. Найбільший вплив проросійські сили мають на півночі Греції: від міста Салоніки до міста Олександруполіс.

Для прикладу, російська пропаганда в Греції намагається просувати тезу про те, що у минулому саме Росія надала значну допомогу у здобуття незалежності Греції від османського поневолення, хоча міф про російську допомогу Грецькій революції 1821 р. проти Османської імперії вже давно повністю спростований.

Проте не варто перебільшувати вплив російської пропаганди. Варварське знищення міста Маріуполя разом із його мешканцями навесні 2022 р. та руйнація багатьох грецьких поселень на Донбасі відіграли значну роль у зміні позиції Греції щодо російсько-української війни. Великий вплив на громадську думку справила позиція офіційного консула Греції в Україні, який перебував у Маріуполі до кінця березня 2022 р. та був свідком тих жахливих подій.

Ще одним фактором, який стримує більш рішучу підтримку України з боку Греції, є традиційно складні відносини цієї країни зі своїм сусідом – Туреччиною. Питання турецької загрози часто стає аргументом на користь того, що Греції необхідно, насамперед, дбати про свої інтереси та не руйнувати співпрацю з Росією, яка може бути союзником Афін у випадку загострення конфлікту з Туреччиною.

На сьогоднішній день уряд Греції сформований правою партією «Нова демократія», яка вважається послідовною проукраїнською політичною силою в країні. Завдяки цьому офіційний курс Греції спрямований на підтримку України, Афіни рішуче засуджують агресивну російську війну, надають військову та гуманітарну допомогу нашій державі, сприяють європейській та євроатлантичній інтеграції України.

Після початку широкомасштабної російської агресії проти України Греція чітко висловлює підтримку прагненням нашої держави стати членом Європейського Союзу. Грецький уряд декларує готовність надавати практичну допомогу Україні в процесі європейської інтеграції, зокрема щодо приведення українського законодавства у відповідність із європейськими стандартами та підтримки участі України у спільних ініціативах ЄС, наприклад, Зеленому курсі Європи. Також Афіни висловили готовність розробляти та підтримувати проекти, які сприятимуть відновленню України та її інтеграції в європейський економічний простір, включно з інфраструктурними зв'язками. Одним із таких проєктів, що може бути реалізованим, є пропозиція щодо побудови транспортного маршруту, який з'єднає грецький Олександруполіс з Одесою через Варну і Констанцу.

Також Греція підтримує інтеграцію України в НАТО. Свідченням цього є підписання 21 серпня 2023 р. двома країнами Спільної декларації щодо євроатлантичної інтеграції. У ній Греція підтверджує свою прихильність

допомагати Україні наблизитися до НАТО, впроваджувати стандарти Альянсу, надавати військову, технічну, гуманітарну підтримку.

Греція послідовно надає Україні військову допомогу, зокрема бронетехніку, боєприпаси для артилерії та стрілецької зброї, протитанкові засоби тощо. При цьому, варто наголосити, що така допомога не розголошується. Грецький уряд намагається передавати зброю і підтримувати Україну без зайвого розголосу, щоб не створювати для себе внутрішні проблеми і не давати для опозиції аргументів для критики уряду.

Одним із прикладів військової підтримки України з боку Греції стала передача нашим Збройним Силам восени 2022 р. 40 бойових машин піхоти БМП-1 радянського зразка в обмін на таку ж кількість більш сучасних німецьких бойових машин Marder, які були поставлені до Греції Німеччиною. При цьому, узгодження такого «кругового обміну» зайняло майже чотири місяці [6].

Водночас, наполегливі прохання з боку Києва щодо передачі Афінами для Збройних Сил України комплексів протиповітряної оборони, зокрема таких як С-300 чи Patriot, залишаються без задоволення з огляду на складні відносини із Туреччиною та потреби власної оборони.

Також Греція відмовила Україні в передачі сучасних бойових танків Leopard 2 німецького виробництва, які перебувають на озброєнні грецької армії у кількості близько 350 одиниць. Прем'єр-міністр Греції К. Міцотакіс у цьому контексті зазначив, що «Афіни вже надали Києву значну військову підтримку, включаючи бронемашини. Греція готова підтримувати Україну, але не за рахунок власної обороноздатності. А танки Leopard 2 абсолютно необхідні для захисту Греції» [7].

Разом із іншими партнерами Греція доєдналася до формату «Рамштайн» (Ukraine Defence Contact Group). Міністр оборони Греції Нікос Дендіас регулярно бере участь у засіданнях вказаної контактної групи, тим самим підтверджуючи чітку та послідовну позицію Греції щодо підтримки України та її територіальної цілісності. Конкретним результатом участі Греції у форматі «Рамштайн» стало приєднання до Коаліції з розмінування, ініційованої Литвою, в рамках контактної групи з оборони України. Також Афіни заявили про постачання боєприпасів Україні в рамках так званої «чеської ініціативи».

Фінансова допомога для України від Греції здійснюється в основному через участь у багатосторонніх, здебільшого європейських, механізмах, а також гуманітарні видатки й донорські внески через Hellenic Aid, Червоний Хрест та ін. Основними складовими гуманітарної допомоги є постачання медикаментів, медичного обладнання, продуктів харчування, одягу, генераторів тощо.

Свідченням послідовної позиції Греції щодо підтримки України у протистоянні російській агресії стало підписання прем'єр-міністром цієї країни К. Міцотакісом та Президентом України В. Зеленським Угоди про співробітництво з Україною у сфері безпеки, яке відбулося у жовтні 2024 р. у

Брюсселі. Тим самим Греція підтвердила готовність забезпечувати найбільш нагальні оборонні потреби нашої держави. Зокрема, вона надаватиме додаткові ресурси для прискорення підготовки українських пілотів і технічного персоналу для літаків F-16. Крім цього, Угода відкриває шлях для активної участі Греції у відновленні України, зокрема Одеси, міста, що має міцні культурні та історичні зв'язки з Грецією. Такі зусилля з відбудови також відкривають можливості грецьким компаніям для співпраці як з європейськими, так і з українськими фірмами [8].

Верховна Рада України 18 вересня 2025 р. прийняла проєкт Закону про ратифікацію Угоди про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Грецькою Республікою, що стало необхідною передумовою для набрання нею чинності, що дозволить залучати допомогу протягом десятирічного терміну від Грецької Республіки у військовій, розвідувальній, фінансовій, гуманітарній та політичній сферах, а також у відповідності із зобов'язаннями взятими на себе Грецією.

Угода підтвердила непохитну підтримку Грецією суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаних кордонів. Вона визначає рамки для посилення двостороннього співробітництва у сфері безпеки – як у військовій, так і в цивільній складових. Зокрема, йдеться про навчання, матеріально-технічну допомогу, обмін інформацією, координацію оборонних заходів. Один із ключових елементів – сприяння підвищенню оборонних спроможностей України через навчання для військових, технічну і матеріально-технічну підтримку. Також сторони домовилися про проведення регулярних консультацій з питань безпеки: щодо потреб України, військової підтримки, спільних заходів [9].

Варто зазначити, що на виконання декларації країн «Великої сімки», ухваленої в липні 2023 р., Україна підписала вже більше двадцяти таких двосторонніх безпекових угод, які містять зобов'язання щодо підтримки України.

Загалом Греція приєдналася до кількох ключових міжнародних оборонних ініціатив на підтримку України:

- коаліція F-16 – Греція увійшла до багатонаціональної групи країн, які забезпечують підготовку українських пілотів та технічного персоналу для винищувачів F-16. Афіни надали тренувальні потужності й інструкторів;

- ракетна допомога – у рамках спільних домовленостей з партнерами Греція передала Україні зенітні ракети Sea Sparrow, які сумісні з українськими зенітно-ракетними комплексами;

- європейські оборонні ініціативи у рамках ЄС і НАТО – Афіни підтримали багаторічну програму допомоги Україні через Європейський фонд миру (European Peace Facility), а також взяли участь у місії ЄС з військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine), що координує тренування й підготовку українських військових;

- спільні проєкти з відновлення енергетичної інфраструктури – Греція підтвердила зобов'язання допомагати у відбудові енергетичних об'єктів, що є частиною комплексної безпекової підтримки [10].

Після початку повномасштабного вторгнення Греція надала прихисток багатьом українцям, які рятувалися від війни. За даними Євростату, близько 26 тисяч українських громадян вимушено проживають у цій країні. У Греції українські біженці мають право на безкоштовну державну медичну допомогу та доступ до освіти [11]. Грецька держава розгорнула масштабну інфраструктуру для прийому та інтеграції громадян України, які були змушені покинути рідні домівки через військовий конфлікт. Для цього були спеціально створені центри тимчасового розміщення в Афінах, Салоніках, інших містах та на деяких островах Егейського моря, які забезпечували біженців житлом, харчуванням та необхідними побутовими умовами. Грецький уряд запровадив спрощені механізми легалізації та надання статусу тимчасового захисту українцям, що дозволяє їм отримувати медичну допомогу, освітні послуги та соціальні виплати. Особлива увага приділяється психологічній реабілітації постраждалих, зокрема дітей та людей похилого віку, які пережили травматичний досвід війни.

З метою підтримки один одного, для збереження національної культури, традицій, мови та допомоги співвітчизникам, українці в Греції гуртуються в об'єднані громади. Одна з найпотужніших українських громад функціонує в Салоніках, другому за розміром місті після столиці, яке знаходиться на півночі Греції. Зараз ця громада активно допомагає як українській армії, так і цивільним – проводить збори, благодійні вечори, кіноперегляди, надсилає техніку та гуманітарну допомогу. Активісти також організовують мітинги в Греції, аби привертати увагу до проблем в Україні [11].

Регіональний розподіл українських біженців в Греції відображає типову міграційну модель, яка простежується у більшості інших країн, в яких вимушено перебувають наші співвітчизники. Найбільша концентрація спостерігається у великих містах: Афіни прийняли близько 40% всіх українських біженців, Салоніки – приблизно 25%, острівні території (переважно Крит та Родос) – 15%, інші регіони – 20% [12]. Цей розподіл відображає прагнення українських біженців селитися у великих урбанізованих центрах з кращими можливостями для працевлаштування та доступом до соціальних послуг.

Водночас, Греція стикається з низкою викликів у роботі з українськими біженцями. Власні економічні труднощі країни ускладнюють надання повноцінної підтримки, мовний бар'єр вимагає розробки спеціальних мовних програм, а культурні відмінності створюють потребу в культурній адаптації з обох сторін. Проте, високий освітній рівень українських біженців та їх мотивація до інтеграції створюють сприятливі передумови для успішної адаптації у грецькому суспільстві.

Після початку широкомасштабної російської агресії проти нашої держави у 2022 р. між Україною та Грецією регулярно підтримується діалог на найвищому рівні, лідери двох країн здійснили низку взаємних візитів. Особливо необхідно відзначити візит президента України В. Зеленського до Афін у серпні 2023 р., під час якого, зокрема, відбувся саміт «Україна – Балкани». На саміті було ухвалено декілька важливих рішень. Так, лідери балканських країн підписали 21 серпня 2023 р. спільну Афінську декларацію, в якій засудили російську агресію проти України, підтвердили визнання територіальної цілісності України та погодились, що Росія має понести відповідальність за агресію. Афінську декларацію підписали лідери України, Греції, Сербії, Молдови, Чорногорії, Румунії, Боснії і Герцеговини, Північної Македонії, Болгарії, Хорватії та Косово. Крім цього, на полях саміту «Україна – Балкани» відбулися важливі двосторонні зустрічі президента України В. Зеленського з іноземними колегами. Прем'єр-міністр Греції К. Міцотакіс після переговорів з лідером України пообіцяв продовжувати надання воєнної допомоги Україні, підтвердив участь Афін у розблокуванні українських портів на Чорному морі та взяв на себе зобов'язання щодо формування і координації балканського центру впливу для формування проукраїнської коаліції [13].

Необхідно відзначити, що незважаючи на тривалу російську агресію, успішно розвивається взаємовигідне торговельно-економічне співробітництво між двома країнами. У 2024 р. товарообіг між Україною та Грецією суттєво зріс і перевищив 2,5 млрд дол. Україна експортувала до Греції продукції на понад 409,2 млн дол., що на 60% більше, ніж у 2023 р. Основу українського експорту склали аграрні товари: кукурудза, пшениця, соя, а також окремі металургійні напівфабрикати. Натомість грецький експорт в Україну досяг 2,1 млрд дол., збільшившись на 50%. Головними позиціями стали нафтопродукти, мінеральні добрива та цитрусові [10]. Таким чином, торговельний баланс у 2024 р. був позитивним для Греції, а структура обміну чітко відображала поєднання аграрного потенціалу України та енергетично-харчової спеціалізації Греції.

Для зміцнення власної безпеки Греція прагне до більш тісних відносин із Сполученими Штатами Америки. Зважаючи на те, що Росія активно підриває простір ЄС і НАТО, а Туреччина все більше дистанціюється від Заходу, уряд Греції намагається зміцнити свої оборонні відносини з Вашингтоном, поділяючи його погляди на Балкани, Егейське море та Східне Середземномор'я. Ще у жовтні 2021 р. Греція та США оновили двосторонню Угоду про взаємну оборонну співпрацю. Це сприяло зміцненню стратегічного партнерства та оборонного співробітництва двох країн [14]. Вказана Угода надала США розширені можливості для використання військових баз у Греції, зокрема додаткові локації для тренувань, розгортання та проведення операцій. Вона передбачає посилення співпраці щодо розвитку бойового потенціалу збройних сил Греції (наприклад: модернізація бойових літаків F-16, участь Афін у програмі F-35), а також спільні навчання й тренування, розширення

співробітництва в сфері кібербезпеки, боротьби з організованою злочинністю, протидії тероризму, зміцненні прикордонної безпеки.

В умовах тривалої російсько-української війни, послаблення трансатлантичних безпекових зв'язків внаслідок діяльності нинішньої адміністрації Д. Трампа та постійної загрози з боку Туреччини, Греція запланувала радикальне оновлення та модернізацію збройних сил на 25 млрд євро, які будуть витрачені впродовж наступних 10 років. Про такий план «найрадикальнішої трансформації збройних сил» оголосив у своєму виступі перед парламентом прем'єр-міністр Греції К. Міцотакіс у квітні 2025 р. При цьому, ухил всієї програми, детальний план якої був наданий депутатам у закритому режимі, направлений на забезпечення безпеки грецьких островів у Егейському морі [15]. Згодом заплановане Грецією радикальне оновлення збройних сил виявилось на 3 млрд євро більшим ніж спочатку оголошувалось – всі оборонні витрати на найближчі 12 років були оцінені у 28 млрд євро. Додаткові кошти будуть залучені завдяки оборонній ініціативі Європейського Союзу ReArm Europe.

Пріоритетом зазначеного плану буде розвиток далекобійних ракетних систем на автономних мобільних платформах, використання алгоритмів штучного інтелекту, безпілотні технології та нові системи управління. Ще одна ключова програма, яка отримала назву «Щит Ахіллеса», спрямована на удосконалення систем протиракетної, протиповітряної та протидронової оборони. Основна частина цієї програми вартістю близько 2,8 млрд євро має бути введена в експлуатацію до 2027 р. Вона працюватиме на п'яти рівнях: протиповітряний, проти балістичних ракет, проти кораблів, проти підводних човнів, проти дронів [16].

Також має бути оновлене екіпірування військовослужбовців та проведена широка інтеграція супутникового зв'язку у всю систему бойового управління. Суттєвих змін зазнає і структура збройних сил. Зокрема, деякі підрозділи будуть об'єднані, роздутий командний склад планується скоротити. Також передбачається масштабне оновлення бронетехніки та модернізація військово-морських сил. Програма буде спиратися на наявні та перспективні можливості оборонно-промислового комплексу Греції, а також на міжнародну співпрацю. Серед країн партнерів необхідно виділити Ізраїль, Італію, Францію та Норвегію.

Зрештою необхідно зазначити, що Греція останнім часом й так доволі активно зміцнює власний оборонний потенціал. Зокрема, літом 2024 р. у США були замовлені 20 сучасних бойових літаків F-35, як доповнення до екстреної закупівлі 24 французьких бойових літаків Rafale, останній з яких вже на початку 2025 р. був переданий до складу повітряних сил.

Також Греція має досить значний парк літаків F-16 у різних модифікаціях, які закупувались та модернізувались за окремими контрактами. Загалом зараз у строю повітряних сил Греції знаходиться близько 150 таких літаків, від

застарілих F-16 Block 30 та Block 50 до оновлених сучасних літаків F-16 Block 72. Нині серед грецької політичної та військової еліти активно обговорюється ідея щодо відмови від модернізації застарілих F-16 Block 30 та Block 50 і їх подальшого продажу, з метою направлення вивільнених коштів на закупівлю додаткових 8-12 винищувачів п'ятого покоління F-35. Вартість такої додаткової закупівлі становитиме близько 1,6-2,4 млрд євро, а самі літаки зможуть надійти на озброєння лише після 2033 р. [17].

Восени 2025 р. з'явилася інформація про можливість передачі до складу Повітряних сил України бойових літаків французького виробництва Mirage 2000-5. Ці літаки нині знаходяться на озброєнні грецьких повітряних сил і підтримка їхньої експлуатації завершиться у 2027 р. За наявною інформацією, США, Франція та деякі східноєвропейські країни тиснуть на Грецію, щоб вона погодилася на можливий продаж винищувачів Mirage 2000-5 посередникам для їх подальшої передачі до України. Такий варіант є можливим, оскільки Греція зараз веде переговори з Францією про майбутнє придбання додаткових 6-12 бойових літаків Rafale. І задля зниження ціни на нові винищувачі розглядається питання щодо продажу Грецією літаків Mirage 2000-5, що теоретично відкриває шлях для їхнього постачання Україні [18].

У контексті післявоєнного врегулювання після закінчення російсько-української війни Афіни декларують готовність взяти участь у можливій миротворчій місії в Україні. Про це під час одного із самітів так званої «коаліції охочих», що відбувся у Парижі 27 березня 2025 р., заявив прем'єр-міністр Греції К. Міцотакіс. Проте Афіни висунули три умови для відправки своїх миротворців в Україну:

- Греція братиме участь у місії тільки після офіційного припинення вогню в Україні;
- грецькі війська не діятимуть на території Росії;
- якщо РФ порушить режим припинення вогню, грецький контингент буде негайно виведений з України.

Також Греція розглядає розгортання своїх військ у межах миротворчої місії під наглядом Організації Об'єднаних Націй, а не Європейського Союзу, як це пропонують багато інших європейських країн [19].

Аналіз цих грецьких пропозицій щодо можливої участі Афін у миротворчій місії в Україні дозволяє зробити висновок про їх не реалістичність та не бажання Греції відігравати більш активну і рішучу роль у припиненні російсько-української війни.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що Греція зберігає послідовну та принципову позицію щодо російсько-української війни, засновану на дотриманні норм міжнародного права, повазі до суверенітету й територіальної цілісності України. Афіни підтримали всі ключові рішення Європейського Союзу і НАТО щодо засудження російської агресії, приєдналися до санкційних режимів проти Російської Федерації та висловили солідарність з українським

народом. Політична позиція Греції спирається на гуманітарні цінності, історичні зв'язки з українським суспільством та прагнення до збереження стабільності в регіоні Південних Балкан та Східного Середземномор'я.

Греція бере активну участь у міжнародних форматах допомоги Україні, зокрема у «Рамштайнській» контактній групі, у програмах ЄС і НАТО, а також у багатосторонніх коаліціях, спрямованих на розмінування, оборонну співпрацю та відбудову. Афіни надають військово-технічну, гуманітарну та енергетичну допомогу, беруть участь у навчанні українських військових і сприяють розвитку спроможностей Збройних Сил України. Підписання у 2024 р. Угоди про співробітництво у сфері безпеки та Спільної декларації про євроатлантичну інтеграцію підтвердило готовність Греції до розширення двосторонньої взаємодії.

Підтримка Афінами курсу України на членство в Європейському Союзі та НАТО має важливе символічне й практичне значення. Греція виступає за подальше зближення України з європейськими та євроатлантичними структурами, наголошуючи на необхідності проведення реформ, зміцненні оборонних інституцій та дотриманні демократичних стандартів. Участь Греції у реалізації безпекових угод та програмах допомоги підвищує рівень політичної довіри між державами та сприяє стабілізації регіонального середовища.

Загалом позиція Афін поєднує відданість принципам міжнародного права та солідарність із демократичним світом із прагматичним урахуванням регіональних інтересів і безпекових викликів у Східному Середземномор'ї. З огляду на це, допомога Україні не є пріоритетом зовнішньої політики Греції. Для Афін на першому місці перебувають питання власного соціально-економічного розвитку, підвищення рівня життя пересічних громадян, подальше подолання боргової залежності, протидія нелегальній міграції. У безпековій сфері Греція прагне до збереження балансу у складних відносинах із Туреччиною, яка останніми роками перетворилася на потужного регіонального гравця, що постійно загрожує грецьким національним інтересам.

Виходячи із реального стану українсько-грецьких відносин, вважаємо доцільним продовжувати розвиток двосторонніх програм оборонного співробітництва, зокрема у сфері підготовки військових кадрів і технічної модернізації, активізувати участь Греції у проектах післявоєнного відновлення України, зокрема у Чорноморському регіоні, розширити політичний діалог між Афінами та Києвом на рівні парламентів і громадянського суспільства, зміцнювати координацію у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України через спільні дипломатичні ініціативи в межах ЄС і НАТО.

Список використаних джерел та літератури

1. Каррас Я. Міфи, діаспора та церква. Що впливає на позицію Греції щодо України. *Європейська правда*. 13.05.2016. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/05/13/7049135/>

2. Поранені солдати на Афоні: п'ять днів, що замінили рік лікування. *Православна Церква України*. URL: <https://patriarchia.org.ua/molytva/poraneni-soldaty-na-afoni-pyat-dniv-shho-zaminyly-rik-likuvannya/>
3. «Постачаємо Україні все, що ми можемо», – представник Греції в Україні. Інтерв'ю. *Голос Америки*. 29.02.2024. URL: <https://www.holosameryky.com/a/greysiia-z-ukraïnoiu-z-pershogo-dnia/7506712.html>
4. Панченко Ю. «Греція могла стати для України другою Угорщиною, а натомість постачає зброю ЗСУ». *Європейська правда*. 07.08.2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/08/7/7191599/>
5. Медведь Р. «Грецький кейс» Кремля та Крим. Хто в Елладі вважає, що «Росія – права!». *Крим. Реалії*. 06.03.2023. URL: <https://ua.krymr.com/a/hretskyi-keis-rosya-hretsia-krym-dikea-litera-z/32304320.html>
6. Греція з Німеччиною через майже чотири місяці погодили передачу Україні 40 радянських БМП-1. *Європейська правда*. 16.09.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/09/16/7146941/>
7. Греція не надаватиме Україні танки Leopard 2 – прем'єр. *Європейська правда*. 31.01.2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/01/31/7155241/>
8. Костіна І. Україна і Греція підписали в Брюсселі двосторонню безпекову угоду. *Європейська правда*. 17.10.2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/10/17/7196438/>
9. Проект Закону про ратифікацію Угоди про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Грецькою Республікою. *Верховна Рада України. Законопроекти*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56583>
10. Греція та Україна: партнерство у війні та відбудові. *Dnipropetrovsk Investment Agency*. 04.09.2025. URL: <https://dia.dp.gov.ua/greciya-ta-ukra%D1%97na-partnerstvo-u-vijni-ta-vidbudovi/>
11. Андрухова Є. «Наше покликання – допомогти своїм». Діаспора в Греції підтримує біженців і армію. *Радіо Свобода*. 01.05.2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ty-iak-greysiia-saloniky-bizhentsi/32927811.html>
12. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну – дослідження Громадянської мережі ОПОРА. 05.07.2023. URL: <https://www.oporaua.org/viyna/kilkist-ukrayintsiv-ta-yikh-migratsiia-za-kordon-cherez-viinu-doslidzhennia-gromadianskoji-merezhi-opora-24791>
13. Довгань К. Афінівська декларація та ніж у спину від Сербії: як Україна відвойовує в Росії вплив на Балканах. *24 канал*. 25.08.2023. URL: https://24tv.ua/pozitsiya-balkanskih-krayin-shhodo-viyni-yaka-rol-greysi-ypidtrimtsi_n2379316
14. Протопапас Дж. «Путін – наш захисник». Як працює російська пропаганда у Греції. *Главком*. 09.08.2022. URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/putin-nash-zakhisnik-jak-pratsjuje-rosijska-propahanda-u-hretsiji-866552.html>
15. Греція запланувала радикальне оновлення збройних сил на 25 млрд євро з ухилом на далекобійні ракети. *DEFENSE EXPRESS*. 03.04.2025. URL: https://defence-ua.com/army_and_war/greysiia-zaplanuvava-radikalne-onovlennja-zbrojnih-sil-na-25-mlrd-jev-ro-z-uhilom-na-dalekobijni-raketi-18447.html
16. Кутелєва І. Прем'єр Греції озвучив деталі майбутньої масштабної системи оборони «Щит Ахіллеса». *Європейська правда*. 03.04.2025. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/04/3/7208689/>
17. Греція замість модернізації F-16 розглядає замовлення додаткових F-35 і це про можливість для України. *DEFENSE EXPRESS*. 12.09.2025. URL: https://defence-ua.com/news/greysiia-zamist-modernizatsiji-f_16-rozgljadaje-zamovlennja-dodatkovih-f_35_i_tse-pro-mozhливist-dlja-ukrajini-20200.html
18. З'явилася надія на грецькі Mirage 2000-5 для України і тут крім тиску НАТО допомагають Rafale та PURL. *DEFENSE EXPRESS*. 03.10.2025. URL: <https://defence-ua.com/news/mirage-2000-5-dlya-ukrajini-i-tut-krim-tysku-nato-dopomogajut-rafale-ta-purl-20200.html>

ua.com/news/zjavilasja_nadija_na_gretski_mirage_2000_5_dlja_ukrajini_i_tut_krim_tisku_nato_dopomagajut_rafale_ta_purl-20432.html

19. Григор'єв В. Греція готова відправити миротворців в Україну після війни, але є три умови, – ЗМІ. *Інформаційне агентство УНІАН*. 27.03.1025. URL: <https://www.unian.ua/world/mirotvorci-v-ukrajini-greciya-gotova-vidpraviti-svoji-viyska-pislyaviyni-12958632.html>

References

1. Karras, Ya. (2016). Mify, diaspora ta tserkva. Shcho vplyvaie na pozytsiiu Hretsii shchodo Ukrainy. [Myths, diaspora and church. What influences Greece's position on Ukraine]. *Yevropeiska pravda* [European Truth]. 13.05.2016. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/05/13/7049135/> [In Ukrainian].
2. Poraneni soldaty na Afoni: piat dniv, shcho zaminily rik likuvannia [Wounded soldiers on Mount Athos: five days that replaced a year of treatment]. *Pravoslavna Tserkva Ukrainy* [Orthodox Church of Ukraine]. [Online]. Available from: <https://patriarchia.org.ua/molytva/poraneni-soldaty-na-afoni-pyat-dniv-shho-zaminily-rik-likuvannia/> [In Ukrainian].
3. “Postachaiemo Ukraini vse, shcho my mozheмо”, – predstavnyk Hretsii v Ukraini. Interviu [“We are providing Ukraine with everything we can,” – Greek representative in Ukraine. Interview]. *Holos Ameryky* [Voice of America]. 29.02.2024. [Online]. Available from: <https://www.holosameryky.com/a/gretsiia-z-ukraiinoiu-z-pershogo-dnia/7506712.html> [In Ukrainian].
4. Panchenko, Yu. (2024). “Hretsiiia mohla staty dlia Ukrainy druhoiu Uhorshchynoiu, a natomist postachaiе zbroiu ZSU” [“Greece could have become a second Hungary for Ukraine, but instead it supplies weapons to the Armed Forces of Ukraine”]. *Yevropeiska pravda* [European Truth]. 07.08.2024. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/08/7/7191599/> [In Ukrainian].
5. Medved, R. (2023). “Hretskyi keis” Kremlia ta Krym. Khto v Elladi vvazhaie, shcho “Rosiiа – prava!” [“Greek Case” of the Kremlin and Crimea. Who in Greece believes that “Russia is right!”]. *Krym. Realii* [Crimea. Realities]. 06.03.2023. [Online]. Available from: <https://ua.krymr.com/a/hretskyi-keis-rosya-hretsia-krym-dikea-litera-z/32304320.html> [In Ukrainian].
6. Hretsiiа z Nimechchynoiu cherez maizhe chotyry misiatsi pohodyly peredachu Ukraini 40 radianskykh BMP-1 [Greece and Germany agreed to transfer 40 Soviet BMP-1s to Ukraine after almost four months]. *Yevropeiska pravda* [European Truth]. 16.09.2022. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/09/16/7146941/> [In Ukrainian].
7. Hretsiiа ne nadavatyme Ukraini tanky Leopard 2 – premier [Greece will not provide Ukraine with Leopard 2 tanks – Prime Minister]. *Yevropeiska pravda* [European Truth]. 31.01.2023. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/01/31/7155241/> [In Ukrainian].
8. Kostina, I. (2024). Ukraina i Hretsiiа pidpysaly v Briusseli dvostoronniu bezpekovu uhodu [Ukraine and Greece signed a bilateral security agreement in Brussels]. *Yevropeiska pravda* [European Truth]. 17.10.2024. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/10/17/7196438/> [In Ukrainian].
9. Proekt Zakonu pro ratyfikatsiiu Uhody pro spivrobitnytstvo u sferi bezpeky mizh Ukrainoiu ta Hretskoiu Respublikoiu [Draft Law on Ratification of the Agreement on Security Cooperation between Ukraine and the Hellenic Republic]. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonoproekty* [Verkhovna Rada of Ukraine. Draft Laws]. [Online]. Available from: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56583> [In Ukrainian].
10. Hretsiiа ta Ukraina: partnerstvo u viini ta vidbudovi [Greece and Ukraine: a partnership in war and reconstruction]. *Dnipropetrovsk Investment Agency*. 04.09.2025. [Online]. Available from: <https://dia.dp.gov.ua/greciya-ta-ukra%D1%97na-partnerstvo-u-vijni-ta-vidbudovi/> [In Ukrainian].

11. Andrukhova, Ye. (2024). "Nashe poklykannia – dopomohty svoim". Diaspora v Hretsii pidtrymuie bizhentsiv i armiiu ["Our calling is to help our own people." Diaspora in Greece supports refugees and the army]. *Radio Svoboda* [Radio Liberty]. 01.05.2024. [Online]. Available from: <https://www.radiosvoboda.org/a/ty-iak-gretsia-saloniky-bizhentsi/32927811.html> [In Ukrainian].
12. Killist ukrainsiv ta yikh mihratsiia za kordon cherez viinu – doslidzhennia Hromadianskoi merezhi OPORA [The number of Ukrainians and their migration abroad due to the war – a study by the Civic Network OPORA]. 05.07.2023. [Online]. Available from: <https://www.oporaua.org/viyna/killist-ukrayintsiv-ta-yikh-migratsiia-za-kordon-cherez-viinu-doslidzhennia-gromadianskoyi-merezhi-opora-24791> [In Ukrainian].
13. Dovhan, K. (2023). Afinska deklaratsiia ta nizm u spynu vid Serbii: yak Ukraina vidvoiovuie v Rosii vplyv na Balkanakh [The Athens Declaration and a stab in the back from Serbia: how Ukraine is regaining influence in the Balkans from Russia]. *24 kanal* [24 Channel]. 25.08.2023. [Online]. Available from: https://24tv.ua/pozitsiya-balkanskih-krayin-shhodo-viyni-yaka-rol-gretsii-pidtrimtsi_n2379316 [In Ukrainian].
14. Protopapas Dzhordzh (2022). "Putin – nash zakhysnyk". Yak pratsiuie rosiiska propahanda u Hretsii ["Putin is our protector." How Russian propaganda works in Greece]. *Hlavkom* [Glavkom]. 09.08.2022. [Online]. Available from: <https://glavcom.ua/world/world-politics/putin-nash-zakhisnik-jak-pratsiuie-rosiiska-propahanda-u-hretsii-866552.html> [In Ukrainian].
15. Hretsia zaplanuvala radykalne onovlennia zbroinykh syl na 25 mlrd yevro z ukhylom na dalekobiini rakety [Greece has planned a radical upgrade of its armed forces for 25 billion euros with a focus on long-range missiles]. *DEFENSE EXPRESS*. 03.04.2025. [Online]. Available from: https://defence-ua.com/army_and_war/gretsia_zaplanuvala_radikalne_onovlennja_zbrojnih_sil_na_25_mlrd_jevro_z_uhilom_na_dalekobijni_raketi-18447.html [In Ukrainian].
16. Kutieliava, I. (2025). Premier Hretsii ozvuchyv detali maibutnoi mashtabnoi systemy oborony "Shchyt Akhillesa" [The Prime Minister of Greece announced the details of the future large-scale defense system "Achilles Shield"]. *Yevropeiska pravda* [European Truth]. 03.04.2025. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/04/3/7208689/> [In Ukrainian].
17. Hretsia zamist modernizatsii F-16 rozghliadaie zamovlennia dodatkovykh F-35 i tse pro mozhlyvist dlia Ukrainy [Greece is considering ordering additional F-35s instead of modernizing its F-16s, and this is an opportunity for Ukraine]. *DEFENSE EXPRESS*. 12.09.2025. [Online]. Available from: https://defence-ua.com/news/gretsia_zamist_modernizatsii_f_16_rozghladaje_zamovlennja_dodatkovih_f_35_i_tse_pro_mozhlyvist_dlja_ukrajini-20200.html [In Ukrainian].
18. Ziavylasia nadiia na hretski Mirage 2000-5 dlia Ukrainy i tut krim tysku NATO dopomahaiut Rafale ta PURL [There is hope for Greek Mirage 2000-5 for Ukraine, and here, in addition to NATO pressure, Rafale and PURL help]. *DEFENSE EXPRESS*. 03.10.2025. [Online]. Available from: https://defence-ua.com/news/zjavilasja_nadija_na_gretski_mirage_2000_5_dlja_ukrajini_i_tut_krim_tysku_nato_dopomagajut_rafale_ta_purl-20432.html [In Ukrainian].
19. Hryhoriev, V. (2025). Hretsia hotova vidpravyty myrotvortsiv v Ukrainu pislia viiny, ale ye try umovy, – ZMI [Greece is ready to send peacekeepers to Ukraine after the war, but there are three conditions, – media]. *Informatsiine ahentstvo UNIAN* [UNIAN News Agency]. 27.03.2025. [Online]. Available from: <https://www.unian.ua/world/mirotvorci-v-ukrajini-greciya-gotova-vidpraviti-svoji-viyska-pislya-viyni-12958632.html> [In Ukrainian].

Demenko O. Greece's Position on the Russian-Ukrainian War.

The evolution of Greece's position on the Russian-Ukrainian war is analyzed and the main directions of political, military, humanitarian and diplomatic support for Ukraine from Athens are identified. It is found that Greek foreign policy is based on the principles of international law,

solidarity with democratic states and the desire to ensure stability in the Southern Balkans and Eastern Mediterranean region. Ukrainian-Greek relations have a long history and are based on strong historical, cultural and spiritual ties. It is established that since the beginning of Russian aggression against Ukraine in 2014, Greece has taken a clear position in favor of the sovereignty and territorial integrity of Ukraine. The impact of Russian propaganda on Greece is analyzed. It was determined that the full-scale Russian aggression against Ukraine, in particular the barbaric destruction of the city of Mariupol together with its inhabitants in the spring of 2022 and the destruction of many Greek settlements in the Donbas, played a significant role in changing Greece's position on the Russian-Ukrainian war.

It was established that in the context of the protracted Russian-Ukrainian war, the weakening of transatlantic security ties as a result of the activities of the current D. Trump administration and the constant threat from Turkey, Greece has planned a radical renewal and modernization of the armed forces for 25 billion euros, which will be spent over the next 10 years. The priorities of the said plan will be the development of long-range missile systems on autonomous mobile platforms, the use of artificial intelligence algorithms, unmanned technologies and new control systems, and the improvement of anti-missile, anti-air and anti-drone defense systems. The participation of Greece in the Ramstein format, in the programs of the European Union and NATO, as well as the significance of the signing of the Agreement on Security Cooperation between Ukraine and Greece in 2024, is revealed. The conclusion is made that the position of Athens combines a principled commitment to democratic values with a pragmatic consideration of regional and security interests.

Keywords: *Greece, Ukraine, Russian-Ukrainian war, European Union, NATO, foreign policy, security cooperation.*

УДК 94:327.5+355.01(485+477)

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-32-10>

Швед В.О.

<https://orcid.org/0000-0001-7344-9384>

ПОЗИЦІЯ ШВЕЦІЇ ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У статті розглядаються питання підтримки Королівством Швеція України в умовах повномасштабної російської агресії. Детально охарактеризовано різні аспекти міждержавної взаємодії (політичний, економічний, безпековий, гуманітарний) періоду боротьби української держави проти агресії РФ. Встановлено, що зміцнення двостороннього партнерства є важливим довгостроковим пріоритетом зовнішньої політики обох країн.

Зазначено, що головним політико-правовим документом, який визначає базові засади безпекового співробітництва між Україною та Швецією в організації всебічної допомоги у боротьбі проти російської агресії, є Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Швецією від 31 травня 2024 р. Крім того, незадовго до підписання українсько-шведської безпекової угоди, 7 березня 2024 р. Швеція офіційно вступила до НАТО і стала таким чином найновішим 32-м членом Альянсу.

Підкреслено, що Швеція протягом 2024-2025 рр. ініціювала такий новий та ефективний формат допомоги Україні у забезпеченні її безпеки, як спільні саміти лідерів 8-ми країн Північної та Балтійської Європи (Данія, Естонія, Фінляндія, Ісландія, Латвія, Литва, Норвегія та Швеція), який допомагає об'єднувати та координувати спільні зусилля зазначених країн з організації широкомасштабної допомоги у відсічі російському агресору.

Наголошується, що зобов'язання щодо військової підтримки з боку Швеції передбачають виділення 6,5 млрд євро на озброєння і військову техніку для України протягом 2024-2026 рр. Пріоритетними сферами оборонного співробітництва між країнами названі протиповітряна оборона, безпека на морі, а також артилерійські снаряди.

Таким чином, Швеція нині постає як найбільш послідовний, безкомпромісний та рішучий союзник України у боротьбі проти російської агресії під час російсько-української війни – від 2014 р. і по теперішній час. За цей час Швеція кардинально змінила своє ставлення до російсько-української війни та до російського вторгнення в Україну. Маючи понад 200-літній досвід постійного нейтралітету, Швеція найбільш драматичним і кардинальним способом змінила свій воєнно-політичний статус, у березні 2024 р. ставши повноправним членом Північноатлантичного альянсу і його надійним північним флангом.

Ключові слова: українсько-шведське партнерство, безпекова угода, шведський нейтралітет, НАТО, Механізм підтримки України від ЄС.

Протягом багатьох років Королівство Швеція зарекомендувало себе одним із найнадійніших міжнародних партнерів України. Швеція була серед перших країн, які визнали відновлення української незалежності у 1991 р., підтримали подальші демократичні перетворення та європейські прагнення Києва, а також засудили Росію за незаконну агресію 2014 р.

Від 2022 р. Швеція пішла далі, ставши одним із найбільш активних і залучених союзників України. За три роки після лютого 2022 р. Стокгольм профінансував різних ініціатив на допомогу Україні на суму 95,8 млрд шведських крон. Разом з Європейським Союзом Швеція також надала

екстенсивну макроекономічну допомогу у впровадженні декількох важливих ініціатив і низки санкційних пакетів проти Росії. Вона виділила 7,4 млрд євро на військову допомогу українським солдатам та надсилання Україні сучасного озброєння, включаючи бронетранспортери, артилерійські системи, протитанкове обладнання, військове спорядження, військові кораблі та протиповітряні системи.

Стабільний потік якісної військової допомоги – це не єдина сфера, необхідна для майбутнього України, де участь скандинавського партнера є більш ніж відчутною. Швеція вже надала 1,2 млрд євро на гуманітарну допомогу та підтримку потерпілого від війни цивільного населення. Стокгольм також розробив багаторічну стратегію співпраці, спрямовану на те, щоб зробити Україну «вільнішою, безпечнішою, зеленішою, демократичнішою та економічно процвітаючою» – ідеться у заяві шведського МЗС [1].

У межах цієї підтримки Швеція виділила близько 780 млн євро, щоб відновити зруйновану критично важливу та цивільну інфраструктуру (енергетичні об'єкти, житло, школи, лікарні), зробити країну зеленою, розвивати бізнес-ландшафт, торгівлю та економіку і реформи. «Швеція продовжуватиме надавати політичну, гуманітарну, військову та фінансову підтримку Україні стільки, скільки буде потрібно. Справа України – це наша справа», – заявив міністр закордонних справ Швеції (2022-2024) Т. Більстрем.

Російська збройна агресія проти України однозначно консолідувала країни Скандинавії навколо ЄС та НАТО у питанні підтримки України. Ще за деякий час до початку повномасштабної агресії Швеція рішуче засудила кроки РФ щодо планів нападу на Україну і розгортання російських військ вздовж російсько-українського кордону. 31 січня 2022 р. сайт МЗС України повідомив, що відбулася телефонна розмова міністра закордонних справ України Д. Кулеби із його шведським колегою А. Лінде, під час якої сторони обговорили стримування російської агресії. 22 лютого 2022 р. тодішній прем'єр-міністр Швеції М. Андерссон провела телефонну розмову з керівником уряду України Д. Шмигалем. Швеція засудила визнання Кремлем «незалежності» «ЛДНР». 27 лютого 2022 р. Швеція підтримала ЄС у запровадженні санкцій проти Москви за збройну агресію проти України.

24 березня 2022 р. президент В. Зеленський виступив у відеоформаті перед парламентом Швеції із закликом підтримати Україну під час збройної агресії РФ. Український лідер подякував шведам за допомогу і запропонував Стокгольму взяти шефство над будь-яким містом, регіоном, галуззю задля їхнього відновлення. «Швеція одна із перших прийшла нам на допомогу, – заявив Зеленський. – Я вам вдячний! Ваша підтримка... Ми разом у нашій антивоєнній коаліції. Я запрошую вас продемонструвати світові, усім нинішнім та майбутнім поколінням, що війна не дає результату. Але мир дає результат. І дає життя. Швеція – перша країна, якій ми це пропонуємо. Ви можете взяти шефство над будь-яким містом, регіоном, галуззю для їхнього відновлення.

Упевнений, що ваше лідерство буде незамінним. Ваші технології, бізнес та ваша любов до життя, ваше вміння організувати простір – на користь людей» [2].

5 квітня 2022 р. Швеція вислала трьох російських дипломатів. Одночасно Україні було надано кредит у 44,5 млн євро на нагальні соціальні потреби. Швеція також передала Україні протикорабельні та протитанкові ракети. 4 липня 2022 р. відбувся візит до Ірпеня та Бучі прем'єр-міністра Швеції М. Андерссон. А 30 липня 2022 р. Стокгольм відвідав міністр закордонних справ України Д. Кулеба. Він закликав шведський бізнес, зокрема, концерн ІКЕА, повернутися в Україну [3, с. 105-106].

15 лютого 2023 р. у Києві президент України В. Зеленський провів переговори з прем'єр-міністром Швеції У. Крістерссоном. Швеція надала додаткову військову допомогу Україні, зокрема відгукнувшись на заклик міністра оборони України до своїх колег із країн ЄС 8 березня 2023 р. надати Києву мільйон снарядів.

Головним політико-правовим документом, який визначає базові засади безпекового співробітництва між Україною та Швецією в організації всебічної допомоги у боротьбі проти російської агресії, є Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Швецією від 31 травня 2024 р. Ця 10-річна Угода стала 13-м пактом у рамках Спільної декларації G7 про підтримку України та однією із найамбітніших. До травня 2025 р. Київ підписав 29 таких угод, проте шведська угода вирізняється своєю як символічною, так і практичною вагою [4].

Положення цієї Угоди передбачають комплексну 10-річну взаємодію країн у сферах, які можна звести до 10 пунктів:

1. Надання Україні озброєння і військової техніки.
2. Співпраця в оборонно-промисловому комплексі (ОПК).
3. Використання заморожених російських активів для підтримки України.
4. Навчання і тренування українських військових.
5. Санкції проти Росії та її прибічників.
6. Невійськова безпека і цивільний захист.
7. Розмінування українських територій.
8. Захист критичної інфраструктури.
9. Гуманітарна підтримка та підтримка у відновленні України.
10. Притягнення Росії до відповідальності.

Зобов'язання щодо військової підтримки з боку Швеції передбачають виділення 6,5 млрд євро на озброєння і військову техніку для України протягом 2024-2026 рр. Пріоритетними сферами оборонного співробітництва між країнами названі протиповітряна оборона, безпека на морі, а також артилерійські снаряди.

Для зміцнення обороноздатності України Швеція додатково зобов'язалася робити внески в розвиток українського ОПК та брати участь у підготовці українських військовослужбовців у рамках багатосторонніх місій.

Іншими двома важливими блоками українсько-шведської безпекової угоди є шлях до справедливого миру і гуманітарна допомога для України. Перший блок включає в себе посилення санкційного тиску на Росію та її прибічників, пошук правових шляхів замороження російських активів для підтримки України, а також притягнення Російської Федерації до відповідальності за її протиправні дії проти України, зокрема шляхом трибуналу. Другий блок передбачає різносторонній внесок Швеції в розмінування українських територій, захист критичної інфраструктури та довгострокове відновлення України. Зокрема Швеція зобов'язалася спрямувати понад 500 млн євро на співробітництво з Україною у сфері відбудови протягом 2023-2027 рр.

Швеція стала однією з небагатьох країн, які протягом першого року імплементації безпекової угоди з Україною активно та всебічно виконували всі взяті на себе зобов'язання за всіма сферами, передбаченими положеннями угоди.

Військова підтримка.

Від травня 2024 р. до травня 2025 р. Швеція оголосила 4 комплексні пакети військової допомоги Україні на загальну суму понад 4,5 млрд дол. США.

У межах цих оборонних пакетів Швеція зобов'язалася передати Україні 2 літаки ДРЛО Saab 340 AEW&C (ASCB90) для ідентифікації цілей на великій відстані і посилення спроможностей української ППО, усі свої БТР Pansarbandvagn 302 разом із боєприпасами, 32 бойові катери Combat Boat 90, ПЗРК Robot System 70, гранатомети AT 4, боєприпаси до БМП CV90, щонайменше 1500 протитанкових ракет TOW й інші озброєння [5].

Швеція також приєдналася до багатьох коаліцій спроможностей, зокрема до Коаліції дронів. У рамках цього колективного механізму за рік до імплементації безпекової угоди Швеція спільно з Великою Британією, Данією, Нідерландами та Латвією профінансувала виробництво і закупівлю 30 тис. безпілотників на суму 55 млн дол. для потреб Сил оборони України. Зокрема лише в межах 18-го і 19-го пакетів військової допомоги для України Швеція зробила внесок на суму понад 35 млн дол. США в розвиток Коаліції дронів.

Додатково Швеція посилила артилерійські спроможності України. У межах 18-го оборонного пакета, оголошеного наприкінці січня 2025 р., Швеція підписала контракт на виробництво і постачання Україні 18 САУ Archer і 5 контрбатареєних радарів ARTUR на суму майже 300 млн дол., а також на закупівлю боєприпасів для України, зокрема в межах «чеської ініціативи» – програми закупівлі та постачання Україні 155-мм артилерійських снарядів.

Оборонна допомога від Швеції продовжуватиме надходити щонайменше до кінця 2026 р., адже Швеція до цього часу зобов'язалася щорічно виділяти 2,5 млрд дол. на військову підтримку України.

Співпраця в ОПК.

Швеція є однією з країн, які найактивніше зміцнюють оборонну промисловість України.

Так, за перший рік виконання безпекової угоди Швеція виділила понад 300 млн дол. на виробництво озброєння в Україні в рамках «данської моделі» – програми прямих фінансових внесків в ОПК України з боку держав-партнерів на чолі з Данією. Із цієї грошової суми щонайменше 180 млн дол. Швеція спрямувала на виробництво далекобійних ракет і дронів. Цей фінансовий внесок не лише зміцнює обороноздатність України, а й уможливорює завдання ударів по законних цілях на території РФ.

Протягом цього року Україна також значно поглибила співпрацю з низкою оборонних компаній Швеції.

Наприкінці вересня 2024 р. шведська оборонна компанія Saab, яка спеціалізується на авіабудуванні та радіолокаційних технологіях, анонсувала майбутнє налагодження виробництва в Україні. У березні 2025 р. українська оборонна компанія «Радіонікс» підписала із Saab меморандум щодо налагодження стратегічного партнерства у сфері військової електроніки задля спільної розробки та обслуговування сенсорних систем.

Іншою шведською оборонною компанією, яка регулярно посилює Україну, є виробник військової техніки BAE Systems Hägglunds. У грудні 2024 р. уряди Швеції та Данії підписали з цією компанією контракти щодо виробництва 40 БМП CV90 для потреб Сил оборони України. Наприкінці травня 2024 р. шведський уряд замовляв у BAE Systems Hägglunds виробництво БМП CV90 для України, тож підтримка з боку цієї компанії залишається сталою.

Окрім того, Україна налагодила співробітництво зі шведським виробником боєприпасів Nammo. Від січня 2024 р. цей оборонний завод залучено до виробництва і постачання Україні 155-мм артилерійських снарядів.

Використання заморожених російських активів для підтримки України.

Швеція приєдналася до колективних ініціатив Євросоюзу із використання заморожених російських активів для підтримки України.

Уперше ЄС схвалив низку правових актів щодо уможливлення передавання прибутків від заморожених російських активів Україні наприкінці весни 2024 р. У липні того року Європейська комісія повідомила про надання Україні перших 1,5 млрд євро за рахунок доходів від заморожених російських активів. Ці кошти були спрямовані на військову допомогу, зокрема на закупівлю засобів ППО та артилерійських снарядів, а також на інвестиції в український ОПК.

Наприкінці жовтня 2024 р. ЄС схвалив позики Україні до 35 млрд євро як частину програми «Extraordinary Revenue Acceleration Loans for Ukraine» (ERA), ініційованої країнами G7. Ця програма передбачає надання Україні кредитних коштів на суму 50 млрд дол. за рахунок доходів від заморожених російських активів, зокрема активів Центрального банку Росії.

Станом на 31 травня 2025 р. Україна отримала вже 4 транші від ЄС на суму 6 млрд євро в межах програми ERA. Перший транш на суму 3 млрд євро Україна отримала в січні, а другий, третій і четвертий транші на суму 1 млрд євро кожен – наприкінці березня, на початку квітня та на початку травня відповідно. Ці кошти спрямовувалися на покриття пріоритетних бюджетних видатків України.

9 травня 2025 р. Високий представник ЄС і міністри країн Євросоюзу підписали у Львові заяви про наміри додатково передати Україні 1 млрд євро прибутків від заморожених російських активів. Ці кошти буде спрямовано на закупівлю озброєння в українського ОПК. Загалом ЄС виділить 1,9 млрд євро за рахунок від заморожених російських активів на посилення обороноздатності України. Окрім внесків до українського ОПК понад 100 млн євро буде спрямовано на закупівлю артилерії та боеприпасів, а ще понад 200 млн євро – на посилення української ППО. Ці кошти стануть другим подібним внеском ЄС у закупівлю озброєння для України після липневого внеску на суму 1,5 млрд євро.

Загалом протягом 2025 р. ЄС планував передати Україні анонсовані 35 млрд євро в рамках ініціативи від G7 ERA та програми «Ukraine Facility», із яких близько 18 млрд євро будуть виплачені в межах програми ERA.

Навчання і тренування українських військових.

Швеція приєдналася до двох найбільших колективних місій із підготовки українських військовослужбовців – тренування місії ЄС EUMAM Ukraine і багатонаціональної навчальної операції INTERFLEX.

Лише в межах 18-го оборонного пакета для України Швеція виділила близько 70 млн дол. на участь у тренувальних місіях, зокрема на організацію базової загальновійськової підготовки для українських військових в рамках програми INTERFLEX у 2025 р. Загалом станом на цей рік шведські інструктори проведуть навчання для понад 18000 українців.

Швеція продовжить готувати операторів і техніків для використання переданої шведської техніки, зокрема БМП CV90, САУ Archer і бойових катерів Combat Boat 90. Додатково шведські інструктори залучені до проведення медичної підготовки та навчань для піхотних батальйонів у межах EUMAM Ukraine.

На початку весни 2025 р. Швеція спільно з іншими країнами Балтії та Скандинавії розпочала підготовку «Нордично-Балтійської бригади» ЗСУ, яка налічуватиме від 3000 до 5000 солдатів і складатиметься з 3-4 лінійних батальйонів.

Санкції проти Росії та її прибічників.

Швеція посилює санкційний тиск на РФ у межах комплексних пакетів санкцій Євросоюзу.

Від 31 травня 2024 р. до 31 травня 2025 р. ЄС оголосив 4 комплексні пакети санкцій проти Росії та її прибічників, які стосувалися військової галузі й

енергетичного сектору, а також фізичних та юридичних осіб, відповідальних за воєнні злочини, зокрема за депортацію українських дітей.

За цей рік під санкції ЄС потрапили 342 судна «тіньового флоту» РФ, хімічний завод, російські оборонні і судноплавні компанії, важлива російська нафтова судноплавна компанія «Сургутнафтогаз», військова частина, відповідальна за обстріл дитячої лікарні «Охматдит» у Києві, пропагандистські ЗМІ, а також топ-менеджери провідних російських компаній в енергетичному секторі.

Євросоюз розширив і заборону на послуги з перезавантаження російського скрапленого газу на території ЄС з метою транзиту до третіх країн, на доступ до портів російським суднам, на польоти над територією ЄС і на експорт до Росії товарів, які сприяють посиленню російського ОПК.

Невійськова безпека і цивільний захист.

Швеція долучилася до двох ключових колективних механізмів для зміцнення кібербезпеки України – ІТ-коаліції та Талліннського механізму.

До кінця травня 2025 р. сума залучених для України коштів у межах ІТ-коаліції сягнула 1,1 млрд євро у фінансовій і матеріальній формах. Ці кошти 17-ти країн-учасниць спрямували здебільшого на закупівлю засобів захищеного зв'язку, масштабування бойової системи ДЕЛТА та забезпечення необхідним обладнанням пунктів управління тактичного рівня. Лише у 2025 р. Швеція виділила вже понад 3 млн дол. на посилення ІТ-коаліції, зокрема шляхом закупівлі обладнання для української системи ДЕЛТА.

Протягом 2024 р. Швеція спільно з іншими учасниками Талліннського механізму спрямувала 200 млн євро на посилення кіберстійкості України, зокрема на здатність України протистояти кіберопераціям Росії.

Швеція також активно підтримує сферу цивільного захисту в Україні. Наприкінці осені 2024 р. Стокгольм спрямував рекордні 9 млн євро на посилення спроможностей підрозділів системи МВС. До пакету допомоги увійшли 2 патрульні судна для підрозділів Держприкордонслужби України, 24 легкові автомобілі, мікроавтобус і засоби індивідуального захисту для українських рятувальників.

Додатково завдяки підтримці уряду Швеції та Програми розвитку ООН (ПРООН) українські військові екологи в лютому 2025 р. отримали обладнання для визначення хімічних загроз та оцінки ступеня небезпеки ґрунтів, забруднених вибухонебезпечними залишками війни.

Розмінування українських територій.

Швеція приєдналася до Коаліції з розмінування, у рамках якої 22-м країнам-учасницям у 2024 р. вдалося акумулювати понад 50 млн євро на розмінування українських територій, а також передати Україні 200 одиниць спеціалізованої автомобільної техніки для розмінування, 100 комплексів для подолання мінно-вибухових загороджень та 330 міношукачів. Загалом до 2034 р. Коаліція

виділить 700 млн євро на закупівлю обладнання для розмінування українських територій, із яких 130 млн євро спрямовуватимуться на ці потреби вже у 2025 р.

Від часу приєднання до Коаліції у вересні 2024 р. до травня 2025 р. Швеція спрямувала понад 25 млн євро на потреби розмінування українських територій, зокрема на закупівлю мінних детекторів, транспортних засобів для розмінування і засобів індивідуального захисту.

Важливий внесок зроблено також у проведення навчання у сфері протимінної діяльності. У червні 2024 р. шведський уряд виділив 9 млн дол. на збільшення спроможностей державних інвестицій України в навчання власних підрозділів з розмінування.

Упродовж 2025 р. інструктори Шведського центру з питань вибухонебезпечних об'єктів та розмінування беруть участь у навчанні українських спеціалістів із розмінування на території Литви. У межах цього проєкту Збройні сили Швеції мають підготувати 48 українських інструкторів, які потім навчатимуть кожен по 100 солдатів-розміновувальників. Тож загалом передбачається, що завдяки цій ініціативі 4800 українських військовослужбовців опанують необхідні навички для знешкодження вибухонебезпечних предметів.

Підтримка енергетичної інфраструктури.

Протягом 2024 р. шведський уряд виділив понад 180 млн євро на зміцнення енергосистеми України, закупівлю енергообладнання, а також збільшення українських потужностей із виробництва та постачання електроенергії. Із цих коштів щонайменше 43 млн євро Швеція надала Фонду підтримки енергетики України, який допомагає оперативно відновлювати пошкоджену або знищену російськими обстрілами енергетичну інфраструктуру.

У межах виділеної за рік підтримки Швеція також профінансувала встановлення двох газових турбін для виробництва електроенергії, щоб забезпечити нею 185 тис. українців і мінімізувати наслідки російських атак, а також доправила до України 13 потужних генераторів.

Наприкінці лютого 2025 р. шведський уряд зобов'язався надати Україні ще 3 резервні електростанції, які працюють на дизельному пальному та можуть постачати електроенергію для невеликих об'єктів критичної інфраструктури.

Гуманітарна підтримка та підтримка у відновленні України.

Надання гуманітарної допомоги Україні є однією з пріоритетних сфер підтримки з боку Швеції. З-поміж іншого, зусиллями цієї північної держави значно посилено українську систему охорони здоров'я.

Зокрема, у червні 2024 р. понад 500 українських військових медиків пройшли психологічну реабілітацію на території Швеції в рамках проєкту Repower Charitable Foundation. Ще одним проєктом, у межах якого здійснюються лікування та реабілітація українців, стала програма Medevac, яка дозволяє потерпілим від війни цивільним і військовим з України пройти

лікування в закордонних медичних клініках, зокрема власне на території Швеції.

Після ракетного удару по дитячій лікарні «Охматдит» у Києві Стокгольм через ЮНІСЕФ виділив 500 тис. дол. на підтримку постраждалих дітей і сімей. Ще 1 млн дол. уряд Швеції спрямував на відбудову цієї дитячої лікарні, зокрема на закупівлю необхідного медичного устаткування.

Ще один внесок у систему охорони здоров'я України шведи зробили наприкінці листопада 2024 р., спрямувавши понад 5 млн дол. до Фонду ООН у галузі народонаселення (UNFPA), аби розбудувати в Україні систему пологових відділень, захищених від можливих російських обстрілів, і мобільних медклінік у важкодоступних районах.

Гуманітарна допомога від Швеції протягом року виконання безпекової угоди не обмежилася медичним партнерством. Так, у грудні Швеція виділила 11,5 млн дол. ініціативі «Grain from Ukraine» («Зерно з України») задля подолання глобальної продовольчої кризи в умовах блокування та обстрілів портів із боку Росії.

Іншою формою гуманітарної підтримки, де значення шведської допомоги є помітним, стала відбудова. На початку березня 2025 р. Швеція інвестувала 10,5 млн дол. у реконструкцію та ремонт української інфраструктури, зокрема залізниці. Спільно з Німеччиною ще 17 млн виділено на зміцнення українського громадянського суспільства, посилення гендерної рівності та проекти сталого розвитку.

Притягнення Росії до відповідальності.

Швеція приєдналася до двох коаліцій для притягнення РФ до відповідальності – Коаліції зі створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України і Міжнародної коаліції за повернення українських дітей.

У межах Коаліції зі створення спецтрибуналу Стокгольм та інші учасники 9 травня 2025 р., після двох років діяльності, закінчили підготовку проєктів документів, необхідних для створення такого органу й офіційно завершили роботу Коаліції. Вже 14 травня Україна передала Раді Європи ці проєкти документів, зокрема Статут спеціального трибуналу. Наступним кроком стало підписання 25 червня двосторонньої угоди між Україною та Радою Європи про створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України. Трибунал працюватиме в Гаазі, а його юрисдикція поширюватиметься на 20-30 осіб, з-поміж них – Путіна, Лаврова, Лукашенка. У разі обвинувачення винних чекають різні терміни ув'язнення – аж до довічного. Очікується, що трибунал зможе розпочати роботу вже у 2026 р.

Одночасно в рамках Міжнародної коаліції за повернення українських дітей за активної участі Швеції у 2024 р. змогли повернути до України майже 100 депортованих Росією дітей.

Окремо Стокгольм у жовтні 2024 р. виділив 2,4 млн євро Консультативній місії Європейського Союзу (КМЕС) в Україні на розслідування воєнних

злочинів РФ на території України. Ця фінансова підтримка покликана вдосконалити цифрову інфраструктуру правосуддя України, зокрема шляхом впровадження електронної системи управління справами SMEREKA задля можливості оперативнішого притягнення винних до відповідальності.

Незадовго до підписання українсько-шведської безпекової Угоди 31 травня 2024 р., 7 березня того ж року Швеція офіційно вступила до НАТО і стала таким чином найновішим членом Альянсу. Зі вступом Швеції НАТО тепер налічує 32 країни-члена. Тодішній генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг сказав: «Це історичний день. Швеція тепер посяде належне їй по праву місце за столом НАТО із рівноправним голосом при формуванні політики і рішень НАТО. Після понад 200 років позаблоковості Швеція вже має захист, який надає стаття 5, вирішальна гарантія свободи і безпеки членів Альянсу. Швеція принесла за собою спроможні збройні сили і першокласну оборонну промисловість. Вступ Швеції робить НАТО сильнішою, надає Швеції більше безпеки, а весь Альянс робить краще захищеним. Нинішній вступ демонструє, що двері НАТО лишаються відкритими і що кожна країна має право на вибір свого власного шляху» [6].

Українська війна перекроїла карту Європи, додавши до Північноатлантичного альянсу ще дві вкрай важливі з воєнно-стратегічного погляду північні скандинавські країни – Фінляндію та Швецію. У 2024 р., порушивши майже 200-річний нейтралітет, Швеція у березні стала 32-м членом НАТО, тим самим значно змінивши північний фланг НАТО. Для Швеції членство в НАТО пропонувало найвищу гарантію: колективну оборону згідно зі ст. 5. Для України це означало появу ще одного потужного союзника на північному фланзі Росії, хоча Київ досі залишається поза межами Альянсу, попри роки відкритих прагнень.

Рішення Швеції подати заявку на членство в НАТО після вторгнення Росії в Україну загалом було сприйнято з ентузіазмом – як чергова демонстрація єдності Заходу перед лицем агресії Путіна. Але навіть два роки тому такий крок був би неминучим. Після закінчення Наполеонівських воєн у 1814 р. Швеція твердо дотримувалася політики нейтралітету, яка передбачала неучасть у будь-яких збройних конфліктах та уникання союзів у мирний час. Для шведів нейтралітет був центром їхньої ідентичності та сприйняття свого особливого місця у світі [7].

Говорячи про важливість широкомасштабного співробітництва України зі Швецією, необхідно виокремити такі головні особливості зазначеного співробітництва, котрі демонструють здатність Стокгольма не лише реагувати на кризи, а й планувати свою стратегію на довгострокову перспективу:

- 10-річний пакт безпеки.
- Програма структурованої підтримки на суму 6,5 млрд євро.
- Проєкти промислової кооперації, які переживуть війну.

Для України Швеція пропонує більше, ніж просто зброю: вона пропонує передбачуваність, партнерство та доказ того, що безпека Європи є неподільною. Військова та гуманітарна допомога Швеції Україні знаменує собою одну з найдраматичніших трансформацій зовнішньої політики в сучасній Європі. Від нейтралітету до членства в НАТО, від мирної дипломатії до спільного виробництва озброєння – Стокгольм зробив кроки, які ще десять років тому здавалися б немислимыми [8].

Швеція протягом 2024-2025 рр. ініціювала такий новий і ефективний формат допомоги Україні у забезпеченні її безпеки, як спільні саміти лідерів 8-ми країн Північної та Балтійської Європи (Данія, Естонія, Фінляндія, Ісландія, Латвія, Литва, Норвегія та Швеція), який допомагає об'єднувати та координувати спільні зусилля зазначених країн з організації широкомасштабної допомоги у відсічі російському агресору. Так, у спільній заяві лідерів України та країн Нордично-Балтійської вісімки (NB8) від 24 лютого 2025 р. з нагоди 3-ї річниці вторгнення Росії в Україну йшлося про підтвердження непохитної підтримки незалежності, суверенітету і територіальної цілісності нашої країни та про подальше посилення її підтримки з боку скандинавських і балтійських держав. Підкреслено, що ці країни є одними з найбільших донорів Києва. Натоді вони сумарно надали понад 26 млрд євро військової, фінансової та гуманітарної підтримки. Також є їхнє зобов'язання надавати Україні більше підтримки, включаючи протиповітряну оборону та боеприпаси, більше інвестувати в український ОПК, забезпечити обладнанням та підготовкою масштабованого підрозділу чисельністю з бригаду [9].

У черговій спільній заяві від 3 вересня 2025 р. лідери країн-учасниць NB8 та нашої держави підкреслили, що Росія становить довгострокову загрозу не лише для України, а й для безпеки Європи, трансатлантичної спільноти та широкого міжнародного порядку. Вони заявили, що посилять військову допомогу Україні, наголосять на нагальній необхідності поставок зброї, боеприпасів та систем ППО й підтримують нещодавно створену ініціативу Пріоритетного списку потреб України (PURL) для фінансування закупівель пріоритетної для Києва американської зброї. «Справедливий і тривалий мир вимагає надійних гарантій безпеки для України, – заявили лідери цих держав та України у своїй заяві. – Ми прагнемо просувати роботу над системою стійких гарантій безпеки, розроблену у стійкій співпраці зі Сполученими Штатами та нашими європейськими партнерами. Ми також підтримуємо міцну інтеграцію України в євроатлантичну спільноту. Росія не має права на вето щодо шляху України до ЄС і НАТО» [10].

5 серпня 2025 р. Швеція заявила, що надасть 275 млн дол. – приблизно 2,7 млрд шведських крон – на пакет військової підтримки, щоб допомогти Україні з постачанням американської зброї в рамках механізму PURL. Шведський уряд заявив, що Швеція разом із Данією та Норвегією профінансує весь пакет військової підтримки США на загальну суму 500 млн дол. НАТО

координуватиме впровадження та забезпечить відповідність змісту пакету найнагальнішим потребам України. Фінансування забезпечується союзниками та партнерами НАТО.

На прес-конференції 5 серпня міністр оборони Швеції П. Йонсон, міністр енергетики, бізнесу та промисловості Е. Буш та міністр освіти та інтеграції С. Мохамссон оголосили про рішення своєї країни надати 275 млн дол. «Ми вітаємо рішення Сполучених Штатів надати Україні оборонні матеріали, зокрема систему протиповітряної оборони Patriot, а також той факт, що НАТО координує цю допомогу. Україні терміново потрібна підтримка союзників і партнерів для захисту від російської агресії», – сказав Йонсон [11].

Також у вересні 2025 р. Швеція пообіцяла додатково надати Україні 7,5 млрд дол. військової допомоги протягом наступних 2-х років, зосередившись на артилерійських системах, таких, як Archer, а також запропонувала підтримку Польщі після нещодавніх підозрілих вторгнень безпілотників у її повітряний простір. Це зобов'язання посилює роль Швеції як ключового конрибутора НАТО та підкреслює солідарність Заходу з Україною на тлі продовження російської агресії. Пропозиція Польщі підкреслює колективну оборонну позицію НАТО та стратегічну інтеграцію Швеції від моменту її нещодавнього вступу. Посилене артилерійське постачання може підвищити ефективність бойових дій України, передовсім у порушенні логістики й оборонних ліній Росії. Проактивна позиція Швеції може спонукати інших членів НАТО збільшити свою військову підтримку України та східноєвропейських союзників. Тісніша координація НАТО зі Швецією зміцнює північний фланг Альянсу та стримує подальші провокації Росії [12].

Окрім великої військової допомоги, яку протягом останнього року Швеція надала Києву, надано додаткову бюджетну підтримку в обсязі 750 млн шведських крон через Механізм підтримки України від ЄС. Ця підтримка має допомогти покрити наявний дефіцит державного бюджету України. Означений Механізм створено Євросоюзом у 2024 р. Його фінансове забезпечення здійснюється коштом держав-членів ЄС та передбачає виділення 50 млрд євро, що виплачуються протягом періоду 2024-2027 рр. згідно з Регламентом Ради ЄС (2024)792 від 29 лютого 2024 р. Метою трьох основних напрямів Механізму є: I – бюджетна програма; II – стимулювання приватного сектору; та III – проєкти технічної підтримки та допомоги в розвитку. Розподіл коштів за рахунок I основного напрямку залежить від виконання Україною якісних та кількісних вимог у процесах реформування та модернізації відповідно до ключових напрямів Плану для України та пов'язаний з Механізмом.

«Швеція продовжує збільшувати свою підтримку України. Завдяки цій новій угоді Швеція стає першою країною в ЄС, яка має виділити додаткові кошти через Механізм допомоги Україні для зміцнення національного бюджету України. Економічна стабільність є необхідною умовою для здатності України виплачувати зарплати та пенсії, а також підтримувати роботу систем охорони

здоров'я, шкіль та соціального забезпечення. Це важливо для стійкості України та її здатності продовжувати захищатися від агресії Росії. Я дуже пишаюся тим, що Швеція, як перша країна, яка це зробила, зараз прокладає шлях для інших країн, як в ЄС, так і за його межами, щоб допомогти Україні шляхом додаткової бюджетної підтримки через Механізм допомоги Україні ЄС», – заявив міністр міжнародного співробітництва в галузі розвитку і зовнішньої торгівлі Б. Дуса [13].

11 вересня 2025 р. уряд Швеції представив Україні свій 20-й пакет військової підтримки вартістю приблизно 9,2 млрд шведських крон (928 млн дол. США) і має намір збільшити загальну суму до 70 млрд крон протягом наступних 2-х років. «Україна є найважливішим пріоритетом зовнішньої політики Швеції», – заявив міністр оборони П. Йонсон на прес-конференції, представляючи нову підтримку України з боку уряду. Також, представляючи рамки подальшої підтримки в найближчі роки, глава стокгольмського оборонного відомства заявив, що Швеція хоче збільшити військову підтримку на 7,5 млрд дол. до 2027 р. Президент України В. Зеленський привітав цю заяву як «значний внесок у безпеку нашого континенту». Він наголосив, що довгострокове зобов'язання надсилає чіткий сигнал Москві та Європі про стійкість України та рішучість її союзників. П. Йонсон наголосив, що «Швеція зараз збільшує свою військову підтримку України, щоб посилити тиск на Росію. Більше систем Archer, безпілотників та боєприпасів матимуть значення на полі бою. Право Європи на мир і свободу має бути захищене» [14].

До пакету увійшли зокрема артилерія та далекобійні засоби – 18 артилерійських установок Archer з артилерійськими боєприпасами та далекобійні безпілотні летальні апарати загальною вартістю близько 2,1 млрд шведських крон. Морське обладнання – берегові радіолокаційні системи спостереження, оснащені гранатометами десантні судна, водолазні камери та автокрани. Пакет також включає обладнання та боєприпаси протиповітряної оборони Tridon, обладнання для операцій авіабаз і датчики для відстеження безпілотників та роботизованих систем загальною вартістю 3,5 млрд шведських крон. У сферах ППО й космосу збройні сили Швеції також надають матеріальну допомогу шляхом відповідних закупівель і транспортування. Пакет включає ініціативи та послуги цивільної оборони через Шведське агентство оборонних досліджень та Шведський університет оборони.

Також у прес-релізі Міноборони повідомляється про пропозицію щодо збільшення військової підтримки з боку Швеції у 2026-2027 рр. до загальної суми 40 млрд шведських крон (3,7 млрд євро) на рік. «У законопроекті про бюджет на 2026 рік уряд пропонує ще більше зміцнити економічну основу військової підтримки України, додавши ще 31,5 млрд шведських крон на 2026 рік та продовживши підтримку до 2027 року. Ця пропозиція означає, що загальний обсяг військової підтримки України становитиме 40 млрд шведських крон у 2026 та 2027 роках відповідно. Це забезпечить Швеції подальше надання

надійної військової підтримки Україні», – йдеться у повідомленні [15]. Згідно з інформацією, законопроект також передбачає збільшення цивільної підтримки України у 2026-2028 рр. щонайменше до 10 млрд шведських крон (914 млн євро на рік).

Потреби України в оборонних матеріалах є як короткостроковими, так і довгостроковими. Протягом 2022-2024 рр. можливість пожертвувати матеріали, які могли надати шведські збройні сили, були найважливішим та найшвидшим інструментом підтримки України з боку Швеції. Однак ситуація з безпекою у Швеції та переозброєння національної оборони призвели до того, що ця можливість неухильно зменшувалася. Натомість закупівля нових оборонних матеріалів у розгалуженій оборонній промисловості Швеції зараз є найефективнішим інструментом уряду, зокрема тому, що шведська продукція користується великим попитом в Україні. 20-й пакет підтримки України складається переважно з різних закупівель нових матеріалів оборонної промисловості. Ця підтримка допоможе зміцнити Україну, зокрема в галузі артилерійського потенціалу, морської війни та протиповітряної оборони.

Таким чином, Швеція нині постає як найбільш послідовний, безкомпромісний та рішучий союзник України у боротьбі проти російської агресії під час російсько-української війни – від 2014 р. і по теперішній час. За цей час Швеція кардинально змінила своє ставлення до російсько-української війни та до російського вторгнення в Україну. Маючи понад 200-літній досвід постійного нейтралітету, Швеція найбільш драматичним і кардинальним способом змінила свій воєнно-політичний статус, у березні 2024 р. ставши повноправним членом Північноатлантичного альянсу і його надійним північним флангом.

Шведська допомога Україні у боротьбі проти російської агресії відзначається системністю, комплексністю та всеосяжним обсягом різноманітної допомоги. Швеція чітко продемонструвала, що вона не лише реагує на поточний перебіг подій, а й планує на стратегічну перспективу, про що свідчать 10-річний пакет безпеки, програма структурованої підтримки на суму понад 6,5 млрд євро, довгострокові проекти промислової кооперації, які потенційно охоплюють і поствоєнний період. Швеція успішно впроваджує нові механізми та формати допомоги для України, стаючи першою країною в ЄС, яка виділяє кошти через Механізм допомоги Україні для зміцнення національного бюджету України.

Список використаних джерел та літератури

1. Voronina O. How Sweden is helping Ukraine rebuild, resist and recover. *Rubryka*. 2 October 2025. URL: <https://rubryka.com/en/article/sweden-support-for-ukraine/>
2. Відновлювати Україну разом і тиснути санкціями на рф: про це заявив Зеленський перед парламентом Швеції. *Слово і діло*. 24 березня 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/24/novyna/suspilstvo/vidnovlyuvaty-ukrayinu-razom-tysnuty-sankcziyamy-rf-pro-zayavyv-zelenskyj-pered-parlamentom-shvecziyi>

3. Віднянський С., Мартинов А. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство: монографія. Київ: Інститут історії України НАН України, 2023. 264 с.
4. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Швецією 31 травня 2024 року. Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. 31 травня 2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-91229>
5. Чернявська Д. Літаки Saab, бойові катери та мільярди євро: як Швеція допомагає Україні зброєю і грошима. 24 TV. 21 липня 2025. URL: https://24tv.ua/geopolitics/viyskova-dopomoga-shvetsiyi-bezpekova-ugoda-ukrayinoyu_n2875119
6. Goldman D. Sweden has broken its neutrality convention and sided with Ukraine. Does this matter? *The Conversation*. 25 August 2022. URL: <https://theconversation.com/sweden-has-broken-its-neutrality-convention-and-sided-with-ukraine-does-this-matter-189062>
7. Швеція офіційно вступила до НАТО. NATO (OTAN). 7 березня 2024. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_223446.htm
8. Чернявська Д. Швеція залишалася нейтральною протягом 200 років, доки Путін не вторгся в Україну. Тепер вони надсилають мільярди військової допомоги. 33 канал. 21 серпня 2025. URL: <https://33kanal.com/news/247573.html>
9. Спільна заява лідерів України та країн Північно-Балтійської вісімки з нагоди третьої річниці повномасштабної агресії Росії проти України. *Government Office of Sweden*. 24 лютого 2025. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/spilna-zayava-lideriv-ukrayini-i-krayin-pivnichnoyi-yevropi-96301>
10. Спільна заява лідерів країн Північно-Балтійської вісімки та України. *Government Office of Sweden*. 3 вересня 2025. URL: <https://www.government.se/statements/2025/09/joint-statement-by-the-leaders-of-the-nordic-baltic-eight-and-ukraine/>
11. Швеція обіцяє виділити Україні 275 мільйонів доларів на постачання зброї. *Interfax-Ukraine*. 5 серпня 2025. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/1093506.html>
12. Швеція виділяє 7,5 мільярда доларів військової допомоги Україні та готує підтримку Польщі. *Modern Diplomacy*. 11 вересня 2025. URL: <https://moderndiplomacy.eu/2025/09/11/sweden-allocates-7-5-billion-military-aid-for-ukraine-readies-support-for-poland/>
13. 750 мільйонів шведських крон додаткової бюджетної підтримки для України. *Government Office of Sweden*. 11 вересня 2025. URL: <https://www.government.se/press-releases/2025/08/sek-750-million-in-additional-budget-support-to-ukraine/>
14. Швеція надає Україні 20-й пакет військової допомоги на суму понад 9 мільярдів шведських крон. *Interfax-Ukraine*. 11 вересня 2025. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/1103914.html>
15. Новий пакет військової підтримки Україні на суму понад 9 мільярдів шведських крон. *Government Office of Sweden*. 11 вересня 2025. URL: <https://www.government.se/press-releases/2025/09/new-military-support-package-to-ukraine-worth-over-sek-9-billion/>

References

1. Voronina, O. (2025). How Sweden is helping Ukraine rebuild, resist and recover. *Rubryka*. 2.10.2025. [Online]. Available from: <https://rubryka.com/en/article/sweden-support-for-ukraine/> [In English].
2. Vidnovlyuvaty Ukrainu razom i tysnuty sanktsiyamy na rf: pro tse zayavyv Zelenskyj pered parlamentom Shvetsiyi. *Slovo i dilo*. 24.03.2022. [Online]. Available from: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/24/novyna/suspilstvo/vidnovlyuvaty-ukrayinu-razom-tysnuty-sankczyi-amy-rf-pro-zayavyv-zelenskyj-pered-parlamentom-shvecziyi> [In Ukrainian].
3. Vidnyanskyi, S., Martynov, A. (2023). *Rosyisko-Ukrayinska viyna ta mizhnarodne spivtovarystvo: monografiya*. Kyiv: Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny. [In Ukrainian].

4. Uгода pro spivrobitnytstvo u sferi bezpeky mizh Ukrainoyu ta Shvetsiyeu 31 travnya 2024 roku. Prezident Ukrainy Volodymyr Zelenskyy. Ofitsiynе internet-predstavnytstvo. 31.05.2024. [Online]. Available from: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrainoyu-ta-91229> [In Ukrainian].
5. Chernyavska, D. Litaky Saab, boyovi katery ta milyardy yevro: yak Shvetsiya dopomagaye Ukraini zbroyeyu i groshyma. 24 TV. 21.07.2025. [Online]. Available from: https://24tv.ua/geopolitics/viyskova-dopomoga-shvetsiyi-bezpekova-ugoda-ukrainoyu_n2875119 [In Ukrainian].
6. Goldman, D. Sweden has broken its neutrality convention and sided with Ukraine. Does this matter? *The Conversation*. 25.08.2022. [Online]. Available from: <https://theconversation.com/sweden-has-broken-its-neutrality-convention-and-sided-with-ukraine-does-this-matter-189062> [In English].
7. Shvetsiya ofitsiyno vstupyła do NATO. NATO (OTAN). 7.03.2024. [Online]. Available from: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_223446.htm [In Ukrainian].
8. Chernyavska, D. Shvetsiya zalyshalasya neytralnoyu protyagom 200 rokiv, doky Putin ne vtorgsya v Ukrainu. Teper vony nadsylayut milyardy viyskovoyi dopomogy. 33 kanal. 21.08.2025. [Online]. Available from: <https://33kanal.com/news/247573.html> [In Ukrainian].
9. Spilna zayava lideriv Ukrainy ta krayin Pivnichno-Baltiyskoyi visimky z nagody tretyoi richnytsi povnomasshtabnoyi agresiyi Rosiyi proty Ukrainy. *Government Office of Sweden*. 24.02.2025. [Online]. Available from: <https://www.president.gov.ua/en/news/spilna-zayava-lideriv-ukrainy-i-krayin-pivnichnoyi-yevropi-96301> [In Ukrainian].
10. Spilna zayava lideriv krayin Pivnichno-Baltiyskoyi visimky ta Ukrainy. *Government Office of Sweden*. 3.09.2025. [Online]. Available from: <https://www.government.se/statements/2025/09/joint-statement-by-the-leaders-of-the-nordic-baltic-eight-and-ukraine/> [In Ukrainian].
11. Shvetsiya obitsyaye vydilyty Ukraini 275 milyon dolariv na postachannya zbroyi. *Interfax-Ukraine*. 5.08.2025. [Online]. Available from: <https://interfax.com.ua/news/general/1093506.html> [In Ukrainian].
12. Shvetsiya vydilyaye 7,5 milyarda dolariv viyskovoyi dopomogy Ukraini ta hotuye pidtrymku Polshchi. *Modern Diplomacy*. 11.09.2025. [Online]. Available from: <https://moderndiplomacy.eu/2025/09/11/sweden-allocates-7-5-billion-military-aid-for-ukraine-readies-support-for-poland/> [In Ukrainian].
13. 750 milyoniv shvedskyyh kron dodatkovoyi byudzhetnoyi pidtrymky dlya Ukrainy. *Government Office of Sweden*. 11.09.2025. [Online]. Available from: <https://www.government.se/press-releases/2025/08/sek-750-million-in-additional-budget-support-to-ukraine/> [In Ukrainian].
14. Shvetsiya nadaye Ukraini 20-y paket viyskovoyi dopomogy na sumu ponad 9 milyardiv shvedskyyh kron. *Interfax-Ukraine*. 11.09.2025. [Online]. Available from: <https://interfax.com.ua/news/general/1103914.html> [In Ukrainian].
15. Novyy paket viyskovoyi pidtrymky Ukraini na sumu ponad 9 milyardiv shvedskyyh kron. *Government Office of Sweden*. 11.09.2025. [Online]. Available from: <https://www.government.se/press-releases/2025/09/new-military-support-package-to-ukraine-worth-over-sek-9-billion/> [In Ukrainian].

Shved V. Sweden's Position on the Russian-Ukrainian War.

The article examines the issues of support for Ukraine by the Kingdom of Sweden in the face of full-scale Russian aggression. Various aspects of Ukraine–Sweden interstate interaction (political, economic, security, humanitarian) during the period of the Ukraine's struggle against Russian aggression are described in detail. It has been established that strengthening the bilateral partnership is an important long-term foreign policy priority for both countries.

It is noted that the main political and legal document that defines the basic principles of security cooperation between Ukraine and Sweden in organizing comprehensive assistance in the fight against Russian aggression is the Agreement on Security Cooperation between Ukraine and Sweden of May 31, 2024. Besides, shortly before the signing of the Ukrainian-Swedish security agreement, on March 7, 2024, Sweden officially joined NATO and thus became the newest 32nd member of the Alliance.

It was emphasized that during 2024-2025, Sweden initiated such a new and effective format of assistance to Ukraine in ensuring its security as joint summits of leaders of eight countries of Northern and Baltic Europe (Denmark, Estonia, Finland, Iceland, Latvia, Lithuania, Norway and Sweden), which helps to unite and coordinate the joint efforts of these countries to organize large-scale assistance in repelling the Russian aggressor.

It is noted that Sweden's military support commitments provide for the allocation of 6.5 billion euros for weapons and military equipment for Ukraine during 2024-2026. Priority areas of defense cooperation between the countries have been identified as air defense, maritime security, and artillery shells.

Thus, Sweden today appears as the most consistent, uncompromising, and resolute ally of Ukraine in the fight against Russian aggression during the Russo-Ukrainian war – from 2014 to the present. During this time, Sweden has radically changed its attitude towards the Russo-Ukrainian war and the Russian invasion of Ukraine. With over 200 years of experience of permanent neutrality, Sweden changed its military-political status in the most dramatic and cardinal way, becoming a full member of the North Atlantic Alliance and its reliable northern flank in March 2024.

Keywords: *Ukrainian-Swedish partnership, security agreement, Swedish neutrality, NATO, EU Support Mechanism for Ukraine.*

УДК 94:327.5+355.01(480+477)

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-32-11>

Прунік Є.О.

<https://orcid.org/0000-0003-1334-6003>

ПОЛІТИКА ФІНЛЯНДІЇ ЩОДО ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

У статті розглядаються питання підтримки Фінляндською Республікою України в умовах повномасштабної російської агресії. Проаналізовано офіційну позицію Фінляндії щодо початку збройної агресії РФ проти України у 2014 р., зокрема щодо анексії Криму, а також після початку широкомасштабної війни у 2022 р. Зазначено, що Фінляндія була одним із співавторів Резолюції Генеральної Асамблеї ООН про територіальну цілісність України, ухваленої 27 березня 2014 р. внаслідок збройної окупації РФ території України, а саме Кримського півострова, а також одним із співавторів резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 2 березня 2022 р. із засудженням російського вторгнення в Україну та вимогою повного виведення російських військ й скасування рішення про визнання самопроголошених Донецької та Луганської народних республік. Водночас Фінляндія підтримала резолюцію Генеральної Асамблеї ООН від 7 квітня 2022 р., яка призупинила членство Росії у Раді ООН з прав людини.

Відзначено, що після російського вторгнення в Україну наприкінці лютого 2022 р. у Фінляндії різко зросла підтримка ідеї вступу до НАТО. 18 травня 2022 р. країна офіційно подала заявку і менш ніж за рік, 4 квітня 2023 р., Фінляндія приєдналась до Північноатлантичного альянсу, ставши його 31-м членом.

Підкреслюється, що 3 квітня 2024 р. в рамках візиту президента Фінляндії до Києва було укладено Угоду про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною і Фінляндією, підписану президентами двох країн. Це двостороння угода про гарантії безпеки Україні, яка визначає пріоритетні напрями двосторонньої безпекової співпраці у військовій та невійськовій сферах, зокрема у політичній, фінансовій, гуманітарній тощо.

Фінляндія вважає, що безпека України є частиною європейської безпеки, а Україна має суверенне право обирати власні безпекові заходи. Фінляндія надає всіляку підтримку реформам, спрямованим на реалізацію європейських та євроатлантичних прагнень Києва включно з членством як у Європейському Союзі, так і в НАТО. Фінляндія підкреслює, що майбутнє членство України в НАТО зробить ефективний внесок у мир і безпеку в Європі і підтверджує, що Україна є невід'ємною частиною євроатлантичної та глобальної безпеки. Фінляндія також підтверджує, що Україна є частиною європейської родини та що її майбутнє – у складі Європейського Союзу. Фінляндія підтримує рішення Європейської ради, ухвалене в грудні 2023 р., про початок переговорів щодо вступу України до ЄС.

У роботі детально проаналізовано різні аспекти підтримки, що надає Україні уряд Фінляндії в умовах повномасштабної російської агресії, серед яких військова та фінансова підтримка, розмінювання українських територій, підтримка енергетичної інфраструктури, гуманітарна допомога, санкційний тиск на Росію та її прибічників тощо. Зазначено, що Фінляндія приєдналась до колективних ініціатив ЄС із використання заморожених російських активів для підтримки України.

Ключові слова: Фінляндія, НАТО, Європейський Союз, Генеральна Асамблея ООН, угода про гарантії безпеки, гуманітарна допомога, санкції проти РФ.

Відносини України і Фінляндії мають тривалу історію, яка починається ще у 1918 р., коли Фінляндія стала однією з перших країн, що визнала Українську

Народну Республіку та відкрила своє дипломатичне представництво у Києві, яке функціонувало до жовтня 1921 р.

Після відновлення незалежності України у 1991 р. Фінляндська Республіка визнала Україну 30.12.1991, а дипломатичні відносини було встановлено 26.02.1992. Українсько-фінські відносини мають партнерський характер, відзначаються високим рівнем політичного взаєморозуміння й інтенсивними темпами нарощування торговельно-економічного, наукового та військового співробітництва.

Ще до початку повномасштабної російської агресії Фінляндія неодноразово заявляла про свою стійку й непохитну позицію щодо підтримки незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів. Фінляндія рішуче засудила збройну агресію Російської Федерації проти України у 2014 р., не визнає анексії Криму Росією і постійно наголошує, що Крим є невід'ємною частиною України. Фінляндія впроваджує спільну політику Європейського Союзу щодо невизнання незаконної анексії Криму, а також підтримує обмежувальні заходи, запроваджені щодо Росії внаслідок її дій. Водночас Фінляндія постійно та неухильно підтримує міжнародні зусилля, спрямовані на відновлення територіальної цілісності України.

Після окупації Криму Фінляндія завжди підкреслювала свою стурбованість ситуацією стосовно прав людини на Кримському півострові (яка продовжує дедалі погіршуватись), наголошуючи на тому, що незаконна анексія ставить під загрозу можливості збереження жителями Криму своєї культури, ідентичності й інших основних прав. Зокрема міністр закордонних справ Фінляндії П. Гаавісто у березні 2021 р. заявляв, що незаконні затримання та засудження, примусовий призов на військову службу до російських збройних сил та інші форми здійснення тиску спрямовано насамперед проти кримських татар і українців [1]. Разом із тим Фінляндія підкреслює важливість звільнення незаконно затриманих і засуджених людей, проведення розслідування випадків порушення прав людини та притягнення винних до відповідальності. Фінляндія вважає, що міжнародні правозахисні і гуманітарні організації повинні отримати безперешкодний доступ на територію Криму.

Фінляндія висловлює свою занепокоєність постійною мілітаризацією Кримського півострова, яка підриває безпеку всього регіону Чорного й Азовського морів. МЗС Фінляндії постійно наголошує, що міст через Керченську протоку, побудований без згоди України, також порушує територіальну цілісність України і заявляє, що Росія повинна забезпечити безперешкодний та вільний прохід суден протокою.

Фінляндія була одним із співавторів Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй про територіальну цілісність України № 68/262, ухваленої 27 березня 2014 р. на 68-й сесії ГА ООН внаслідок збройної окупації РФ території України, а саме Кримського півострова.

Фінляндія була й одним із співавторів резолюції ГА ООН ES-11/1 від 2 березня 2022 р. із засудженням російського вторгнення в Україну та вимогою повного виведення російських військ і скасування рішення про визнання самопроголошених Донецької та Луганської народних республік, а також резолюції ГА ES-11/2 від 24 березня 2022 р. із вимогою до Москви вийти з визнаної суверенної території України і засудженням російських нападів на цивільне населення та інфраструктуру. Водночас Фінляндія підтримала резолюцію ES-11/3 від 7 квітня 2022 р., яка призупинила членство Росії у Раді ООН з прав людини. Також Фінляндією було підтримано резолюцію ES-11/6 від 23 лютого 2023 р. з вимогою до агресора «негайно, повністю та беззастережно вивести всі свої збройні сили з території України в її міжнародно визнаних кордонах» і закликом до припинення бойових дій та обміну військовополоненими.

У інтерв'ю Reuters 17 вересня 2024 р. президент А. Стубб закликав до розширення Ради Безпеки ООН, скасування права вето однієї країни в цій структурі, а також до призупинення членства РФ у Раді Безпеки ООН, як держави, що веде «незаконну війну» проти України. «Жодна країна-член Ради безпеки ООН не повинна мати право вето, і будь-який її член, який бере участь у незаконній війні, як Росія в Україні, має бути виключений з організації», – наголосив Стубб [2].

Виступаючи на ГА ООН 25 вересня 2024 р. президент Фінляндії заявив, що підтримує Формулу миру, запропоновану президентом України В. Зеленським. Лідер Фінляндії зазначив, що війна в Україні триває, оскільки російське керівництво не хоче її припинення. А. Стубб також підкреслив, що ні Росія, ані будь-яка інша країна не має історичного права на чужу територію або народ. На його думку, справедливий мирний договір має ґрунтуватися на мирному плані з десяти пунктів, що його було представлено президентом Зеленським.

Унаслідок російської агресії безпека Європи зіткнулася з найбільшою за останні десятиліття загрозою. Фінляндія, як і решта країн Заходу, вважає, що російська війна проти України є грубим порушенням міжнародного права та Статуту ООН, Гельсінського заключного акту та Паризької хартії. Російська агресія проти України послаблює безпеку і стабільність у Європі та підриває довіру до РФ як сторони міжнародних угод. Ця війна також загострила продовольчу й енергетичну кризи, від яких страждають мільярди людей у всьому світі.

У самій Фінляндії після російського повномасштабного вторгнення в Україну розпочались дебати щодо вступу країни до НАТО. Країна мала офіційні відносини з Альянсом від 1994 р., коли вона приєдналася до програми «Партнерство заради миру». Дискусія про вступ до НАТО суттєво активізувалася у зв'язку з анексією Росією Криму у березні 2014 р. На саміті в Уельсі у вересні 2014 р. Фінляндія приєдналася до Партнерства з розширеними можливостями НАТО. Тривалий час після цього країна зберігала нейтральний

статус та не ухвалювала рішення про приєднання до Північноатлантичного альянсу. Однак після російського вторгнення в Україну наприкінці лютого 2022 р. у Фінляндії різко зросла підтримка ідеї вступу до НАТО. 18 травня 2022 р. країна офіційно подала заявку і менш ніж за рік, 4 квітня 2023 р., Фінляндія приєдналася до Альянсу, ставши його 31-м членом.

На додачу до членства в НАТО фінський парламент 1 липня 2024 р. одностановно схвалив Угоду про співпрацю в галузі оборони між Фінляндією та США [3]. Відповідно до угоди Фінляндія відкриє 15 своїх військових баз для потенційного використання силами США, а також дозволить їм розміщувати у Фінляндії американських військовослужбовців, озброєння, боєприпаси та військове обладнання.

3 квітня 2024 р. в рамках візиту президента Фінляндії А. Стубба та спікера парламенту Фінляндії Ю. Галла-Аго до Києва було укладено Угоду про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною і Фінляндією, підписану президентами двох країн [4]. Це двостороння угода про гарантії безпеки Україні, яка визначає пріоритетні напрями двосторонньої безпекової співпраці у військовій та невійськовій сферах, зокрема у політичній, фінансовій, гуманітарній тощо. Дана угода набуває чинності від моменту підписання та діє протягом 10-ти років із можливістю продовження. Безпекова угода між Україною і Фінляндією доповнила серію двосторонніх безпекових угод, які Україна почала укладати з січня 2024 р. в рамках формалізації Спільної декларації про підтримку України, підписаної 12 липня 2023 р. країнами G7. Фінляндія стала восьмою державою, яка підписала безпекову угоду з Україною, та другою (після Данії) з країн Північної Європи.

Згідно з Угодою, Україна та Фінляндія рішуче засуджують повномасштабну агресивну війну Росії проти України та тимчасову окупацію РФ української території. Фінляндія залишається непохитною у своїх зобов'язаннях щодо підтримки незалежності, суверенітету й територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів 1991 р. включно з морськими територіями [5].

На виконання Спільної декларації про підтримку України, ухваленої країнами G7 та ЄС на полях саміту НАТО у Вільнюсі 12 липня 2023 р., а також спільної заяви країн Північної Європи, Фінляндія зобов'язується забезпечити довгострокову підтримку потреб України, зокрема у сфері безпеки й оборони. Під час другого саміту Україна – Північна Європа, який відбувся в Осло 13 грудня 2023 р., лідери скандинавських країн і Фінляндії підтвердили своє незмінне зобов'язання надавати широку військову, економічну та гуманітарну підтримку Україні, індивідуально і колективно – як країни Північної Європи, а також у межах інших міжнародних форматів і платформ. Україна та Фінляндія продовжують розвивати консультації на високому рівні з політичних і стратегічних питань, включно з регулярними стратегічними діалогами

Україна – Північна Європа з питань зміцнення безпеки, оборони, стійкості України та імплементації реформ.

Безпекові зобов'язання Гельсінкі перед Україною мають на меті доповнити внески інших учасників декларації G7 включно з ЄС і країнами Північної Європи. Вони є узгодженими із союзниками та партнерами Фінляндії. Таким чином безпекові зобов'язання Фінляндії зумовлюють всебічну підтримку невід'ємного права України на самооборону від повномасштабної агресивної війни РФ, а також стримування потенційної російської агресії у майбутньому.

Фінляндія вважає, що безпека України є частиною європейської безпеки, а Україна має суверенне право обирати власні безпекові заходи. Фінляндія надає всіляку підтримку реформам, спрямованим на реалізацію європейських та євроатлантичних прагнень Києва включно з членством як у ЄС, так і в НАТО. Фінляндія вважає, що майбутнє членство України в НАТО зробить ефективний внесок у мир і безпеку в Європі і підтверджує, що Україна є невід'ємною частиною євроатлантичної та глобальної безпеки. Гельсінкі підтримує зусилля України з упровадження реформ на її шляху до майбутнього членства в Альянсі через просування практичного співробітництва в межах Ради Україна – НАТО.

Фінляндія неодноразово підтверджувала, що Україна є частиною європейської родини та що її майбутнє – у ЄС. Фінляндія підтримує рішення Європейської ради, ухвалені в грудні 2023 р., про початок переговорів про вступ України до ЄС. Фінляндія у співпраці з ЄС та його державами-членами підтримує Київ у його зусиллях щодо здійснення реформ на шляху до членства в Євросоюзі. Фінляндія також залишається відданою підтримці Києва як на національному рівні, так і в межах ЄС у її відновленні, відбудові та реформах з модернізації як елементів європейського шляху.

Виступаючи на безпековій конференції у Мюнхені 15 лютого 2025 р., президент Фінляндії А. Стубб заявив, що майбутнє членство України в ЄС та в НАТО перебуває поза межами дискусій, оскільки Україна має стати «європейською, а не російською» [6]. Зокрема він наголосив, що «є дві речі, які не можуть обговорюватися. Одна з них – це членство України в ЄС, і це також членство України в НАТО на певному етапі. Це єдині рішення для українців». Глава Фінляндії також наголосив, що у війні Україна розв'язує три фундаментальні питання: незалежність, суверенітет і територіальна цілісність. Стубб зауважив, що «у війні проти СРСР Фінляндія зберегла незалежність, однак втратила суверенітет вирішувати, в яких організаціях хоче бути, а також втратила 10% своєї території внаслідок радянської агресії. Необхідно зробити так, щоб наприкінці цього процесу Україна не опинилася в такому ж скрутному становищі. Це те, заради чого ми всі працюємо» [7].

Гельсінкі докладає дипломатичних зусиль для забезпечення імплементації Української Формули миру і наголошує, що наша держава заслуговує на справедливий і довготривалий мир, заснований на міжнародному праві та повазі до суверенітету, незалежності й територіальної цілісності України.

Фінляндія також підтверджує свою тверду відданість Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та закликає до негайного повернення РФ до поваги щодо принципів і зобов'язань ОБСЄ. Україна та Фінляндія високо цінують важливу роботу Програми підтримки для України та готові повною мірою використовувати інструменти ОБСЄ задля підтримання безпеки, стабільності та відбудови нашої держави. Для досягнення цієї мети обидві країни тісно співпрацюють, зокрема під час головування Фінляндії в ОБСЄ у 2025 р.

Фінляндія вважає, що безпека України є невід'ємною частиною європейської, євроатлантичної та глобальної безпеки і тому Гельсінкі рішуче підтримує Київ у галузі оборонної техніки й тренувань, спираючись на численні пакети військової техніки та спорядження, наданих Україні, а також різноманітні тренувальні заходи, проведені з початку повномасштабної російської агресії.

Безпекова угода між Україною і Фінляндією передбачає комплексну двосторонню співпрацю за наступними напрямками: надання Україні озброєння та військової техніки; співпраця в оборонно-промисловому комплексі; використання заморожених російських активів для підтримки України; навчання і тренування українських військових; санкції проти Росії та її прибічників; невійськова безпека та цивільний захист; розмінування українських територій; підтримка енергетичної інфраструктури; гуманітарна підтримка і підтримка у відновленні України; притягнення Росії до відповідальності.

Військова підтримка

Ще до підписання безпекової угоди між Україною і Фінляндією у квітні 2024 р. Фінляндія надала Україні 22 пакети оборонної допомоги. Одночасно з підписанням даної угоди Фінляндія оголосила про надання 23-го пакету допомоги загальною вартістю 188 млн євро. Таким чином загальна вартість військової підтримки Фінляндії станом на квітень 2024 р., наданої Україні з початку повномасштабної російської агресії, становила майже 2 млрд євро. Крім того Фінляндія підготувала 4-річний план військової підтримки України, а також вивчає нові й інноваційні шляхи подальшого посилення своєї підтримки в наземній, повітряній, морській, кібернетичній та космічній сферах, надаючи пріоритет ключовим потребам України у сфері оборони.

З урахуванням внеску Фінляндії у розмірі 30 млн євро у чеську ініціативу спільних закупівель артилерійських боєприпасів для України підтримка України з боку Гельсінкі у першому півріччі 2024 р. перевищила 400 млн євро. На національному рівні Фінляндія ухвалила рішення збільшити виробництво важких боєприпасів. Фінляндія також працює над підтримкою Києва щодо розвитку та розбудови власних можливостей, зокрема шляхом обміну інформацією, експертної підтримки або подолання короткострокових перепон у ланцюгу постачання боєприпасів. Конкретні проекти на підтримку України,

зокрема щодо будівництва нових потужностей із виробництва боєприпасів або накопичення стратегічних запасів, започатковано саме на підставі відповідних угод.

Від квітня 2024 р. і до квітня 2025 р. Фінляндія оголосила 6 комплексних оборонних пакетів для України на суму 900 млн євро, проте подробиці щодо наповнення цих пакетів не розголошуються з міркувань безпеки. В офіційних заявах військово-політичне керівництво України та Фінляндії повідомило лише узагальнено про постачання Україні в межах цих пакетів 155-мм артилерійських снарядів, засобів для ППО, а також зимового спорядження для українських військовослужбовців.

Загалом, із початку повномасштабного російського вторгнення Фінляндія надала Україні озброєння і військової техніки на майже 2,9 млрд євро, надіславши 28 комплексних пакетів військової підтримки [8]. Таким чином Фінляндія увійшла до п'ятірки світових лідерів за кількістю наданої Україні військової та невійськової допомоги відносно свого ВВП, забезпечивши Україну допомогою на 0,98% свого ВВП.

У 2024 р. важливим внеском Фінляндії у посилення обороноздатності України стали інвестиції на суму 30 млн євро в «чеську ініціативу» із закупівлі 800 тис. артилерійських боєприпасів для України [9]. Крім цього Фінляндія долучилась до Коаліції артилерії, Коаліції бронетанкових спроможностей та Коаліції з розмінування території України в рамках формату «Рамштайн», а також надала свої засоби для нарощування військово-морських спроможностей України.

Фінляндія від самого початку бере активну участь в зустрічах у форматі «Рамштайн» (Ukraine Defense Contact Group), які відбуваються для синхронізації та прискорення надання Києву зброї задля протистояння російському вторгненню та для обговорення питань підтримки України після закінчення війни. Фінляндію на цих зустрічах представляє міністр оборони країни, послідовно відстоюючи позицію суттєвого збільшення підтримки військових спроможностей України. Виступаючи на одній із останніх зустрічей Контактної групи щодо оборони України у форматі «Рамштайн», міністр оборони Фінляндії А. Гякянен заявив, що «виробництво європейської оборонної промисловості має бути швидко збільшено» і саме зараз «слухний час для суттєвого посилення військової підтримки України» [10].

Фінляндія підтримує розвиток Сил безпеки та оборони України, щоб зробити їх здатними стримувати та перемогти будь-яку майбутню збройну агресію, будучи інтегрованими у євроатлантичну архітектуру безпеки та оборони. Україна і Фінляндія координують свої зусилля щодо зміцнення міжнародного співробітництва у сфері морської безпеки відповідно до Конвенції ООН з морського права та інших міжнародно-правових документів. Країни працюють зокрема над можливостями підтримки Києва в розвитку військово-морського потенціалу.

Військове співробітництво з Фінляндією значним чином зміцнило безпілотні спроможності України. Наприкінці листопада 2024 р. фінський оборонний концерн Summa Defense Ltd. анонсував будівництво на території Фінляндії заводу із виробництва безпілотників спільно з українськими оборонними компаніями [11]. Основною метою підприємства є збільшення потужностей виробництва БПЛА, а також наземних і морських дронів для України. У січні 2025 р. інша фінська оборонна компанія Insta Group Oy представила новий ударний дрон Steel Eagle ER, розроблений спільно з українськими фахівцями для потреб Сил оборони України. Особливістю ударних дронів цієї серії, які вже доступні для українського оборонного ринку, є великий радіус дії та стійкість до засобів радіоелектронної боротьби (РЕБ).

Ще одним важливим рішенням Гельсінкі для зміцнення двосторонньої співпраці між фінським та українським ОПК стала програма виробництва нового озброєння фінськими оборонними компаніями для нашої держави. Наприкінці лютого 2025 р. Міністерство оборони Фінляндії анонсувало нову програму військової підтримки, у межах якої фінський уряд закуповуватиме для України нову зброю у фінського ОПК на суму 660 млн євро. В рамках цієї програми залучатимуться фінські компанії та їхній досвід. Раніше Фінляндія надавала підтримку переважно за рахунок передачі своїх військових запасів, але тепер значну частину продукції закуповуватимуть у компаній фінського ОПК.

Фінляндія має прискорену процедуру подачі заявок на отримання ліцензій на експорт власного оборонного обладнання в Україну. Заявки їй на отримання ліцензії на реекспорт раніше експортованого з Фінляндії оборонного обладнання, подані іншими країнами, також розглядаються у терміновому порядку.

Основними критеріями для відбору зброї та обладнання є критичні потреби України, відповідність військової продукції, необхідної для передачі Україні, і виробничо-логістичні можливості фінських компаній. Поставки проводитимуть у межах майбутніх пакетів військової допомоги Фінляндії для України. Таким чином ЗСУ отримуватимуть сучасне озброєння, а оборонно-промисловий комплекс Фінляндії буде забезпечено замовленнями на тривалий час.

Фінляндія підтримує зусилля України, спрямовані на інтеграцію її оборонної промисловості до систем оборони та безпеки НАТО і ЄС. Зокрема Фінляндія підтримує інтеграцію оборонної промисловості України в європейську оборонно-технологічну та промислову базу, враховуючи також можливості, які надають Європейська оборонно-промислова стратегія та Європейська оборонно-промислова програма. Фінляндія виступає також за посилення підтримки України в межах Спільної політики безпеки й оборони ЄС та продовжує вивчати подальші можливості для підтримки України у її співпраці з оборонною промисловістю країн ЄС.

Навчання і тренування українських військових

Фінляндія надає свою підтримку в навчанні задля посилення бойових спроможностей України у межах Місії військової допомоги ЄС на підтримку України (EUMAM Ukraine). Фінляндія також приєдналась до навчальної місії INTERFLEX, ініційованої Великою Британією. У 2022-2024 рр. країни-учасниці цих двох навчальних місій, серед яких і Фінляндія, підготували понад 120 тис. українських військових до виконання різних бойових завдань. За цей час до проведення базової та спеціалізованої підготовки українських військових у межах місії EUMAM долучилось понад 200 фінських інструкторів.

Додатково до цих колективних місій Фінляндія на початку 2025 р. разом із іншими скандинавськими та балтійськими країнами розпочала підготовку «Нордично-Балтійської бригади» ЗСУ – бригади чисельністю від 3 до 5 тис. військовослужбовців, яких спільними зусиллями повністю підготують та забезпечать необхідним обладнанням Фінляндія, Норвегія, Данія, Швеція, Ісландія, Естонія, Латвія та Литва.

Ставлення населення Фінляндії до військової підтримки України

Згідно з опитуванням громадської думки, проведеним дослідницьким проєктом NATOpoll у квітні 2024 р., майже половина жителів Фінляндії (47%) вважають, що країни ЄС повинні взяти на себе спільний борг для підтримки України та фінансування виробництва європейських озброєнь. Водночас 39% респондентів не підтримують таку ідею. Понад 2/3 респондентів готові збільшити бюджет ЄС з тих само причин, навіть якщо це означатиме збільшення внеску Фінляндії до бюджету ЄС [12]. Приблизно 25% опитуваних вважає, що Фінляндії та іншим західним країнам необхідно направити своїх військовослужбовців в Україну, щоб підтримати її у війні з Росією. Про це говорить опитування, проведене медіагрупою Uutissuomalainen у червні 2024 р.

Згідно з даними соціологічного опитування громадської думки, близько чверті фінів підтримує відправку військ в Україну, тоді як близько 40% виступають проти. Третина опитаних вагається з відповіддю. У розрізі вікових груп ідея відправки військ в Україну найбільш приваблива у Фінляндії для людей у віці 30-59 років, а більшість тих, хто виступає проти неї, становлять люди старші за 60 років. Прихильники партії «Національна коаліція», яка нині править у Фінляндії, найбільше підтримують відправку військ, а головну опозицію цій ідеї становлять прибічники соціал-демократів та прихильників центристських партій Фінляндії.

Невійськова безпека і цивільний захист

Фінляндія бере участь у Консультативній місії ЄС в Україні (КМЄС). Обмінюючись досвідом через КМЄС, Гельсінкі підтримує Україну в реформуванні сектору цивільної безпеки, правоохоронних органів та інститутів верховенства права. Крім того Фінляндія сприяє роботі КМЄС у розслідуванні та судовому переслідуванні за міжнародні злочини, а також у відновленні верховенства права на деокупованих і прилеглих територіях в Україні.

Для підтримки інтегрованого управління кордонами в Україні Фінляндія відряджає експертів до Консультативної місії ЄС в Україні, а також до Місії ЄС із прикордонної допомоги. Фінляндія надає усіляку підтримку цивільним місіям в Україні з боку ЄС, ОБСЄ та ООН, а також сприяє швидкому міжнародному реагуванню на потреби цивільних секторів безпеки і судочинства України. Фінляндія підтримує Україну в узгодженні її інтегрованого управління кордонами за стандартами ЄС шляхом навчання і обміну досвідом. Підготовка інструкторів та інша підтримка для Державної прикордонної служби України, а також продовження обміну досвідом з Україною у сфері безпеки зовнішніх кордонів здійснюються відповідно до угод між фаховими службами.

Україна та Фінляндія зміцнюють своє двостороннє співробітництво у протидії гібридним загрозам, беручи до уваги роботу, проведену в межах ЄС і НАТО, а також відповідних міжнародних коаліцій через обмін інформацією та досвідом. Обидві країни також поглиблюють своє співробітництво в межах Європейського центру передового досвіду з протидії гібридним загрозам, розташованого у Гельсінкі, зокрема шляхом розширеного партнерства України з центром.

Оскільки Росія продовжує маніпулювати інформацією на підтримку своєї війни проти нашої держави, Україна і Фінляндія посилюватимуть співробітництво для протидії будь-якій іноземній інформаційній маніпуляції та втручанню з метою запобігання, виявлення та знищення різних форм гібридного впливу, включно зі зловмисною пропагандою і дезінформаційними кампаніями, що мають вплив на національну безпеку, та працюватимуть над організацією спільних освітніх і навчальних програм для експертів.

Україна і Фінляндія зміцнюють співробітництво у сфері розвідки та безпеки відповідно до застосовуваної правової бази з метою запобігання, виявлення й протидії підривної діяльності, як-то шпигунству і диверсіям з боку РФ та інших суб'єктів, для убезпечення України і Фінляндії від цієї загрози, одночасно підтримуючи вдосконалення й реформування структури безпеки та розвідки України.

Відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння між Україною і Фінляндією щодо співпраці у сфері цифрової трансформації та цифрової стійкості, підписаного у Давосі (Швейцарія) 18 січня 2023 р., обидві країни поглиблюють співробітництво у сфері цифрової стійкості та кібербезпеки, щоб допомогти Україні у виявленні та протидії російській та будь-якій іншій зловмисній кіберактивності, спрямованій на критичну інфраструктуру. Для зміцнення кіберспроможностей України Фінляндія приєдналась до ІТ-коаліції, яка протягом 2024 р. акумулювала 482 млн євро на підтримку Міноборони України та ЗСУ у сфері зв'язку, ІТ та кібербезпеки. У жовтні 2025 р. Фінляндія приєдналась до Талліннського механізму підтримки кібербезпеки України. Наші країни й надалі посилюватимуть заходи із захисту критичної

інфраструктури, обміну розвідданими про кіберзагрози, навчання спеціалістів і надання технічної допомоги Україні.

Фінляндія продовжує підтримувати Україну в сфері цивільного захисту, надаючи матеріальну допомогу, здійснюючи заходи для направлення експертів та роботи медичної евакуації. Надання широкомасштабної матеріальної допомоги включає обладнання, а саме: транспортні засоби та засоби для медичного і цивільного захисту, радіаційної та ядерної безпеки, пожежогасіння, енергетики й інших потреб. Так, у січні 2025 р. Фінляндія доправила в Україну вантажівки із засобами індивідуального захисту та хімічними детекторами, покликаними забезпечити потреби рятувальних служб у разі реагування на хімічні, біологічні, радіологічні чи ядерні надзвичайні ситуації. Загалом за період повномасштабної російської агресії Фінляндія надіслала до України близько 300 вантажівок із засобами для медичного та цивільного захисту. Також Фінляндія надіслала в Україну 76 транспортних засобів, включно з автомобілями рятувальників та шкільними автобусами, загальною вартістю приблизно 20 млн євро. Водночас Фінляндія направила експертів із радіаційного, хімічного і біологічного захисту, а також з логістики для виконання завдань, пов'язаних із військовими діями. Фінляндія також готова приймати й лікувати цивільних і військових пацієнтів з України, які потребують медичної допомоги.

Україна і Фінляндія плідно співпрацюють у сфері екологічної безпеки. Фінляндія разом із Німеччиною та Болгарією є співголовами робочої групи з екологічної безпеки в рамках Української Формули миру. Міністерства охорони навколишнього середовища України та Фінляндії підписали три Меморандуми про взаєморозуміння щодо двосторонньої співпраці у цій галузі. Фінляндія підтримує Україну в оцінці екологічних збитків, спричинених війною, шляхом здійснення експертизи Міністерством охорони навколишнього середовища Фінляндії та Фінським Екологічним інститутом з охорони навколишнього середовища разом із їхніми українськими та міжнародними партнерами.

Фінляндія тривалий час активно співпрацює з Україною у сфері ядерної безпеки. Управління з радіаційної та ядерної безпеки Фінляндії надає допомогу Державній інспекції ядерного регулювання України у збільшенні її спроможностей у сфері радіаційної безпеки. Загалом Фінляндія інвестувала 1 млн євро до кінця 2025 р. у розвиток радіаційної та ядерної безпеки України.

Крім цього, Фінляндія відіграє ключову роль у програмі з розбудови цивільних укриттів на території України. Зокрема 19 березня 2025 р. Україна та Фінляндія підписали Спільний лист про наміри, який окреслив створення Коаліції укриттів цивільного захисту за лідерства Фінляндії [13]. У межах цієї Коаліції Фінляндія активно сприятиме будівництву системи укриттів цивільного захисту в Україні на основі успішного фінського досвіду, адже лише в Гельсінкі побудовано понад 5500 укриттів для 900 тис. осіб.

Розмінування українських територій

Фінляндія активно підтримує розмінування території України та розвиток потенціалу українських суб'єктів у цій сфері. Потреби України в розмінуванні залишатимуться актуальними протягом наступних десятиліть. Наразі Фінляндія підтримала протимінну діяльність в Україні на загальну суму 7,25 млн євро, починаючи від 2022 р. Ця підтримка охоплює навчання цивільних осіб, діяльність із розмінування, розбудову потенціалу Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) та підтримку реабілітації постраждалих від мін.

Разом із тим, протягом року після імплементації безпекової угоди Фінляндія підтримувала розмінування українських територій у межах Коаліції з розмінування в рамках формату «Рамштайн». За 2024 р. 22 країни-учасниці Коаліції, серед яких і Фінляндія, акумулювали понад 50 млн євро на розмінування, а також передали Україні 200 одиниць спеціалізованої автомобільної техніки для розмінування, 100 комплексів для подолання мінно-вибухових загороджень, 41 броньовану машину та 330 міношукачів.

Понад 4 тис. українських фахівців із інженерних підрозділів ЗСУ та Державної спеціальної служби транспорту пройшли спеціалізовану підготовку за стандартами НАТО та IMAS (Міжнародні стандарти протимінної діяльності) на території країн-учасниць Коаліції. А в лютому 2025 р. Коаліція з розмінування анонсувала виділення 700 млн євро на закупівлю обладнання для розмінування українських територій до 2034 р., із яких 130 млн євро країни-учасниці спрямують на ці потреби у 2025 р. [14].

Підтримка енергетичної інфраструктури

Фінляндія співпрацює з Україною у сфері енергетичної безпеки, допомагаючи Україні відбудовувати її енергетичний сектор відповідно до принципів екологічного переходу, сучасних технологій та енергоефективності. Фінляндія разом із країнами Північної Європи фінансує Північну екологічну фінансову корпорацію (НЕФКО), яка відновлює і модернізує енергетичну інфраструктуру України, одночасно зменшуючи токсичні викиди в атмосферу та покращуючи загальний екологічний стан. Діяльністю НЕФКО керує головний офіс корпорації у Гельсінкі.

Фінляндія підтримує Україну в рамках посилення захисту, стійкості та відбудови критичної інфраструктури. Від початку повномасштабного російського вторгнення до кінця 2024 р. Фінляндія забезпечила Україну понад 200-ма трансформаторами та 500-ма генераторами різних типів. А під час масованих обстрілів української енергетичної інфраструктури навесні і влітку 2024 р. Україна отримала від Фінляндії та ще 13 держав-партнерів 184 вантажі гуманітарної допомоги у вигляді енергетичного обладнання загальною вагою 2,4 тис. т. Надане обладнання розподілено між 57-ма енергетичними компаніями, які постраждали від російських атак.

Гуманітарна підтримка та підтримка у відновленні України

Фінляндія є найбільшим партнером України у сфері розвитку та гуманітарної підтримки. В 2022-2024 рр. Фінляндія виділила понад 800 млн євро на гуманітарну допомогу Україні. Водночас у 2024-2028 рр. фінський бюджет співробітництва з Україною у сфері розвитку передбачає виділення ще 290 млн євро на різноманітні програми гуманітарної підтримки, серед яких реформа загальної середньої освіти, відбудова постраждалої інфраструктури та наближення вступу України до ЄС.

Для макрофінансової підтримки України Фінляндія зробила внесок у 35 млн євро на 3-річний термін (2022-2025 рр.) у проєкт Світового банку PEACE, який допомагає українському уряду покрити пріоритетні видатки державного бюджету у соціальній сфері. Чималим досягненням стала Рамкова угода про кредити на відбудову та відновлення України на суму до 50 млн євро, яку підписали Україна і Фінляндія в листопаді 2024 р. Угодою заплановано, що у 2025-2026 рр. Фінляндія забезпечить Україну інвестиціями із грантовим складником щонайменше в 35% на проєкти в енергетиці, освіті, інфраструктурі та сільському господарстві.

Значна увага приділяється зеленій реконструкції України, оскільки Гельсінкі співголовують у робочій групі за п. 8 Формули миру – «Екологічна безпека». З огляду на це, Фінляндія виділила 2,5 млн євро Програмі ООН з довкілля (ЮНЕП) на 2024-2026 рр. для оцінки впливу війни на навколишнє середовище та зелену відбудову України, а також додаткові 4 млн євро на покращення моніторингу якості води та ґрунтів в Україні. Фінляндія також інвестувала 5 млн євро в енергоефективне відновлення зруйнованих Росією українських шкіл і дитячих садків у рамках програми НЕФКО із зеленого відновлення України.

Фінляндія також фінансує відновлення України через міжнародні фінансові організації. Від лютого 2022 р. Фінляндія надала додаткову підтримку Україні у розмірі 97 млн євро через Світовий банк, 5,3 млн євро через ЄБРР та ще 5 млн євро через Європейський інвестиційний банк.

Окрім значних фінансових внесків до різносторонніх програм підтримки, Фінляндія допомагала Україні також у межах низки індивідуальних ініціатив. Протягом року від квітня 2024 р. Фінляндія передала Україні щонайменше 15 сучасних автомобілів швидкої допомоги для надання медичної допомоги військовослужбовцям і цивільним на сході України.

Для підтримки сфери охорони здоров'я Україна та Фінляндія у жовтні 2024 р. підписали Меморандум про співпрацю, який передбачає будівництво реабілітаційного центру для фізичної та психологічної реабілітації українських дітей, потерпілих внаслідок повномасштабної війни РФ проти України. Фінансування проєкту вартістю близько 150 млн євро протягом наступних 5 років здійснить фінська фундація дитячої лікарні та науково-дослідного інституту «Надія».

Фінляндія продовжує надавати тимчасовий захист особам, які виїхали з України через російську агресію, та підтримувати їхній добробут за стандартами ЄС. Після повномасштабного російського вторгнення Фінляндія, як і багато інших європейських країн, прийняла значну кількість українських біженців та запропонувала їм тимчасовий захист. Цей статус дає їм право на проживання, роботу, освіту й медичне обслуговування у Фінляндії протягом одного року з можливістю продовження ще на два роки. Станом на середину 2024 р., понад 64 тис. українців подали заявки на тимчасовий захист у Фінляндії, починаючи від лютого 2022 р.

Фінський уряд вживає заходів аби допомогти українським біженцям інтегруватися у фінське суспільство. Це надання житла, допомога з працевлаштуванням, навчання фінській мові, доступ до освіти та медичного обслуговування. Ті українські біженці, які отримали тимчасовий захист у Фінляндії, мають право на безкоштовне медичне обслуговування. Діти українців віком від 3 до 6 років мають право на безкоштовне відвідування дитячого садка, а діти українців віком від 6 до 16 років зобов'язані відвідувати школу. Українські діти можуть навчатися у фінських школах або в українських суботніх школах. У фінських школах українським дітям пропонують підтримку у вивченні фінської мови. Українці мають право на вступ до фінських університетів та інших ВНЗ. Українські студенти можуть отримувати стипендії та інші форми фінансової допомоги. Проте незважаючи на зусилля фінського уряду українські біженці стикаються з низкою проблем, як-то мовний бар'єр, труднощі з пошуком роботи, відсутність соціальних зв'язків, психологічні травми тощо.

Санкції проти Росії та її прибічників

Україна та Фінляндія визнають вагомість санкцій для обмеження доступу Росії до фінансів, товарів, технологій і послуг, які вона використовує для підживлення своєї агресії, а також санкційного тиску для стримування потоків доходів РФ і запобігання її майбутніх агресивних намірів. Фінляндія дотримується вживання жорстких обмежувальних заходів та експортного контролю щодо секторів російської економіки та тих, хто в РФ і за її межами підтримує або отримує прибуток від війни, або допомагає в обході санкцій у третіх країнах.

Будучи країною-членом ЄС, Фінляндія посилює санкційний тиск на Росію та її прибічників у межах загальноєвропейських комплексних пакетів санкцій. За рік імплементації безпекової угоди ЄС оголосив 3 комплексні пакети санкцій проти РФ та її прибічників у військовій галузі, енергетичному секторі, а також щодо фізичних та юридичних осіб, відповідальних за воєнні злочини, зокрема за депортацію українських дітей. Особливо ефективними стали 15-й та 16-й пакети санкцій, під дію яких потрапили 126 суден тіньового флоту РФ, хімічний завод, російські оборонні й судноплавні компанії, цивільна російська авіакомпанія, військова частина, відповідальна за обстріл дитячої лікарні

«Охматдит» у Києві, 13 регіональних банків, які сприяють роботі російської фінансової та банківської систем, 53 торговельні суб'єкти, котрі посилюють ВПК РФ, зокрема в Китаї, Індії, ОАЕ, Сінгапурі й Узбекистані. Фінляндія вживає рішучих дій у межах ЄС для підтримання санкційного тиску і боротьби з усіма формами обходу обмежувальних заходів. Фінляндія також співпрацює та ділиться досвідом із Україною щодо обмежувальних заходів ЄС, їх впровадження та боротьби з ухиленням від санкцій та їх обходом.

Використання заморожених російських активів для підтримки України

Фінляндія приєдналась до колективних ініціатив ЄС із використання заморожених російських активів для підтримки України. Наприкінці жовтня 2024 р. європейцями схвалено рішення про надання Україні позики до 35 млрд євро як частини програми Extraordinary Revenue Acceleration Loans for Ukraine (ERA) від країн G7. Ця програма ініційована країнами G7 і передбачає надання Україні кредитних коштів на суму 50 млрд доларів коштом доходів від заморожених російських активів, зокрема активів Центрального банку РФ.

Поряд із участю у колективних ініціативах ЄС, Фінляндія восени 2024 р. заморозила російські активи у своїй юрисдикції. У відповідь на запит НАК «Нафтогаз України» щодо компенсації збитків, завданих компанії внаслідок експропріації Росією її активів у Криму в 2014 р., Фінляндія наклала арешт на російські активи, які оцінюються в десятки мільйонів доларів. Йдеться про понад 40 об'єктів нерухомості на території Фінляндії, зокрема резиденції російських дипломатів [15].

Гельсінкі наголошує, що РФ має нести відповідальність за збитки, спричинені її міжнародно-протиправними діями в Україні та проти України. Фінляндія підтримує роботу з пошуку шляхів використання заморожених російських активів для підтримки України та її відновлення й відбудови відповідно до законодавства ЄС і міжнародного права та у координації з країнами-партнерами. Україна та Фінляндія разом із партнерами продовжуватимуть працювати над створенням механізму відшкодування та адекватної компенсації за заподіяні агресором шкоду, збитки та руйнування, як це передбачено Статутом Реєстру збитків, завданих агресією РФ проти України, затвердженим Резолюцією Комітету міністрів Ради Європи CM/Res(2023)3.

Притягнення Росії до відповідальності

Фінляндія приєдналась до двох ключових коаліцій для притягнення РФ до відповідальності – Коаліції зі створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України та Міжнародної коаліції за повернення українських дітей. У межах Коаліції зі створення спеціального трибуналу наприкінці березня 2025 р. країни-учасниці, зокрема і Фінляндія, завершили розробку трьох проєктів документів, необхідних для створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України, зокрема проєкту статуту спеціального трибуналу. Наступними кроками будуть політичне опрацювання цих документів та їх передача Раді Європи для безпосереднього запуску трибуналу.

Крім цього, Фінляндія активно долучалась до діяльності Міжнародної коаліції за повернення українських дітей, завдяки якій у 2024 р. Україна повернула додому майже 600 депортованих Росією дітей.

На початку 2025 р. Фінляндія також вперше притягла до відповідальності росіянина, відповідального за скоєння воєнних злочинів в Україні: 14 березня 2025 р. окружний суд Гельсінкі засудив російського неонациста та екс-командира диверсійно-штурмової розвідувальної групи «Русич» Я. Петровського до довічного ув'язнення за чотири воєнні злочини, скоєні на території України у 2014-2015 рр. [16].

Україна та Фінляндія визнають важливість справедливості для довготривалого і сталого миру в Україні та за її межами. Міжнародні злочини, скоєні в Україні та проти України, не залишатимуться безкарними. Санкційний тиск зберігатиметься та посилюватиметься до повного виконання Москвою своїх міжнародних зобов'язань.

Київ і Гельсінкі діятимуть у напрямку забезпечення відповідальності Москви за всю шкоду, збитки та руйнування, завдані фізичним та юридичним особам в Україні внаслідок міжнародно-протиправних діянь РФ в Україні, включно з веденням агресивної війни з порушенням Статуту ООН. Наші країни поділяють переконання щодо необхідності забезпечення відповідальності за злочин агресії проти України та необхідності створення спеціального трибуналу для розслідування цього злочину. Обидві сторони підтверджують, що воєнні злочини й інші скоєні в Україні звірства не повинні залишитися безкарними.

Україна та Фінляндія підтримують розслідування і судове переслідування міжнародних злочинів в Україні та роботу Міжнародного кримінального суду (МКС). Фінляндія продовжуватиме відряджати експертів до МКС і КМЄС, які працюють у сфері правосуддя та притягнення до відповідальності. Крім того, Фінляндія продовжуватиме направляти експертів через КМЄС для підтримки роботи Генерального прокурора України та нарощування спроможностей України для розслідування і судового переслідування зафіксованих воєнних злочинів у контексті агресивної війни РФ.

Підтримка реформ в Україні

Україна впроваджує реформи, визначені ЄС, МВФ і НАТО, що охоплюють зокрема управління, прозорість, боротьбу з корупцією та демократичний контроль над Силами безпеки й оборони. Здійснення Україною цих реформ є визначальним для її прагнень до ЄС та НАТО.

У контексті впровадження реформ важливою є робота, яка виконується в межах Ради Європи та ОБСЄ. Фінляндія посилюватиме співпрацю та ділитиметься з Україною своїм досвідом щодо антикорупційної діяльності як член Антикорупційного ресурсного центру U4. Також Україна і Фінляндія співпрацюватимуть у боротьбі з небезпечною та організованою злочинністю.

Фінляндія продовжить свою довготермінову підтримку розвитку верховенства права в Україні, забезпечуючи відповідність відновлення,

відбудови та впровадження ключових реформ в Україні правилам і стандартам ЄС. Обидві країни підтверджують свою відданість конструктивній роботі над поступовою інтеграцією України до ЄС з метою отримання нею членства в цьому міждержавному союзі.

Отже, тісна співпраця України і Фінляндії на двосторонньому рівні та в рамках міжнародних організацій демонструє, що наше партнерство ґрунтується на відданості демократичним цінностям, захисту прав людини та світовому порядку, заснованому на верховенстві права. Фінляндія є одним із найближчих партнерів України у потужній військовій і гуманітарній підтримці, відновленні енергетичної інфраструктури, забезпеченні сталого розвитку та покращенні екологічної безпеки нашої країни тощо.

Фінляндія залишається непохитною щодо підтримки України у зміцненні її стійкості та здатності захищатися і готова підтримувати Україну стільки, скільки буде потрібно для відновлення її територіальної цілісності в межах міжнародно визнаних кордонів. Фінляндія дотримується стратегії надання всебічної допомоги Україні з боку країн-членів ЄС та НАТО, завдяки якій Україна спроможна боронити свої суверенітет і територіальну цілісність, відбудовувати свою економіку, захищати своїх громадян та просувати програму реформ у процесі інтеграції в євроатлантичну спільноту.

Список використаних джерел та літератури

1. Foreign Minister Haavisto's statement on the anniversary of the illegal annexation of Crimea. *Finnish Government*. 18.03.2021. URL: <https://valtioneuvosto.fi/en/-/foreign-minister-haavisto-s-statement-on-the-anniversary-of-the-illegal-annexation-of-crimea>
2. Президент Фінляндії пропонує виключити Росію із Радбезу ООН. *Укрінформ*. 18.09.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3906926-prezident-finlandii-proponue-vikluciti-rosiu-iz-radbezu-onn.html>
3. Defence Cooperation Agreement with the United States (DCA). *Ministry for Foreign Affairs of Finland*. URL: <https://um.fi/defence-cooperation-agreement-with-the-united-states-dca>
4. Гарантії безпеки й довгострокової підтримки: Україна та Фінляндія уклали безпекову угоду. *Офіційне представництво президента України*. 3.04.2024. <https://www.president.gov.ua/news/garantiyi-bezpeki-j-dovgostrokovoyi-pidtrimki-ukrayina-ta-fi-90029>
5. Agreement on security cooperation and long-term support between the Republic of Finland and Ukraine. *Office of the President of the Republic of Finland*. 3.04.2024. URL: <https://www.presidentti.fi/en/agreement-on-security-cooperation-and-long-term-support-between-the-republic-of-finland-and-ukraine/>
6. Про вступ України в ЄС та НАТО не може бути жодної дискусії — президент Фінляндії. *Суспільне Новини*. 16.02.2025. URL: <https://suspilne.media/949975-pro-vstup-ukraini-v-es-ta-nato-ne-moze-buti-zodnoi-diskusii-prezident-finlandii/>
7. Президент Фінляндії заявив, що Україна має зберегти не тільки свою незалежність, а й усі території. *Gazeta.ua*. 13.09.2025. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_prezident-finlyandi-yi-zayaviv-scho-ukrayina-maye-zberegiti-ne-tilki-svoyu-nezalezhnist-a-j-usi-teritoriyi/1229900
8. Фінляндія оголосила про черговий пакет військової допомоги для України на понад 50 млн євро. *Mind.ua*. 17.10.2025. URL: <https://mind.ua/news/20296062-finlyandiya-ogolosila-pro-chergovij-paket-vijskovoyi-dopomogi-dlya-ukrayini-na-ponad-50-mln-evro>

9. Фінляндія виділяє 30 млн євро на ініціативу Чехії щодо закупівлі боєприпасів для України. *Суспільне Новини*. 19.03.2024. URL: <https://suspilne.media/709216-finlandia-vidilila-30-mln-evro-na-iniciativu-kehii-sodo-zakupivli-boepripasiv-dla-ukraini/>
10. Фінляндія приєднується до програми США з постачання зброї для України. *Daily Digest*. 15.10.2025. URL: <https://dduvs.com/world/finlyandiya-pryyednuetsya-do-programy-ssha-z-postachannya-zbroyi-dlya-ukrayiny/>
11. Завод у Фінляндії вироблятиме дрони для України. *Укрінформ*. 28.11.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3932189-zavod-u-finlandii-viroblatime-droni-dla-ukraini.html>
12. Опитування: більшість жителів Фінляндії готові підвищити членський внесок країни в ЄС, щоб підтримати Україну. *Yle*. 28.05.2024. URL: <https://yle.fi/a/74-20090905>
13. Україна і Фінляндія створюють коаліцію для будівництва укриттів. *Українська правда*. 20.03.2025. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/03/20/7503698/>
14. Партнери виділять Україні 700 млн. євро на закупівлю обладнання для розмінування до 2034 року. *Міністерство оборони України*. 26.02.2025. URL: <https://mod.gov.ua/news/partneri-vidilyat-ukrayini-700-mln-yevro-na-zakupivlyu-obladnannya-dlya-rozminuvannya-do-2034-roku>
15. У Фінляндії заарештували близько 40 об'єктів, які належать РФ. *Укрінформ*. 29.10.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3921431-u-finlandii-zaarestuvali-blizko-40-obektiv-aki-nalezat-rf.html>
16. У Фінляндії бойовик з ДШРГ «Русич» Ян Петровський отримав довічне ув'язнення за воєнні злочини в Україні. *Новинарня*. 14.03.2025. URL: <https://novynarnia.com/2025/03/14/u-finlyandi-y-bojovyk-z-dshrg-rusych-yan-petrovskiy-otrymav-dovichne-uv%CA%BCyaznennya-za-voyenni-zlochyny-v-ukrayini/>

References

1. Foreign Minister Haavisto's statement on the anniversary of the illegal annexation of Crimea. *Finnish Government*. 18.03.2021. [Online]. Available from: <https://valtioneuvosto.fi/en/-/foreign-minister-haavisto-s-statement-on-the-anniversary-of-the-illegal-annexation-of-crimea> [In English].
2. Prezydent Finlyandiyyi proponuye vyklyuchyty Rosiyu iz Radbezu OON. *Ukrinform*. 18.09.2024. [Online]. Available from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3906926-prezident-finlandii-proponue-vikluciti-rosiu-iz-radbezu-oon.html> [In Ukrainian].
3. Defence Cooperation Agreement with the United States (DCA). *Ministry for Foreign Affairs of Finland*. [Online]. Available from: <https://um.fi/defence-cooperation-agreement-with-the-united-states-dca-> [In English].
4. Garantiyi bezpeky y dovhostrokovoyi pidtrymky: Ukrayina ta Finlyandiya uklaly bezpekovu ugodu. *Ofitsiynе internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrayiny*. 3.04.2024. [Online]. Available from: <https://www.president.gov.ua/news/garantiyi-bezpeki-j-dovgostrokovoyi-pidtrimki-ukrayina-ta-fi-90029> [In Ukrainian].
5. Agreement on security cooperation and long-term support between the Republic of Finland and Ukraine. *Office of the President of the Republic of Finland*. 3.04.2024. [Online]. Available from: <https://www.presidentti.fi/en/agreement-on-security-cooperation-and-long-term-support-between-the-republic-of-finland-and-ukraine/> [In English].
6. Pro vstup Ukrayiny v YES ta NATO ne mozhe buty zhodnoyi diskusiyi — prezident Finlyandiyyi. *Suspilne Novyny*. 16.02.2025. [Online]. Available from: <https://suspilne.media/949975-pro-vstup-ukraini-v-es-ta-nato-ne-moze-buti-zodnoi-diskusii-prezident-finlandii/> [In Ukrainian].
7. Prezydent Finlyandiyyi zayavyv, shcho Ukrayina maye zberegty ne tilky svoyu nezalezhnist, a y usi terytoriyi. *Gazeta.ua*. 13.09.2025. [Online]. Available from:

- https://gazeta.ua/articles/politics/_prezident-finlyandiyyi-zayaviv-scho-ukrayina-maye-zberegiti-ne-tilki-svoyu-nezalezhnist-a-j-usi-teritoriyi/1229900 [In Ukrainian].
8. Finlyandiya ogolosyla pro chergovyy paket viyskovoyi dopomogy dlya Ukrayiny na ponad 50 mln yevro. *Mind.ua*. 17.10.2025. [Online]. Available from: <https://mind.ua/news/20296062-finlyandiya-ogolosila-pro-chergovij-paket-vijskovoyi-dopomogi-dlya-ukrayini-na-ponad-50-mln-evro> [In Ukrainian].
 9. Finlyandiya vydilyaye 30 mln yevro na initsiatyvu Chehiyi shchodo zakupivli boyeprypasiv dlya Ukrayiny. *Suspilne Novyny*. 19.03.2024. [Online]. Available from: <https://suspilne.media/709216-finlandia-vidilila-30-mln-evro-na-iniciativu-kehii-sodo-zakupivli-boepripasiv-dla-ukraini/> [In Ukrainian].
 10. Finlyandiya pryednuyetsya do programy SSA z postachannya zbroyi dlya Ukrayiny. *Daily Digest*. 15.10.2025. [Online]. Available from: <https://dduvs.com/world/finlyandiya-pryednuyetsya-do-programy-ssa-z-postachannya-zbroyi-dlya-ukrayiny/> [In Ukrainian].
 11. Zavod u Finlyandiyyi vyroblyatyme drony dlya Ukrayiny. *Ukrinform*. 28.11.2024. [Online]. Available from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3932189-zavod-u-finlandii-viroblatime-droni-dla-ukraini.html> [In Ukrainian].
 12. Opytuvannya: bilshist zhyteliv Finlyandiyyi hotovi pidvyshchyty chlenskyy vnesok krayiny v YES, shchob pidtrymaty Ukrainu. *Yle*. 28.05.2024. [Online]. Available from: <https://yle.fi/a/74-20090905> [In Ukrainian].
 13. Ukrayina i Finlyandiya stvoryuyut koalitsiyu dlya budivnytstva ukryttiv. *Ukrayinska pravda*. 20.03.2025. [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/03/20/7503698/> [In Ukrainian].
 14. Partnery vydilyat Ukraini 700 mln yevro na zakupivlyu obladnannya dlya rozminuvannya do 2034 roku. *Ministerstvo oborony Ukrayiny*. 26.02.2025. [Online]. Available from: <https://mod.gov.ua/news/partneri-vidilyat-ukrayini-700-mln-yevro-na-zakupivlyu-obladnannya-dlya-rozminuvannya-do-2034-roku> [In Ukrainian].
 15. U Finlyandiyyi zareshchuvaly blyzko 40 obyektiv, yaki nalezhat RF. *Ukrinform*. 29.10.2024. [Online]. Available from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3921431-u-finlandii-zareshchuvali-blizko-40-obyektiv-aki-nalezhat-rf.html> [In Ukrainian].
 16. U Finlyandiyyi boyovyk DSHRG “Rusich” Yan Petrovskyy otrymav dovichne uvyaznennya za voyenni zlochyny v Ukraini. *Novynarnya*. 14.03.2025. [Online]. Available from: <https://novynarnia.com/2025/03/14/u-finlyandiyyi-bojovyk-z-dshrg-rusych-yan-petrovskyy-otrymav-dovichne-uv%CA%BCyaznennya-za-voynenni-zlochyny-v-ukrayini/> [In Ukrainian].

Prypik Y. Finland's Policy on Supporting Ukraine during Full-Scale Russian Aggression.

The article examines the issues of support for Ukraine by the Republic of Finland in the face of full-scale Russian aggression. The official position of Finland regarding the beginning of the Russian Federation's armed aggression against Ukraine in 2014, in particular regarding the annexation of Crimea, as well as after the start of a large-scale war in 2022, is analyzed. It is noted that Finland was one of the co-authors of the UN General Assembly Resolution on the Territorial Integrity of Ukraine, adopted on March 27, 2014 as a result of the Russian Federation's armed occupation of the territory of Ukraine, namely the Crimean Peninsula. Finland also was one of the co-authors of the UN General Assembly resolution of March 2, 2022 condemning the Russian invasion of Ukraine and demanding the complete withdrawal of Russian troops and the cancellation of the decision to recognize the self-proclaimed Donetsk and Luhansk people's republics. At the same time, Finland supported the UN General Assembly resolution of April 7, 2022, which suspended Russia's membership in the UN Human Rights Council.

It was noted that after the Russian invasion of Ukraine in late February 2022, support for the idea of joining NATO increased sharply in Finland. On May 18, 2022, the country officially submitted an

application and less than a year later, on April 4, 2023, Finland joined the North Atlantic Alliance, becoming its 31st member.

It is emphasized that on April 3, 2024, as part of the visit of the President of Finland to Kyiv, an Agreement on Security Cooperation and Long-Term Support between Ukraine and Finland was signed by the presidents of the two countries. This is a bilateral agreement on security guarantees for Ukraine, which defines priority areas of bilateral security cooperation in the military and non-military spheres, including political, financial, humanitarian, etc.

Finland believes that Ukraine's security is part of European security, and Ukraine has the sovereign right to choose its own security measures. Finland provides all possible support for reforms aimed at realizing Ukraine's European and Euro-Atlantic aspirations, including membership in both the European Union and NATO. Finland emphasizes that Ukraine's future membership in NATO will make an effective contribution to peace and security in Europe and confirms that Ukraine is an integral part of Euro-Atlantic and global security. Finland also confirms that Ukraine is part of the European family and that its future lies within the European Union. Finland supports the decision of the European Council, adopted in December 2023, to open negotiations on Ukraine's accession to the EU.

The paper analyzes in detail various aspects of the support provided to Ukraine by the Finnish government in the face of full-scale Russian aggression, including military and financial support, demining of Ukrainian territories, support for energy infrastructure, humanitarian aid, sanctions pressure on Russia and its supporters, etc. It is noted that Finland has joined the EU's collective initiatives to use frozen Russian assets to support Ukraine.

Keywords: Finland, NATO, European Union, UN General Assembly, security assurance agreement, humanitarian aid, sanctions against the Russian Federation.

УДК 94(439:(470+571:477))

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-32-12>

Держалюк М.С.

<https://orcid.org/0009-0006-2821-1039>

ПОЗИЦІЯ УГОРЩИНИ ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Зазначається, що Угорщина вирішує стратегічні завдання значною мірою завдяки тісній співпраці з Росією. Це – імпорт з РФ у необхідних обсягах і за прийнятними цінами енергоносіїв та сировини; надійність ринків для збуту угорської продукції; взаємна підтримка одна одної у питаннях захисту прав багаточисельної кількості співвітчизників, що проживають у сусідніх із ними державах. За це Росія отримує від Угорщини, як члена євроатлантичної спільноти, публічну підтримку в євроатлантичних інституціях і лояльне ставлення до її внутрішньої та зовнішньої політики.

Наголошується, що після початку війни Росії проти України угорсько-російська співпраця різко активізувалася. Угорщина залишилася єдиною державою-членом ЄС, яка на ділі не розірвала зв'язків із Росією, тому така прихильна до її інтересів поведінка Угорщини на міжнародній арені високо цінується Москвою.

Якщо керівники Європи стали на бік України, засудили війну, то чинна угорська влада дотримується політики нейтралітету, у її риторичі відсутні чіткі оцінки цієї війни, її характеру. Офіційний Будапешт уникає засудження дій російської армії в Україні, окупації та анексії частини її державної території, злочинів проти цивільного населення, руйнації житлової та виробничої інфраструктури. Звернено увагу на те, що Угорщина підтримує умови РФ щодо припинення збройного протистояння, початку мирних переговорів, остаточного і повного завершення війни. Вони наступні: Україна не повинна вступати до ЄС та НАТО, а має залишатися у нейтральному статусі, для неї не пропонуються жодні гарантії безпеки.

Нині найбільш небезпечним для України є те, що державницькі ідеї Росії та Угорщини спрямовані на розчленування та федералізацію території України. Шляхом формування надійних стосунків із головними геополітичними гравцями світу – РФ, США, Німеччиною, Китаєм – Будапешт сподівається у ході мирного врегулювання післявоєнних відносин між Росією і Україною отримати максимальну користь саме для Угорщини та для становища розчленованої угорської нації у Центрально-Східній Європі.

За результатами дослідження зроблено наступні висновки: примусити РФ до перемир'я та до постійного, справедливого миру в Україні можна лише єдністю, принциповістю і надійністю позиції ЄС та США, а ініціативи Угорщини, як і інших окремих держав, домогтися цього в односторонньому порядку є безуспішними. Учасниками цього процесу мають стати Україна, США, провідні країни Європи та Росія. Лише прийнятний для усіх сторін компроміс має стати предтечею для досягнення надійного миру.

Ключові слова: Угорщина, Росія, Україна, агресивна війна, її наслідки, мирні ініціативи, перемир'я, закінчення війни.

Нинішня проросійська та антиукраїнська політика Угорщини, як і прихильна позиція Москви до Угорщини породжені схожими суперечливими і трагічними наслідками, що склалися в історії Угорщини та Росії упродовж ХХ ст. Габсбурзька, Австро-Угорська монархія була спільною державою для понад

20-ти різних народів, а не лише австрійців і угорців. Енергійні зусилля австрійської та угорської еліти перетворити її на монолітну державу з цілковитим пануванням австрійської і угорської великодержавницьких ідей на межі XIX-XX ст. спричинили наростання національно-визвольних прагнень серед усіх інших народів, що проживали у ній. Ця імперія розв'язала Першу світову війну і за це суворо поплатилася, що завершилося восени 1918 р. її розпадом на 6 нових незалежних держав. Найбільшою трагедією Габсбурзької монархії стали не лише неспроможність реформуватися і зберегтися як єдине державне утворення, а й неможливість домогтися від переможців світової війни, країн Антанти, встановлення відносно справедливих кордонів між новоутвореними державами. На місці цієї монархії виникли, крім Австрії та Угорщини, Польща, Чехословаччина, ЗУНР, Королівство сербів, хорватів та словенців (Югославія), значні територіальні прирощення отримали Румунія та Італія. До складу нових держав перейшли як території відповідних титульних націй, так і значні землі, де переважали австрійська, угорська й інші нації. В основі визначення кордонів лежав не стільки етнічний та історичний, скільки геополітичний чинник. Такими були воля і рішення країн-переможців. Австрійці й угорці, титульні нації Габсбурзької монархії, територія якої була понад 650 тис. кв. км, отримали разом лише 26% території колишньої монархії для розбудови своїх самостійних держав: Австрія (понад 84 тис. кв. км), а Угорщина (понад 93 тис. кв. км). Аналіз проведених кордонів дає підстави визнати, що ставлення до інтересів австрійського та угорського народів з боку переможців обох світових воєн та їхніх союзниць – сусідніх держав, було далеко не справедливим. Історики Угорщини вважають, що загальні її втрати лише військових в обох програних світових війнах склали понад 1,3 млн чол.; територіальні й етнічні втрати склали майже половину її історичних територій – понад 80 тис. кв. км та 1/3 свого етносу – понад 3,5 млн угорців.

Необхідно відзначити, що подібних великих втрат зазнала й Російська імперія, «жандарм Європи», яка колонізувала понад 200 різних народів, і здійснювала своє панування над ними за допомогою «руської» великодержавницької ідеї. Енергійні зусилля владних еліт царської/радянської Росії упродовж XIX-XX ст. задля перетворення її на мононаціональну імперію, породили нечуване загострення внутрішнього і міжнародного становища, наростання національно-визвольної боротьби серед підневільних народів, що проживали у ній. Режим виявився неспроможним шляхом докорінних реформ модернізувати державний устрій та запровадити федеративне обаштування імперії. Активна участь царської імперії у Першій світовій війні, що спрямовувалася зокрема й на ослаблення, знищення національно-визвольних та опозиційних рухів, знекровлення потенціалу іноземних націй, зміцнення і консолідацію роз'єданого суспільства навколо великодержавницьких ідей, привела її до краху. Імперіалістична зовнішня та великодержавницька внутрішня політика Російської імперії завершилися для неї закономірною

тяжкою поразкою, революційним вибухом і неминучим її розпадом у 1917-1918 рр. Але на відміну від Габсбурзької монархії у Російській імперії після розпаду на незалежні держави упродовж 1917-1922 рр. завдяки радикальній антимонархічній, антишовіністичній політиці більшовиків за сприятливої міжнародної обстановки вдалося тимчасово зупинити процеси розпаду і ще на 70 років продовжити її агонію. У кінці XX ст. на руїнах СРСР виникло 15 незалежних держав. Це обернулося для Росії, незважаючи на те, що вона стала спадкоємницею радянської імперії, в геополітичному й етнонаціональному відношенні у XX ст., величезними територіальними та етнічними втратами. Росія втратила своє панування на 1/3 територій та половину населення колишнього СРСР (140 млн чол.). Одних лише «русских» до 30 млн чол. опинилося у складі інших держав у статусі національних меншин. Росія перетворилася на регіонального лідера, поступившись Китаю статусом полюсу колишнього біполярного світу нарівні зі США.

Після демонтажу комуністичного устрою та завершення трансформаційних перетворень у кожній такій країні почали відроджуватися і зміцнюватися власні національно-державницькі та гегемоністські ідеї. Провідні позиції у цих процесах посіли Росія та Угорщина. Патріотами і великодержавниками Росії та Угорщини усе більші зусилля почали докладатися для того, щоб виправити помилки, що спричинили розпад їхніх імперій у XX ст., взяти реванш і перетворити XXI ст. виключно на успішне для «русской» та угорської національних ідей. Негативні наслідки, що настали для Угорщини на початку XX ст. після розпаду Австро-Угорщини і повторилися у Росії після падіння радянської імперії наприкінці XX ст., мали багато аналогій, що склали об'єктивні передумови для перетворення їх на потенційних союзниць у боротьбі за відродження свого етнонаціонального та геополітичного статусу у Європі й у світі.

Відомі у 90-і рр. XX ст. державні діячі Угорщини, які у нині стали активними політологами й аналітиками, зробивши відповідні висновки з попередніх помилок і шукаючи шляхи для виправлення національної трагедії, рекомендують своїм наступникам у владі в XXI ст. стати на бік світових держав, які у глобальному протистоянні вийдуть переможцями. Завдяки тому, що у їхньому таборі перебуватиме й активно сприятиме їм Угорщина, її геополітичні та національні інтереси будуть почуті і задовільнені. Таким чином, на їхню думку, вдасться виправити попередні невдачі та подолати національну трагедію, домогшись об'єднання угорської нації в єдиній державі. Такі рекомендації у новій геополітичній обстановці враховуються, ставши «дорожньою картою» у діяльності нинішньому керівництву Угорщини, а разом і дедалі більше збігаються з політикою панівних сил Росії.

Великодержавники РФ прагнуть відродити свій вплив на пострадянському просторі, а шовіністи Угорщини – на землях сусідніх держав, де проживає багаточисельна угорська спільнота. Центральне місце у планах Москви

посідають великодержавницькі ідеї – спочатку повернення України до свого виключного впливу, потім насильницьке об'єднання трьох слов'янських націй у єдиній Російській державі, недопущення існування самостійної Української та Білоруської держав з перспективною ліквідації їх державності й остаточного знищення української та білоруської націй як окремих етнічних субстанцій. Знову набули тотального поширення фальсифіковані ідеї рашистів про спільне походження та єдність «руського» та українського народів, що вони є одним народом, що походить із одного джерела – Руської держави. Насправді у лоні Руської держави з центром у Києві започаткувалося формування трьох основних окремих і різних народностей/націй древньої держави – українців, білорусів та московитів.

Важливо відзначити те, що в основі ментальності «руської» та угорської націй лежать певні спільні ознаки, що мають тисячолітню давнину. Прабатьківщиною угорських та монгольських племен є азійські простори Заураля та Сибіру. Усі ці кочівні племена упродовж століть дрейфували на Захід у пошуках кращих умов для проживання. Угорські племена перемістилися з Поволжжя через територію сучасної України і зупинилися на землях спустошеної колишньої Північної провінції Римської імперії – Паннонії між ріками Тиса і Дунай і заснували там у кінці X ст. свою державу – Угорське королівство. А монгольські племена, об'єднані у складі імперії чингізидів, обрали для свого проживання покорені землі Руської держави у басейнах рік Дніпра, Дону верхів'я Волги та Оки. Певною мірою споріднені традиції у державотворенні, централізм та всесилля вождів/ханів, кочівний спосіб життя, низький рівень господарювання, занадта войовничість щодо інших народностей, запізнілий перехід на осідлий спосіб життя, дохристиянські релігійні культи надовго залишилися у ментальності угорців та монголів. Традиції чингізидів, які панували на центральних та північно-східних просторах сучасної Росії, справили вирішальний вплив на подальший розвиток місцевих народностей, визрівання «руської» нації, її князівств та спільної держави. Якщо для українців та білорусів спадщина і традиції домонгольської Руської держави (вічеві правопорядки, древнє законодавство, християнська релігія) стали основою їх майбутнього існування та розвитку, то на процес визрівання «руської» нації і формування Московської держави значний вплив справили традиції і правопорядки монгольських ханств та угро-фінських племен/народностей (централізм, всесилля князівської чи родової знаті, покорення сусідніх народів, експансіонізм). Окремі ознаки древньої Русі, що встигли поширитися на північно-східних землях у домонгольський період, поступово відторгалися і у XVIII ст. цілковито відмерли.

Зміцнившись як державні утворення, Угорщина меншою мірою, а Росія з нечуваною войовничістю захищали своїх володіння, загарбували території чужих народів, розширювали сфери свого впливу. Експансіонізм Росії та Угорщини домінували в середньовічній, новій та новітній епохах. У XXI ст.

ознаки гегемонізму набули чергового піднесення у міжнародній діяльності цих держав. Синхронно з діями Росії і завдяки активній підтримці з її боку шовіністи Угорщини шляхом посилення підтримки угорських спільнот у сусідніх державах поширюють свій вплив на них. На землях Угорського королівства формувалися угорська, словацька, українська, хорватська народності/нації, між якими упродовж багатосотлітнього проживання у єдиній державі зміцнювалися відмінні ознаки поряд із спільними. Необхідно нагадати, що на початку XX ст. українці за чисельністю ділили 4-5 місця з поляками (4,3-4,4 млн чол.) серед 12-ти основних народів Габсбурзької монархії – після угорців, австрійців та чехів. Тому саме українським русинам у Будапешті постійно приділялася підвищена увага. У кінці XIX ст. сформувалася і запанувала концепція про визрівання в межах Угорського королівства окремої «рутинської», а не русинської і тим більше не української нації. А у нинішні часи робляться спроби розглядати цей етнос як угроруський народ/рутини, у яких переважають спільні риси з угорцями, що вони на теренах колишньої монархії сформувалися як окрема нація, четверта серед східних слов'ян – «русских», білорусів та українців.

Незважаючи на абсурдність аргументів великодержавників Росії про спільність українців з московитами, а Угорщини – про нерозривну єдність українських русинів із угорцями, вони є важливими складниками їхніх національних ідей, сприяють зближенню обох держав на антиукраїнській основі.

Владні кола Росії та Угорщини вважають, що «русская» та угорська нації, які зазнали значних втрат, перетворившись у нових державах на національні меншини, бажають повернутися разом із тими територіями, на яких вони проживають, до своєї колишньої батьківщини – відповідно Росії чи Угорщини. Адже «русские» та угорці перебували і перебувають відповідно у Росії та в Угорщині у статусі панівних націй, тому намагання відірваних від матері-батьківщини частин цих націй повернутися і відновити попереднє своє привілейоване становище є цілком зрозумілим, оскільки воно було незрівнянно кращим порівняно з нинішнім. Використовуючи цей чинник, Росія віроломно, відповідно до свого великого потенціалу, підтримує сепаратизм російськомовного населення, де і як би він не виявлявся. Угорщина ж діє досить помірковано у цьому відношенні і використовує успіхи Росії у цьому питанні на свою користь. Водночас великодержавники Москви та Будапешта помиляються, коли стверджують, що українці й українські русини у сусідніх із Угорщиною державах також бажають повернення до Росії чи до Угорщини. Насправді вони ніколи не відмовляться від свого нинішнього статусу титульної нації у власній державі – Україні, яка далася їм усім такою великою ціною. Нечувано героїчний опір з боку українців усіх регіонів проти агресії Росії та проти панугорської ідеології на Закарпатті дали на це питання вичерпну відповідь.

Після набуття повноправного членства у євроатлантичних структурах в Угорщині національно-державницькі інтереси, сформовані на основі вищеназваних рекомендацій, лише зміцнилися. Це насамперед – забезпечення повного суверенітету держави; модернізація економіки, підвищення добробуту її громадян, прискорений розвиток країни і прилучення її до західних цінностей; захист прав та інтересів багаточисельних і автохтонних угорських спільнот, що компактно проживають у сусідніх з нею державах, сприяння їхньому збереженню та розвитку. Для Угорщини першочерговою метою завжди було і залишається питання щодо постачання у необхідних обсягах і за прийнятними цінами енергоносіїв та сировини – головної умови для успішного розвитку провідних галузей її економіки. Важливим постає питання забезпечення надійних ринків збуту для угорської продукції. Такі сприятливі умови для неї склалися ще у соціалістичний період, коли ці два запити знаходили найбільшу реалізацію у тандемі УНР – СРСР, а у нинішні часи Угорщини – Росії. Як тоді, так і зараз для Москви також залишилася важливою відповідна поведінка Будапешта на міжнародній арені щодо інтересів РФ. Будучи членом євроатлантичної спільноти, Угорщина забезпечує для Росії публічну підтримку в євроатлантичних інституціях, демонструє лояльне ставлення до внутрішньої та зовнішньої політики Кремля. Будапешт не звертає уваги на модель державного устрою у РФ, відсутність політичного плюралізму, низький рівень функціонування правових і демократичних інститутів, порушення прав людини, нігілізм у діяльності судової та правоохоронної систем, відсутність основ громадянського суспільства. З цих причин в Угорщини відсутня справедлива позиція щодо війни РФ з Україною. Будапешт постійно уникає публічного визнання агресора та жертви у цій війні, підтримки України проти Росії, засудження військових дій російської сторони в Україні, окупації та анексії частини її території, злочинів проти цивільного населення, руйнації житлової та виробничої інфраструктури, підтримки проєвропейського курсу Києва, участі у наданні Україні допомоги з боку ЄС.

Серед найбільш актуальних і значущих у сфері угорсько-російських двосторонніх відносин стали: енергетичне та сировинне забезпечення економічних потреб Угорщини, наявність сприятливих умов для збуту готової продукції Угорщини на ринках РФ, спільна зацікавленість і взаємопідтримка у забезпеченні прав національних спільнот кожної з цих держав, які проживають у сусідніх з ними країнах. Угорщина почала дедалі активніше розвивати відносини не тільки з Росією, а й зі США та Китаєм, оскільки, на думку її керівників, колективна Європа почала втрачати позиції у світі і стала неспроможною цілковито задовільняти національні інтереси Угорщини. Тандем Угорщини – Росії, що зміцнюється, передбачає взаємну повагу до внутрішньої політики та відповідну лояльність і підтримку кожної із сторін на міжнародній арені. Така обопільна зацікавленість визначає характер відносин між цими двома державами на сучасному етапі.

Основна увага угорських фахівців зосереджується на результатах трансформаційних перетворень суспільно-економічного, духовного життя та надто в етнонаціональній сфері, що започаткувалися на просторах СРСР від 1989 р., насамперед у сусідній Україні. Відзначається, що у Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. йшлося про формування національно-територіальних утворень, гарантувалися можливості для всіх національних спільнот, вільний національно-культурний розвиток. У травні 1991 р. між Україною та Угорщиною було укладено першу двосторонню угоду про захист прав національних меншин. Для реалізації її положень було утворено двосторонню Змішану Комісію у справах захисту прав національних спільнот. У фокусі уваги перебувала угорська спільнота Закарпаття, формування урядових органів ТУКЗ та ТУКУ, обласних і місцевих угорських організацій. В обласній, районних та місцевих органах влади формувалися фракції у справах угорців. На приміщеннях усіх угорських спільнот вивішувалися два прапори – України та Угорщини. Під час проведення 1 грудня 1991 р. Всеукраїнського референдуму про проголошення незалежності України йшлося і про формування в Закарпатській області Угорського автономного округу на території Берегівського району. Результатами цього референдуму винесені на голосування ці обидва питання були схвалені. Але у Законі України про національні меншини від 25 червня 1992 р. положення про формування органів самоврядування (територіальну автономію спільнот) та його функціонування було опущено. На думку угорської сторони, це сталося тому, що у суміжних областях України з сусідніми державами проживають національні меншини і таке положення у першій половині 1990-х рр. породило би певну небезпеку для України. Автори при цьому не врахували того, що у суміжних областях сусідніх з Україною держав – Росії, Білорусії, Польщі, Словаччині, Румунії – також проживають значні українські спільноти. Але усі ці держави нічого так і не зробили для покращення їхнього культурно-освітнього становища.

Звертається увага й на те, що підписана Україною угода про захист національних спільнот на рівні країн СНД у жовтні 1994 р. не була нею ратифікована. Водночас Конституцією України гарантується використання «руського языка» та мов інших національних спільнот, вільний розвиток і збереження мов, освіти, культури, самовизначення усіх корінних народів на рідній мові. 15 травня 2003 р. ВР України ратифікувала Європейську хартію регіональних або міноритарних мов, які перебувають на межі зникнення. Наголошується, що впродовж 1980-90-х рр. та у перші роки існування незалежної України досить популярними були ідеї про розбудову України як федеративної держави. Але недружні кроки з боку Росії щодо України змусили патріотичні сили і політичну еліту України відмовитися від цієї моделі устрою. За таких умов переважила концепція про єдину національну державу, яка надалі стала непохитною. Процес покращення становища національних

спільнот розвивався до початку 20-х рр. Станом на 2012 Р. в Україні діяло 3 512 громадських організацій, які займалися справами національних спільнот. Анульований рішенням Конституційного суду України від 28 лютого 2018 р. закон України 2012 р. про національні меншини оцінюється угорською стороною як найбільш важливий для успішного розвитку національних спільнот України. У подальшому угорська сторона постійно вимагатиме від України його поновлення.

Значна увага приділяється і законодавству України про громадянство, яке також має дуже важливе значення для угорської спільноти. Відзначається, що цим законодавством від 1991 р. і понині на території України чинним є єдине громадянство, а подвійне чи громадянство кількох держав в Україні не визнається. Сусідні з Україною держави, зокрема й Угорщина, надають подвійне громадянство, але обнародують про це лише узагальнені, а не персональні дані. Навіть на запити державних органів інших країн про персональні дані щодо наявності громадянства іншої держави така інформація не надається. Угорські фахівці вважають, що це питання в Україні рано чи пізно має бути врегульовано на міжнародному рівні, а потім і на рівні конкретних держав [1, с. 142, 143, 169, 178].

У центрі особливої уваги дослідників Угорщини перебуває формування взаємин російськомовного населення та кримськотатарського народу Криму на сучасному етапі. Після депортації з Криму татар та інших корінних народів у 1944 р. Кримську АРСР у складі РРФСР (1921-1945 рр.) було скасовано, Крим набув обласного статусу у складі РРФСР. У 1954 р. його передано до складу УРСР зі статусом обласного рівня. Жодних рішень на користь корінних народів Криму не приймалося. Тоталітаризм у національно-освітній політиці, формування єдиної радянської спільноти набули піку свого розвитку, завдяки чому національний склад населення Криму докорінно змінився. У 1989 р. «русские» складали 67% населення, українці – майже 26%. За мовною ознакою 83% усього населення півострова складали «русскоязычные». В умовах перебудови М. Горбачова у кінці 1980-х рр. втратили чинність сталінські рішення про депортацію народів Криму, що дозволило їм повертатися на свою батьківщину. Станом на 1994 р. до Криму повернулося біля 200 тис. кримських татар, питома вага яких серед населення складала до 10%. При тотальному переважанні «русскоязычного» населення постало питання щодо відновлення автономного статусу Криму. Кримська обласна рада 12 листопада 1990 р. прийняла рішення про державний і правовий статус півострова, в якому проголошувалося відновлення прав і державності народів Криму у формі КримАРСР, що була прийнята у 1921 р. На референдумі 20 січня 1991 р. взяли участь 81% виборців, з них 93,26% підтримали відновлення Кримського державного статусу. 12 лютого 1991 р. ВР України прийняла закон про відновлення КримАРСР та про поповнення складу ВР КримАРСР за рахунок представників депортованих народів, щоб противажити ними цілковите

домінування «русских». Після цього понад 5 років тривали дискусії про розширення прав корінних народів Криму, які загалом завершилися з прийняттям Конституції України у 1996 р. та прийняттям ВР Криму 21 жовтня 1998 р. конституції КримАРСР, яку ВР України 23 грудня 1998 р. схвалила. Конституцією України визначалася адміністративно-господарська автономія КримАРСР. Своєю чергою Конституцією КримАРСР визнавалися мовні та культурні права «русского» й інших кримських народів. Статус української мови як державної на практиці на території КримАРСР не було визначено. Основні функції автономії забезпечувалися на «русском языке», а мова кримських татар вважалася лише мовою цього народу. «Русские» великодержавники уже тоді домоглися мовної автономії та неформального панування завдяки своїй явній чисельній перевазі та великій підтримці з боку Кремля, але добитися власної державності в Криму їм не вдалося [1, с. 179, 180, 181].

Угорські фахівці наголошують, що незважаючи на усі зусилля керівних органів татар, допомогу Туреччини, проголошення Кримськотатарської автономної республіки, автономного статусу саме кримських татар на цьому півострові з боку спочатку влади незалежної України, а потім і РФ не було забезпечено. З прийняттям Конституції КримАРСР правові засади півострова як частини України не зміцнилися, перебування півострова у складі України не завершилося узаконенням домінування кримських татар на своїй землі, а взаємоприйнятне співіснування Києва та Сімферополя носило тимчасовий характер. Усе це сприяло у майбутньому реалізації планів «русских» сепаратистів щодо приєднання Криму до РФ.

Органи влади України не бачили небезпеки, яка наростала з боку проросійських шовіністів у Криму та їхніх поплічників у Кремлі. Така пасивна політика Києва тривала до 2014 р. Воєнні стратеги України В.Ю. Богданович, О.Я. Маначинський, С.Г. Бутенко не бачили жодної загрози для України з боку РФ. Більше того, запропоновані Москвою проєкти федералізації Грузії, Молдови, України, на їхню думку, були слухними і мали реалізовуватися. Вони вважали, що оскільки такі ініціативи Москви влада цих країн відхилила й обрала курс на європейську інтеграцію, схвалила унітарну форму правління з автономним статусом національних спільнот, то це викликало невдоволення та відповідну протидію з боку РФ. Говорячи про Крим, названі вище автори вважали, що головну небезпеку для України складатиме не Росія, а Туреччина; прогнозували, що Анкара вдасться до реалізації низки заходів, щоб півострів перестав входити до складу України чи Росії, а відійшов до Туреччини. І для порятунку ситуації та захисту «русскоязычных» у Криму мають з'явитися російські «миротворчі контингенти», що, природно, стане прологом для інкорпорації півострова до складу РФ [2, с. 97, 101, 102, 103, 113, 114, 115, 118, 119, 121].

Склалося усе навпаки. Туреччина не вдавалася до спроб захоплення Криму, а Україна не спромоглася забезпечити там сильну вертикаль влади, хоча вона мала всі права для цього і була зобов'язана цим займатися. Доля кримськотатарського народу залежала від формування відносин України та РФ, які у 2014 р. склалися несприятливо для Києва і вигідно для Москви. Росія, скориставшись тим, що в Україні та Криму правили її колаборанти, які забезпечили сприятливе підґрунтя для реалізації загарбницьких планів, легко, без опору з боку влади України загарбала весь півострів і включила його до свого складу.

Нездатність українських аналітиків об'єктивно аналізувати та передбачати загострення відносин із РФ, сигналізувати про небезпеку, що ставала неминучою, та подавати для керівних органів держави реальні пропозиції як діяти, а останніх – своєчасно цими рекомендаціями користуватися, не сприяло прийняттю керівництвом України рішень і заходів, спрямованих на запобігання загрозам національній безпеці суверенної держави саме з боку РФ. Лише у березні 2014 р., коли розпочалася окупація Криму російськими військами, ВР України прийняла постанову про гарантії прав кримських татар на самовизначення у межах території України, визнала керівні органи кримських татар: Курултай як вищий представницький орган цього народу, а Меджліс як вищий орган його виконавчої влади; визнала рішення ООН 2007 р. про права і захист корінних народів Криму, до яких належить і кримські татари. Це рішення ООН стало частиною національного законодавства, завдяки чому Київ визнав ці права кримських татар на території України. Допоки Крим залишається окупованим, ці права є віртуальними, оскільки Москвою вони ігноруються. Судові органи РФ визнали Меджліс екстремістською, терористичною організацією, а Мін'юст віднесло організації Меджлісу до протиправних, діяльність яких заборонена на території РФ, тобто й у Криму.

Отриманий досвід під час вивчення становища Криму у складі російсько-радянської імперії, Росії, України, знову Росії, дозволив угорським фахівцям розкрити сутність етнонаціональної політики Росії та України на землях інших корінних народів. З боку Москви – це рішуча політика загарбання, колонізації, русифікації, депортації, докорінної зміни етнічного складу населення на користь російськомовної спільноти; з боку України – нерішуча, демократична і правова політика на землях інших народів, які як мання небесна потрапили до її складу. З боку Києва так і не було визнано татар корінним народом Криму, не надано автономного статусу та не забезпечено повноцінних умов для його існування. Бездарна політика, аби не загострити відносин із РФ, активізувала діяльність Будапешта. Різні моделі етнонаціональної політики Росії та України, що застосовувалися в усі попередні часи і нині, стимулювали Угорщину до проведення більш проросійської політики, нарощування вимог визнати угорську спільноту Закарпаття автохтонною, і відповідно активно діяти на її користь. Угорщина постійно використовує формування відносин Росії з

Україною, заходи світових центрів щодо припинення війни і досягнення прийняттого для обох сторін миру на свою користь, для забезпечення власних гегемоністських інтересів, розширення свого впливу за кордоном, підтримки своїх співвітчизників у сусідніх країнах.

В Основному Законі Угорщини від 2012 р. дано обіцянку берегти й розвивати духовну і моральну єдність розчленованої в результаті несправедливого Тріанонського мирного договору 4.06.1920 р. угорської нації, цінності угорських традицій, культури, неповторність мови, витворених людиною у Карпатському басейні, природних багатств; берегти все це для майбутніх поколінь. Наголошується, що угорська національна культура збагатить багатоманітність європейської спільноти. Висловлено повагу до свободи і культури інших народів, прагнення до співробітництва з усіма народами світу. Положеннями Основного Закону проголошується транскордонність угорської нації, незалежно від місця її компактного проживання (чи в Угорщині, чи у сусідніх країнах). Визнається право на єднання розчленованої угорської нації і задовільнення інтересів угорства до духовного єднання як єдиного етносу (етнонації). Правові акти визнають закордонних угорців невід'ємною частиною угорської нації, що відіграють державотворчу роль у її історії, вживаються заходи щодо запобігання скороченню чисельності угорської меншини у цих країнах, її асиміляції та переїзду до Угорщини. З цією метою успішно реалізуються положення Закону Угорської Республіки про закордонних угорців від 1999 р., зокрема видача «Посвідчення закордонного угорця». Подальшого розвитку цей процес набув у 2012 р. у зв'язку з активною реалізацією закону про угорське громадянство, що забезпечив закордонним угорцям екстериторіальний статус, незалежно від місця проживання в країнах ЦСЄ. Дані питання висвітлено глибше в окремих публікаціях [3; 4].

Так, реалізація положень відповідних законодавчих актів Угорщини та РФ щодо захисту національних спільнот і співвітчизників за кордоном, які вимушено потрапили до зарубіжних держав, вочевидь посідатимуть упродовж 20-30-х рр. ХХІ ст. чільне місце у міжнародній діяльності влади цих держав, будучи головною умовою для порозуміння, зближення і співпраці Угорщини з Росією. Схожість міжнаціональних проблем, що торкнулися Угорщини після Першої світової війни та Росії у кінці ХХ ст., зробили їх потенційними союзницями у ХХІ ст. Вони користуються взаємною підтримкою як заради пом'якшення тих наслідків, яких вони зазнали, так і зміцнення правового захисту своїх національних спільнот у сусідніх державах, їх культурно-освітніх прав, спрямованих на зниження процесів їх асиміляції. Активна діяльність і методи боротьби Угорщини за права своїх співвітчизників у сусідніх державах є зрозумілими, цивілізованими та прийнятними з погляду міжнародного права. Угорщина прагне забезпечити всій угорській громаді за кордоном політичний суверенітет нарівні з громадянами Угорщини. Угорські спільноти у зарубіжних

країнах за даними 1980 р. складають 3,765 млн чол. Це після 30 млн «русских» друга за чисельністю нацменшина на континенті. Паралелей між «руськими», переважно штучно розселеними Москвою серед сусідніх держав внаслідок здійснення великодержавної політики, та угорцями немає, бо останні головним чином є автохтонним населенням, яке компактно і постійно проживало на територіях сусідніх з Угорщиною держав.

Цілі обох країн ґрунтуються на історичних чинниках, методи реалізації національних ідей цих двох держав в Україні все більше набувають споріднених ознак, визначаючись потенціалом кожної з них та сприятливим станом міжнародних відносин. Угорська національна ідея передбачає насамперед прискорений розвиток Угорщини, відродження її впливу у межах колишнього Угорського королівства (до 1920 р.). Державницька ідеологія РФ спрямована на відродження Росії у кордонах радянської чи царської імперій. Якщо РФ вдається до агресивного і збройного способу повернути до свого складу колишні території та народи, відновити над ними своє панування та свій статус як окремого світового центру, то Угорщина прагне до консолідації розчленованої 105 років тому угорської нації, нарощувати допомогу закордонним спільнотам у сусідніх державах, формувати з останніми рівноправні, неконфліктні та дружні відносини.

Угорщина як невелика країна, що не має потенціалу для ведення діалогу на рівних щодо захисту її спільнот в усіх сусідніх із нею державах, у цьому питанні прагне спиратися на підтримку світових потуг. З одного боку, для Будапешта вигідним стало подальше нарощування вимог, агресивні дії Росії насамперед проти України задля повернення її до сфери власного впливу, забезпечення її автономізації та федералізації, відновлення в Україні статусу «русского языка» як другої державної мови. Велидержавницька політика РФ щодо України працює на користь Угорщини, яка прагне задовільнення інтересів угорської спільноти на Закарпатті на схожих умовах. Адже правовий статус усіх національних спільнот, на думку Будапешта, має бути рівним. З другого боку, Угорщина дедалі більшу увагу почала приділяти поглибленню співпраці зі США, Росією та Китаєм, які у нинішні часи є центрами формування нового світового порядку. Поглиблення відносин саме з цими світовими державами, на думку керівництва Угорщини, має призвести до підтримки державницьких і національних інтересів цієї країни у Центрально-Східній Європі (ЦСЄ), зокрема й у захисті прав угорських спільнот у сусідніх державах. Вимоги Угорщини щодо угорців Закарпаття та Росії щодо російськомовних регіонів України збігаються і спрямовуються на збереження національної ідентичності споріднених з ними спільнот. У першій вони більш помірковані, а у другій носять виключно гегемоністський характер. З початком війни Росії проти України ці вимоги набули великодержавницького змісту, стали ще більш спорідненими, що може мати дуже небезпечні наслідки для України.

Під час анексії Росією Криму В. Орбан у травневому 2014 р. виступі у парламенті наголошував: «Угорці, які мешкають в Карпатському регіоні, мають право на подвійне громадянство та на автономію. Становище 200-тисячної угорської спільноти, яка проживає в Україні, надає цьому питанню особливої гостроти». За кілька днів після цього він на угорському телеканалі М1 підкреслював, що «Україна не може бути ані стабільною, ані демократичною, якщо не надасть місцевим меншинам, національним громадам, зокрема й угорській громаді, те, що вони заслуговують. Угорська держава докладатиме усіх сил, аби підтримувати потреби в автономії угорців Закарпаття». Станом на лютий 2015 р. щонайменше 94 тис. мешканців Закарпаття набуло подвійного громадянства України та Угорщини. І це при тому, що законодавство України передбачає лише єдине громадянство на її території. Внесений у 2015 р. до ВР України законопроект передбачав, щоб українські громадяни, власники кількох паспортів, визначилися, який із них залишити, на догоду Угорщині так і не було прийнято [5].

З наростанням агресивних дій Москви проти України радикально зміцнювався проросійський курс Угорщини. Впродовж 2019 – вересня 2025 рр. відбулося 14 зустрічей В. Орбана з В. Путіним і усе це відбувалося у Москві. Така інтенсивність діалогу стала наслідком поглиблення стосунків і взаєморозуміння обох керівників. Особливої уваги заслуговує візит Орбана до Москви в середині лютого 2022 р., напередодні нападу РФ на Україну. Зміст досягнутих домовленостей між обома сторонами тримається у цілковитій таємниці. Але після агресії РФ проти України реалізація узгоджених позицій між ними щодо України продемонструвала їхню сутність. Вузьке оточення В. Орбана вважало, що Україна не зможе вистояти й основну її частину буде швидко окуповано російськими військами. Тому у квітні – травні 2022 р. було замінено керівництво збройних сил Угорщини, дано відповідні доручення правоохоронним органам, спецслужбам, значні військові частини було зосереджено біля кордону з Україною; групи розвідників, агітаторів направлялися на Закарпаття для забезпечення формування прихильного ставлення місцевого населення до Угорщини проти військової окупації регіону «варварською Росією». Готувалося матеріальне й ідеологічне підґрунтя для «захисту і порятунку» населення Закарпаття угорськими військами від окупації його «москалями», які принесуть краянам війну, розорення, масові розправи, розстріли, пограбування, репресії, депортації до Сибіру. Масово пропагувалося, що трагедія населення Закарпаття, що мала місце у 1944-1948 рр., після радянської окупації регіону, неминуче повториться.

У день нападу РФ на Україну 24 лютого 2022 р. В. Орбан заявив: «Угорщина не повинна бути втягнута в цей військовий конфлікт, тому для нас пріоритетом номер один є безпека угорського народу. Тому ні про відправлення військовослужбовців, ні про відправку військової техніки в Україну не може бути й мови. Ми також не можемо приймати пропозиції від лівих, які поставили

б під загрозу постачання енергії та газу в Угорщину, а також це поставило б під загрозу скорочення рахунків сімей за комунальні послуги». Необхідно наголосити, що жодна опозиційна партія Угорщини не пропонувала надіслати військові частини на допомогу Україні.

Через тиждень, 2 березня 2022 р. В. Орбан пояснив причину війни незгодою РФ із розширенням НАТО у Східній Європі. «НАТО розширюється на Схід, і Росії стає все менш комфортно. Росіяни висунули дві вимоги: щоб Україна проголосила нейтралітет і щоб НАТО не приймало України до свого складу. Цих гарантій безпеки Росії не дали, тому вона вирішила взяти їх силою зброї. Бачення політики безпеки Росії полягає у тому, що для того, щоб почуватися в безпеці, вони повинні бути оточені нейтральною зоною». Угорщина залишилася єдиною державою-членом ЄС, яка на ділі не припинила зв'язків із Росією, тому така прихильна до інтересів Росії поведінка Угорщини на міжнародній арені високо цінується Москвою. Якщо керівники Європи стали на бік України, засудили війну, то Будапешт дотримується політики нейтралітету, у його діях відсутні оцінки цієї війни, її характеру. ТанDEM Угорщини – Росії набув найбільшого розвитку і злагодженості саме стосовно України. Будапешт публічно не підтримує Україну у війні з Росією, натомість в угорських публікаціях значне місце відводиться звинуваченням на адресу України, що вона буцімто спровокувала війну РФ проти неї, що українські війська піддавали масовим обстрілам цілі регіони Донбасу, що призводило до загибелі цивільного населення цього регіону. Все це належно оцінюється Москвою, що у відповідь породжує сподівання Угорщини на реалізацію і своїх гегемоністських прагнень. Таким чином велидержавницька політика РФ щодо України працює на користь Угорщини, сприяючи висуненню нею вимог щодо реалізації інтересів угорської спільноти на Закарпатті на схожих умовах. Адже правовий статус усіх національних спільнот, на думку Будапешта, має бути рівним.

Водночас необхідно відзначити, що Угорщина демонструвала активну допомогу біженцям з України. Станом на 6 червня 2022 р. до Угорщини прибуло 1,312 млн українців: 725 тис. через кордон з Угорщиною та ще 587 тис. через кордон із Румунією. Серед біженців 70% складали жінки та діти. Всім їм було забезпечено тимчасове перебування на території Угорщини. Відповідно до даних ООН від 4 липня 2022 р. незначна частина українських біженців звернулася за наданням тимчасового захисту в Угорщині. Решта 1,2 млн осіб звернулося з таким клопотанням до Польщі та 382 тис. – до Чехії. За даними ООН, на 01.01.2023 р. в Угорщині було зареєстровано 33,4 тис. українських біженців. Для тих 26 тис. біженців, які залишилися в Угорщині, було створено умови для проживання, працевлаштування та навчання. В Угорщині запрацювало 3 українські школи. Навчання восени 2022 р. розпочали 1700 українців, а у дитячих садочках – 500 дітей з України. Як бачимо, абсолютна більшість українців не залишилася проживати в Угорщині. Пізніше, 10 листопада 2025 р. глава уряду Угорщини В. Орбан перелічив усе, що

зробила Угорщина для України. Так, гуманітарна допомога для України з боку Угорщини склала 200 млн євро; значна кількість поранених військових та хворих дітей отримали лікування у медичних установах Угорщини; кілька тисяч українських дітей відпочивало в Угорщині [6; 7; 8].

Ці гуманітарні заходи Угорщини оцінюються в Україні дуже позитивно, але вони не можуть заспокоювати українську сторону на фоні інших, значно глобальніших її інтересів, що торкаються України. Будапешт у відкритій формі не засуджує війну РФ проти України, всіляко протидіє і саботує всебічну міжнародну допомогу Україні для її захисту від агресії Росії, вислугується перед Путіним задля головного – у випадку поразки України у війні і підпадиння основних її територій під московську окупацію «захистити» Закарпаття від російського проникнення у Європу й інтегрувати цей край на основі історичного права. Бажання Орбана та його оточення повернути Закарпаття до складу Угорщини вдячний за однозначно проросійську позицію Будапешта Путін має підтримати і не заперечувати. А переглянувши бодай одне положення Тріанонського мирного договору 4.06.1920 р. чи Паризького мирного договору 10.02.1947 р., Угорщина може проголосити недійсними всі інші акти щодо її кордонів із іншими сусідніми державами. Секретар РНБО України О. Данілов ще 2 травня 2022 р. заявляв, що Угорщина знала про напад Росії на Україну, вона розглядала можливість забрати свою частину території (йшлося про Закарпаття). Звичайно, у Будапешті це спростували, назвавши неправдою [6; 7; 8].

Відомий публіцист, колишній працівник Адміністрації Президента РФ М. Хазін 29 липня 2023 р. в одному з інтерв'ю зазначив, що угорський лідер В. Орбан переслідує чітку мету – розширити нинішні кордони Угорщини. В разі, якщо війна затягнеться і Україна ослабне, то Росія зможе захопити усю її центральну частину. У такому випадку в Орбана з'явиться можливість вимагати частину території України. З посиланням на сербську газету «Правда» він відзначав, що Угорщина прагнучиме повернути Закарпаття та пробити коридор до Адріатичного моря через територію Хорватії. Вона також намагатиметься відібрати й частину Трансільванії у Румунії. Про наявність домовленості між Путіним та Орбаном щодо планів повернення Закарпаття до складу Угорщини у разі успішного збройного захоплення України Росією отримуємо підтвердження й з угорських авторитетних джерел [9; 10].

Завдяки сприятливій позиції Москви уряд Угорщини повів небезпечну для України політику. Недаремно після нападу Росії на Україну упродовж 2022-2023 рр. міністр закордонних справ Угорщини П. Сіярто 6 разів відвідував РФ. Якщо 90% керівників Європи були на боці України, засудили війну, то Будапешт вдався до зближення з Москвою, пояснюючи це прагненням досягти миру. Наслідки війни РФ проти України обернулися для неї дуже тяжкими втратами, загибеллю людей, руйнацією цивільних і житлових об'єктів. У чому цілковито винним був рашистський режим Путіна, проте уряд В. Орбана

постійно заявляв про дотримання у цьому конфлікті мирної, нейтральної позиції. Така поведінка Угорщини оцінювалася провідними політиками ЄС дуже негативно [11].

Заступник глави уряду Угорщини Ж. Шем'їн зазначав у вересні 2023 р., що від добрих стосунків України з Угорщиною, які відповідають угорським національним інтересам, залежать її шанси на вступ до ЄС та НАТО. Основною вимогою Будапешта було відновлення усіх прав для угорців Закарпаття, які діяли до 2014 р., і неухильне їх виконання. Допоки це Україною не буде вирішено, не може бути мови про її приєднання до євроатлантичних структур. Україна має зафіксувати у відповідному законодавстві, що для представників меншин, країни яких є членами ЄС чи НАТО, в Україні забезпечується широке використання мови у повсякденному житті та у сфері освіти, надається подвійне громадянство. Він пропонував Україні визнати угорців представниками автохтонної нації так, як це забезпечено для кримських татар; повернути набуті угорцями права, зафіксовані у Великому Договорі між Угорщиною та Україною 1992 р. [12].

Становище угорської спільноти на Закарпатті завжди було і залишається надзвичайно чутливим питанням, що безпосередньо впливає на відносини Угорщини з Україною. Позиція Будапешта у питанні закарпатських угорців є незмінною, вона вимагає від України відновлення чинності скасованого закону про національні меншини 2012 р. та внесення змін до Закону України про мову освіти 2015 р. Наполягається на відновленні їхніх культурно-освітніх прав, які вони мали до 2015 р. Обидві сторони постійно пробували досягти компромісу: Україна – покращити угорцям Закарпаття умови і права для збереження їх як національної спільноти, їхньої мови та культури, угорської ідентичності; а Угорщина – підтримати надання Києву 50 млрд євро від ЄС і не перешкоджати підготовці вступу України до ЄС. На початку осені 2023 р. Угорщина пригрозила блокувати переговори щодо вступу України до ЄС, якщо не буде відновлено прав угорської спільноти на освіту національною мовою. У середині листопада 2023 р. Угорщина передала Україні новий перелік побажань, що торкалися покращення навчального процесу угорської спільноти рідною мовою. П. Сіярто постійно наголошував, що Угорщина зацікавлена у формуванні добрих відносин з Україною, у порозумінні з українською стороною задля забезпечення сприятливих умов для проживання і розвитку 150-тисячної угорської спільноти Закарпаття. Але великих можливостей для співробітництва Сіярто не бачив, бо Угорщина і Україна – це два різні світи, два способи життя, дві ментальності.

Необхідно чітко усвідомлювати, що вимоги угорців Закарпаття, як і всіх інших спільнот України, почали радикалізуватися під впливом контрзаходів української влади проти ескалації великодержавницької політики Росії щодо України, яка переросла у повномасштабну загарбницьку війну, спрямовану на повалення чинної влади і завоювання України. Т.зв. «СВО» Путіна в Україні –

це наочна демонстрація невмирущості загарбницько-реваншистської природи РФ, успадкованої від часів монгольської орди. У відповідь керівництво України вдалося до рішучих заходів на захист державного суверенітету, територіальної цілісності, національної безпеки, серед яких чільне місце посіли й практичні кроки щодо нейтралізації та викорінення впливу «руського фактора» з життя української нації та цілковитого домінування україноцентричної ідеології як на повсякденному, так і на державному рівнях. Це певною мірою негативно позначилося і на культурно-освітньому житті інших національних спільнот України, серед них і угорської. Після початку війни РФ проти України керівництво Угорщини скористалося цим і стало активніше діяти на користь усіх закарпатців, незалежно від їхньої національної належності. Все це почало розцінюватися як спроба Угорщини скористатися цією ситуацією і зміцнити свій вплив на Закарпатті, взяти його під власний захист. Але окрім непереконливих заяв, реальних фактів для підтвердження подібних намірів немає. Ще у травні 2023 р. А. Рац – один із ключових експертів з національної безпеки Угорщини – заявляв, що скупчення військ Угорщини біля кордону з Україною навесні 2022 р. дійсно мало місце, бо у Будапешті вважали, що Україна не зможе вистояти й основну її частину буде окуповано. Вторгнення Росії в Україну породило масштабні потоки біженців у сусідні країни, тому потрібно було готуватися до роботи з ними, зокрема й допомагати їм, аби пом'якшити гуманітарну кризу. Понтонні, медичні частини, намети, харчі було оперативно виведено на основні ріки, що течуть з України до Угорщини, для допомоги біженцям. Жодного танка, артилерії, боєприпасів та відповідної логістики для постачання, що є обов'язковими для будь-якого просування військ на схід, на територію України, Угорщиною не було здійснено. Більшу частину цивільної авіації України було переміщено на аеродроми Угорщини. Відповідно до своєї тодішньої посади А. Рац мав бути де в чому поінформованим про подібні плани. Як він заявив, уряди Угорщини, Німеччини і Франції не вірили, що РФ нападе на Україну, що було дуже серйозною їхньою помилкою. А. Рац також повідомив, що ніколи не чув про будь-яку координацію дій між Угорщиною та Росією щодо України. Він на 100% переконаний, що угорські війська не готувалися до нападу чи захоплення Закарпаття. Згодом А. Рац перейшов в опозицію до влади В. Орбана і переїхав до Німеччини [13].

Проте схожі повідомлення час від часу лунають в Угорщині та у Росії. Так, один із впливових опозиціонерів нинішньому режиму П. Маркі-Зай поширив у червні 2025 р. інформацію, отриману, на його переконання, з достовірних джерел, про те, що уряд Угорщини направляв шпигунів на Закарпаття з метою підготовки регіону до військової окупації. А у момент, коли розпочнуться переговори між Росією та Україною про перемир'я чи припинення вогню і складеться патова ситуація, закарпатці мали бути готовими до окупації краю угорськими військами [14]. В інтерв'ю американському журналісту Т. Карлсону

В. Путін з великими натяками стверджував, що угорці, які живуть на Закарпатті, хочуть повернутися до своєї історичної батьківщини – Угорського королівства, проводячи цим самим паралелі з прагненням російськомовних громадян України повернутися до Росії.

Варто віддати належне тому, що влада України, перебуваючи у стані тяжкої війни проти рашистської Росії, зуміла з кінця 2023 р. започаткувати покращення правового становища угорської спільноти Закарпаття. У модифікованому Законі про національні меншини в Україні від 8 грудня 2023 р. умови для використання рідної мови у діяльності місцевих органів, в освітній сфері для усіх спільнот, зокрема й угорської, значно розширилися. Українська сторона мала всі підстави вважати, що непорозуміння у відносинах України з Угорщиною знято. Рівень забезпечення прав національних меншин належить в ЄС до важливих питань і керівництвом України, рухаючись у напрямку європейської інтеграції, це постійно враховується. Але Угорщина вкотре вдалася до зухвалих вимог, які не можуть навіть обговорюватися у стані війни. Так, під час зустрічі української та угорської делегацій в Ужгороді 29 січня 2024 р. П. Сіярто повідомив, що начебто українська сторона цим модифікованим законом про нацменшини у грудні 2023 р. не запропонувала нічого нового для покращення становища угорської спільноти. Тому угорська сторона виробила нові пропозиції з 11-ти пунктів, які міністр передав українській стороні. У цих пропозиціях вимагалось визнати угорців та русинів корінними меншинами Закарпаття, надати їм права на подвійне громадянство, відновити їхні права, що існували до 2015 р., забезпечити автономний статус для всіх спільнот Закарпаття, відповідно до результатів референдуму в краї 1 грудня 1991 р., відновити тут усі пам'ятники гортистського періоду, прирівняти в регіоні статус угорської і русинської мов до української, забезпечити в усіх населених пунктах, державних і громадських установах, публічних місцях усіх рівнів застосування угорської та русинської мов нарівні з державною. Проаналізовані фахівцями України 11 пропозицій Угорщини не знайшли підтримки з їхнього боку. Адже у цих пропозиціях політичні та культурно-освітні права угорців і русинів виокремлювалися з політико-правового і культурно-освітнього простору Української держави [15].

Незважаючи на модифікацію низки важливих положень законів про освіту та про права національних меншин в Україні, значних успіхів у забезпеченні прав угорської спільноти Закарпаття не відбулося. Будапешт продовжує домагатися відновлення прав угорської національної спільноти, які визначалися скасованим законом Ківалова-Колесніченка від 2012 р., коли Україна перетворювалася на федеративну державу, де передбачався статус «русского языка» як другої державної мови в Україні, а мов інших спільнот – в регіонах їхнього проживання. Сіярто додав, що найближчими днями Угорщина надішле до України свою офіційну відповідь щодо питання нацменшин. На його думку, «поки Україна не ухвалить необхідного законодавства для відновлення прав

угорської національної громади, умови для зустрічі на високому рівні просто не можуть бути створені» [16]. Подібні реваншистські ідеї мають серйозну підтримку у політичних колах Угорщини. Лідер парламентської опозиційної партії «Наша Батьківщина» Л. Тороцкаї 26 лютого 2023 р. та упродовж 27-30 січня 2024 р. публічно заявляв, що розвиток подій у російсько-українському конфлікті може мати наслідком припинення існування України як суверенної держави. При цьому він обурювався не варварськими наслідками агресивної війни Росії проти України, а наростанням антиугорської політики з боку офіційного Києва. Як він заявляв, незабаром усіх угорців Закарпаття кинуть на фронт щоб вони загинули. У нинішні часи угорців вичищають із цього краю. В результаті саме українських, а не московських дій угорство Закарпаття може фізично зникнути. Зважаючи на це, закарпатські угорці можуть звернутися до Угорщини щодо надання їм захисту. Тороцкаї заявив, що у зв'язку з такою можливістю, Угорщина може претендувати на Закарпаття. Він пропонує розпочати переговори з В. Путіним про майбутню долю Закарпаття. Він агітує за відновлення спільного кордону між Угорщиною та Польщею, що існував до 1939 р. Дані політичні вимоги стали частиною програми названої вище партії. Необхідно зважати, що ця парламентська партія стала спадкоємицею одіозної у минулому партії «За кращу Угорщину», відомої як партія «Йоббик», що розпалася на окремі такі само реваншистські сили [17; 18]. Разом із тим, опозиційні партії піддають критиці курс уряду Орбана на продовження зв'язків із РФ та недостатню підтримку України. Серед них лідирує парламентська партія «Моментум» (Momentum, ліберальної орієнтації) та непрапарламентські партії – Соціал-демократична та Соціалістична, партія «Тиса». Але їхній вплив у суспільстві не є визначальним.

В інтерв'ю 11 лютого 2024 р. щоквартальнику «European Voices», що видається у Відні англійською мовою, В. Орбан зробив припущення, що світова спільнота має допомогти Росії та Україні досягти перемир'я. Продовження війни означатиме для України втрату все більших територій. Він наголосив, що Україна перебуває на перетині зіткнення геополітичних інтересів світових держав. Так, Росія ніколи не погодиться на те, щоб Україна стала членом ЄС та НАТО. Він також наголосив, що Захід втрачає своє домінування у світі. Центром світової економіки стає АТР. Від другої половини 2024 р. Угорщина головує у Єврокомісії. Її метою стало підвищення конкурентоспроможності ЄС, вступ країн Західних Балкан, особливо Сербії, до ЄС. Водночас інтереси України нею ігноруються, що впливає з висновку В. Орбана: започатковані переговори ЄС з Україною про членство останньої в ЄС переслідували політичну мету, тому вступ України до ЄС унеможлиблюється [19]. Хоча якраз-таки постійне невдоволення Будапешта умовами життя угорської спільноти Закарпаття має однозначно політичну мету – слугує прикриттям проросійської та антиукраїнської політики Угорщини.

Під час візиту прем'єра В. Орбана до США 8 березня 2024 р. і його зустрічі з Д. Трампом обговорювалося широке коло питань. Закономірно, що під час цієї зустрічі у центрі уваги перебували шляхи поглиблення відносин Угорщини та США. Дуже важливо, що В. Орбан приділив також велику увагу питанням України загалом, а також воєнній ситуації між Росією та Україною, підтримці країнами Заходу України у війні з РФ. Україна подавалася як багатонаціональна держава, в якій проживає чверть інших народів, проте її влада вдалася до формування унітарної держави, зневажаючи права інших народів, особливо «руських» на півдні та сході країни, де вони складають переважну частину населення.

Він оперував лише йому вигідними ідеологемами, витвореними у Москві і прийнятними для Угорщини, що київський режим вдався до винищення та розправи над «руськими», проросійським населенням, до асиміляції інших національних спільнот, які населяють Україну. Все це начебто спонукало Росію ввести свої війська на південно-східні території і вдатися до їхнього захисту від свавілля українських націоналістів. Рішуче переконував, що Україна не може перемогти у цьому конфлікті, що Київ найбільше винен у тому, що РФ вдалася до «СВО». Серед шляхів припинення війни В. Орбан під час цієї зустрічі відстоював позицію Росії – мовляв, геополітичні інтереси Москви не варто порушувати. Україна перебуває у зоні геополітичного протистояння Росії та колективного Заходу. Заради зближення інтересів Заходу та Росії Україна не повинна вступати до ЄС та НАТО, а має залишатися у нейтральному статусі, не пропонуючи при цьому жодних гарантій для неї у такому безправному становищі. Всі гарантії її безпеки та існування мають покладатися на ООН. Орбан висловлював переконання, що Трамп виграс вибори й обов'язково повернеться у президентське крісло в листопаді 2024 р.; наголошував, що це стане ключовою подією світового рівня, зокрема у забезпеченні швидкого миру в Україні [20].

Коментуючи вашингтонські домовленості, глава угорського МЗС П. Сіярто 11 березня 2024 р. пояснював, чому Угорщина має співпрацювати з РФ. Відзначаючи надійні відносини Угорщини з країнами ЄС та НАТО, водночас у національних інтересах необхідно продовжувати співробітництво з Росією. Насамперед це торкається енергетичної сфери. «Угорщина не може зробити жодного кроку, прийняти жодного рішення чи заяви, які можуть свідчити про її причетність до війни у сусідніх країнах, чи її посилення. Ми виступаємо за чимшвидше припинення війни, щоб чимменше людей гинуло і якомога менше було руйнувань». На закиди критиків, що главу уряду Угорщини Орбана в ЄС називають другом Трампа, чи другом Путіна, чи агентом Росії, чи пропагандистом інтересів Кремля, Сіярто стверджував, що він насправді є патріотом Угорщини, виразником інтересів більшості угорської нації [21].

Місяць по тому, 12 квітня 2024 р., відомий опозиціонер режиму В. Орбана, лідер партії «Тиса» П. Мадяр в інтерв'ю одному з угорських радіоканалів

висловився про те, що «ні грошима, ні зброєю Угорщина та ЄС не зможуть врятувати Україну». Поки в Україні не зміниться керівництво, яке погодиться на переговори, до тих пір багато сотень тисяч людей загине. Між Україною та Росією стоять США. Як він заявив, допомога Заходу для України перетворює її на боржника. Уже значна частина української землі перебуває в руках олігархів країн Західної Європи, а США перетворюють Україну на зону свого впливу, як це робилося в Іраку й Афганістані. На думку П. Мадяра, заклики про приєднання України до НАТО – це заклики до Третьої світової війни. Зі всього цього випливає, що урядова коаліція та основна опозиційна партія Угорщини також не підтримують Україну у війні з Росією. Чільний діяч парламентської партії «Моментум» М. Томпош розцінив такі заяви Мадяра як підтримку та поширення в Угорщині наративів російської пропаганди про війну в Україні [22].

Незабаром, 22 квітня 2024 р., П. Сіярто заявив, що з початком підготовки ЄС до запровадження 14-го пакету санкцій проти РФ Брюссель цим самим готується до світової війни через невдачу України у війні з Росією. «Я не зовсім розумію того, – продовжував він, – що коли щось повністю провалилося 13 разів, то чому це ж саме потрібно намагатися зробити 14-го разу». Відзначив, що ще ніколи до цього не було такої загрози початку нової світової війни як зараз. На його думку, що антиросійські санкції завдають більшої шкоди самій Європі, ніж Росії, бо за це платять європейці як платники податків, серед них і угорці. Усі вони не несуть жодної відповідальності за початок війни. П. Сіярто вчергове повторив, що попри всі спроби тиску, Угорщина жодної такої санкції не буде підтримувати. Угорців намагаються змусити розплачуватися за війну, за яку вони не несуть жодної відповідальності. У багатьох столицях країн ЄС вважають, що це і їхня війна. «Я вважаю, – підкреслив Сіярто, – що це помилкова і небезпечна позиція, бо Європа не причетна до цієї війни. Адже жодна країна ЄС чи НАТО не зазнає нападу з боку Росії». Виходячи з усього цього, він назвав найголовнішу мету Угорщини – «залишитися осторонь збройного конфлікту». Продовження допомоги для України з боку НАТО та США він назвав «величезною бідою». Одночасно П. Сіярто зовсім по-іншому реагував на конфлікт Ірану з Ізраїлем, наголошуючи, що потрібне порозуміння стосовно санкцій проти Ірану через його нещодавній напад (на яку державу він не сказав). Натомість він привітав єдність арабських країн у питанні зупинення конфлікту між Іраном та Ізраїлем і стабілізації становища на Близькому Сході. Підбиваючи підсумки, він закликав чим швидше зупинити «український конфлікт» та успішно завершити антитерористичну операцію на Близькому Сході [23].

На другий день після початку піврічного головування у Раді Євросоюзу В. Орбан 2 липня 2024 р. відвідав Київ і провів переговори з В. Зеленським, центральними на яких було два питання: пошук прийнятних умов для початку мирного процесу між Україною і Росією та покращення умов угорської

спільноти на Закарпатті. Як відзначив Орбан, ці питання є дуже важливими не тільки для України, а й для всієї Європи. За інформацією керівника Геополітичного центру Угорщини, відомого аналітика А. Демка, поїздка до Києва була необхідною, а переговори завершилися успішно. 5 липня 2024 р. В. Орбан був уже у Москві і вів переговори з В. Путіним щодо завершення війни в Україні. Це була їхня 14-та зустріч після 2009 р. і перша після 24 лютого 2022 р. Поїздка угорського прем'єра до Києва та Москви відбулася таємно, без узгодження з керівництвом ЄС. Після вторгнення Росії в Україну ніхто з керівників країн Європи такого рангу до Москви не навідувався. За підсумками зустрічі Орбан зазначив, що переговори відбулися у відвертій та щирій обстановці і торкалися трьох вузлових питань: оцінки Путіним пропозицій щодо проекту миру та формату переговорів заради його досягнення; чи вважає він за необхідне припинення вогню перед початком переговорів про мир; яким бачить Путін майбутнє системи безпеки у Європі після закінчення війни в Україні. В. Орбан учергове підкреслив, що він та угорці стоять на боці миру, що відбулася щира і відверта розмова, що він шукає найкоротший шлях до завершення війни і досягнення миру, але разом із тим ні він, ні Путін не озвучили змісту відповіді Путіна з цих трьох питань.

Після переговорів В. Путін та В. Орбан зустрілися з журналістами. Путін почав розмову про тісні відносини між Росією та Угорщиною, що ґрунтуються на взаємній довірі і повазі, звернув увагу на те, що торгівельні показники зазнали значного падіння, на 35% скоротилися обсяги товарообігу. Обидві сторони працюють над подоланням цієї негативної тенденції. Відзначалися: успішна робота зі спорудження двох реакторів Пакшської АЕС в Угорщині, завдяки чому електроенергія стане для неї значно дешевшою, активний розвиток співробітництва у сфері медицини, безпеки і захисту навколишнього середовища. В. Путін торкнувся й відносин з Україною. Як великодушний барин він відзначав, що Росія відкрита для переговорів, але друга сторона ніяк не хоче вирішувати конфлікт; що спонсори України продовжують використовувати її, роблячи з неї жертву. Вони не готові відмовитися від своїх позицій, не хочуть припинення боїв, бо тоді доведеться скасовувати воєнний стан. Коли ж це станеться, потрібно проводити вибори, оскільки у під час активної фази війни цього робити не можна. Шанси у нинішнього керівництва України на перемогу близькі до нуля. Позиція РФ щодо мирних умов була віроломною: припинення боїв і початок мирних переговорів. Припинення боїв на короткий термін Росію не влаштовує, бо Київ може це використати для перегрупування сил. Тому РФ бореться повне й остаточне завершення війни. Найголовніший аргумент рашистів звучав так: Україна має вивести війська з Донецької, Херсонської, Луганської та Запорізької областей. Кримське іптання навіть не згадувалося.

Обидва керівники обговорювали також і майбутню архітектуру безпеки у Європі, засадничі принципи якої не розголошувалися. Однак, озвученого було

досить, щоб оцінити позицію обох цих діячів. Путін є носієм імперіалістичної ідеології, успадкованої від царських часів. Під час зустрічі з журналістами В. Путін та В. Орбан зробили коротенькі заяви, ставити запитання журналістам не дозволялося. Після промов вони поспіхом залишили залу. У Москві високо оцінили результати візиту Орбана до Росії. Так в МЗС РФ повідомили, що сторони були єдині в тому, що в Україні треба забезпечити права для національних меншин на територіях їхнього проживання. Повертаючись із Москви до Будапешта, В. Орбан в інтерв'ю наголошував, що справжні переговори можуть відбутися за участі двох сторін і не обов'язково, щоб спочатку було припинення вогню; а досягнення миру – це спільна мета Росії та України, що дозволить вирішити проблеми обох сторін надовго. В. Путін погодився розглянути ці пропозиції.

Більшість європейських лідерів розкритикували цю поїздку В. Орбана до Москви, вважаючи що чергове головування у Євросоюзі не дає права для ведення переговорів із РФ від імені ЄС. Позиція інституцій ЄС однозначна: Росія – агресор, а Україна – жертва, без України вести переговори не можна. У Єврокомісії наголосили, що перемовини Орбана розглядають виключно у рамках двосторонніх відносин Угорщини та Росії, а примусити Путіна до перемир'я і до постійного, справедливого миру з Україною можна лише єдністю, принциповістю та надійністю позиції ЄС [24].

Виступаючи 23 жовтня 2024 р. на урочистостях з нагоди чергової річниці Угорської Революції 1956 р., В. Орбан всю увагу приділив війні Росії з Україною і закликав облишити всі спроби щодо об'єднання зусиль країн Європи та США для перемоги над Росією. «Якщо Україна переможе, – продовжував він, – то знову солдати східних слов'ян можуть з'явитися в Угорщині. Їхнє попереднє перебування та наслідки для угорців дуже добре відомі». Набутий досвід змушує угорців боротися лише за інтереси Угорщини та угорської нації; не допустити перетворення території Угорщини на театр воєнних дій; протидіяти відродженню в ЄС імперіалістичної політики, як це було у минулі часи. «Завдяки тому, – відзначав В. Орбан, – що в Угорщині склалася єдність низів і верхів, основної частини нації та керівництва країни, ні Брюссель, ані інші центри світової політики не можуть примусити Угорщину до антинаціональної діяльності. Інтереси Угорщини цілковито переважають у суспільстві, тому вона не братиме участі у жодних імперіалістичних планах» [25].

Під час зустрічі В. Орбана та экс-канцлера ФРН Г. Шредера у Відні (листопад 2024 р.) обидва вимагали припинення війни між Росією та Україною, погоджувалися з тим, що керівництво ЄС відстоювало Україну, але заперечували надання їй допомоги у таких обсягах з тим, щоб вона перемогла Росію. Позиція ЄС, на їхню думку, тоді була саме такою. Учасники зустрічі висловилися за досягнення компромісу, припинення вогню і початок переговорів про відновлення миру. Для Європи важливішим є започаткування

перемир'я і укладення надійного миру між цими країнами. Ініціаторами цього процесу мають стати країни Європи і США. У разі відмови В. Путіна від цієї пропозиції, його потрібно до цього примусити. Питання про членство України в НАТО поки що не варто порушувати. Керівництво Росії завжди діє з позицій сили, у них зброя – найбільший аргумент. Тому з Москвою необхідно вести розмову з таких само позицій. Це здатні робити лише США, у яких є всі необхідні для цього економічні, військові, геополітичні можливості. США мають досягти з РФ необхідної угоди про припинення війни в Україні. Інакше у світі розпочнеться новий період «холодної війни». Ось таким бачили ці два відомі діячі сутність реальної політики у сучасному світі. Обговорювалося й питання пошуку шляхів для подолання серйозної економічної кризи країн ЄС, оскільки після запровадження енергетичних санкцій проти РФ ціна за газ для Європи підвищилася у 4 рази, а на нафту – у 2 рази. Такі ціни зумовили значне уповільнення й навіть падіння темпів економічного розвитку країн ЄС, зниження конкурентоспроможності товарів ЄС на світових ринках. Викликало занепокоєння і те, що ЄС може втратити статус окремого світового центру у порівнянні зі США, Китаєм та навіть із Росією. На закінчення зустрічі Г. Шредер рекомендував європейським діячам слідувати прикладу В. Орбана у відстоюванні мирної політики у Європі [26].

З великою радістю угорські ЗМІ поширювали виступ В. Путіна на Міжнародному економічному форумі у Петербурзі 20 червня 2025 р., в якому повідомлялося про великі успіхи РФ у сфері ВПК та у галузях цивільної економіки. За його даними, економіка Росії щорічно зростала на 4%, що перевищувало середньо- світові та європейські показники. Здивування викликали не лише ці «економічні успіхи», оскільки усім зрозумілою була їхня недостовірність, а й та частина його виступу, де він знову наголосив, що насправді «русские» та українці є одним народом. «У цьому розумінні, – підкреслював диктатор, – уся Україна є нашою». І далі він заявив, що Москва ніколи не ставила під сумнів право українського народу на незалежність і суверенітет, що Росія не хоче захоплювати м. Суми, а вона прагне лише розширити коридор безпеки уздовж російсько-українського кордону на 10-12 км. Усе вище сказане перекреслювалося наступними фразами Путіна: «не виключалися можливості і для подальшого захоплення територій України»; а якщо Україна спробує застосувати проти Росії «брудну» ядерну бомбу, що спричинить радіоактивне зараження територій, то це стане для київського режиму останньою його помилкою [27].

Такі заяви у виступі керівника РФ є неадекватними за змістом і логікою і настільки суперечливими, що мають належно оцінюватися і рішуче засуджуватися відповідальною владою кожної країни. Але в Угорщині у подібних випадках відмовчуються, оскільки Будапешт цікавлять не принциповість та справедливість, а те, як зберегти добрі стосунки з Москвою – умову надійного постачання Росією до Угорщини енергоносіїв, а з Угорщини

до РФ різних видів готової продукції, а також підвищення шансів на задовільнення власних геополітичних інтересів завдяки підтримці Москви. Тому в офіційних джерелах Угорщини такі висловлювання сприймалися як неможливість віднайдення компромісу з РФ для завершення війни між Україною та Росією як рівних сторін. Словом, усі словоблуддя В. Путіна до уваги не бралися.

У інтерв'ю проурядовій угорській газеті «Magyar Nemzet» (Угорська нація) 7 липня 2025 р. міністра закордонних справ РФ С. Лаврова під назвою «Лише виключно на умовах Росії можливе досягнення миру» наголошувалося, що основною причиною конфлікту Росії з Україною було розширення НАТО на схід. У Росії не було іншого вибору, окрім як розпочати війну після того, як Захід почав інтенсивно озброювати Україну з метою повернення до неї силовим методом Донбасу та Криму. «Кожна держава, – підкреслював Лавров, – яка сама себе поважає, вчинила б так само за таких обставин». Москва готова не до перемир'я з Україною, а до укладення тривалого й непорушного миру. Це можливо, якщо Україна відмовиться від членства в НАТО, визнає за Росією Крим, Донецьку, Луганську, Запорізьку та Херсонську області, буде знято міжнародні санкції проти Росії, скасовано всі судові рішення щодо конфіскації її коштів у банках зарубіжних держав. А на територіях, які залишаються за Україною, вимагається забезпечення важливих прав людини, оскільки після 2014 р. усі ці права було анульовано. Це стосується «грубо порушених» прав «руських» та «рускоязычного населення». Тому Росія вимагає відновити в Україні статус «руського языка», культури, традицій, «руської» православної церкви та «руських» ЗМІ. Він підкреслив, що захист цих цінностей за кордоном складає основу зовнішньої політики РФ і продовжив, що такі само дискримінаційні заходи запроваджено й проти інших національних меншин України – угорців, румунів, поляків, болгарів, вірменів, білорусів і греків. Їх усіх насильно українізують. Про все це добре знають у Будапешті. У цьому питанні Лавров ініціював співробітництво з Угорщиною задля захисту прав національних спільнот, заявивши, що «на сучасному етапі Росія та Угорщина відкрито діють заради захисту співвітчизників і мають об'єднати свої зусилля». Лавров також високо оцінив позицію уряду Угорщини щодо розвитку російсько-угорських відносин. На його думку, «Будапешт продовжує виважену і прагматичну політику навіть в умовах протидії цьому з боку НАТО і ЄС». Для прикладу він назвав заходи з боку РФ щодо добудови двох реакторів на Пакшській АЕС в Угорщині, а також стабільні поставки російських енергоносіїв, підкресливши, що Москва і надалі готова до поглиблення двостороннього співробітництва з такими країнами як Угорщина, «яких розглядає стратегічними партнерами» [28].

Натомість сам В. Орбан у своїй статті у цій же газеті «Угорська нація» від 20 липня 2025 р. прагнув переконати громадськість у тому, що Захід озброює Україну і прагне довести склад її армії до 800 тис чи 1 млн чол. для

використання її сили у недалекому майбутньому, що означатиме значну військову перевагу України над Угорщиною, яка вочевидь нічого доброго для неї не принесе. Адже сам Бог не знає, хто і для чого використає цей потенціал у наступному десятилітті. І відразу з цією нісенітницею Орбан наголошував, що в Україні немає жодних можливостей перемогти Росію. Який сенс у тому, щоб християни, європейці – представники білої раси убивали сотні тисяч людей Росії та України, а на іншій частині континенту дозволяли мільйонним масам ісламського світу, чужих для нашої культури людей, переселятися в Європу. Орбан зажадав від керівництва ЄС дати йому на це аргументовану відповідь [29]. Уночі 28 серпня 2025 р. Росія завдала одного з найтяжчих ударів по Україні, запустивши 598 ударних БПЛА та понад 30 ракет. У Києві загинуло 23 людини, багато людей зазнало поранень. І це відбулося саме у той момент, коли Україна прийняла всі умови щодо припинення вогню, які відповідають міжнародним нормам, а Росія усе це потопила у крові жителів столиці. В Угорщині і на таке варварство Москви не відреагували, не спробували навіть засудити масове вбивство мирних киян, як і того, що Кремль відкинув запропоновані Україною пропозиції реальної дипломатії. Натомість із канцелярії В. Orbana продовжували лунати нові звинувачення на адресу Києва та блокування Будапештом відкриття 1-го кластера переговорів про вступ України до ЄС. У відповідь на це Президент України В. Зеленський наголосив, що Україна бореться проти найбільших терористичних нападів Росії, а уряд Угорщини тим часом перекидає всі події, у білому бачить чорне, у всьому звинувачує Україну, що «угорські посадовці дійшли до того, що намагаються дискредитувати представників угорської громади України за їхню участь у захисті нашої держави та людей». Майору ЗСУ, угорцю за національністю, керівнику підприємства на Закарпатті з випуску дронів, командувачу Сил безпілотних систем ЗСУ Р. Бровді угорська влада заборонила 28 серпня 2025 р. на три роки в'їзд до Угорщини й інших країн Шенгенської зони за те, що він успішно керує операціями зі знищення енергетичних комплексів РФ, зокрема за удари українськими дронами по нафтопроводу «Дружба» на території РФ у першій половині серпня 2025 р., внаслідок яких нафта 10 днів не надходила до Угорщини. У відповідь Р. Бровді висміяв дане рішення і звинуватив владу Orbana у проросійській позиції та причетності до загибелі цивільного населення України. Міністр закордонних справ України А. Сибіга відзначив, що Угорщина перебуває на поганому боці, а П. Сіярто повідомив, що якщо для нього нафтопровід важливіший за вбитих Росією українських дітей, то це є «моральним падінням» [30].

П. Сіярто у своєму виступі на 80-й сесії ГА ООН у кінці вересня 2025 р. переконував, що Угорщина підтримує будь-які умови аби досягти миру, але вона не може відмовитися від постачання нафти і газу з Росії, бо для неї, яка не є морською державою, дане питання є не ідеологічним, а географічним. Лише транзит енергоносіїв із Росії до Угорщини через Україну є оптимальним і

найбільш гарантованим маршрутом, бо усі інші нафто- і газопроводи є значно дорожчим. Дане питання він просив розглядати не як політичне чи ідеологічне, а суто як географічне і фізичне. При цьому він підкреслив, що Москва є надійним партнером у постачанні енергоносіїв до Угорщини [31].

Наприкінці вересня 2025 р. відбулося осіннє засідання парламенту Угорщини. У своєму виступі В. Орбан зазначив, що наслідки війни Росії проти України, масові потоки міграції населення, прискорення процесів технологічної революції стали основними викликами для ЄС. Небезпеку він побачив у тому, що Китай і «Глобальний Південь» демонструють сильну згуртованість, якої до цього ще не було. Завдяки цьому вони кинули серйозний виклик іншим центрам цивілізації, цілковито витіснили ЄС з вузького клубу світових держав, на що в ЄС не реагують. Замість концентрації усіх зусиль на підвищенні конкурентоспроможності продукції країн спільноти Єврокомісія вважає першочерговим завданням продовжувати фінансувати Україну, прискорено приєднати її до ЄС. «Угорщина нікому не надавала повноважень, – підкреслював В. Орбан, – щоб від її імені починати війну. ЄС не може використовувати кошти на воєнні цілі, допоки хоча б одна країна ЄС це заперечує». Угорщина мотивувала фінансову непідтримку України, як і набуття нею членства в ЄС тим, що це може спровокувати поширення війни і на країни ЄС, а якщо Україна вступить до цього Союзу, то це призведе до краху не тільки Угорщини, а і Європи також. Він пропонував розпочати переговори між ЄС та РФ щодо припинення війни в Україні [32].

В. Путін визнав, що відбулася нова хвиля деколонізації в цілому у світі, але не зазначив, що це відбулося також і на посткомуністичному просторі. РФ не протидіяла розширенню НАТО у Східній Європі, яке носило масовий характер до 2007 р. Її не турбували суміжні з Росією шість держав, які стали членами НАТО і посилили геополітичні позиції цього блоку. Лише поглиблення співробітництва Альянсу насамперед з Україною, а також з Грузією і Молдовою, В. Путін оцінив як недопустиму загрозу для РФ, оскільки у разі вступу України до НАТО Росію цілковито буде ізольовано від Європи. Цей аргумент Москви був важливим, але далеко не головним.

Панівну еліту РФ жахала можливість входження до Альянсу України, бо втрата цієї держави для Москви означатиме кінець її імперських амбіцій, адже без неї вона не зможе відродитися як окремий світовий центр. Усі твердження В. Путіна про те, що винуватцями нинішнього конфлікту в Україні були США і Європа, які почали озброювати Україну, що кривавий переворот 2014 р. зруйнував мирний шлях розвитку України, що нова українська влада є нацистською і неонацистською, що інтереси Росії, цілого регіону не було враховано, що Україна стала розмінною монетою у великій чужій геополітичній грі, що Захід хотів за допомогою України ізолювати Росію, що більшість країн світу, зокрема й США, прагнуть допомогти подолати цю кризу, і якби Д. Трамп у той час був президентом США, то цього б не сталося, є

другорядними. Тому В. Путін від початку свого президенства вдався до рішучих заходів для недопущення цього, утримання України у сфері впливу РФ, а у кінцевому підсумку – до загарбання України.

Схожі наративи пролунали й у виступі В. Путіна на Міжнародному дискусійному клубі «Валдай» 2 жовтня 2025 р. Зазначалося, що Росія прагнула до об'єднання світу, але Захід на це не погодився. За його словами, після закінчення «холодної війни» на Заході вважали, що перемогли у ній і продовжили курс на остаточне нанесення стратегічної поразки Росії, прагнули «додойти осколки СРСР, зокрема й розчленувати Росію на чотири частини». Захід готувався до тотального панування, але весь світ на це не погодився. Розширення НАТО у Східній Європі, прагнення залучити до Альянсу й Україну, на його думку, стало цьому підтвердженням. Завдяки тому, що у Росії взяли гору патріотичні сили, остаточної поразки від Заходу РФ вдалося уникнути.

Учасник цього форуму, відомий угорський політолог і журналіст, представник владної коаліції Габор Штір дякував Путіну за тісне двостороннє співробітництво, за те, що позиції Росії та Угорщини у питаннях вирішення конфлікту в Україні збігаються. Повідомив, що він особисто бере участь у формуванні нового порядку в Європі, відзначив, що в ЄС розглядають Угорщину як «чорного барана», який в усьому шкодить діяльності Спільноти. Він наголосив, що якщо Росії вдасться не допустити вступу України до ЄС, то тоді ця Спільнота буде слабшати, у неї не буде перспектив. Ослаблена Європа втратить вплив у світовій політиці. Але якщо Україна набуде членства у ЄС, то вона стане його ударною силою, кулаком проти Росії. Сильна армія України потрібна для ЄС. У зв'язку з цим Г. Штір звернувся до В. Путіна із запитанням, як ставиться він до прагнення України вступити до цієї спільноти. У відповіді Путіна на дане запитання говорилося про переговори з Д. Трампом на Алясці, де обговорювалося питання – як врегулювати кризу в Україні. Пропонувалося багато варіантів. Шукалися такі, які б не перешкоджали, а навпаки сприяли зміцненню відносин РФ та США. Радилися у дусі доброзичливості. Надії на врегулювання конфлікту в Україні, за словами Путіна, з'явилися. Але відповіді на конкретне запитання Г. Штіра, як Росія ставиться до вступу України до ЄС, так і не прозвучало. Закономірною була й відсутність оцінки керівниками обох цих країн того, що всупереч таким тісним відносинам Угорщини та РФ, товарообіг між обома країнами в останні два роки скоротився майже на 1/3 у порівнянні з довоєнним періодом до 2022 р. [33]. Уже третій рік триває підготовка до спорудження Росією двох реакторів на Пакшській АЕС в Угорщині, але основні роботи по їх спорудженню так і не розпочалися. Причини відомі – брак коштів у Росії та Угорщини, в яких економічне становище погіршується і фахівці не бачать реальних шляхів для його покращення.

Поглиблення угорсько-російських відносин на антиукраїнській основі не сприяло ні започаткуванню мирних переговорів про перемир'я, не допомогло припинити війну між Росією і Україною та досягти надійного і стабільного миру. Усі авторитетні міжнародні організації – ООН, НАТО, ЄС, країни Великої Сімки також не спромоглися досягти цього. Ці завдання стали під силу лише провідним державам світу – США та Європи. Завдяки їх рішучим і виваженим заходам на рубежі 2025/2026 рр. започаткувалися реальні процеси, спрямовані на узгодження інтересів обох воюючих сторін, примушення їх до мирних переговорів, припинення війни та підписання надійної мирної угоди.

Список використаних джерел та літератури

1. Fedinec Cs., Halasz I., Toth M. A fuggetlen Ukrajna. Allamepites, alkotmnyozas es elsullyesztett kincsek. Budapest, 2016. 236 o.
2. Богданович В.Ю., Маначинский А.Я., Бутенко С.Г. Конфликты и войны после распада СССР: Монография. Житомир: Полесье, 2006. 440 с.
3. Держалюк М.С. Особливості конституційного реформування в сучасній Угорщині. *Збірник матеріалів конференції «Міжнародний правопорядок: сучасні проблеми та їх вирішення» до 125-річчя від Дня народження В.М. Корецького (19 лютого 2015 року)*. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Львів: СПОЛІОМ, 2015. С. 296-309.
4. Держалюк М.С. Активізація діяльності Угорщини у регіоні на початку ХХІ ст.: причини і результати. *АПН - Суспільно-політичні процеси*. Київ. 2019. Вип. 4(14). 368 с.
5. Ерман Г. Триумф Орбана в Україні: що він казав про Україну. *BBC Україна*. 9 квітня 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian.features-43672411>
6. Ерман Г. Чому в Угорщини така політика щодо України і чи можна її змінити. *BBC Україна*. 11 серпня 2022. URL: <https://www.bbc.com/Ukrainian/features-62472746>
7. Zelenszkij Orbant kritizalta Brusszelben, aki nem maradt ados a valasszal. *HVG*. 04.11.2025. URL: https://hvg.hu/itthon/20251104_orban-zelenszkij-eu-integracio-veto
8. Megfenyegette Magyarorszagot Zelenszkij: olyan valaszt kapott, amit soha nem fog elfelejteni (VIDEO). URL: <https://mandiner.hu/belfold/2025/11/megfenyegette-magyarorszagot-zelenszkij-olyan-valaszt-kapott-amit-soha-nem-fog-elfelejteni>
9. Az orosz kozgazdasz: Orban Karpataljat, Erdelyt es egy szelet Horvatorszagot akar. *KarpatHIR*. Julius 29. 2023. URL: <https://karpathir.com/2023/07/29/az-orosz-kozgazdasz-orban-karpataljat-erdelyt-es-egy-szelet-horvatorszagot-akar/>
10. Magyarország viszonyulása az Ukrajna elleni 2022-2023-as orosz invaziohoz. *Wikipedia*. URL: https://hu.wikipedia.org/wiki/magyarorszag_visszonyulasa_az_ukrajna_elleni_2022_2023-as_orosz_invaziohoz
11. Gábor Tanács. Zelenszkij: Orban veszelyes jatekot jatszika. *Euronews*. 12.03.2024. URL: <https://hu.euronews.com/2024/03/12/zelenszkij-orban-veszelyes-jatekot-jatszika>
12. Semjen Zsolt: Szo sem lehet Ukrajna EU vagy NATO-csatlakozasarol, amig a magyar kisebbsseg sorsat garancialisan nem rendezik. *Magyar Nemzet*. 2023.09.14. URL: <https://magyarnemzet.hu/belfold/2023/09/14/szo-sem-lehet-ukrajna-eu-vagy-nato-csatlakozasarol-amig-a-magyar-kisebbsseg-sorsat-garancialisan-nem-rendezik>
13. Сидоренко С. Рік тому Угорщина стягнула війська до кордону України, але даю 100%, ми не готували напад. *Європейська правда*. 16 травня 2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2023/05/16/7161760/>
14. Orban Viktort megvadoltak, hogy Karpatalja megszallasara keszul. *Index*. 2025.06.20. URL: https://index.hu/belfold/2025/06/20/marki-zay-peter-polgarmester-fidesz-valasztasok-orban-viktor-tisza-ellenzek/?utm_source=hirstart&utm_medium=referral&utm_campaign=ct

15. Ez varhat a karpatalyai magyarokra – kenyszerhelyzetbe került Ukrajna. *Magyar Nemzet*. 2024. URL: <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2024/02/ez-varhat-a-karpatalyai-magyarokra-kenyszerhelyzetbe-kerult-Ukrajna>
16. У Орбана відкинули можливість зустрічі з Зеленським і виставили Україні ультиматум. URL: <https://world.comments.ua/ua/news/eu/u-orbana-vidkinuli-mozhlyvist-zustrichi-z-zelenskim-i-vistavili-ukraini-ultimatum-72718.html>
17. Toroczkai László. Az ukrán kormány vagohidra viszi a magyar embereket. *HirTV*. URL: https://hirtv.hu/napi_aktualis/toroczkai-laszlo-karpatalja-haboru-autonomia-mi-hazank-2579676
18. Toroczkai már kampányuzem modban: Lehet, hogy Putyinnal kell majd leulni tárgyalni Karpataljaron. *HVG*. 2024.01.30. URL: <https://hvg.hu/itthon/20240130/toroczkai-lehet-hogy-putyinnal-kell-majd-leulni-targyalni-karpataljarol>
19. Orbán Viktor: az ukránok még több területet veszíthetnek, talán még a haborút is. *Portfolio*. 2024.02.11. URL: <https://www.portfolio.hu/global/20240211/orban-viktor-az-ukranok-meg-tobb-teruletet-veszithetnek-talan-meg-a-haborut-is-668405>
20. Orbán Viktor: ha Trumpot 2020-ban újralvasztattak volna, most nem lenne haború Ukrajnában. *Portfolio*. 2024.03.09. URL: <https://www.portfolio.hu/global/20240309/orban-viktor-ha-trumpot-2020-ban-ujralvasztattak- volna-most-nem-lenne-haboru-ukrajnaban-673953>
21. Szijjártó Péter elmondta, miért kell együttműködni Oroszországgal. *VG*. 2024.03.11. URL: <https://www.vg.hu/kozelet/2024/03/szijjarto-peter-elmondta-miert-kell-egyuttmukodni-oroszorszaggal>
22. Magyar Péter. Maximum egy jókor jött szikra lehettem. *HVG*. 2024.04.12. URL: https://hvg.hu/itthon/20240412/_magyar-peter_klubradio-interju
23. Szijjártó: Brüsszel világhaborúra készül Ukrajna kudarca miatt. *VG*. 2024. URL: <https://www.vg.hu/kozelet/2024/03/szijjarto-brusszel-vilagaborura-keszul-Ukrajna-kudarca-miatt>
24. Errol a három témáról is megkerdezte Orbán Viktor Moszkvában Vlagyimir Putyint. URL: <https://mandiner.hu/kulfold/2024/07/errol-a-három-témáról-is-megkerdezte-orban-viktor-moszkvában-vlagyimir-putyint-video>
25. Orbán Viktor szerint ha Ukrajna nyer, ismét “keletre jött szlav katonák” állomásozhatnak Magyarországon. *Szabad Európa*. 2024. Október 23. URL: <https://www.szabadeuropa.hu/a/orban-viktor-szerint-ha-ukrajna-nyer-ismet-keleti-szlav-katonak-erkezhetnek-magyarorszagra-/33170197>
26. Európa vezetőinek Orbán Viktor kellene követniük: Gerhard Schröder volt német kancellár Bécsben. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=9g\[WgrXk7xc](https://www.youtube.com/watch?v=9g[WgrXk7xc)
27. Putyin dobbenetes nyilatkozata: egész Ukrajna a mienk – most a felvilág azt találhatja? Mit jelentenek az orosz elnök szavai. *VG*. 2025.06.20. URL: https://www.vg.hu/kozelet/2025/06/putyin-dobbenetes-nyilatkozata-egesz-ukrajna-a-mienk?utm_source=hirstart&utm_medium=referral&utm_campaign=hiragregator
28. Szergej Lavrov a Magyar Nemzetnek: Csak Oroszország feltételei menten képzelhető el béke. *Index*. 2025.07.07. URL: <https://index.hu/kulfold/2025/07/07/szergej-lavrov-interju-haboru-oroszorszag-ukrajna-kulugyminiszter-beke/>
29. Orbán Viktor: Ez miért jó Európának. Adjon már erre valaki egy választ! *Magyar Nemzet*. 2025. URL: <https://magyarnemzet.hu/belfold/2025/07/orban-viktor-ez-miert-jo-europanak-adjon-mar-erre-valaki-egy-valaszt>
30. Zelenskij magyarul reagált Robert Bródi kitiltására, válaszpere utasította a külügyminisztert. *HVG*. 2025.08.28. URL: https://hvg.hu/vilag/20250828_zelenskij-magyarul-reagalt-robert-brodi-kitiltasara-kulugyminiszter-ebx
31. Orbán Viktor és Donald Trump telefonon egyeztetett: Szijjártó Péter az ENSZ közgyűlésen nyilatkozott. *OkosHír*. 2025.09.25. URL: <https://www.okoshir.hu/2025/09/25/orban-viktor-es-donald-trump-telefonon-egyeztetett-szijjarto-peter-az-ensz-kozgyulesen-nyilatkozott/>

32. Orban Viktor napirend elott: Az Europai Unio nem hirtelen, hanem vegelgyengulesben fog elmulni. *HVG*. 2025.09.22. URL: https://hvg.hu/itthon/20250922_orban-viktor-palament-oszi-ulesszak-napirend-elotti-felszolalas-elo-ebx
33. Выступление Владимира Путина на заседании клуба «Валдай»-2025. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Gh8XIg-&y8>

References

1. Fedinec, Cs., Halasz, I., Toth, M. (2016). *A fuggetlen Ukrajna. Allamepites, alkotmnyozas es elsullyesztett kincsek*. Budapest. [In Hungarian].
2. Bogdanovich, V.U., Manachinskij, A.A., Butenko, S.G. (2006). *Konflikty i vojny posle raspada SSSR: Monografia*. Zhytomir: Poles'e. [In Russian].
3. Derzhalyuk, M.S. (2015). Osoblyvosti konstytutsijnoho reformuvannya v suchasniy Uhorschyni. *Zbirnyk materialiv konferentsiyi "Mizhnarodnyy pravoporyadok: suchasni problemy ta yikh vyrishennya" do 125-richchya vid Dnya narodzhennya V.M. Korets'koho (19 lyutoho 2015 roku)*. Instytut derzhavy i prava im. V.M. Korets'koho NAN Ukrayiny. L'viv: SPOLOM, ss. 296-309. [In Ukrainian].
4. Derzhalyuk, M.S. (2019). Aktyvizatsiya diyal'nosti Uhorschyny u rehioni na pochatku KHKHI st.: prychny i rezul'taty. *APN - Suspil'no-politychni protsesy*, 4(14). [In Ukrainian].
5. Erman, H. (2018, 9 kvitnya). Triumf Orbana v Ukrayini: shcho vin kazav pro Ukrayinu. *BBC Ukrayina*. [Online]. Available from: <https://www.bbc.com/ukrainian.features-43672411> [In Ukrainian].
6. Erman, H. (2022, 11 serpnia). Chomu v Uhorschyny taka polityka shchodo Ukrayiny i chy mozna yiyi zminyty. *BBC Ukrayina*. [Online]. Available from: <https://www.bbc.com/Ukrainian/features-62472746> [In Ukrainian].
7. Zelenszkij Orbant kritizalta Brusszelben, aki nem maradt ados a valasszal. *HVG*. 04.11.2025. [Online]. Available from: https://hvg.hu/itthon/20251104_orban-zelenszkij-eu-integracio-veto [In Hungarian].
8. Megfenyegette Magyarorszagot Zelenszkij: olyon valaszt kapott, amit soha nem fog elfelejteni (VIDEO). [Online]. Available from: <https://mandiner.hu/belfold/2025/11/megfenyegette-magyarorszagot-zelenszkij-olyon-valaszt-kapott-amit-soha-nem-fog-elfelejteni> [In Hungarian].
9. Az orosz kozgazdasz: Orban Karpataljat, Erdelyt es egy szelet Horvatorszagot akar. *KarpatHIR*. Julius 29. 2023. [Online]. Available from: <https://karpathir.com/2023/07/29/az-orosz-kozgazdasz-orban-karpataljat-erdelyt-es-egy-szelet-horvatorszagot-akar/> [In Hungarian].
10. Magyarország viszonyulasa az Ukrajna elleni 2022-2023-as orosz invaziohoz. *Wikipedia*. [Online]. Available from: https://hu.wikipedia.org/wiki/magyarorszag_visszonyulasa_az_ukrajna_elleni_2022_2023-as_orosz_invaziohoz [In Hungarian].
11. Gábor Tanács. Zelenszkij: Orban veszelyes jatekot jatszik. *Euronews*. 12.03.2024. [Online]. Available from: <https://hu.euronews.com/2024/03/12/zelenszkij-orban-veszelyes-jatekot-jatszik> [In Hungarian].
12. Semjen Zsolt: Szo sem lehet Ukrajna EU vagy NATO-csatlakozasarol, amig a magyar kisebbseg sorsat garancialisan nem rendezik. *Magyar Nemzet*. 2023.09.14. [Online]. Available from: <https://magyarnemzet.hu/belfold/2023/09/14/szo-sem-lehet-ukrajna-eu-vagy-nato-csatlakozasarol-amig-a-magyar-kisebbseg-sorsat-garancialisan-nem-rendezik> [In Hungarian].
13. Sydorenko, S. (2023, 16 travnya). Rik tomu Uhorschyna styahnula viys'ka do kordonu Ukrayiny, ale dayu 100%, my ne hotuvaly napad. *Yevropeys'ka pravda*. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2023/05/16/7161760/> [In Ukrainian].
14. Orban Viktort megvadoltak, hogy Karpatolja megszallasara keszul. *Index*. 2025.06.20. [Online]. Available from: <https://index.hu/belfold/2025/06/20/marki-zay-peter-polgarmester-fidesz->

- valasztasok-orban-viktor-tisza-ellenzek/?utm_source=hirstart&utm_medium=referral&utm_campaign=ct [In Hungarian].
15. Ez varhat a karpatalyai magyarokra – kenyszerhelyezetbe került Ukrajna. *Magyar Nemzet*. 2024. [Online]. Available from: <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2024/02/ez-varhat-a-karpatalyai-magyarokra-kenyszerhelyezetbe-kerult-Ukrajna> [In Hungarian].
 16. U Orbana vidkynuly mozhlyvist' zustrichi z Zelens'kym i vystavyly Ukrayini ul'tymatum. [Online]. Available from: <https://world.comments.ua/ua/news/eu/u-orbana-vidkinuli-mozhlyvist-zustrichi-z-zelenskim-i-vistavili-ukraini-ultimatum-72718.html> [In Ukrainian].
 17. Toroczkai Laszlo. Az ukran kormány vagohidra viszi a magyar embereket. *HirTV*. [Online]. Available from: https://hirtv.hu/napi_aktualis/toroczkai-laszlo-karpatalja-haboru-autonomia-mihazank-2579676 [In Hungarian].
 18. Toroczkai mar kampanyuzem modban: Lehet, hogy Putyinnal kell majd leulni tárgyalni Karpataljarol. *HVG*. 2024.01.30. [Online]. Available from: <https://hvg.hu/itthon/20240130/toroczkai-lehet-hogy-putyinnal-kell-majd-leulni-targyalni-karpataljarol> [In Hungarian].
 19. Orban Viktor: az ukranok meg tobb területet veszithetnek, talan meg a haborut is. *Portfolio*. 2024.02.11. [Online]. Available from: <https://www.portfolio.hu/global/20240211/orban-viktor-az-ukranok-meg-tobb-teruletet-veszithetnek-talan-meg-a-haborut-is-668405> [In Hungarian].
 20. Orban Viktor: ha Trumpot 2020-ban ujravalasztattak volna, most nem lenne haboru Ukrajnaban. *Portfolio*. 2024.03.09. [Online]. Available from: <https://www.portfolio.hu/global/20240309/orban-viktor-ha-trumpot-2020-ban-ujravalasztattak- volna-most-nem-lenne-haboru-ukrajnaban-673953> [In Hungarian].
 21. Szijjarto Peter elmondta, miért kell egyttmukodni Oroszországgal. *VG*. 2024.03.11. [Online]. Available from: <https://www.vg.hu/kozelet/2024/03/szijjarto-peter-elmondta-miert-kell-egyttmukodni-oroszorszaggal> [In Hungarian].
 22. Magyar Peter. Maximum egy jokor jott szikra lehettem. *HVG*. 2024.04.12. [Online]. Available from: https://hvg.hu/itthon/20240412/_magyar-peter_klubradio-interju [In Hungarian].
 23. Szijjarto: Brussel vilaghaborura keszul Ukrajna kudarca miatt. *VG*. 2024. [Online]. Available from: <https://www.vg.hu/kozelet/2024/03/szijjarto-brussel-vilaghaborura-keszul-Ukrajna-kudarca-miatt> [In Hungarian].
 24. Errol a három temarol is megkerdezte Orban Viktor Moszkvaban Vlagyimir Putyint. [Online]. Available from: <https://mandiner.hu/kulfold/2024/07/errol-a-harom-temarol-is-megkerdezte-orban-viktor-moszkvaban-vlagyimir-putyint-video> [In Hungarian].
 25. Orban Viktor szerint ha Ukrajna nyer, ismet “keletrol jott szlav katonak” allomasozhatnak Magyarországon. *Szabad Europa*. 2024. Október 23. [Online]. Available from: <https://www.szabadeuropa.hu/a/orban-viktor-szerint-ha-ukrajna-nyer-ismet-keleti-szlav-katonak-erkezhethetnek-magyarorszagra-33170197> [In Hungarian].
 26. Europa vezetőinek Orban Viktor kellene kovetniuk_Gerhard Schroder volt nemet kancellar Becsben. [Online]. Available from: [https://www.youtube.com/watch?V=9g\[WgrXk7xc](https://www.youtube.com/watch?V=9g[WgrXk7xc) [In Hungarian].
 27. Putyin dobbenetes nyilatkozata: egesz Ukrajna a mienk – most a fel vilag azt talalgatja? Mit jelentenek az orosz elnok szavai. *VG*. 2025.06.20. [Online]. Available from: https://www.vg.hu/kozelet/2025/06/putyin-dobbenetes-nyilatkozata-egesz-ukrajna-a-mienk?utm_source=hirstart&utm_medium=referral&utm_campaign=hiragregator [In Hungarian].
 28. Szergej Lavrov a Magyar Nemzetnek: Csak Oroszország feltetelei menten kepzelhető el beke. *Index*. 2025.07.07. [Online]. Available from: <https://index.hu/kulfold/2025/07/07/szergej-lavrov-interju-haboru-oroszorszag-ukrajna-kulugyminiszter-beke/> [In Hungarian].
 29. Orban Viktor: Ez miért jo Europeanak. Adjon mar erre valaki egy valaszt! *Magyar Nemzet*. 2025. [Online]. Available from: <https://magyarnemzet.hu/belfold/2025/07/orban-viktor-ez-miert-jo-europeanak-adjon-mar-erre-valaki-egy-valaszt> [In Hungarian].

30. Zelenszkij magyarul reagált Robert Brovdi kitiltására, válaszlepesre utasította a külügyminisztert. HVG. 2025.08.28. [Online]. Available from: https://hvg.hu/vilag/20250828_zelenszkij-magyarul-reagalt-robert-brovdi-kitiltasara-kulugyminiszter-ebx [In Hungarian].
31. Orban Viktor es Donald Trump telefonon egyeztetett Szijarto Peter az ENSZ kozgyulesen nyilatkozott. Okoshir. 2025.09.25. [Online]. Available from: <https://www.okoshir.hu/2025/09/25/orban-viktor-es-donald-trump-telefonon-egyeztetet-szijarto-peter-az-enesz-kozgyulesen-nyilatkozott/> [In Hungarian].
32. Orban Viktor napirend előtt: Az Európai Unió nem hirtelen, hanem vegelgyengulesben fog elmulni. HVG. 2025.09.22. [Online]. Available from: https://hvg.hu/itthon/20250922_orban-viktor-palament-oszi-ulesszak-napirend-elotti-felszolas-elo-ebx [In Hungarian].
33. Vystupleniye Vladimira Putina na zasedanii kluba "Valday"-2025. [Online]. Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=Gh8XIg-&y8> [In Russian].

Derzhaliuk M. Hungary's Position on the Russian-Ukrainian War.

It is noted that Hungary addresses its strategic objectives largely through close cooperation with the Russian Federation, namely: the import from Russia of energy resources and raw materials in the required volumes and at acceptable prices; the reliability of Russian markets for the sale of Hungarian products; and mutual support in matters concerning the protection of the rights of the numerous compatriots living in neighboring countries. In return, Russia receives from Hungary, as a member of the Euro-Atlantic community, public support within Euro-Atlantic institutions and a loyal attitude toward its domestic and foreign policy.

It is emphasized that after the start of Russia's war against Ukraine, the intensity of relations between Hungary and the Russian Federation increased sharply. Hungary remained the only EU member state that, in practice, did not sever its ties with Russia. Therefore, such a favorable attitude of Hungary toward Russia's interests on the international stage is highly valued in Moscow.

While the leaders of Europe have sided with Ukraine and condemned the war, Budapest maintains a policy of neutrality. Its actions lack a clear assessment of the war and its nature. Budapest avoids condemning the military actions of the Russian army in Ukraine, the occupation and annexation of parts of its territory, crimes against the civilian population, and the destruction of residential and industrial infrastructure. Attention is drawn to the fact that Hungary supports Russia's conditions for ending hostilities, initiating peace talks, and achieving a complete and final end to the war. These conditions include the following: Ukraine must not join the EU or NATO and should remain in a neutral status, with no security guarantees offered to it.

The most dangerous aspect for Ukraine at present is that the state ideologies of Russia and Hungary are directed toward the partition and federalization of Ukraine's territory. By establishing stable relations with the world's major geopolitical players – Russia, the United States, Germany, and China – Budapest hopes, in the course of post-war settlement between Russia and Ukraine, to gain maximum benefit for Hungary and to significantly improve the situation of the divided Hungarian nation in Central and Eastern Europe.

The results of the study have drawn the following conclusions: it is possible to force the Russian Federation to a truce and to a permanent, just peace in Ukraine only through the unity, principledness and reliability of the EU and the US positions, and the initiatives of Hungary, as well as other individual states, to achieve this unilaterally are unsuccessful. Ukraine, the US, leading European countries and Russia should become participants in this process. Only a compromise acceptable to all parties should become a precursor to achieving a reliable peace.

Keywords: Hungary, Russia, Ukraine, aggressive war, its consequences, peace conditions, negotiations, end of the war.

УДК 94(4)(437.6):355.48(477:470+571)“2014/2025”

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-32-13>

Віднянський В.С.

<https://orcid.org/0009-0009-9498-834X>

Віднянський С.В.

<https://orcid.org/0000-0002-8825-7024>

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИКИ УРЯДІВ ТА СТАВЛЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ДО ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Простежено еволюцію політики словацьких урядів та ставлення громадськості Словаччини до війни Росії проти України. Зазначається, що від 2014 р. і особливо у 2022-2023 рр. завдяки принциповій позиції щодо російсько-української війни та практичним крокам словацького уряду й особисто президентки З. Чапутової щодо допомоги Києву, Словацька Республіка була одним із найактивніших союзників нашої країни. Однак після парламентських (вересень 2023 р.) і президентських (квітень 2024 р.) виборів ситуація змінилася. Вся влада у Словаччині опинилася в руках націонал-популістів, які виступали за відновлення співпраці з РФ та проти підтримки Києва. Здійснення такої політики відіграє значну роль у внутрішньополітичному житті сусідньої держави і впливає на формування суспільної атмосфери та громадської думки, зокрема щодо ставлення словаків до України і російсько-української війни.

Разом із тим наголошується, що враховуючи членство Словаччини в Європейському Союзі і НАТО, які продовжують надавати допомогу Україні та підтримують її зусилля для найшвидшого завершення війни і досягнення справедливого миру, а також безпосереднє сусідство Словаччини з Україною, традиційні історичні, культурні та економічні зв'язки між ними, активну транскордонну співпрацю і проукраїнську позицію політичної опозиції та більшості словацького суспільства, існують об'єктивні можливості для відновлення і зміцнення стабільних добросусідських відносин. Спільна безпекова ситуація в регіоні, де Україна, Словаччина й інші країни мають кожна власний трагічний історичний досвід взаємодії з агресивним російським імперіалізмом, теж повинна спонукати словацьке керівництво до цього. Саме це повинно стати стратегічним завданням для обох сусідніх країн в умовах війни і після її завершення.

Ключові слова: Словаччина, Україна, словацько-українські відносини, політичні партії, влада та суспільство СР, російсько-українська війна.

Майже чотири роки широкомасштабної війни Росії проти України незаперечно довели, що незважаючи на героїчний опір українського народу, зокрема Збройних Сил України, без дієвої допомоги, насамперед військової, від західного демократичного світу, Україні навряд чи вдалося би витримати тривалу збройну навалу російського агресора і надалі зберегти національну державність та убезпечити українську націю від геноциду й знищення в разі затяжної війни на виснаження. І хоча після трьох років Великої війни позитивний імідж наших західних союзників в українському суспільстві, як вважає відомий публіцист й історик М. Дубинянський, «зіпсований майже непоправно» і «скепсис, розчарування, образа, всілякі претензії до Європи та Америки практично затулили собою ширу вдячність, яка переважала 2022-го»,

але при цьому не варто забувати, наголошує він, що «після 24.02.2022 наша країна критично залежить від допомоги з-за кордону: як військово-технічної, так і фінансової. По суті Європа та США стали для нас "великим тилом", чия роль важливіша за роль "малого", власне українського тилу» [1].

І з цим важко не погодитись. Адже неспровокована і brutальна масштабна збройна атака РФ на Україну в лютому 2022 р. не залишила вибору державам західної демократії, які були вимушені визнати цю агресію нападом на європейські та євроатлантичні демократичні цінності, на основоположні принципи, на яких ґрунтується Організація Об'єднаних Націй. Як наслідок – вперше у вітчизняній і світовій історії безпрецедентна міжнародна підтримка Києва та потужний тиск на країну-агресорку – Росію – виявилися в активній політичній, фінансовій, військовій, гуманітарній допомозі Україні державами-членами ЄС і НАТО та іншими демократичними країнами: загалом, понад 50 держав світу надають таку допомогу [2].

Але з урахуванням складної для України ситуації на фронті, на Заході активно розмірковують про неминучість мирних переговорів з агресором, тобто про дипломатичне розв'язання цієї війни, навіть за рахунок втрати українських територій, відмови України від вступу до НАТО та інших неприйнятних для українців поступок. А нова адміністрація США на чолі з Д. Трампом уже здійснює активні дії у цьому напрямку, зокрема розпочавши переговорний процес із РФ і Україною задля досягнення принаймні перемир'я на певний період. Деякі лідери європейських держав теж вдалися до контактів із кремлівським керівництвом з метою знайти шляхи закінчення російсько-української війни. Багато хто з них вважає, що Україні доведеться піти на територіальні поступки заради припинення, хай навіть тимчасового, воєнних дій і початку мирних переговорів.

Підтвердженням суперечливих і переважно несприятливих для України політичних трендів на Заході щодо російсько-української війни є еволюція політики США після приходу до влади адміністрації Д. Трампа, зокрема її непослідовність щодо РФ, а також окремих західних держав, і зміни у ставленні міжнародної громадськості до війни Росії проти України загалом, яка стає дедалі менш популярною у громадській думці. Яскравим прикладом таких цих змін є позиція Словацької Республіки.

Нагадаємо, що Україна першою у світі визнала незалежність Словацької Республіки (СР) у день її офіційного проголошення – 1 січня 1993 р., того самого дня Київ і Братислава встановили дипломатичні відносини. Словаччина, своєю чергою, 21 вересня 2014 р. в числі перших держав-членів ЄС ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Водночас, вільні від історичних тягарів і серйозних проблемних питань українсько-словацькі відносини, на жаль, упродовж тривалого часу не мали системного характеру, на думку багатьох експертів будучи історією недооцінених можливостей, а відносини між двома сусідніми державами були доволі прагматичними. До того ж багато словаків, наприклад, залишаються симпатиками

ідей та ідеології панславізму, згідно з якою Росія сприймалася (зокрема словацькими націоналістами) як єдиний союзник і захисник усіх слов'янських народів, а для частини словацького політикуму досить близька російська призма сприйняття України. Якщо президент СР А. Кіска у 2014-2019 рр. відкрито засуджував агресію РФ проти України, підтримував антиросійські санкції та європейські прагнення України, то словацькі прем'єр-міністри того періоду Р. Фіцо (2012-2016 рр.) та П. Пеллегріні (2018-2020 рр.) були відомі заявами про контрпродуктивність антиросійських санкцій ЄС та заграваннями з РФ. А тодішній спікер словацького парламенту і лідер Словацької національної партії (SNS) А. Данко, який під час свого перебування на посаді у 2012-2020 рр. часто відвідував Москву, проголошував ідеї слов'янського братерства базовою основою словацько-російської співпраці та дружби й активно поширював прокремлівські наративи.

Ситуація у Словаччині та словацько-українських відносинах почала змінюватися після перемоги на президентських виборах 30.03.2019 кандидата від проліберальних сил З. Чапутової і парламентських виборів та призначення нового ліберального уряду СР 21 березня 2020 р. на чолі з І. Матовичем, якого 29 березня 2021 р. змінив Е. Гегер. Вже 16 вересня 2019 р., під час перших ста днів президентства З. Чапутової, відбувся її офіційний візит до Києва, який засвідчив важливість України для Словаччини. «Я вважаю це зближення (між Україною та Словаччиною – *В.В., В.С.*) особливо важливим у той час, коли Україна переживає важкі часи. Я шкодую про те, що існують різні міфи і неправди про неї. Саме тому я хочу, щоб наші громадяни знали і відкрито говорили про складну ситуацію, в якій перебуває Україна, і про серйозні наслідки порушення правил мирного співіснування між державами», – написала президентка Словацької Республіки на сторінці у Facebook. А 24 вересня 2020 р. відбувся візит президента України В. Зеленського до Братислави і його переговори з президенткою З. Чапутовою, під час якого сторони домовились розвивати торгівлю, транспортні комунікації та співпрацю у сфері енергетики. 2 листопада 2021 р. на кліматичній конференції у Глазго президент України В. Зеленський і президентка Словаччини З. Чапутова підписали декларацію європейської перспективи України.

Від початку широкомасштабної агресії Росії проти України Словацька Республіка як член ЄС та НАТО і сусідня з Україною держава активно підтримувала національно-визвольну війну українського народу, надаючи моральну, політичну, дипломатичну, гуманітарну та військову допомогу Києву. Вже 25 лютого 2022 р. президентка СР З. Чапутова та прем'єр-міністр Е. Гегер рішуче засудили відкриту агресію проти України, а міністр закордонних справ І. Корчок заявив, що Україна допомогла Словаччині «відкрити очі». Загалом із перших днів широкомасштабного вторгнення РФ в Україну керівники Словаччини неодноразово демонстрували спільну консолідовану позицію щодо російсько-української війни у своїх публічних виступах під час участі в заходах ООН, ЄС та НАТО, у переговорах із закордонними партнерами тощо.

В умовах широкомасштабної війни в Україні регулярними стали українсько-словацькі переговори і взаємні візити високопосадовців. Свідченням цього є наприклад візити прем'єр-міністра Е. Гегера (8 квітня 2022 р.) та президентки Словаччини З. Чапутової (31 травня 2022 р.) в Україну, а також звернення останньої російською мовою до солдатів та командирів армії РФ із засудженням воєнних злочинів, звірств та насильства, скоєних ними в Україні під гаслом «визволення», опублікованому у Твіттері 26 квітня 2022 р. [3]. 10 травня 2022 р. під час візиту до Словаччини президент України В. Зеленський виступив перед словацьким парламентом та закликав зокрема поставити Україні системи протиповітряної оборони. А під час свого яскравого виступу в українському парламенті 31 травня 2022 р. президентка СР, своєю чергою, заявила, що «українці захищають свою країну, своє життя, своє майбутнє та своє право ухвалювати рішення самостійно. Ви захищаєте право та правила, які гарантували нашому континенту десятиліття миру, правила, які сьогодні зримо топче Російська Федерація. Своєю боротьбою ви захищаєте й нас, і ми дякуємо вам за це, ваша війна справедлива й оборонна. У цій війні весь демократичний світ на вашому боці й не лише риторикою, яку ви вже давно слухаєте, зараз настав час дій» [4].

Яскравим і повчальним був також виступ З. Чапутової у загальних дебатах на 77-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 20 вересня 2022 р., в якому вона заявила, що саме слабкість світу стосовно Росії у 2014 р. призвела до ще більшої агресії, тож тепер необхідно винести уроки зі зроблених у минулому помилок. Зокрема президентка Словаччини зазначила, що в Україні загинули тисячі невинних цивільних. Мільйони людей змушені тікати через війну зі своїх домівок. І ще мільйони людей у світі перебувають на межі голоду через дії РФ, які призвели до посилення і без того серйозної глобальної продовольчої кризи. «Усі ми повинні стати голосом України. Голосом, який буде продовжувати говорити про злочини Росії в Україні, щоб нікому не було дозволено чинити такі звірства. Володимир Путін сподівався захопити Україну і злякати всіх нас, він не досяг успіху. Про це говорять успіхи на полі бою в Україні» [5], – наголосила Чапутова. А прем'єр-міністр СР Гегер під час теледискусії Громадського радіо й телебачення Словаччини 8 січня 2023 р. заявив, що «Україна повинна виграти боротьбу», тому що «не можна розраховувати на те, що Росія не нападе й на інші держави» [6].

Окрім відвертих і чітких заяв словацьких керівників на підтримку України в її протистоянні російській агресії, сусідня країна активно допомагала Києву від самого початку вторгнення РФ. Вже на другий день російського вторгнення Словаччина надала 100 тис. євро на допомогу Україні, 27 лютого – підтримала санкції ЄС проти РФ за її агресію. А 28 лютого було оголошено про рішення надати Україні військову допомогу: йшлося про дизельне паливо, газ і боєприпаси. До початку травня 2022 р. Словаччина виділила Україні військової допомоги на 10 млн євро, а 7 травня словацький уряд ухвалив рішення надати Україні військових матеріалів ще на 2 млн євро. Словаччина також здійснювала поставки гелікоптерів, танків Т-72, ракетних боєприпасів для «Градів», самохідних артилерійських установок Zuzana 2,

розмінувальної техніки й іншої зброї, висловила готовність передати їй свої системи протиракетної оборони С-300 та винищувачі МіГ-29, розглядала можливість власного видобутку урану з метою заміщення ядерного палива з Росії, відмовилася від пропозиції Москви змінювати умови газових контрактів і перейти на оплату в рублях, спільно з Німеччиною відкрила на сході Словаччини базу з ремонту важкої військової техніки для ЗСУ. А на початку грудня 2022 р. Братислава схвалила новий пакет військової допомоги для України, до якого входили боезапас, великі калібри для винищувачів, теплі речі й інше спорядження.

Загалом, за офіційними даними, за перші три роки після російського воєнного вторгнення в Україну Словаччина надала сусідній державі лише озброєння на загальну суму майже 168 млн євро. Йдеться про зенітні ракетні комплекси С-300 (СР була першою країною, яка надала Україні систему ППО), гелікоптери М-17, тисячі ракет для систем залпового вогню «Град» і десятки бронемашин. А на тлі нових звернень української влади в лютому 2023 р. до західних країн щодо надання винищувачів Словаччина розглянула можливість ближчим часом надати Україні 10 із 11 своїх літаків МіГ-29 радянського виробництва, знятих із озброєння роком раніше. Про це заявив міністр оборони СР Я.Надь на початку березня 2023 р., додавши, що останній, 11-й радянський винищувач планується передати словацькому музею. І вже 18 березня Словацька Республіка підписала угоду з Україною про передачу Києву 13 винищувачів МіГ-29 та двох комплексів ППО «Куб».

Нарешті, сусідня країна прийняла значну кількість біженців з України і навіть ухвалила спеціальні зміни до національного законодавства щодо підтримки біженців, а також українських науковців і студентської молоді тощо. Від початку широкомасштабної воєнної агресії РФ проти України україно-словацький кордон перетнуло понад 300 тис. українців, з яких понад 100 тис. отримали статус тимчасового захисту в Словаччині.

Водночас необхідно зазначити, що восени 2022 р. Словаччина стала членом Спільної слідчої групи з розслідування тяжких міжнародних злочинів в Україні, до якої входять також держави Балтії, Польща та Румунія. А 16 лютого 2023 р. Національна рада (парламент) Словацької Республіки вкотре засудила російську агресію в Україні, висловивши підтримку незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України, а в ухваленій резолюції назвала нинішній російський режим терористичним, а Росію – державою-спонсором тероризму. Документ засуджував гібридну війну, яку РФ веде й на території Словаччини, і закликав правоохоронні структури, розвідувальні служби та інші компетентні органи не недооцінювати загрозу, а вжити ефективних заходів проти неї з метою підтримки безпеки і демократії в Словаччині [7].

Принагідно варто нагадати, що у березні 2022 р., за кілька тижнів після повномасштабного нападу Росії на Україну, в Словаччині стався шпигунський скандал через діяльність російських дипломатів і платних словацьких агентів. У результаті Братислава видворила 38 російських дипломатів на тій підставі, що

співробітники посольства РФ вчиняли дії, які суперечать інтересам Словаччини та дипломатичним конвенціям. До речі, Словацька інформаційна служба (SIS) у своїх звітах протягом останніх років неодноразово вказувала на активну діяльність співробітників російських спецслужб у республіці. Наприклад у доповіді SIS за 2020 р. зазначалося: «Члени Служби зовнішньої розвідки Росії (СВР) і Головного військового управління (ГРУ) діють на нашій території під дипломатичним прикриттям, у рідкісних випадках під цивільним прикриттям. У 2020 р. вони зосередилися переважно на налагодженні контактів та отриманні інформації від громадян Словаччини, які працюють у державному управлінні. Особливим предметом їхнього інтересу були співробітники силових структур. Російські спецслужби здійснюють широкий спектр діяльності, їхнім основним інтересом є отримання інформації політичного, військового й економічного характеру або вплив на громадську думку на користь Російської Федерації» [8, с. 167].

В умовах наростання проросійських настроїв у словацькому суспільстві і з метою підтвердження незмінності політики Словацької Республіки щодо російсько-української війни, 28 квітня 2023 р. президентка З. Чапутова разом із новообраним президентом Чеської Республіки П. Павелом прибули до Києва, де зустрілися з президентом України В. Зеленським. Ними було підписано спільну декларацію на підтримку повноправного членства України в ЄС і НАТО, яка окреслює спільне бачення трьох держав із найважливіших питань зовнішньої політики. Зокрема документ поновлює вимогу до Москви негайно та беззастережно вивести всі свої збройні формування з території України і декларує готовність держав до тісної співпраці з метою подальшого зміцнення обороноздатності України, посилення санкцій ЄС проти РФ та створення правової основи для використання заморожених російських активів для відбудови України [9; 10].

Водночас, хоча офіційна державна політика СР у 2014-2023 рр. щодо війни Росії проти України була однозначно солідарною з жертвою російської агресії, реакція словацьких політичних партій на цю війну виявила розкол у поглядах і цінностях. Проліберальні та проінтеграційні політичні сили Словаччини, що виходять із пріоритету загальнолюдських цінностей свободи, демократії, прав людини та права кожної нації визначати свою долю, а суверенної держави – свою зовнішню політику, стали на бік України. Навпаки, не підтримали Україну і відкрито чи приховано стали на бік Росії ті політичні сили, що є прихильниками національного егоїзму, авторитарних практик, недовіри до інтеграційних об'єднань, членом яких є Словаччина.

Зокрема деякі опозиційні парламентські популістські партії, як-то SMER-SD («Напрямок – соціальна демократія», лідер Р. Фіцо, прем'єр СР у 2012-2016 рр.) і SNS («Словацька національна партія», лідер А. Данко, спікер парламенту СР у 2012-2020 рр.), після широкомасштабного вторгнення РФ в Україну виступали проти спільної політики ЄС щодо Кремля і за дружні відносини та співпрацю з Росією, незалежно від її політики. Ці політики та їхні активісти стверджували, що санкції Заходу проти РФ завдають шкоди економікам країн-членів ЄС, зокрема Словаччині,

є проявом антиросійських настроїв і їх треба скасувати, виправдовували політику РФ, організовували антиукраїнські, а по суті проросійські «кампанії миру», активно виступали проти постачання зброї Україні й оборонної співпраці СР зі США тощо. Так, за уявленням лідера впливової в Словаччині партії SMER-SD Р. Фіцо, мир має настати коли західні держави припинять постачання зброї Україні. Надто жорсткою риторика партії SMER-SD щодо ЄС та України стала напередодні дострокових парламентських виборів, призначених на вересень 2023 р. Зокрема її лідер Фіцо під час виборчої кампанії заявляв, що війну в Україні у 2014 р. розпочали «українські фашисти», а повернути Крим неможливо, а також що політика словацького уряду щодо російсько-української війни шкодить громадянам СР, що «в Києві війни немає», а «Захід використовує конфлікт в Україні, щоб послабити Росію», «санкції не діють, а Росія захоплює все більше територій» тощо.

Схожу антиукраїнську позицію мають також деякі інші партії, як-то правоекстремістські LSNS (Народна партія «Наша Словаччина») і «Республіка», SaS (партія «Свобода і солідарність»), «Для людей», «Ми – родина», «Прогресивна Словаччина», KDH (партія «Християнсько-демократичний рух») та Словацько-російське товариство (SRS) на чолі з колишнім прем'єр-міністром і міністром юстиції Я. Чарногурським, а також окремі депутати Європарламенту від Словацької Республіки. А деякі опозиційні словацькі політики відкрито виступали на боці російського агресора та в ролі агентів російського впливу у власній країні. Зокрема голова SRS, однієї з головних проросійських організацій Словаччини, прямо підтримав російську агресію проти України та наміри Кремля «демілітаризувати» і «денацифікувати» Україну, що означатиме, на його думку, зміну політичного режиму. В середині березня 2022 р. на сайті цієї організації Чарногурський навіть представив сценарій розвитку Європи після закінчення російсько-української війни, який у заключній частині містить фактичну рекомендацію Словаччині змінити зовнішньополітичну та цивілізаційну орієнтацію і повернутися у сферу впливу Росії [11].

Подібні численні антиукраїнські й проросійські, а часом і просто безглузді публічні висловлювання лідерів та активістів цих партій і організацій, що вони на переконання словацьких експертів діють у рамках розгалуженої суспільно-політичної екосистеми, пропагуючи в Словаччині інтереси путінського режиму РФ, не могли не вплинути на словацьку суспільну думку. Мабуть не випадково словаки найбільше в Центральній Європі підтримують Путіна та довіряють російській пропаганді. Як засвідчило опитування GLOBSEC у 2018 р., 41% словаків підтримували політику Путіна і така само кількість їх (41%) вважали США ворожою державою, а 46% респондентів вважали, що Словаччина має бути мостом між Заходом та Сходом. Проведене влітку 2021 р. опитування теж показало, що 55% словаків схвально ставилися до президента РФ, а в лютому 2022 р., перед російським вторгненням в Україну, 44% словаків звинувачували в напруженні на українських кордонах НАТО та США, тоді як лише 33% звинувачували Росію [12].

Навіть початок широкомасштабної війни проти України не став поворотним моментом у ставленні словаків до Росії. Оприлюднені у травні 2022 р. GLOBSEC цифри для багатьох європейців стали справжнім шоком: незважаючи на звірства росіян в Україні, 37% словаків продовжували вважати РФ головним стратегічним партнером (США таким партнером назвали лише 29% респондентів), і хоча 51% словаків погодилися з тим, що Росія напала на Україну, але 28% вважали винним у війні Захід, який спровокував Москву. Проведене в середині вересня 2022 р. опитування, своєю чергою, показувало, що більшість населення Словаччини радше вітали б перемогу РФ, а не України, у російсько-українській війні. А опитування, яке «Українська призма» провела в жовтні 2022 р. у партнерстві з Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта, продемонструвало, що 26% словаків заперечують можливість членства України в ЄС, а 33% – проти членства України в НАТО. Щоправда внаслідок успішного українського контрнаступу восени 2022-го настрої серед словаків дещо змінилися: 27% респондентів віддавали перевагу перемозі України і лише 10% – Росії, втім переважна більшість словаків – майже 60% – схилилися на користь «мирних домовленостей воюючих сторін» [13].

На подібну ситуацію в Словаччині не могла не вплинути активність широкої мережі російської пропаганди в країні. Нагадаємо, що після вторгнення РФ в Україну у лютому 2022 р. Брюссель заборонив підконтрольним Кремлю ЗМІ вести мовлення на території країн ЄС (зокрема в інтернеті), щоби протидіяти «дезінформації». Утім, як ідеться у звіті, опублікованому на початку серпня 2025 р. Інститутом стратегічного діалогу (ISD) – аналітичним центром, що базується в Лондоні, і сьогодні, після понад трьох років Великої війни, «підсанкційні ЗМІ все ще активні та доступні» в країнах-членах ЄС, і «російські державні медіа продовжують зберігати сильну присутність в інтернеті, створюючи постійний виклик західним демократіям», а блокування з боку інтернет-провайдерів «в основному неефективні». У цьому звіті зокрема зазначається, що «Словаччина, прем'єр-міністр якої Роберт Фіцо відомий своєю проросійською позицією, продемонструвала найгірші результати у виконанні санкцій, не заблокувавши жодного (російського – *B.B., B.C.*) сайту» [14].

Отже, масштабування російсько-української війни не зуміло вивірити традиції русофільства в словацькому суспільстві, помножені на зусилля роспропаганди та активність проросійських політичних сил СР. На думку експерта Ради зовнішньої політики «Українська призма» С.Герасимчука, «Словаччина є чи не найбільш проросійською державою Центральної Європи, де на позачергових парламентських виборах восени цього року (2023 – *B.B., B.C.*) цілком можуть перемогти проросійські сили» [15].

І дійсно, влітку 2023 р. у Словаччині загострилася внутрішньополітична ситуація, і 30 вересня відбулися дострокові парламентські вибори, на яких перемогу здобула антиукраїнська й проросійська партія Smer-SD («Курс – соціальна демократія») експрем'єра Р.Фіцо, за яку проголосувало 23,3% виборців. 16 жовтня 2023 р. партії Smer-SD, «Голос» (лідер – П.Пеллегріні) і

Словацька національна партія (СНП) (лідер – А. Данко) підписали коаліційну угоду з метою прискореного формування уряду, і вже 26 жовтня сформовано новий уряд на чолі з Фіцо, діяльність якого поклала початок нового, по суті антиукраїнського курсу Словацької Республіки.

Уже під час цієї виборчої компанії Р. Фіцо, який, до речі, напередодні повалення комуністичного режиму у 1986-1989 рр. був членом Комуністичної партії тоді ще єдиної Чехословаччини, виступав проти антиросійських санкцій і допомоги Україні у війні проти РФ, заявляючи, що стратегія західних держав щодо України провалилася. Прийшовши до влади вчетверте, його партія (створена у 1999 р.) та уряд почали здійснювати саме таку політику щодо російсько-української війни. Вже 16 листопада 2023 р. новий уряд Словаччини виступив проти включення російського ядерного палива до 12-го пакету санкцій ЄС проти РФ, а словацькі перевізники розпочали блокування кордону з Україною. На початку грудня 2023 р. Брюссель висловив стурбованість рішенням прем'єр-міністра СР Р. Фіцо скасувати спеціальну корупційну прокуратуру, яка розслідувала корупційні справи в оточенні Фіцо. На початку січня 2024 р. президентка Словаччини З. Чапутова закликала уряд Р. Фіцо продовжити постачання Києву зброї, необхідної для самозахисту. Реакцією на цю вимогу стала заява Фіцо 16 січня про підтримку блокування прем'єр-міністром Угорщини В. Орбаном виділення 50 млрд євро допомоги ЄС Україні. А під час переговорів прем'єр-міністрів України Д. Шмигала і Словаччини Р. Фіцо в Ужгороді 24 січня 2024 р. стало відомо, що СР відновила культурну співпрацю з Білорусією і Росією, а також запропонувала Україні відмовитись від Криму та Донбасу і виступила проти її членства в НАТО та ЄС.

Обурення Києва та його союзників викликали дві заяви провідних словацьких політиків у лютому 2024 р., в другу річницю широкомасштабного російського вторгнення: Р. Фіцо про те, що війна почалася «з розгулу українських неонацистів» і обману Заходом Москви щодо нерозширення НАТО далі на схід, а можливе членство України в НАТО стане «хорошою основою до початку Третьої світової війни», та лідера одного з суб'єктів урядової коаліції (Словацької національної партії) А. Данка про те, що Росія «не агресор» [16]. Президентка Словаччини З. Чапутова також розкритикувала прем'єра Фіцо за спроби послабити верховенство права і його контакти з Росією. «Я думаю, що межі демократії випробовуються на міцність», – заявила вона в інтерв'ю *Financial Times* 10 березня 2024 р., вказуючи на судову реформу 9 лютого 2024 р., яка амністувала корупціонерів, і посилення тиску уряду на ЗМІ та неурядові організації [17].

Навесні 2024 р. у Словаччині відбулися президентські вибори – 23 березня перший тур, а 6 квітня – другий тур, основними конкурентами на яких були спікер парламенту П. Пеллегрині і прозахідний кандидат, колишній міністр закордонних справ СР І. Корчок. Ключовою темою виборів стало ставлення до

України. Перемогу у другому турі здобув союзник Фіцо – П. Пеллегрині, який виступав проти допомоги Україні у війні проти Росії.

Отже, якщо у 2022-2023 рр. завдяки принциповій позиції щодо російсько-української війни та практичним крокам словацького уряду і президентки Чапутової щодо допомоги Україні, Словацька Республіка була одним із найактивніших союзників України, то після парламентських (вересень 2023 р.) і президентських (квітень 2024 р.) виборів ситуація змінилася. Вся влада у Словаччині опинилася в руках націонал-популістів, які виступали за відновлення співпраці з РФ і проти підтримки України. Це відверто визнала сама З. Чапутова, заявивши, що результати президентських виборів дозволили Р. Фіцо монополізувати свою владу в Словаччині. Вже 24 квітня 2024 р. новостворений націонал-популістський уряд узяв під свій контроль громадське телебачення, а 7 травня 2024 р. посол СР у Москві був на інавгурації Путіна. 8 червня 2024 р. партія прем'єр-міністра Словаччини здобула також перемогу під час виборів до Європарламенту, депутати від якої почали пропагувати серед європейського політикуму погляди та курс нової словацької влади щодо російсько-української війни й України загалом.

Щоправда, на зустрічі прем'єр-міністрів України і Словацької Республіки під час українсько-словацьких міжурядових консультацій у Братиславі, що відбулися 11 квітня 2024 р., Р. Фіцо пообіцяв, що Словаччина не буде перешкоджати Києву на шляху до ЄС. Зокрема на спільній прес-конференції з українським прем'єром Д. Шмигалем після міжурядових консультацій Фіцо запевнив, що Словаччина підтримує амбіції України швидко стати членом ЄС тому, що «це гарантія для перспектив країни, для розвитку країни, і для мирного розвитку» [18]. Також, за його словами, зустріч показала, що «у нас є зацікавлення до добросусідства» і що Словаччина прагне мати дружні відносини з Україною: «Словаччина хоче бути доброю, дружньою країною-сусідкою України. Ми хочемо проявити солідарність з вами у тому нещасті, з яким ви боретеся... Використання російської сили в Україні – це порушення міжнародних угод... Україна потребує допомоги і солідарності» [19]. А 10 травня 2024 р. під час відвідин Києва президенткою Словаччини З. Чапутовою, який став уже її четвертим, прощальним візитом до України, вона заявила, що СР була однією з перших держав, коли йшлося про кількість і швидкість надання військової допомоги, зокрема систем ППО й літаків. «Ми все, що могли дати, ми все дали. І я щаслива, що співробітництво між нашими країнами й урядами продовжується і далі», – наголосила вона під час зустрічі з президентом України В. Зеленським [20].

Водночас, хоча нинішня Словаччина залишається на позиції прихильниці України, однак про беззастережну підтримку та військову допомогу, характерні для періоду попередньої словацької влади, вже не йдеться – попри збереження дипломатичних контактів на міжурядовому рівні. До прикладу Словаччина в числі 93-х держав світу 24 лютого 2025 р. підтримала резолюцію ГА ООН до

третьої річниці повномасштабної агресії Росії проти України, внесену Україною та європейськими країнами, із засудженням російської агресії та вимогою виведення російських військ з окупованих РФ територій, що, до речі, викликало обурення словацьких націоналістів [21] (проти цього документу ООН проголосували 18 держав, серед яких – США, Росія, Угорщина та Ізраїль) [22].

Активно розвивається також транскордонна співпраця між Україною та Словаччиною, ілюстрацією чого стали запуски залізничного сполучення між Ужгородом і Кошице та Києвом і Братиславою. Також за прем'єрства Фіцо Словаччина брала участь у вкрай важливому для української влади Саміті миру у Швейцарії. Була й допомога в гуманітарній сфері, наприклад машинами для розмінування «Божена», які виробляють у Словаччині, та деякі інші «кроки назустріч». А головне, хоча уряд Р. Фіцо зупинив передачу Україні військової техніки та спорядження зі складів словацької армії, але завдяки прагматичному підходу нової словацької влади продовжують діяти контракти на виготовлення для ЗСУ військової техніки та боєприпасів, у результаті виконання яких обсяги військової співпраці з Україною за нового уряду СР лише зросли.

Загалом, еволюція політики нової влади СР на чолі з Р. Фіцо щодо України та російсько-української війни та її активна урядова пропаганда (хоча, як згадує один із українських учасників першої зустрічі прем'єрів України та Словаччини в січні 2024 р., Фіцо на ній «перший згадав свої заяви, запевнивши нас, що вони спрямовані не проти України, а виключно на внутрішню словацьку аудиторію» [23]) не могли не позначитися на ставленні громадськості Словаччини до війни Росії проти України. Це зокрема засвідчило опитування агентства Ipsos серед мешканців Словаччини, підсумки якого оприлюднено 1 липня 2024 р.: майже 40% словаків хочуть, щоби «конфлікт» в Україні завершився «тимчасовим миром без перемоги однієї зі сторін», 33% опитаних бажають перемоги Україні, але 14% вітали би перемогу РФ, причому серед виборців найсильнішої урядової партії прем'єр-міністра Фіцо «Smer-SD» таких майже 35% опитаних [24]. Показово, що 34% виборців позапарламентського руху «Республіка», створеного у 2021 р. з частини колишніх членів Народної партії «Голос», теж хочуть перемоги Росії. Однак лише 5% опитаних виборців другої за силою урядової партії «Голос» бажають перемоги Москви, а 25% прихильників цієї партії бажають перемоги України. Близько 19% виборців третьої урядової партії – Словацької національної партії – теж хочуть перемоги Росії. Зовсім іншими були відповіді виборців опозиційних партій: лише менше відсотка виборців партії «Прогресивна Словаччина» і лише п'ять зі ста виборців партії «Свобода і солідарність» хочуть перемоги РФ, а відповідно 77% і 55% виборців цих партій хочуть перемоги України. Результати опитування також засвідчили, що частка словаків, які бажають перемоги Росії, зростає з віком респондентів: перемоги Україні бажають 43% наймолодших респондентів і лише 27% респондентів найстаршої вікової групи [25, с. 97-98].

З урахуванням ускладнення українсько-словацьких відносин, 18 вересня 2024 р. своє перше закордонне турне новопризначений міністр закордонних справ України А. Сибіга здійснив саме до Братислави, де відбулися його переговори з новим керівництвом СР. Під час зустрічі з прем'єр-міністром Р. Фіцо і главою МЗС Ю. Бланаром обговорено українську Формулу миру та внесок Словаччини в її втілення. Також А. Сибіга закликав Словаччину підтримати членство України в ЄС і НАТО, що є «в інтересах наших країн і всієї Європи», і запропонував Словаччині приєднатися до Вільнюської декларації «Великої сімки» щодо гарантій безпеки для Києва та підписати двосторонню безпекову угоду на зразок тих, які натовді було укладено вже з 26 державами [26]. Міністр закордонних справ СР Ю. Бланар у відповідь на ці пропозиції зазначив, що членство України в Північноатлантичному альянсі, на його думку, «створить більше конфліктів» [27].

А 7 жовтня 2024 р. в Ужгороді відбулась уже третя в тому році зустріч прем'єр-міністрів України Д. Шмигала і Словаччини Р. Фіцо, у рамках якої сторони досягли згоди щодо завершення роботи над вісьмома двосторонніми документами, серед яких – рішення щодо спільного контролю на пунктах пропуску. Український прем'єр подякував Р. Фіцо за готовність Братислави ділитися власним досвідом та надавати експертну допомогу на шляху України до ЄС. Словацький прем'єр, своєю чергою, цього разу заявив, що «не проти» вступу України в ЄС і ділитиметься досвідом вступу, проте прохолодно ставиться до членства Києва в НАТО. Одночасно він додав, що словацький уряд підтримує всі мирні плани України, а також Формулу миру президента В. Зеленського. За його словами, Словаччина зацікавлена у відновленні України та в добросусідських відносинах із нею, з розумінням ставиться до того, що мир має бути якісним та стійким і мати відповідні безпекові гарантії для Києва, а також підтримуватиме всі ініціативи для досягнення цієї мети. Фіцо зауважив, що наразі Словаччина готує новий пакет фінансової допомоги Україні та готова надавати своїй сусідці електроенергію, щоб Україна достойно перезимувала, а також готова надати військову допомогу, проте це буде нелетальна зброя. Під час зустрічі голова українського уряду також завчасно повідомив свого словацького колегу про відмову України з 1 січня 2025 р. продовжувати угоду про транзит російського газу територією України в Європу, зокрема до Словаччини [28].

Це непросте рішення Києва цілковито відповідало стратегії ЄС щодо повної відмови від російського газу до 2027 р., що планується досягти через пошук інших джерел постачання і шляхом скорочення споживання газу всіма державами-членами. Для України зупинка транзиту мала велике політичне значення – неможливо вимагати санкцій, відмови від усього російського (для ЄС це також болісний процес) і водночас продовжувати надавати послуги агресору, дозволяти підживлювати окремі країни Східної Європи газом в обмін на лояльність і послух. А щодо Словаччини, то для неї це рішення теж не є

трагедією, адже, як стверджують фахівці, її власні сховища заповнені газом на понад 40%. Також відбулося зростання постачання через «Турецький потік» для забезпечення Словаччини газом, аби замінити його транзит територією України. Нарешті ще в 2024 р. Словаччина підписала договори про постачання газу з польською фірмою «Orlen» і може отримувати газ через австрійські, угорські та чеські газопроводи. Отже країна має альтернативні російським джерела постачання газу [29]. До того ж українська сторона була готова обговорювати зі Словаччиною енергетичні питання й навіть запросила для цього до Києва словацького прем'єра Фіцо, але той відмовився, заявивши, що не бачить причин зустрітися з президентом Зеленським через те, що той нібито його «ненавидить». Натомість столицю України 17 січня 2025 р. відвідала делегація найбільшої опозиційної партії «Прогресивна Словаччина» на чолі з її лідером М. Шимечкою, котрий заявив, що для вирішення нинішніх проблем спочатку треба повернутися до нормального словацько-українського міждержавного діалогу, до якого словацький прем'єр поки що не готовий [30].

Незважаючи на це, прем'єр-міністр Словаччини Р. Фіцо використав цю газову проблему для шантажу України і тиску на Брюссель, наполягаючи, що хоче отримувати російський газ саме через територію України. Він розпочав особисто й ініціював у ЗМІ різку критику Києва та написав відкритого листа лідерам ЄС, де висловлював невдоволення діями України. 20 грудня 2024 р. Фіцо заявив, що припинення 1 січня 2025 р. транзиту російського газу територією України призведе до конфлікту у двосторонніх відносинах, а також звинуватив президента України В. Зеленського у спробі дати йому хабаря із заморожених активів РФ. 22 грудня 2024 р. несподівано для багатьох відбувся візит прем'єр-міністра Словаччини до Москви, де теж обговорювалось припинення транзиту російського газу територією України. У зв'язку з цим наступного дня глава МЗС Чехії Я. Ліпавський назвав Путіна масовим вбивцею, засудивши візит Р. Фіцо до Москви. Прага також відмовилась від проведення щорічних чесько-словацьких міжурядових консультацій. А 29 грудня в листі до глави Європейської ради А. Кошти та президентки Єврокомісії У. фон дер Ляєн словацький прем'єр з обуренням написав, що «мовчазна згода з одностороннім рішенням президента України Володимира Зеленського (щодо транзиту російського газу українською територією – *В.В., В.С.*) є неправильною та ірраціональною», і що це «призведе до напруженості та заходів у відповідь» [31].

Показовим щодо ставлення прем'єр-міністра Словацької Республіки Р. Фіцо до російсько-української війни є також його виступ на заході американських консерваторів СРАС 21 лютого 2025 р. (якраз після початку у США другої президентської каденції Д. Трампа), в якому він фактично виправдав російську агресію проти України та звинуватив В. Зеленського в «небажанні проводити вибори» і в тому, що з цієї причини йому «насправді потрібна ця війна». «Ніхто не заперечує, що застосування Росією військової сили в Україні було

порушенням міжнародного права. Однак у Росії були серйозні причини для цього з погляду безпеки, оскільки її тривалий час вводили в оману щодо питання розширення НАТО», – заявив словацький прем'єр. На думку Фіцо, «конфлікт» могло би бути вирішено набагато швидше, але «абсолютна більшість країн-членів ЄС, за винятком Словаччини та Угорщини, підтримали ідею про те, що війна в Україні повинна бути використана для політичного й економічного послаблення Росії». Він також звинуватив ЄС у тому, що він «підштовхує себе до столу мирних переговорів між США і Росією, хоча вже три роки вони відкрито підтримували та підтримують війну в Україні» [32].

Напередодні саміту ЄС 6 березня 2025 р., присвяченого європейській обороні й Україні, Р. Фіцо слідом за В. Орбаном погрожував заблокувати його висновки, зокрема висунув ультиматум, щоби на ньому було ухвалено рішення стосовно відновлення транзиту російського газу через Україну до Словацької Республіки та Західної Європи, адже, на його думку, без російського газу «неможливо забезпечити конкурентоспроможність Європи». Словацький прем'єр також повторив, що його країна не підтримуватиме Україну «ні фінансово, ані військово для продовження війни» і що Київ «ніколи не буде досить сильним, щоб вести переговори з позиції військової сили» [33]. По суті Словаччина й Угорщина створили в ЄС «проросійську вісь», до якої згодом приєдналися Кіпр і Мальта.

У контексті майбутнього саміту лідерів США та Росії, запланованого на 15 серпня 2025 р. на Алясці, Фіцо порівняв Україну з «травною» у суперечці «слонів», а вже коментуючи його результати, словацький прем'єр у своєму відеозверненні використав тези з риторики Кремля, говорячи зокрема про «першопричини» розв'язаної війни проти України, а також про необхідність надати Росії гарантії безпеки і стверджував, що на Алясці «вперше було відкинуто чорно-біле бачення воєнного конфлікту в Україні» і що саміт «показав дзеркало тим європейським лідерам, які хочуть нової залізної завіси між Європою і Росією», а санкції проти російського керівництва не допоможуть. У МЗС України засудили «відверто образливу риторику на адресу України та українського народу, який щодня героїчно бореться з російською агресією, стримуючи її на своїй землі в інтересах безпеки всієї Європи» і додали, що «заяви Роберта Фіцо дисонують із духом добросусідства, солідарності та взаємоповаги, які протягом усього цього часу демонструє словацький народ по відношенню до України» [34].

Такі заяви й дії прем'єр-міністра Словаччини Р. Фіцо, який усередині країни спирається на антизахідний та часто проросійський електорат (образлива риторика на адресу Києва, українського народу та керівництва аж до «війни слів» із Україною – надто після припинення постачання російського газу до Словаччини, погрози обмежити допомогу українським біженцям і навіть депортувати їх, натяки про можливий вихід країни зі складу ЄС та НАТО, а також проросійська активність близьких соратників прем'єра – Ю. Бланара,

А. Данка, Е. Каліняка, Л. Блахи та ін.), не могли не позначитися на політичній ситуації у країні, на сприйнятті словацьким суспільством російсько-української війни.

Наприклад, за результатами лютевого 2025 р. опитування агентства NMS Market Research, у Словаччині лише 23% опитаних висловили довіру президенту України В. Зеленському, тоді як очільнику Росії В. Путіну довіряли 28% словаків. Однак частка недовіри серед населення Словаччини до обох цих політиків значно переважала: президенту України не довіряли 68% опитаних, а лідеру Росії – 62% словаків [35]. А опитування, проведене у квітні 2025 р. компанією Ipsos для незалежної організації CEDMO, показало, що понад 18% громадян Словаччини підтримують перемогу Росії у російсько-українській війні, тоді як третина опитаних – на боці України [36].

Неоднозначним є також ставлення словаків до українських біженців. Як розповідає активістка української громади у Словаччині Н. Андрусенко, котра з дітьми після початку широкомасштабного вторгнення Росії залишила свій дім у Гостомелі та знайшла тимчасовий притулок саме у Словаччині, до приїзду в сусідню європейську країну вона майже нічого не знала про неї. «За ці майже три роки я зустрічала тут дуже різних людей. Тих, хто щиро вірить в «американські біолабораторії» та «укрофашистів». Тих, хто категорично відмовляється здавати житло українцям, навіть за ринковою вартістю. Тих, хто не хоче чути тут українську мову та бачити наших дітей поруч зі своїми на дитячих майданчиках і за шкільними партами. Це теж правда. Але далеко не вся. Бо є інша правда й інші люди», – ділиться вона своїми враженнями від спілкування зі словаками і наводить численні приклади доброзичливого ставлення й підтримки та допомоги словацьких громадян різних професій українцям [37].

Не менш важливими й обнадійливими щодо настроїв у словацькому суспільстві та його зовнішньополітичної орієнтації є, до прикладу, результати опитування, проведеного аналітичним центром «Форум майбутнього Словаччини» й агентством Focus на початку березня 2025 р. Згідно з ним, 63,5% респондентів хотіли б, щоби Словаччина орієнтувалася на ЄС, тоді як лише 19,2% бажають, аби Словаччина орієнтувалася на РФ. Ще 17,3% не змогли відповісти на питання про бажану зовнішньополітичну орієнтацію Словаччини. Загалом 32,6% опитаних словаків висловили задоволення зовнішньою політикою уряду Фіцо, але 54,8% респондентів висловили незадоволення. На думку словацького соціолога М. Вашечки, «опитування показало, що зовнішня політика нинішнього уряду не відображає волю і бажання більшості населення Словаччини» [38].

Невипадково наприкінці 2024 р. розпочалися масові протести словаків проти уряду Р. Фіцо, зокрема його зовнішньої політики. Вже 23 грудня у Братиславі відбувся велелюдний мітинг на підтримку України та проти візиту Фіцо до РФ. А 3 січня 2025 р. у словацькій столиці, попри морозну погоду, близько 4 тис.

людей прийшли висловити своє невдоволення проросійською політикою прем'єр-міністра з гаслами: «Словаччина, стережись, окупація почалася», «Фіцо, їдь до Москви, дай Словаччині спокій», «Зрада», «Ми – Європа» [39]. Показово що 14 січня опозиційні депутати з партій «Прогресивна Словаччина», «Свобода і солідарність», християнські демократи, «Словаччина», «За народ» і «Християнський союз» оголосили на прес-конференції, що в наступні кілька днів ініціюють вотум недовіри уряду Фіцо через те, що прем'єр не справляється із завданнями, які стояли перед урядом, і через те, що він намагається поставити під сумнів політичний курс країни [40] (щоправда згодом вотум недовіри уряду було відкладено). Під гаслом «Словаччина – це Європа» проти політики уряду Р. Фіцо щодо зближення з Росією близько 100 тис. людей вийшли на вулиці майже в 30 словацьких містах і 24 січня 2025 р. Також мітинги відбулися в Польщі, Німеччині, Чехії та Ірландії [41]. А 7 лютого 2025 р. у понад 50 містах Словаччини та за кордоном пройшли нові акції протесту, учасники яких висловлювали свою незгоду з політикою словацького уряду і стурбованість тим, що нинішнє керівництво країни готує вихід Словаччини з ЄС та НАТО. На думку організаторів протестів, уряд Фіцо загрожує майбутньому Словаччини в демократичній і вільній Європі: «Не дозволимо, щоб у нашій країні домінували авторитарні практики та проросійська пропаганда», – закликали організатори [42].

Схожі масові акції проти проросійської політики словацького прем'єра регулярно відбувалися в Словаччині і наступними місяцями, надто у зв'язку з приїздом до Москви й участю Р. Фіцо в урочистостях до Дня перемоги 9 травня 2025 р., ухваленням парламентом Словаччини 5 червня 2025 р. резолюції із закликом до урядовців відмовлятися від підтримки нових антиросійських санкцій і торговельних обмежень у міжнародних організаціях, тривалим блокуванням Словаччиною 18-го пакету санкцій ЄС проти РФ улітку 2025 р. [43]. А небайдужі словаки, невдоволені проросійською політикою і відмовою уряду Фіцо підтримувати Україну зброєю, у квітні 2024 р. започаткували громадську кампанію «Боеприпаси для України» під гаслом «Якщо не уряд, то ми надішлемо». На початок березня 2025 р. вдалося зібрати 5,3 млн євро на закупівлю снарядів та амуніції для української армії [44].

Отже, в умовах масштабування російсько-української війни особливого значення для України набули питання посилення підтримки і збільшення допомоги демократичних держав у її справедливій національно-визвольній війні, зокрема зміцнення добросусідських відносин із сусідніми країнами-членами ЄС та НАТО, їхніх спільних дій у супротиві агресивним планам і діям Росії для забезпечення безпеки, миру і стабільності в регіоні Центрально-Східної Європи.

Утім, на четвертому році широкомасштабного вторгнення РФ в Україну внаслідок міжнародних і внутрішньополітичних змін виявляються досить несприятливі й небезпечні для України тренди у ставленні західних держав-

партнерів та їхньої громадськості до цієї війни в центрі Європи. Яскравим прикладом цього є Словацька Республіка, зокрема еволюція політики офіційної Братислави щодо України та її війни проти російської агресії. Якщо від початку російсько-української війни, а надто після розгортання повномасштабної агресії Росії у 2022-2023 рр. Словаччина однозначно стала на бік Києва як його активний союзник, надаючи значну підтримку й допомогу, то після парламентських 2023 р. і президентських 2024 р. виборів у цій сусідній країні та приходу до влади нових політичних сил, ситуація змінилася і словацько-українські відносини помітно погіршилися. Новий уряд на чолі з Р. Фіцо почав проводити по суті проросійську й антиукраїнську політику, суттєво обмеживши відносини з Україною, зокрема в наданні їй допомоги у війні, водночас намагаючись відновити співпрацю з країною-агресоркою Росією.

Разом із тим, враховуючи членство Словаччини в ЄС і НАТО, які продовжують надавати допомогу Україні та підтримують її зусилля для як найшвидшого завершення російсько-української війни і досягнення тривалого та справедливого миру, а також безпосереднє сусідство з Україною, традиційні історичні, культурні й економічні зв'язки, активну транскордонну співпрацю і проукраїнську позицію політичної опозиції та більшості словацького суспільства, існують об'єктивні можливості для відновлення та зміцнення стабільних і добросусідських словацько-українських відносин. Спільна безпекова ситуація в регіоні, де Україна, Словаччина й інші країни мають кожна власний трагічний історичний досвід взаємодії з агресивним російським імперіалізмом, теж повинна спонукати словацьке керівництво до цього. Саме це повинно стати стратегічним завданням для обох сусідніх країн в умовах війни і після її завершення. Адже російсько-українська війна, її вплив на внутрішньополітичний розвиток західних країн-сусідок України підтверджують, що життєво важливими інтересами цих держав та безпеки їхніх громадян є свобода і демократія, ефективний захист національної державності та перебування країн регіону в інтеграційних угрупованнях демократичних країн у співпраці з союзниками, партнерами й демократично орієнтованими сусідами.

Список використаних джерел та літератури

1. Дубинянський М. Булгаков і союзники. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2024/11/23/7485941/>
2. Віднянський С., Мартинов А. Війна Росії проти України та міжнародне співтовариство / НАН України. Інститут історії України. Київ: Парлам. вид-во, 2023. 336 с.
3. Левонюк Т. Братислава відкриває вікно можливостей: що означає візит президента Чапутової до Києва. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/09/13/7100661/>
4. Виступ у Верховній Раді України Президента Словацької Республіки Зузани Чапутової. URL: <https://www.rada.gov.ua/documents/wparl/224453.html>
5. Президентка Словаччини – до Генасамблеї ООН: Усі ми повинні стати голосом України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3575882-prezidentka-slovaccini-do-genasamblei-onn-usi-mi-povinni-stati-golosom-ukraini.html>
6. Опитування: 47% словаків хочуть перемоги України у війні, лише 19% – Росії. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/10/4/7148085/>

7. Парламент Словаччини визнав російський режим терористичним. URL: <https://novynarnia.com/2023/02/16/parlament-slovachchyny-vyznav-rosijskyj-rezhym-terorystychnym/>
8. Месежніков Г. Словаччина в контексті агресії Росії проти України: внутрішній та зовнішньополітичний аспекти. *Імміграція і транснаціоналізм: навчальний посібник* / Анакіна Т.М., Гай-Нижник П.П. та ін.; за ред. П.В. Токаря. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. 372 с., іл.
9. Україна і Чехія підготували проекти зі спільного виробництва зброї, навчальних літаків і ремонту танків. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/04/28/7160689/>
10. Чехія і Словаччина підтвердили готовність сприяти безпеці України до її вступу в НАТО. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/04/28/7399935/>
11. Месежніков Г. Словаччина в контексті агресії Росії проти України: внутрішній та зовнішньополітичні аспекти. *Геополітика України: історія і сучасність. Збірник наукових праць*. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2022. Вип. 1 (28). С. 29-45.
12. Словаки найбільше у Центральній Європі підтримують Путіна та довіряють роспропаганді, – опитування. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/31/7140394/>
13. Більшість населення Словаччини хоче перемоги Росії у війні, – опитування. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/09/15/7367533/>
14. Підсанкційні російські ЗМІ все ще доступні в Євросоюзі, – звіт. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/08/5/7524900/>
15. Герасимчук С. Проросійська Словаччина, що постачає зброю ЗСУ. Розповідаємо про складного сусіда України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/05/19/7162001/>
16. Прем'єр Словаччини вважає, що війна РФ почалася «з розгулу українських неонацистів». URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/02/24/7443547/>
17. Президентка Словаччини розкритикувала Фіцо за контакти з РФ і порівняла його з Орбаном. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/03/10/7181434/>
18. Фіцо пообіцяв, що Словаччина не буде перешкоджати Україні на шляху до ЄС. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/04/11/7450806/>
19. Бондарева Х. Фіцо: Словаччина хоче бути дружньою сусідкою для України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/04/11/7183578/>
20. Богданьок О., Прізова В. Зеленський зустрівся з президенткою Словаччини Чапутовою. Про що говорили. URL: <https://suspilne.media/743105-zelenskij-zustrivsa-z-prezidentkou-slovaccini-caputovou-pro-so-govorili/>
21. МЗС Словаччини захищає підтримку України в ООН, яка обурила націоналістів. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/02/25/7205868/>
22. Павлюк О. МЗС Словаччини захищає підтримку України в ООН, яка обурила націоналістів. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/02/25/7500105/>
23. Панченко Ю. Таємний візит до Путіна: як московський вояж Фіцо змінив відносини України та Словаччини. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/12/26/7201352/>
24. Костіна І., Мазуренко А. 14% словаків хотіли б, щоб Росія перемогла Україну, найбільше таких – серед виборців Фіцо. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/07/1/7463558/>
25. Месежніков Г., Токар П. Політичні сили Словаччини в контексті ставлення до російсько-української війни. *Геополітика України: історія і сучасність. Збірник наукових праць*. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2024. Вип. 2 (33).
26. Павлюк О. Сибіга запропонував Словаччині укласти безпекову угоду. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/09/18/7194467/>
27. Павлюк О. Глава МЗС Словаччини: Членство України в НАТО «створить більше конфліктів». URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/09/18/7194459/>

28. В Ужгороді 7 жовтня відбулась зустріч прем'єр-міністрів України Дениса Шмигала і Словаччини Роберта Фіцо. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-shmyhalfitso-uzhhorod-zustrich/33149209.html>
29. Павленко О. Фіцо посилює тиск: чи змусять Україну розблокувати транзит російського газу. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/03/10/7206769/>
30. Панченко Ю. «Фіцо вкотре бреше, але Словаччина – це не лише він». Інтерв'ю лідера словацької опозиції. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2025/01/20/7202883/>
31. Кутелева І. Фіцо написав листа лідерам ЄС зі скаргами на Зеленського через зупинку транзиту газу. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/12/30/7201539/>
32. Павлюк О., Погорілов С. Фіцо виправдав напад РФ на Україну та повторив звинувачення Трампа на адресу Зеленського. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/02/22/7499581/>
33. Павлюк О., Петренко Р. Фіцо слідом за Орбаном висуває ультиматуми перед самітом ЄС. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/03/2/7500878/>
34. Див.: Фіцо порівняв Україну з «травною» у суперечці «слонів»: У МЗС відреагували. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/08/10/7525480/>; Кутелева І. Фіцо висловився про зустріч Трампа з Путіним у дусі кремлівської пропаганди. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/08/16/7218117/>
35. Костіна І., Проц А. Опитування: чехи більше довіряють Зеленському, словаки – Путіну. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/02/25/7500051/>
36. Костіна І., Гафто С. Майже кожен п'ятий словак бажає перемоги Росії у війні проти України, – опитування. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/04/16/7507837/>
37. Андрусенко Н. Інша Словаччина: як словаки реагують на війну та на антиукраїнські заяви своєї влади. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2025/01/8/7202033/>
38. Костіна І. Лише п'ята частина словаків хотіла б орієнтації своєї країни на Схід. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/03/9/7206753/>
39. Бондарева Х., Олійник Т. У Братиславі люди вийшли на протест проти зовнішньої політики Фіцо. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/01/3/7491952/>
40. Смець М., Шумілін О. Словацька опозиція готує вотум недовіри уряду Фіцо. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/01/14/7493523/>
41. Кричківська У., Петренко Р. Майже 100 тисяч людей вийшли на протести у Словаччині. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/01/25/7495223/>
42. Костіна І., Кізілов Є. У Словаччині знову почалися протести проти уряду Фіцо. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/02/7/7497219/>
43. Бондарева Х., Кізілов Є. У Словаччині відбулися нові протести проти проросійської політики Фіцо. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/03/7/7501827/>
44. Бондарева Х. Небайдужі словаки зібрали понад 5 млн євро на боєприпаси Україні. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/03/7/7206689/>

References

1. Dubynyans"kyj, M. *Bulhakov i soyuznyky*. [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/articles/2024/11/23/7485941/> [In Ukrainian].
2. Vidnyanskyj, S., Martynov, A. (2023). *Vijna Rosiyi proty Ukrayiny ta mizhnarodne spivtovarystvo*. Kyiv. [In Ukrainian].
3. Levonyuk, T. *Bratyslava vidkryvaye vikno mozhlyvostej: shho oznachaye vizyt prezydenta Chaputovoyi do Kyjeva*. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/09/13/7100661/> [In Ukrainian].
4. *Vystup u Verhovnij Radi Ukrayiny Prezydenta Slovac"koyi Respubliky Zuzany Chaputovoyi*. [Online]. Available from: <https://www.rada.gov.ua/documents/wparl/224453.html> [In Ukrainian].
5. *Prezydentka Slovachchyny – do Henasambleyi OON: Usi my povynni staty holosom Ukrayiny*. [Online]. Available from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3575882-prezydentka-slovaccini-dogenasamblei-oon-usi-mi-povinni-stati-golosom-ukraini.html> [In Ukrainian].

6. *Opytvannya: 47% slovakiv xochut" peremohy Ukrayiny u vijni, lyshe 19% – Rosiyi.* [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/10/4/7148085/> [In Ukrainian].
7. *Parlament Slovacchyny vyznav rosijs"kyj rezhym terorystychnym.* [Online]. Available from: <https://novynarnia.com/2023/02/16/parlament-slovachchyny-vyznav-rosijskyj-rezhym-terorystychnym/> [In Ukrainian].
8. Mesezhnikov, H. (2023). Slovacchyna v konteksti ahresiyi Rosiyi proty Ukrayiny: vnutrishnij ta zovnishn"opolitychnyj aspekty. *Immihraciya i transnacionalizm. Navchal"nym posibnyk.* Uzhhorod. [In Ukrainian].
9. *Ukrayina i Chekhiya pidhotuvaly proyekty zi spil"noho vyrobnyctva zbroji, navchal"nykh litakiv i remontu tankiv.* [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/04/28/7160689/> [In Ukrainian].
10. *Chekhiya i Slovacchyna pidtverdyly hotovnist" spryaty bezpeci Ukrayiny do yiyi vstupu v NATO.* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news /2023/04/28/7399935/> [In Ukrainian].
11. Mesezhnikov, H. (2022). Slovacchyna v konteksti ahresiyi Rosiyi proty Ukrayiny: vnutrishnij ta zovnishn"opolitychni aspekty. *Heopolityka Ukrayiny: istoriya i suchasnist". Zbirnyk naukovyx prac"*, 1 (28), ss. 29-45 [In Ukrainian].
12. *Slovaky najbil"she u Central"nij Yevropi pidtrymuyut" Putina ta doviryayut" rospropahandi, – opytuvannya.* [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/31/7140394/> [In Ukrainian].
13. *Bil"shist" naseleння Slovacchyny xochu peremohy Rosiyi u vijni, – opytuvannya.* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/09/15/7367533/> [In Ukrainian].
14. *Pidsankcijni rosijs"ki ZMI vse shhe dostupni v Yevrosoyuzi, – zvit.* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/08/5/7524900/> [In Ukrainian].
15. Herasymchuk, S. *Prorosijs"ka Slovacchyna, shho postachaye zbroju ZSU. Rozpovidayemo pro skladnoho susida Ukrayiny.* [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/05/19/7162001/> [In Ukrainian].
16. *Prem'yer Slovacchyny vvazhaye, shho vijna RF pochalasya "z rozhulu ukrajins"kyx neonacystiv".* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/02/24/7443547/> [In Ukrainian].
17. *Prezydentka Slovacchyny rozkrytkuvala Fico za kontakty z RF i porivnyala joho z Orbanom.* [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/03/10/7181434/> [In Ukrainian].
18. *Fico poobicyav, shho Slovacchyna ne bude pereshkodzhaty Ukrayini na shlyaxu do YeS.* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/04/11/7450806/> [In Ukrainian].
19. Bondaryeva, X. *Fico: Slovacchyna xochu buty druzhn"oyu susidkoyu dlya Ukrayiny.* [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/04/11/7183578/> [In Ukrainian].
20. Bohdan"ok, O., Prizova, V. *Zelens"kyj zustrivsyia z prezidentkoyu Slovacchyny Chaputovoyu. Pro shho hovoryly.* [Online]. Available from: <https://suspilne.media/743105-zelenskij-zustrivsa-z-prezidentkou-slovaccini-caputovou-pro-so-govorili/> [In Ukrainian].
21. *MZS Slovacchyny zaxyshhaye pidtrymku Ukrayiny v OON, yaka oburyla nacionalistiv.* [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/02/25/7205868/> [In Ukrainian].
22. Pavlyuk, O. *MZS Slovacchyny zaxyshhaye pidtrymku Ukrayiny v OON, yaka oburyla nacionalistiv.* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/02/25/7500105/> [In Ukrainian].
23. Panchenko, Yu. *Tayemnyj vizyt do Putina: yak moskovs"kyj voyazh Fico zminyv vidnosyny Ukrayiny ta Slovacchyny.* [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/12/26/7201352/> [In Ukrainian].

24. Kostina, I., Mazurenko, A. *14% slovakiv xotily b, shhob Rosiya peremohla Ukrayinu, najbil'she takyx – sered vyborciv Fico.* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/07/1/7463558/> [In Ukrainian].
25. Mesyehnikov, H., Tokar, P. (2024). Politychni syly Slovachchyny v konteksti stavlennya do rosijs'ko-ukrayins'koyi vijny. *Heopolityka Ukrayiny: istoriya i suchasnist'*. *Zbirnyk naukovykh prac'*, 2 (33), ss. 97-98. [In Ukrainian].
26. Pavlyuk, O. *Sybiha zaproponuvav Slovachchyni uklasty bezpekovu uhodu.* [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/09/18/7194467/> [In Ukrainian].
27. Pavlyuk, O. *Hlava MZS Slovachchyny: Chlenstvo Ukrayiny v NATO "stvoryt" bil'she konfliktiv.* [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/09/18/7194459/> [In Ukrainian].
28. *V Uzhhorodi 7 zhovtnya vidbulas" zustrich prem'yer-ministriv Ukrayiny Denysa Shmyhalya i Slovachchyny Roberta Fico.* [Online]. Available from: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-shmyhalyfitso-uzhhorod-zustrich/33149209.html> [In Ukrainian].
29. Pavlenko, O. *Fico posylyuye tysk: chy zmusyat" Ukrayinu rozblokovaty tranzyt rosijs'koho hazu.* [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/03/10/7206769/> [In Ukrainian].
30. Panchenko, Yu. *Fico vktore breshe, ale Slovachchyna – ce ne lyshe vin. Interv'yu lidera slovac"koji opozyciji.* [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2025/01/20/7202883/> [In Ukrainian].
31. Kutyelyeva, I. *Fico napysav lysta lideram YeS zi skarhamy na Zelens"koho cherez zupynku tranzytu hazu.* [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/12/30/7201539/> [In Ukrainian].
32. Pavlyuk, O., Pohorilov, S. *Fico vypravdav napad RF na Ukrayinu ta povtoryv zvyuvachennya Trampa na adresu Zelens"koho.* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/02/22/7499581/> [In Ukrainian].
33. Pavlyuk, O., Petrenko, R. *Fico slidom za Orbanom vysuvaye ul'tymatymy pered samitom YeS.* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/03/2/7500878/> [In Ukrainian].
34. *Fico porivnyav Ukrayinu z travoyu u superehchi sloniv: U MZS vidreahuvaty.* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/08/10/7525480/> [In Ukrainian].
35. Kostina, I., Proc, A. *Opytuvannya: chekhy bil'she doviryayut" Zelens"komu, slovak – Putinu.* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/02/25/7500051/> [In Ukrainian].
36. Kostina, I., Haftko, S. *Majzhe kozhen p'yatyj slovak bazhaye peremohy Rosiyi u vijni proty Ukrayiny, – opytuvannya.* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/04/16/7507837/> [In Ukrainian].
37. Andrusenko, N. *Insha Slovachchyna: yak slovak reahuyut" na vijnu ta na antyukrayins"ki zayavy svoeyi vlady.* [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2025/01/8/7202033/> [In Ukrainian].
38. Kostina, I. *Lyshe p'yata chastyna slovakiv xotila b oriyentaciyi svoeyi krayiny na Sxid.* [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/03/9/7206753/> [In Ukrainian].
39. Bondaryeva, X., Olyjnyk, T. *U Bratyslavi lyudy vyjshly na protest proty zovnishn"oyi polityky Fico.* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/01/3/7491952/> [In Ukrainian].
40. Yemec", M., Shumilin, O. *Slovak"ka opozyciya hotuye votum nedoviry uryadu Fico.* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/01/14/7493523/> [In Ukrainian].
41. Krychkovs"ka, U., Petrenko, R. *Majzhe 100 tysyach lyudej vyjshly na protesty u Slovachchyni.* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/01/25/7495223/> [In Ukrainian].
42. Kostina, I., Kizilov, Ye. *U Slovachchyni zнову pochalysya protesty proty uryadu Fico.* [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/02/7/7497219/> [In Ukrainian].

43. Bondaryeva, X., Kizilov, Ye. *U Slovachchyni vidbulysya novi protesty proty prorosijs'koyi polityky Fico*. [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/03/7/7501827/> [In Ukrainian].
44. Bondaryeva, X. *Nebajduzhi slovak y zibraly ponad 5 mln yevro na boyeprypasy Ukraini*. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/03/7/7206689/> [In Ukrainian].

Vidnyanskyj V., Vidnyanskyj S. *The Evolution of Government Policy and Public Opinion in the Slovak Republic Regarding Russia's War Against Ukraine*.

Based on an analysis of available scientific and informational sources, this article examines the evolution of Slovak government policy and public opinion in Slovakia regarding Russia's war against Ukraine. It is noted that if, starting in 2014 and especially in 2022-2023, thanks to the principled position on the Russian-Ukrainian war and the practical steps taken by the Slovak government and President Zuzana Čaputová in helping Ukraine, the Slovak Republic was one of Ukraine's most active allies, but after the parliamentary (September 2023) and presidential (April 2024) elections, the situation changed. All power in Slovakia ended up in the hands of nationalist populists who advocated for the restoration of cooperation with Russia and opposed support for Ukraine, and began to implement precisely such a policy, which plays a significant role in the domestic political life of the neighbouring state and influences the formation of the social atmosphere and public opinion, particularly with regard to the Slovaks' attitude towards the Russian-Ukrainian war.

At the same time, it is emphasised that, given that Slovakia is a member of the EU and NATO, which continue to provide assistance to Ukraine and support its efforts to end the Russian-Ukrainian war as soon as possible and achieve a just peace, as well as its immediate proximity to Ukraine, traditional historical, cultural and economic ties and active cross-border cooperation, as well as the common security situation in the region, where Ukraine, Slovakia and other countries have their own historical experience of interaction with aggressive Russian imperialism, there are objective opportunities for the restoration and strengthening of stable and good-neighbourly Slovak-Ukrainian relations. This should become a strategic task for both neighboring countries in the conditions of the war and after its end.

Keywords: Slovakia, Ukraine, Slovak-Ukrainian relations, political parties, government and society of the Slovak Republic, Russian-Ukrainian war.

УДК 94(621.039(470+571+476):4)
<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-32-14>

Богданович І.І.
<https://orcid.org/0000-0003-2015-3760>

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ЕКСПЕРТНІ ОЦІНКИ ЯДЕРНОЇ ЗАГРОЗИ З БОКУ РОСІЙСЬКО-БІЛОРУСЬКОГО АЛЬЯНСУ

З моменту російського повномасштабного вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. ядерна риторика Кремля стала постійним елементом стратегічного тиску на Захід. Водночас із військовими поразками на полі бою посилюється ставка Москви на демонстративну ескалацію – зокрема, через розміщення тактичної ядерної зброї (далі ТЯЗ) на території Білорусі. Ця подія, стає викликом європейській безпеці та ще одним кроком у напрямі поглиблення інтеграції Мінська в російську військово-політичну орбіту.

Автор аналізує наявні звіти – зокрема від The Institute for the Study of War (ISW), Royal United Services Institute (RUSI), Carnegie Endowment for International Peace, RAND Corporation, а також матеріали НАТО, розвідки США (DNI) та аналітичні публікації CSIS – які вказують на те, що Москва використовує ядерний шантаж як інструмент досягнення двох головних цілей: тиску на західні уряди для стримування допомоги Україні, та одночасного перетворення Білорусі на плацдарм підпорядкованого типу, без формальної анексії.

У статті висвітлено роль ТЯЗ як інструменту психологічного й дипломатичного тиску. Кремль прагне створити враження неминучої військової ескалації у разі загрози поразки, зокрема шляхом перманентного розміщення небойового контингенту на території формально незалежної Білорусі. За оцінками RUSI та RAND, стратегічна модель РФ лягає у площину своєрідної гібридної окупації: держава-сателіт використовується як ядерна платформа, не маючи права голосу у прийнятті рішень.

Досліджено, що ядерна присутність РФ у Білорусі має стати об'єктом стратегічної відповіді Альянсу, а не лише об'єктом моніторингу. Україна в контексті посилення співпраці з НАТО та власного досвіду боротьби з кремлівською агресією, має ініціювати власні пропозиції щодо реагування на розміщення ТЯЗ у Білорусі. Крім того, розвиток ситуації в Білорусі демонструє, що сучасна форма окупації може відбуватись без формального входження іноземних військ – через ядерний тиск, інформаційне поглинання і втрату стратегічної суб'єктності.

Ключові слова: Білорусь, Росія, ядерна зброя, російсько-українська війна, гібридна окупація, Союзна держава.

Із початком повномасштабної російсько-української війни у 2022 р. стратегічне значення Білорусі як військово-політичного союзника Кремля різко зросло. Географічна близькість до України, Польщі, Литви та Латвії, розвинена транспортна інфраструктура, наявність спільної кордону з країнами НАТО, а також контрольованість політичного режиму О. Лукашенка створили умови для поступового перетворення білоруської території на військовий плацдарм Російської Федерації. Упродовж останніх років, і особливо після провалу внутрішньої легітимізації Лукашенка у 2020 р., Москва поступово нарощувала вплив, інтегруючи Білорусь до власного військово-політичного простору.

Апогеем цього процесу стало оголошення у 2023 р. планів щодо розміщення тактичної ядерної зброї (ТЯЗ) на білоруській території [1].

Передумови цього кроку криються в довготривалому російському курсі на геополітичну реставрацію контрольованого простору навколо власних кордонів, що особливо активізувався після 2014 року. Утримання Білорусі в орбіті прямого впливу стало однією з ключових цілей російської зовнішньої політики. Білорусь, попри формальний суверенітет, дедалі більше нагадує простір «гібридної анексії», де основні атрибути незалежної державності – зовнішня політика, оборонна стратегія, інформаційна безпека та контроль над критичною інфраструктурою – де-факто вже перебувають під управлінням Москви [4].

Рішення про розміщення ТЯЗ Кремль подав як реакцію на нібито «агресивні дії Заходу», а також як відповідь на активізацію військової присутності НАТО в країнах Балтії та Польщі. Однак стратегічний аналіз вказує на те, що це був спланований і довгостроковий крок, покликаний не лише ескалувати тиск на Україну та її союзників, але й фіналізувати процес військової інтеграції Білорусі до російської системи командування. Вперше питання розгортання ядерної зброї в Білорусі публічно прозвучало у березні 2023 року. Президент Росії В. Путін тоді заявив, що РФ завершить будівництво спеціального сховища для ТЯЗ до 1 липня 2023 р., а білоруські військові нібито вже пройшли навчання з її застосування [2].

Найбільш тривожним є той факт, що реальна передача функціонального контролю над ядерним арсеналом не здійснюється. Хоча озвучується теза про «спільну» відповідальність, усі ключові функції управління – запуск, розгортання, технічне обслуговування – залишаються за Росією. Це формує унікальний прецедент, коли на території формально незалежної держави розміщується іноземна ядерна зброя без чіткої юридичної чи політичної відповідальності самої держави, що є грубим порушенням принципів режиму нерозповсюдження ядерної зброї [6].

Цей крок уже має далекосяжні наслідки: від ескалації безпекової напруги на східному фланзі НАТО до радикального зниження рівня стратегічної передбачуваності у Східній Європі. Підготовка інфраструктури для ядерного компонента (зокрема, модернізація сховищ, а також використання носіїв типу «Орешнік» – адаптованих ЗРК або ракетних платформ) відбувається у прихованому режимі, поза публічним обговоренням або парламентським контролем. Це підсилює гібридний характер окупації, де формальне збереження інституцій білоруської держави не заважає Кремлю фактично використовувати цю територію як частину власного військового простору [7].

Таким чином, загроза з боку тактичної ядерної зброї, розміщеної в Білорусі, полягає не лише у військовому, а й у стратегічному, правовому та геополітичному вимірі. Білорусь дедалі більше виконує роль «сірого буфера» між Росією та Заходом – простору, який Кремль використовує для демонстрації

сили, залякування сусідів і легітимації своїх геополітичних амбіцій. Україна, НАТО, а також країни Балтії та Польща змушені переглядати свої оборонні стратегії в контексті появи такого дестабілізуючого чинника, який може стати прецедентом для аналогічних сценаріїв в інших регіонах [3].

У період з 2021 по 2024 роки Кремль перетворював Білорусь на практично повноцінний воєнно-політичний підрозділ власної системи, продовжуючи інтеграцію, що мала місце у межах Союзної держави. Хоча декларації про створення Союзної держави декларували рівноправне партнерство, факти свідчать про зворотнє. Мінськ втрачає свою спроможність ухвалювати самостійні рішення, а російська оборонна, розвідувальна та інформаційна інфраструктура дедалі глибше проникає в білоруський простір.

У 2024-2025 рр. пріоритет змістився на інституційну і правову інтеграцію: 6 грудня 2024 р. було підписано Договір про гарантії безпеки – документ, який формалізує зобов'язання сторін надавати взаємну допомогу, включно із застосуванням збройної сили та ядерними засобами, якщо порушується суверенітет «Союзної держави» [14].

Паралельно з цим Москва почала декларувати переміщення тактичної ядерної зброї (ТЯЗ) на білоруську територію. У лютому 2022 р. Конституція Республіки Білорусь була змінена, щоб дозволити розміщення іноземної ядерної зброї. У червні 2023 р. Путін оголосив про фактичне переміщення перших боезарядів ТЯЗ до Білорусі – із будівництвом відповідного сховища до 1 липня. У травні того ж року підписано договір між міністром оборони РФ С. Шойгу та міністром оборони РБ В. Хренінім про перенесення боеголовок та їх зберігання на білоруській території з подальшим застосуванням в разі «потреби» [11].

Носіями ТЯЗ стали модернізовані комплекси «Іскандер-М», а також зі слів МО РФ розпочалась підготовка та переобладнання білоруських штурмовиків типу Су-25. Великою новиною стало також майбутнє розміщення мобільного ракетного комплексу «Орешнік» – що стало можливим внаслідок підписаних у грудні 2024 р. нових домовленостей, котрі передбачають тактичний ракетний компонент у межах «Союзної держави» [6].

Загалом, опанування ядерної інфраструктури Росією триває, хоча під виглядом «спільного контролю» такі об'єкти формально розміщені в Білорусі. Насправді ж демонстративне рішення Москви знижувати поріг застосування ядерної зброї, що зафіксоване у оновленій ядерній доктрині від 2024 р., є індикатором: Білорусь тепер розглядається не як рівноправний партнер, а як елемент оперативного ядерного стримування Кремля [8].

Інтеграція таким чином, відбувається за двома рівнями: структурним – через включення білоруських полігонів та збройних сил до російських стратегічних операцій; та функціональним – шляхом передачі інфраструктури, носіїв і командної ланки у розпорядження Москви. Відтепер навіть риторика Лукашенка оформлюється у російський такт: він підкреслює, що будь-яке

застосування ТЯЗ вимагатиме його «особистого дозволу» – але за сутністю рішення готуються і приймаються спільно з Кремлем .

Отже, інтеграція Білорусі до Росії у військово-стратегічному аспекті є повною: вона включає інфраструктурну, оперативну і юридичну реконфігурацію білоруської незалежності на шкоду її суверенітету. Цей союз створює нову модель гібридної окупації – коли стратегічно важлива територія використовується без прямого анексійного акту, але під повним контролем Москви, з можливістю розгортання ядерної зброї у разі агресії на кордонах [10].

У межах російсько-білоруської військової інтеграції, яка стрімко поглиблюється від 2022 р., особливого значення набули процеси підготовки інфраструктури для розміщення тактичної ядерної зброї (ТЯЗ) на території Білорусі. Змістовна оцінка ситуації свідчить, що Москва вже не просто експериментує з методами військово-політичного контролю над Союзною державою, а реалізує сценарій, що передбачає повноцінне перетворення Білорусі на ядерний плацдарм з обмеженим міжнародним контролем і розмитими зонами відповідальності.

Згідно з відкритими джерелами, первинні об'єкти для зберігання ТЯЗ було створено на території військових полігонів і авіабаз, зокрема на базі «Зябровка» поблизу Гомеля, де ще з 2022 р. здійснювалося масштабне інженерне будівництво, а також поблизу Осиповичів, де активно функціонувала інфраструктура ПВК «Вагнер» та ймовірно здійснювалося розгортання додаткових елементів тилового забезпечення. Значну роль у логістиці та технічному обслуговуванні відіграють і такі локації, як Мачулищі, Лунінец та Барисов – як місця можливої передислокації носіїв або дислокації підрозділів обслуговування [15].

На особливу увагу заслуговує комплекс заходів, пов'язаний із мобільною ракетною системою нового покоління під назвою «Орешнік». Цей ракетний носій, який формально позиціонується як засіб стратегічного стримування з високою мобільністю і здатністю нести як звичайний, так і ядерний боєзаряд, почав поступово інтегруватися в контури оборонного планування саме на білоруському напрямку. Хоча формально Росія не підтвердила постійного базування цих ракет у Білорусі, численні супутникові спостереження, витоки з розвідданих і заяви аналітичних центрів, зокрема CSIS, Bellingcat та Janes, свідчать про створення технічної інфраструктури, сумісної з такими носіями [12].

Варто відзначити, що з 2024 р. в межах Союзної держави було оновлено низку документів, які уможливають юридичне прикриття для такого розміщення. Зокрема, йдеться про договір про взаємні гарантії безпеки, підписаний у грудні 2024 р., який фактично створює підґрунтя для спільного використання тактичної ядерної зброї в умовах кризи. Хоча білоруська сторона на офіційному рівні продовжує наполягати на «обмеженому доступі» до зброї, всі основні функції командування, прийняття рішень і контролю залишаються

за Москвою. Таким чином, Білорусь із суверенної держави перетворюється на зону оперативного розміщення засобів масового ураження під повним командуванням Генштабу ЗС РФ [17].

Міжнародна реакція на цей процес є стриманою, але тривожною. У своїх звітах, зокрема «NATO Strategic Foresight Analysis» (2024), «Chatham House Research Paper» та доповідях МАГАТЕ, підкреслюється, що перенесення тактичної ядерної зброї за межі Росії є безпрецедентним кроком, що потенційно порушує норми Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ), навіть якщо формально Москва зберігає юридичний контроль. Експерти Atlantic Council, Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP), а також Центру Карнегі для Європи розглядають цю стратегію як частину ширшої політики зниження ядерного порогу, де використання ТЯЗ у регіональному конфлікті вже не є табу, а частиною розрахованої загрози. США, Велика Британія та Німеччина неодноразово наголошували у заявах на недопущенні перетворення Білорусі на буферну ядерну зону, однак жодні санкції чи прямі заходи впливу на процес поки не запроваджені. Лише Польща та Литва, а також НАТО загалом, у відповідь посилили інфраструктуру військової присутності на кордоні з Білоруссю, включаючи розгортання підрозділів швидкого реагування, додаткових систем ППО та повітряного патрулювання [16].

Сутність ситуації полягає у новій якості російської окупації: без формальної анексії, без марширування танків, але із повною підміною стратегічного суверенітету. У цій конструкції ТЯЗ виступає не стільки як засіб збройного стримування, скільки як гарантія незворотності кремлівського контролю над Білоруссю. Інфраструктура зберігання, обслуговування, навчання особового складу, оновлення правової бази – це ланки одного великого процесу: інституціоналізація окупації під виглядом інтеграції. Світова спільнота вже зараз має справу з новим типом загрози – прихованим поширенням ядерної присутності, завуальованим у риторику «союзнництва» і «колективної безпеки», проте націленим на стратегічне домінування Росії в регіоні та створення механізму ядерного шантажу із багаторівневою відповідальністю [18].

Внутрішньополітична тиша в Білорусі щодо розміщення тактичної ядерної зброї на своїй території є однією з найяскравіших ознак глибокої авторитарної трансформації білоруської державності та повного згорання її політичного плюралізму. У будь-якій іншій країні подібного масштабу крок – фактичне перетворення на потенційний театр ядерного конфлікту – викликав би широкий суспільний резонанс, парламентські слухання, обговорення в медіа, реакцію науковців, військових експертів, представників опозиції, тощо. У випадку Білорусі – цього всього не відбулося.

Причина такої тиші – системне знищення незалежної публічної сфери, що розпочалося задовго до 2022 р., але особливо інтенсивно реалізовувалося після протестів 2020 р. Лукашенківський режим повністю підпорядкував медіа-простір, закривши або вигнавши з країни десятки незалежних редакцій. Будь-

яке обговорення тем, які можуть бути трактовані як критика російсько-білоруських відносин, автоматично прирівнюється до «розпалювання ворожнечі» або «дискредитації союзницьких зобов'язань». У такому середовищі питання ядерної зброї, яке безпосередньо зачіпає питання суверенітету, безпеки, етики та міжнародних правових зобов'язань, опинилося поза межами офіційного дискурсу [14].

Парламент, як і більшість інших інституцій Білорусі, давно виконує суто декоративну функцію і не має ані юридичних, ані фактичних механізмів контролю над діями виконавчої влади. Підписання угод із Росією щодо передачі ракетних комплексів «Іскандер-М», переобладнання об'єктів під розміщення ТЯЗ, створення спільних навчально-бойових центрів – усе це відбувається поза будь-якою публічною легітимацією, часто навіть без згадки у внутрішньодержавних правових актах.

Щодо громадської думки – станом на 2025 рік усі інструменти незалежної соціології в країні або закриті, або переведені в напівпідпільний режим роботи. Останні дослідження, проведені поза межами Білорусі наприклад, Chatham House чи Warsaw East European Studies, показували, що навіть серед населення, що залишається у Білорусі, існує глибоке нерозуміння наслідків військової інтеграції з РФ, зокрема – в частині ТЯЗ. Значна частина білорусів живе у режимі навмисного витіснення небезпечної інформації, пов'язаного як із страхом перед репресіями, так і з повсякденним відчуттям безсилля [16].

Водночас білоруська опозиція в екзилі – включно з командою Світлани Тихановської, Валерієм Цепкало, представниками ВУРОЛ – не має реального доступу до білоруського медіаполя. Попри численні публічні заяви, засудження політики Кремля та вимоги від ООН і МАГАТЕ звернути увагу на незаконне розміщення ТЯЗ, жодна з опозиційних структур не здатна вплинути на внутрішньополітичний дискурс у самій Білорусі. Навпаки, пропаганда активно використовує цю ситуацію для дискредитації опозиції, представляючи її як «зовнішній проект», далекий від реалій білоруського народу [14].

Важливим аспектом є і повна апатія так званої еліти: науковці, діячі культури, військові, колишні чиновники – всі або мовчать, або вимушені лояльно транслювати державну лінію, не маючи вибору. Тема розміщення ядерної зброї в науково-аналітичному середовищі не обговорюється відкрито навіть у форматі військової доктрини – це закрыта тема, з якої дозволено лише повторювати основну тезу: «ТЯЗ – це відповідь на загрозу з боку Заходу, стратегічний баланс, союзницька допомога» [9].

Таким чином, Білорусь опинилася у парадоксальній ситуації – вона де-факто стає полігоном для нового витка ядерного протистояння в Європі, але всередині країни не існує жодного публічного інструмента для аналізу чи критики цих процесів. Ця тиша є не лише свідченням глибокої внутрішньої деградації політичної системи, але й небезпечним прецедентом для інших держав, які можуть потрапити у подібну пастку залежності від Москви. Відсутність опору

чи навіть усвідомлення масштабів загрози робить Білорусь ідеальним майданчиком для експериментів Кремля з новими формами гібридної окупації та ядерного шантажу [15].

Реакція НАТО та Європейського Союзу на процеси розміщення тактичної ядерної зброї (ТЯЗ) в Білорусі загалом характеризується як стримано-тривожна. Водночас вона не є однорідною – на ній відбиваються і внутрішні політичні міркування окремих країн-членів, і загальна стратегія Альянсу з уникнення ескалації, і об'єктивна оцінка рівня реальної загрози. Проте в сукупності реакція західного світу підтверджує: розгортання ядерної інфраструктури в Білорусі – це не просто черговий етап у двосторонніх відносинах Мінська та Москви, а фактор глибокого геополітичного зсуву, що впливає на безпекову архітектуру Центрально-Східної Європи [13].

З боку НАТО перші офіційні сигнали стурбованості пролунали ще в березні 2023 р., коли В. Путін уперше публічно оголосив про намір розмістити ТЯЗ у Білорусі. Генеральний секретар Альянсу Є. Столтенберг одразу ж заявив, що таке рішення суперечить духу Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, хоча формально й не порушує його, оскільки Москва не передає Мінську контроль над зарядами. Водночас він наголосив: «НАТО залишається пильною, уважно стежить за подіями й готове захищати кожен дюйм території Альянсу» [10].

У відповідь на загрозу з північного сходу НАТО посилює фізичну присутність на східному фланзі. Зокрема, в Литві з 2023 р. розпочалося розгортання 45-ї німецької танкової бригади (Panzer Brigade Litauen), яка до 2026 р. має досягти чисельності у 4000 бійців. Польща у свою чергу інтенсифікувала формування 1-ї піхотної дивізії Легіонів (Dywizja Piechoty Legionów) поблизу кордону з Білоруссю, яка діє в рамках ширших зусиль з інфраструктурної готовності НАТО до великомасштабного конфлікту. Також, починаючи з весни 2024 р., НАТО проводить ротацію розширеного контингенту в рамках програми Enhanced Forward Presence (EFP) не лише в Балтії, а й у північній Польщі – ближче до Сувалкського коридору.

Повітряна компонента безпеки теж була посилена. Місія Baltic Air Policing, яка діє з 2004 р. (Шяуляй) і з 2014 р. (Емарі, Естонія), була розширена у 2023 р. за рахунок постійного базування додаткових винищувачів F-35 з Італії та Нідерландів. Ця присутність покликана реагувати на ризики від російської та білоруської авіації, а також моніторити рух потенційних носіїв ТЯЗ [15].

Європейський Союз, маючи більш обмежені військові механізми, проте не менш активну дипломатичну платформу, сфокусувався на політичному та санкційному аспектах. У червні 2023 р., одразу після підписання між РФ і РБ угоди про розміщення ядерної зброї, голова дипломатії ЄС Ж. Боррель заявив, що Європа розцінює це як «крок до подальшої ескалації», і закликав Лукашенку не допустити перетворення країни на ядерного заручника. Було також озвучено можливість санкцій щодо компаній, пов'язаних із військовою інфраструктурою

ТЯЗ. У підсумку кілька білоруських підприємств опинилися у нових санкційних пакетах, однак повного ембарго на «ядерну співпрацю» введено не було [11].

Водночас стратегічні документи НАТО після 2022 р. почали прямо згадувати Білорусь як учасника загроз. В оновленій Стратегічній концепції НАТО, ухваленій у Мадриді 2022 р., вперше чітко зазначено, що «Білорусь бере участь у війні Росії проти України», а тому її статус як нейтральної буферної держави повністю втрачено. Подальші документи — зокрема плани швидкого розгортання сил реагування (NRF) — також враховують можливу агресію з білоруського напрямку, включно з використанням ракетної інфраструктури чи неофіційного ядерного компоненту.

Поза НАТО, у більш широкому трансатлантичному форматі, США й Велика Британія окремо попередили Росію про «неприпустимість тактичного використання ядерної зброї», з натяком і на Білорусь як платформу. Британський міністр оборони Б. Воллес заявляв, що «будь-яке використання білоруської території для стратегічного шантажу буде розцінене як російська провокація» [13].

Таким чином, хоча реакція західного світу має переважно стриманий характер, вона включає як посилення оборонних позицій, так і чітку дипломатичну оцінку того, що ядерна інфраструктура в Білорусі є частиною загальної загрози від РФ. Це, своєю чергою, формує довгострокову зміну безпекового ландшафту Європи — від латентного мирного співіснування до нового рубежу ядерного стримування прямо на кордоні ЄС і НАТО.

Передусім, розміщення ТЯЗ у Білорусі означає кардинальну зміну конфігурації загроз для України. Якщо до 2022 р. основним напрямом ядерного тиску з боку РФ був Крим або Калінінград, то тепер Україна отримує ще один ядерний фронт — північний. Відстань від потенційних баз зберігання або пускових установок на території Білорусі (зокрема, полігон «Цель», авіабази Зябровка, Лунінець, Мачулищі) до Києва становить менше 200 км, що значно ускладнює й без того складне стратегічне планування протиракетної оборони. Саме тому українські фахівці та військове командування розглядають білоруський вектор як такий, що повинен бути включений до всіх національних програм ядерного спостереження, реагування та стримування.

Другий вимір — політико-дипломатичний. Офіційний Київ чітко заявляв на всіх міжнародних платформах, що розміщення ядерної зброї в Білорусі суперечить основам міжнародного права та ставить під сумнів зобов'язання обох країн як колишніх учасниць Договору про скорочення озброєнь (ДОЗ), а також Будапештського меморандуму, у межах якого Україна добровільно позбулася власного ядерного арсеналу. Україна неодноразово закликала МАГАТЕ, НАТО та ООН здійснити оцінку загроз, спричинених цим кроком, а також розглядати Мінськ не як нейтрального спостерігача, а як де-факто учасника агресії та співучасника ядерного шантажу [20].

Крім дипломатичних зусиль, важливим став поступовий перехід України до нової моделі військово-політичної взаємодії із західними партнерами. По-перше, саме після загроз із боку Білорусі, включно з ракетними обстрілами українських територій з її повітряного простору, в Україні посилювалися дискусії про необхідність розширеної присутності союзників НАТО у прикордонних регіонах. По-друге, Київ активно включився в усі ініціативи Альянсу, які дозволяють розвивати механізми колективного реагування. Зокрема, у 2023-2024 рр. українські військові формування почали долучатися до діяльності NATO Response Force (NRF) – оперативного компоненту швидкого реагування Альянсу. Це стало можливим через запровадження спільних навчань (Joint Interoperability Framework), за яким українські підрозділи проходять сертифікацію за стандартами НАТО. За даними Генштабу, близько 3 українських батальйонів вже адаптовано до інтеграції у багатонаціональні сили Альянсу у разі спільних операцій або ескалації на північному фронті.

Іншим важливим елементом стала участь України в діяльності Об'єднаного експедиційного корпусу (JEF), куди Київ був офіційно запрошений у червні 2023 р. Ця структура на чолі з Великою Британією об'єднує 10 держав, здатних швидко реагувати на кризи в Північній та Східній Європі. Україна стала першою країною-партнером, яка отримала повний доступ до оперативного планування, навчань та спільного аналізу ризиків – зокрема з боку Білорусі [3].

Окремо варто згадати посилення регіонального виміру української дипломатії. Україна ініціювала регулярні консультації з Польщею, Литвою, Латвією щодо ризиків, пов'язаних із білоруською територією. У липні 2024 р. було проведено неформальний саміт на рівні рад національної безпеки країн «Люблінського трикутника», під час якого обговорювалися сценарії розвитку подій у разі ескалації з боку РБ або використання її території для ядерного шантажу. Обговорювалося також питання спільного контролю над радіологічною ситуацією у прикордонних районах Волинської, Рівненської та Житомирської областей [6].

На тлі загроз від Білорусі, Україна також посилила власну внутрішню інфраструктуру раннього сповіщення та захисту. Зокрема, з 2024 р. у прикордонних областях почали діяти нові мобільні комплекси моніторингу радіаційної активності, а ДСНС отримала додаткові ресурси для реагування у разі надзвичайних ситуацій техногенного чи воєнного характеру, пов'язаних із радіаційними матеріалами.

Таким чином, український вимір ситуації з розгортанням ТЯЗ у Білорусі багатогранний. Він охоплює не лише оборонні, але й політичні, дипломатичні, регіональні та навіть цивільні аспекти. Йдеться не просто про нову загрозу – це черговий етап в історичному усвідомленні України як невід'ємного елементу європейської безпеки, здатного не лише оборонятися, але й впливати на стратегічний баланс у Східній Європі. Умовна «ядерна тінь» над північним

кордоном лише пришвидшила незворотний процес інтеграції України у систему колективної безпеки Заходу.

Розділення відповідальності у контексті розміщення ТЯЗ на території Білорусі є не просто юридичною чи політичною категорією – це ключова складова гібридної архітектури контролю над стратегічними озброєннями, яку Російська Федерація поступово впроваджує з метою розмивання власної відповідальності та водночас посилення власного впливу на сателітів. Йдеться про принцип, за якого одна держава (у цьому випадку – РФ) є реальним володарем ядерного арсеналу, а інша (РБ) – номінальним співучасником або інфраструктурним посередником, на якого також поширюється політична та правова відповідальність за ядерну присутність.

У випадку з Білоруссю цей концепт реалізується через кілька шарів. По-перше, Кремль намагається створити враження, що розміщення ТЯЗ у Білорусі – це відповідь не лише Москви, а й Мінська на «загрози з боку НАТО». Лукашенко у своїх публічних виступах підкреслює, що це рішення було прийнято на основі «взаємної безпеки» в межах Союзної держави. Така риторика створює юридично сіру зону: Мінськ, не маючи власного ядерного арсеналу, не порушує Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, але де-факто бере участь у його обході. По-друге, Росія намагається делегувати частину політичної відповідальності Білорусі, позиціонуючи її як співвласника інфраструктури та потенційного оператора частини систем зберігання або носіїв. Це яскраво проявляється у змінах, які були внесені у спільні військові документи після червня 2023 р., включно з Програмою стратегічного партнерства в рамках Союзної держави.

Проте ключовий момент у концепті розділеної відповідальності полягає саме у тому, що всі критично важливі функції – зберігання, авторизація на запуск, контроль над кодами та комунікаціями – залишаються виключно під контролем Генштабу Збройних сил РФ і Кремля. Це означає, що фактичного поділу відповідальності немає – є лише її політична декорація. Таким чином, Білорусь стає «ядерним фронтом без кнопки», але з усіма ризиками, пов'язаними з ударом у відповідь, санкціями, ізоляцією, втратою суверенітету і можливого перетворення на мішень у разі конфлікту.

Для Росії це дає одразу кілька стратегічних переваг. По-перше, це створює ілюзію багатополлярної ядерної присутності в Східній Європі – нібито тепер не лише Росія, але й Союзна держава має інструменти стримування. По-друге, це дозволяє Москві частково вивести себе з-під прямих звинувачень у порушенні норм ядерного контролю, представляючи це як двосторонню домовленість з партнером. По-третє, це ще більше прив'язує Лукашенка до російської орбіти: у разі ескалації або ядерного інциденту саме Білорусь першою стане об'єктом міжнародного тиску – політичного, економічного та потенційно військового.

Зі свого боку, Білорусь, попри формальну участь, не має жодних гарантій. Вона позбавлена самостійного доступу до технологій, не контролює стратегічні

рішення та водночас опиняється під перехресним прицілом усіх глобальних і регіональних гравців. Це підриває основи державного суверенітету та свідчить про фактичну трансформацію Республіки Білорусь у «периферійного володаря» ядерної інфраструктури без суверенітету над нею.

У ширшому сенсі концепт розділеної відповідальності – це інструмент неоколоніального ядерного домінування. Він свідомо розмиває межі між ядерними й неядерними державами, створюючи небезпечний прецедент для світової системи нерозповсюдження.

У майбутньому розміщення тактичної ядерної зброї у Білорусі матиме далекосяжні наслідки, які виходять за межі суто військово-стратегічного контексту. Йдеться про формування нової моделі регіонального ядерного протистояння, в якому Білорусь поступово перетворюється на інфраструктурний хаб російського ядерного шантажу в Європі, із низкою похідних ризиків – від кризи довіри до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї до розбалансування всієї архітектури безпеки на східному фланзі НАТО [13].

Аналітична проєкція на найближчі 3-7 років свідчить, що процес інтеграції Білорусі до російського стратегічного контуру лише поглиблюватиметься. Імовірно, російська сторона поступово перейде від символічного розміщення ТЯЗ до створення повноцінної логістичної, технічної й оперативної інфраструктури, включаючи постійні склади боєприпасів, системи управління, канали супутникової прив'язки, технічні групи обслуговування й ремонтні бази. Це означатиме не лише матеріальну, а й доктринальну прив'язку Білорусі до потенційного ядерного конфлікту.

Особливу увагу необхідно звернути на еволюцію носіїв. У ситуації, коли авіаційна компонента (перенавчені пілоти, модифіковані літаки Су-25) залишається нестабільною, головний фокус, імовірно, буде зміщений у бік ракетного комплексу «Орешнік» – тобто використання наземних мобільних платформ із тактичними ракетами з малим часом розгортання і вражаючим потенціалом. Ці системи можуть бути дислоковані приховано, під виглядом звичайних ракетних сил, що ускладнює моніторинг із боку НАТО та створює постійний елемент стратегічної невизначеності.

Ще один очікуваний тренд – вбудовування ядерної присутності в інформаційну та психологічну війну. Кремль дедалі частіше використовує риторичку про розміщення ТЯЗ як елемент «симетричної відповіді Заходу», формуючи образ «ядерного фронту», який за задумом, повинен паралізувати волю до ескалації з боку НАТО. У такому випадку Білорусь буде використана не лише як фізична платформа, а й як символічний маркер – країна, яка добровільно розділила ризики з Москвою та, за кремлівським задумом, підвищила ціну будь-якого потенційного втручання Заходу в регіональні процеси [17].

Водночас стратегічні перспективи такого зближення небезпечні не лише для України чи НАТО, а й для самої Росії. Розміщення ядерної зброї в країні, яка є економічно слабкою, політично нестабільною й соціально напруженою, створює ризики втрати контролю, саботажу, інфільтрації або навіть внутрішньої кризи, яка може супроводжуватися спробами несанкціонованого доступу до критичних об'єктів. Це особливо небезпечно в умовах зростання впливу силовиків, недовіри між елітами й можливої трансформації політичної влади після Лукашенка [19].

Додаткову загрозу становить можливий ефект повторення сценарію в інших країнах, де Кремль має вплив або проросійські сили. Якщо світова спільнота не зреагує жорстко, приклад Білорусі може стати небезпечним прецедентом: Москва зможе просувати ідею «делегованого зберігання» ядерної зброї в регіонах, де контроль за безпекою і прозорістю є слабким або відсутнім.

У глобальному масштабі це означає ерозію норм ДНЯЗ і фактичне створення «сірих зон ядерного розміщення» – країн, які не є повноцінними ядерними державами, але є операторами інфраструктури, здатної забезпечити присутність або навіть застосування ТЯЗ. Це, своєю чергою, поставить під сумнів ефективність міжнародних механізмів моніторингу, таких як МАГАТЕ, і вимагатиме перегляду існуючих підходів до нерозповсюдження.

Для України це означає довготривалу зміну безпекового середовища. Навіть за умови успіхів на фронті, загроза з півночі залишатиметься постійною, і ядерний елемент лише підсилює цей вектор. Відповіддю на це має стати стратегічна інтеграція з НАТО, посилення системи ППО/ПРО, активізація обміну розвідданими та впровадження нових систем спостереження за пересуванням носіїв ТЯЗ у Білорусі [20].

У підсумку, погляд у майбутнє не дозволяє оптимістичних сценаріїв без системної протидії. Ядерна присутність РФ у Білорусі – це не тимчасове рішення, а довгостроковий стратегічний проект, який Кремль розглядає як частину архітектури постнатовського світу, де сфери впливу визначаються не домовленостями, а наявністю бойових головок. І саме тому боротьба з цією загрозою має починатися не з майбутнього, а вже сьогодні.

Список використаних джерел та літератури

1. У НАТО відповіли на розміщення ядерної зброї в Білорусі. *Європейська правда*. 2023, 26 березня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/03/26/7158685/>
2. Білорусь почала отримувати з Росії ядерну зброю, - Лукашенко. *Цензор.НЕТ*. 2023, 14 червня. URL: https://censor.net/ua/news/3424651/bilorus_pochala_otrymuvaty_z_rosiyi_yadernu_zbroyu_luka_shenko
3. "Під надійною охороною": Лукашенко заявив, що ядерна зброя РФ вже прибула в Білорусь. *Суспільне*. 2023, 6 липня. URL: <https://suspilne.media/523039-pid-nadijnou-ohoronou-lukasenko-zaaviv-so-aderna-zbroa-rf-vze-pribula-v-bilorus/>
4. Росія "доїдає" Лукашенка через ймовірне розміщення ядерної зброї. *OporaUA / War Speeches*. 2023, 29 травня. URL: <https://www.oporaua.org/viyna/war-speeches-rosiia-doyidaie->

lukashenka-ta-voiuie-za-bielgorodshchinu-a-ukrayina-otrимаie-65-mlrd-dolariv-na-oboronu-24730

5. Богданьок О. ISW не бачить ескалації через розгортання тактичної ядерної зброї РФ у Білорусі. *Суспільне*. 2023, 17 червня. URL: <https://suspilne.media/509463-isw-ne-bacit-eskalacii-cerez-rozgotanna-takticnoi-adernoi-zbroi-rf-u-bilorusi/>
6. Васьковська В. У Білорусі не має ядерної зброї, є лише носії – розвідка. *Факти ICTV*. 2025, 26 травня. URL: <https://fakty.com.ua/ua/svit/20250526-yadernoyi-zbroyi-v-bilorusi-nemaye-yelyshe-nosiyi-rozvidka/>
7. Кацімон О. НАТО обговорює розгортання більшої кількості ядерної зброї через загрозу. *Суспільне*. 2024, 17 червня. URL: <https://suspilne.media/769781-nato-obgovoruie-rozgotanna-bilsoi-kilkosti-adernoi-zbroi-cerez-zagroz-u-z-boku-rosii-ta-kitau/>
8. Михальченко В. "Лукашенко нічого не вирішуватиме": розвідка США підтвердила розміщення тактичної ядерної зброї. *Апостроф*. 2023, 22 липня. URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/world/ex-ussr/2023-07-22/lukashenko-nichego-ne-budet-reshat-razvedka-ssha-podtverdila-razmeschenie-v-belarusi-takticheskogo-yadernogo-oruzhiya/301369>
9. Лукашенко заявив, що в Білорусь завезли значну частину ядерної зброї. *Укрінформ*. 2023, 27 червня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3728447-lukashenko-zaaviv-so-znacnu-castinu-rosijskoi-adernoi-zbroi-vze-zavezli-v-bilorus.html>
10. Karmanau Y. Russia signs deal to deploy tactical nuclear weapons in Belarus. *AP News*. 2023, May 25. URL: <https://apnews.com/article/belarus-russia-nuclear-weapons-shoigu-285ff887e8b1c28d20ff68e1d775441e>
11. Russian Nuclear Calibration in the War in Ukraine. *Center for Strategic and International Studies*. 2023, February 23. URL: <https://www.csis.org/analysis/russian-nuclear-calibration-war-ukraine>
12. Deter and Divide: Russia's Nuclear Rhetoric & Escalation Risks in Europe. *Center for Strategic and International Studies*. 2023, December 4. URL: <https://features.csis.org/deter-and-divide-russia-nuclear-rhetoric/>
13. Allied Command Transformation Strategic Foresight Analysis. *NATO*. May 2023. URL: https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2024/05/SFA2023_rev2.pdf
14. Russia and Belarus begin second stage of tactical nuclear weapons drills. *Al Jazeera*. 2024, June 12. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2024/6/12/russia-and-belarus-begin-second-stage-of-tactical-nuclear-weapons-drills>
15. Dickinson P. Putin is using Belarus to escalate his nuclear threats. *Atlantic Council*. 2024, July 2. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putin-is-using-belarus-to-escalate-his-nuclear-threats/>
16. Dolzikova D. Nuclear Facilities as Targets of Military Attack. *Royal United Services Institute*. 2024, April. URL: <https://static.rusi.org/nuclear-facilities-as-targets-of-military-attack.pdf>
17. Loh M. Satellite photos show how Russia is building up 5 of its secret nuclear bases. *Business Insider*. 2025, July 14. URL: <https://www.businessinsider.com/satellite-photos-show-russias-upgrades-to-nuclear-bases-near-nato-2025-7>
18. Guiding Principles for a Proactive Western Strategy on Belarus. *Carnegie Endowment for International Peace*. 2024, April 4. URL: <https://carnegieendowment.org/2024/04/04/getting-off-back-foot-guiding-principles-for-proactive-western-strategy-on-belarus-pub-92118>
19. Russian Offensive Campaign Assessment. *Institute for the Study of War*. 2025, May 17. URL: <https://www.understandingwar.org/background/russian-offensive-campaign-assessment-may-17-2025>
20. Russian Offensive Campaign Assessment. *Institute for the Study of War*. 2025, June 1. URL: <https://www.understandingwar.org/background/russian-offensive-campaign-assessment-june-1-2025>

References

1. U NATO vidpovily na rozmishchennia yadernoi zbroyi v Bilorusi. (2023, 26 bereznia). *Yevropeiska pravda*. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/03/26/7158685/> [In Ukrainian].
2. Bilorus' pochala otrymuvaty z Rosiyi yadernu zbroiu, – Lukashenko. (2023, 14 chervnia). *Censor.NET*. [Online]. Available from: https://censor.net/ua/news/3424651/bilorus_pochala_otrymuvaty_z_rosiyi_yadernu_zbroyu_luka_shenko [In Ukrainian].
3. “Pid nadiinoiu okhoronoiu”: Lukashenko zaiavyv, shcho yaderna zbroia RF vzhe pryibula v Bilorus'. (2023, 6 lypnia). *Suspilne*. [Online]. Available from: <https://suspilne.media/523039-pid-nadijnou-okhoronou-lukashenko-zaaviv-so-aderna-zbroia-rf-vze-pribula-v-bilorus/> [In Ukrainian].
4. Rosiia "doiidaie" Lukashenka cherez imovirne rozmishchennia yadernoi zbroyi. (2023, 29 travnia). *OporaUA / War Speeches*. [Online]. Available from: <https://www.oporaua.org/viyna/war-speeches-rosiia-doyidaie-lukashenka-ta-voiuie-zabielgorodshchinu-a-ukrayina-otrимаie-65-mlrd-dolariv-na-oboronu-24730> [In Ukrainian].
5. Bohdan'ok, O. (2023, 17 chervnia). ISW ne bachyt' eskalatsii cherez rozghortannia taktychnoi yadernoi zbroyi RF u Bilorusi. *Suspilne*. [Online]. Available from: <https://suspilne.media/509463-isw-ne-bacit-eskalacii-cerez-rozgortanna-taktychnoi-adernoi-zbroyi-rf-u-bilorusi/> [In Ukrainian].
6. Vaskov'ska, V. (2025, 26 travnia). U Bilorusi nemaie yadernoi zbroyi, ye lyshe nosiyi – rozvidka. *Fakty ICTV*. [Online]. Available from: <https://fakty.com.ua/ua/svit/20250526-yadernoyi-zbroyi-v-bilorusi-nemaye-ye-lyshe-nosiyi-rozvidka/> [In Ukrainian].
7. Katsimon, O. (2024, 17 chervnia). NATO obhovoriuie rozghortannia bil'shoi kil'kosti yadernoi zbroyi cherez zahrozu. *Suspilne*. [Online]. Available from: <https://suspilne.media/769781-nato-obgovoruie-rozgortanna-bilsoi-kilkosti-adernoi-zbroyi-cerez-zagrozu-z-boku-rosii-ta-kitau/> [In Ukrainian].
8. Mykhal'chenko, V. (2023, 22 lypnia). “Lukashenko nichoho ne vyrishuvatymie”: rozvidka SSHA pidtverdyla rozmishchennia taktychnoi yadernoi zbroyi. *Apostrof*. [Online]. Available from: <https://apostrophe.ua/ua/news/world/ex-ussr/2023-07-22/lukashenko-nichego-ne-budet-reshat-razvedka-ssha-podtverdila-razmeschenie-v-belarusi-takticheskogo-yadernogo-oruzhiya/301369> [In Ukrainian].
9. Lukashenko zaiavyv, shcho v Bilorus' zavezly znachnu chastynu yadernoi zbroyi. (2023, 27 chervnia). *Ukrinform*. [Online]. Available from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3728447-lukashenko-zaaviv-so-znachu-castinu-rosijskoi-adernoi-zbroyi-vze-zavezli-v-bilorus.html> [In Ukrainian].
10. Karmanau, Y. (2023, May 25). Russia signs deal to deploy tactical nuclear weapons in Belarus. *AP News*. [Online]. Available from: <https://apnews.com/article/belarus-russia-nuclear-weapons-shoigu-285ff887e8b1c28d20ff68e1d775441e> [In English].
11. Russian Nuclear Calibration in the War in Ukraine. (2023, February 23). *Center for Strategic and International Studies*. [Online]. Available from: <https://www.csis.org/analysis/russian-nuclear-calibration-war-ukraine>. [In English].
12. Deter and Divide: Russia's Nuclear Rhetoric & Escalation Risks in Europe. (2023, December 4). *Center for Strategic and International Studies*. [Online]. Available from: <https://features.csis.org/deter-and-divide-russia-nuclear-rhetoric/> [In English].
13. Allied Command Transformation Strategic Foresight Analysis. (2023, May). *NATO*. [Online]. Available from: https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2024/05/SFA2023_rev2.pdf. [In English].
14. Russia and Belarus begin second stage of tactical nuclear weapons drills. (2024, June 12). *Al Jazeera*. [Online]. Available from: <https://www.aljazeera.com/news/2024/6/12/russia-and-belarus-begin-second-stage-of-tactical-nuclear-weapons-drills> [In English].

15. Dickinson, P. (2024, July 2). Putin is using Belarus to escalate his nuclear threats. *Atlantic Council*. [Online]. Available from: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putin-is-using-belarus-to-escalate-his-nuclear-threats/> [In English].
16. Dolzikova, D. (2024, April). Nuclear Facilities as Targets of Military Attack. *Royal United Services Institute*. [Online]. Available from: <https://static.rusi.org/nuclear-facilities-as-targets-of-military-attack.pdf> [In English].
17. Loh, M. (2025, July 14). Satellite photos show how Russia is building up 5 of its secret nuclear bases. *Business Insider*. [Online]. Available from: <https://www.businessinsider.com/satellite-photos-show-russias-upgrades-to-nuclear-bases-near-nato-2025-7> [In English].
18. Guiding Principles for a Proactive Western Strategy on Belarus. (2024, April 4). *Carnegie Endowment for International Peace*. [Online]. Available from: <https://carnegieendowment.org/2024/04/04/getting-off-back-foot-guiding-principles-for-proactive-western-strategy-on-belarus-pub-92118> [In English].
19. Russian Offensive Campaign Assessment. (2025, May 17). *Institute for the Study of War*. [Online]. Available from: <https://www.understandingwar.org/background/russian-offensive-campaign-assessment-may-17-2025> [In English].
20. Russian Offensive Campaign Assessment. (2025, June 1). *Institute for the Study of War*. [Online]. Available from: <https://www.understandingwar.org/background/russian-offensive-campaign-assessment-june-1-2025> [In English].

Bogdanovich I. Modern Challenges to European Security and Expert Assessments of the Nuclear Threat Posed by the Russian-Belarusian Alliance.

Since Russia's full-scale invasion of Ukraine on February 24, 2022, the Kremlin's nuclear rhetoric has become a constant element of its strategic pressure on the West. Simultaneously with military defeats on the battlefield, Moscow has increasingly resorted to demonstrative escalation – particularly through the deployment of tactical nuclear weapons (hereinafter TNWs) on the territory of Belarus. This development marked another step toward deeper integration of Minsk into Russia's military-political orbit.

This article analyzes available Western reports – including those from the Institute for the Study of War (ISW), the Royal United Services Institute (RUSI), the Carnegie Endowment for International Peace, the RAND Corporation, NATO documents, U.S. intelligence (DNI), and analytical publications by the CSIS – which indicate that Moscow employs nuclear blackmail as a tool to pursue two major goals: exerting pressure on Western governments to limit support for Ukraine, and transforming Belarus into a subordinate platform without formal annexation.

The paper also highlights the role of TNWs as instruments of psychological and diplomatic pressure. The Kremlin seeks to create an impression of inevitable military escalation in case of imminent defeat – in particular, through the permanent stationing of a non-combat nuclear contingent on the territory of formally independent Belarus. According to RUSI and RAND assessments, Russia's strategic model resembles a new form of hybrid occupation: a satellite state is used as a nuclear platform without having a voice in decision-making.

It is argued that the nuclear presence of the Russian Federation in Belarus should become an object of strategic response by the Alliance, rather than merely a subject of monitoring. Ukraine, in the context of enhanced cooperation with NATO and its own experience of resisting Kremlin aggression, should initiate its own proposals for responding to the deployment of TNWs in Belarus. Furthermore, the evolving situation in Belarus demonstrates that modern forms of occupation may occur without formal invasion – through nuclear coercion, information absorption, and the erosion of strategic sovereignty.

Keywords: Belarus, Russia, nuclear weapons, Russian-Ukrainian war, hybrid occupation, Union State.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Богданович Іван Іванович – кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу історії нових незалежних держав Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Віднянський Степан Васильович – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, Заслужений діяч науки і техніки України, завідувач відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України.

Віднянський Вадим Степанович – науковий співробітник відділу теорії та методології всесвітньої історії Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Деменко Олександр Федорович – кандидат політичних наук, доцент, учений секретар Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Держалюк Микола Степанович – доктор історичних наук, головний науковий співробітник відділу історії нових незалежних держав Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Іванов Денис Ігорович – кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Кудряченко Андрій Іванович – доктор історичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, завідувач відділу теорії та методології всесвітньої історії, директор Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Лакішник Дмитро Михайлович – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Луцак Віктор Володимирович – кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Мартинов Андрій Юрійович – доктор історичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України.

Потєхін Олександр Володимирович – доктор історичних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу теорії та методології всесвітньої історії Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Пошедін Олег Іванович – кандидат історичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу глобальних і цивілізаційних процесів Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Прип'ік Євген Олександрович – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу історії країн Азії та Африки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Стельмах Сергій Петрович – доктор історичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу теорії та методології всесвітньої історії Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Толстов Сергій Валеріанович – кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Швед Вячеслав Олександрович – кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу історії країн Азії та Африки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Шморгун Олександр Олександрович – кандидат філософських наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу теорії та методології всесвітньої історії Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

CONTRIBUTORS

Bogdanovich Ivan – Ph.D in Economics, Associate Professor, Leading Research Fellow of the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

Vidnyanskyj Stepan – Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Head of the Department of International Relations and Foreign Policy of Ukraine of Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine.

Vidnyanskyj Vadym – Research Fellow of the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

Demenko Oleksandr – Ph.D. in Political Sciences, Associate Professor, Scientific Secretary of the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

Derzhaliuk Mykola – Doctor of Historical Sciences, Chief Research Fellow of the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

Ivanov Denys – Ph.D. in History, Junior Research Fellow of the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

Kudryachenko Andriy – Doctor of Historical Sciences, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Head of the Department of Theory and Methodology of World History, Director of the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

Lakishyk Dmytro – Ph.D. in History, Senior Research Fellow, Leading Research Fellow of the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

Lushchak Viktor – Ph.D. in History, Junior Research Fellow of the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

Martynov Andriy – Doctor of Historical Sciences, Professor, Leading Research Fellow of Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine.

Poshedin Oleh – Ph.D. in History, Associate Professor, Leading Research Fellow of the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

Potiekhin Oleksandr – Doctor of Historical Sciences, Senior Research Fellow, Chief Research Fellow of the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

Prypik Yevhen – Ph.D in Economics, Senior Research Fellow of the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

Stelmakh Serhiy – Doctor of Historical Sciences, Professor, Chief Research Fellow of the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

Tolstov Sergii – Ph.D. in History, Associate Professor, Head of the Department of Transatlantic Research of the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

Shved Vyacheslav – Ph.D. in History, Associate Professor, Head of the Department of History of Asia and Africa of the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

Shmorgun Oleksandr – Ph.D. in Philosophy, Associate Professor, Leading Research Fellow of the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ

1. Відповідно до постанови Президії ВАК України від 15.01.2003 р. № 7-05/1 «Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України» та Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 до друку приймаються лише статті, які мають такі необхідні елементи:
 - постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
 - аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор;
 - виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
 - формулювання цілей статті (постановка завдання);
 - виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
 - висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.
2. Статті приймаються лише в електронному варіанті (e-mail: pwh_journal@ukr.net). Тел. (044) 235 44 99; (097) 946 73 75.

Статті, автори яких не мають наукового ступеня, супроводжуються рецензією кандидата, доктора наук за фахом публікації або витягом із протоколу засідання кафедри (відділу) про рекомендацію статті до друку.

3. Вимоги до оформлення:

Файл у форматі doc. Шрифт Times New Roman, кегль 14, міжрядковий інтервал – 1,5. Береги (поля): ліве – 3 см, праве – 1,5 см, верхнє – 2 см, нижнє – 2 см.

До статті обов'язково додаються:

- УДК;
- переклад назви статті англійською мовою
- анотація українською та англійською мовами (обсяг не менше як 1800 – 2200 знаків з пробілами). В анотації не допускається скорочення і аббревіатури крім загальновживаних;
- ключові слова українською та англійською мовами. Кількість ключових слів – від 5 до 7 (не менше);
- обов'язковим є транслітерований латинкою список використаних джерел (References), який додається у зв'язку з необхідністю включення «*Проблеми всесвітньої історії*» до міжнародних наукометричних баз.

Звертаємо увагу авторів на необхідність кваліфікованого перекладу анотації та назви статті англійською мовою («машинний» переклад неприпустимий).

Позиції у списку літератури оформлюються не за алфавітом, а відповідно до того, як вони зустрічаються в тексті.

4. Послідовність розміщення елементів статті:

- УДК (ліворуч);
- на рядок нижче – прізвище та ім'я автора (праворуч);
- назва статті (великими літерами по центру);
- анотація (обсяг не менше як 1800 – 2200 знаків з пробілами) і ключові слова мовою статті;
- виклад основного матеріалу статті;
- джерела та література (нумерація позицій автоматична);

Список джерел та літератури оформлюється згідно з вимогами ВАК (Бюлетень ВАК України. – 2009. – № 5), відповідно до ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання»; Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015.

- Прізвище та ім'я автора, назва статті, анотація і ключові слова англійською, якщо стаття написана українською. Анотація англійською мовою (обсяг не менше як 1800 – 2200 знаків з пробілами) і ключові слова – від 5 до 7.
- **Обов'язковим** є транслітерований латинкою список використаних джерел (References), який додається у зв'язку з необхідністю включення «Проблеми всесвітньої історії» до міжнародних наукометричних баз. Список оформляється згідно з правилами **Британського Гарвардського Стандарту** (Harvard-British Standard). Транслітерацію можна зробити за допомогою «Google перекладач» або сайту <http://ua.translit.cc/>. **Приклади оформлення списку джерел дивитись на http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/harvard_quick_guide_tcm44-47797.pdf**

Обсяг статті – 1 ум. друк. арк. (40 тис. знаків з пробілами).

5. Статті приймаються українською та англійською мовами.

Редколегія не обов'язково поділяє позицію, висловлену авторами у статтях, та не несе відповідальності за достовірність наведених даних, цитат, фактів та посилань.

Подавши до друку статтю в журнал «Проблеми всесвітньої історії», автор або колектив авторів гарантують, що стаття є оригінальним твором, що раніше не публікувався та не поданий до друку в інше видання. Вони також гарантують, що думки та ідеї, які не належать самим авторам, супроводжуються відповідними посиланнями та (або) цитатами. Редакційна колегія залишає за собою право відхиляти матеріали, що не відповідають редакційним вимогам, мають низький науковий рівень, не пройшли внутрішнє та зовнішнє рецензування, а також порушують етику науковця.

6. Окремим файлом подаються – відомості про автора: повні прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи (навчання), посада, робоча і домашня адреси (з індексом), мобільний телефон, e-mail.

Назва файлу статті – латинськими літерами прізвище автора (наприклад: ivanov.doc). Назва файлу з відомостями про автора – латинськими літерами за зразком: ivanov_avtor.doc

7. Додаткові вимоги до тексту статті:

1. Посилання оформлюються в квадратних дужках.

Наприклад: [1, с. 54], де 1 – порядковий номер позиції (монографії, статті) у списку літератури, 54 – номер сторінки;

[7, арк. 67], де 7 – порядковий номер позиції (архіву) у списку літератури, 67 – номер аркушу архівної справи.

«Там само» – не допускається.

2. Позиції у списку літератури оформлюються не за алфавітом, а відповідно до того, як вони зустрічаються в тексті.

Наукове видання

**Проблеми всесвітньої історії
НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
№ 4(32), 2025**

Видавець:

Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Адреса редакції та видавця:

вул. Леонтовича, 5, м. Київ, 01054,

тел. (044) 235-44-99

Формат 70x100/16

Ум. друк. арк. 18,93.

Тираж 300.

Зам. №С25-103

Віддруковано в друкарні ПП «Видавництво «Фенікс»

Св-во суб'єкта видавничої справи ДК № 271 від 07.12.2000 р.

03067, м. Київ, вул. Грушецька, 13б